

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

خوشیدهای ولایت

مجموعه آثار فاضلین و علمای دینی

کربلا ...

سید محمد طاهر مدرس حسینی
پژوهشگر جامعه اسلامی (عالمیه)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

خورشیدهای ولایت : دائره المعارف عتبات عالیات عراق (نجف ' کربلا ' کاظمین ' سامراء و...)

نویسنده:

سید محمد طاهر مدرس‌سی حجازی

ناشر چاپی:

ولایت

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۲۷	خورشیدهای ولایت : دائره المعارف عتبات عالیات عراق (نجف □ کربلا □ کاظمین □ سامراء و ...)
۲۷	مشخصات کتاب
۲۷	پیشگفتار
۲۷	اشاره
۳۱	زمزم نور یا دائره المعارف حرمین (مکه و مدینه)
۳۱	خوشه های خورشید (دائره المعارف زیارات) در سوریه
۳۲	خورشیدهای ولایت (دائره المعارف عتبات عالیات عراق)
۳۵	سخنی با زائران
۳۸	فصل اول: شناسنامه ی عراق
۳۸	اشاره
۳۸	۱/۱. نامگذاری عراق
۴۰	۲/۱. جغرافیای طبیعی عراق
۴۱	۳/۱. عراق پیش از اسلام
۴۵	۴/۱. عراق در شعاع اسلام
۵۳	۵/۱. عراق پس از استقلال تا ...
۶۱	۶/۱. جمعیت عراق
۶۲	۷/۱. ساختار اداری و استان های عراق
۶۳	۸/۱. نفت عراق
۶۴	۹/۱. کشاورزی و دامداری عراق
۶۵	۱۰/۱. پتروشیمی عراق
۶۶	۱۱/۱. معادن عراق
۶۶	۱۲/۱. صنایع عراق
۶۶	۱۳/۱. مرزهای مشترک عراق با همسایگان

۶۷	فاصله های شهرهای زیارتی در عراق
۶۸	فصل دوم: سیمای خورشید ولایت امیرمؤمنان
۶۸	اشاره
۶۹	شش بقعه مبارکه در زمین
۷۱	سرزمین کوفه
۷۱	اشاره
۷۱	۱/۲. نامگذاری کوفه
۷۲	۲/۲. کوفه از نظر روایات
۷۲	اشاره
۷۳	الف: چهار جلوه گاه ممتاز
۷۴	ب: حرم های سه گانه
۷۴	ج: کوفه تربت محبوب
۷۵	د: کوفه صدف گوهرها... [۳۷۰ پیامبر و ۶۰۰ وصی]
۷۷	۳/۲. شناسنامه ی نجف اشرف
۷۸	۴/۲. فرازهایی از زندگانی مولود کعبه
۷۸	اشاره
۷۹	امیرمؤمنان (علیه السلام) نگین کعبه
۷۹	اشاره
۸۱	طلوع خورشید:
۸۸	عروج خورشید
۹۱	آسمان سرخ، یا سوک علی (علیه السلام)
۹۳	سال ها خورشید در خفا (مرقدش مخفی بود)
۹۴	صبح صادق درخشید (مرقدش معرفی شد)
۹۵	نجف اشرف یا مزار شریف
۹۸	۵/۲. مدفن خورشید ولایت
۱۰۲	۶/۲. علی (علیه السلام) در مدفن نوح (علیه السلام)

- ۷/۲. سر امام حسین در آغوش پدر ۱۰۴
- ۸/۲. حرم سازی از نظر اسلام ۱۰۶
- ۹/۲. فهرستی از ۲۲ بار ساخت حرم خورشید ولایت ۱۰۸
- ..... اشاره ۱۰۸
- ..... نکته ی مهم ۱۰۹
- ..... آتش سوزی و سوختن دو جلد قرآن ۱۱۲
- ..... قصد انتقال مرقد امام علی (علیه السلام) و... به ایران ۱۱۴
- ..... ۱۰/۲. نخستین طلاکاری حرم ۱۱۷
- ..... ۱۱/۲. ویژگی ۱۲ گانه روضه منوره و داخل حرم ۱۲۰
- ..... ۱۲/۲. صحن حرم امیرمؤمنان (علیه السلام) ۱۲۴
- ..... ۱۳/۲. دیوار حفاظ ۱۲۵
- ..... ۱۴/۲. ایوان های صحن ۱۲۷
- ..... الف: ایوان طلا ۱۲۷
- ..... ب: ایوان العلماء ۱۲۷
- ..... ۱۵/۲. درهای صحن حرم ۱۲۸
- ..... ۱۶/۲. موزه گنجینه حرم مطهر علوی (علیه السلام) ۱۳۰
- ..... اشاره ۱۳۰
- ..... معجزه ها و ابتکارهای شگفت انگیز و حیرت زا ۱۳۱
- ..... جایگاه دو انگشت (موضع الاصبغین) ۱۳۲
- ..... برات قبولی زیارت ۱۳۴
- ..... هلاک شدن ناصبی در داخل حرم ۱۳۵
- ..... ظهر شرعی اعجاب انگیز حرم ۱۳۶
- ..... تابش شعاع خورشید ۱۳۶
- ..... باب الساعه و نشانه های ظهر شرعی ۱۳۶
- ..... ظهر شرعی در تابش آفتاب ۱۳۷
- ..... باب الرضا و سلام آفتاب ۱۳۷

- ۱۳۸ ..... ۱۷/۲. ستارگانی در شعاع حرم علوی
- ۱۳۸ ..... اشاره
- ۱۳۹ ..... مرقد شیخ طوسی (ره) (۳۸۵ق- ۴۶۰ق)
- ۱۴۰ ..... سید ابن طاووس(ره) (۵۸۹ق- ۶۶۴ق)
- ۱۴۰ ..... علامه ی حلی (۶۴۷ق- ۷۲۶ق)
- ۱۴۱ ..... شیخ محمد حسن جواهر(ره) (ت ۱۲۰۰ق)
- ۱۴۱ ..... علامه بحرالعلوم(ره) (۱۵۵ق - ۱۲۱۲ق)
- ۱۴۲ ..... میرزای شیرازی (ره)(۱۲۳۰ق - ۱۳۱۲ق)
- ۱۴۲ ..... میرزا حسین نوری(ره) (۱۲۵۴ق- ۱۳۲۰ق)
- ۱۴۳ ..... احمد مقدس اردبیلی(ره) (۱۲۴۹ق - ۱۳۵۰ق)
- ۱۴۳ ..... شیخ مرتضی انصاری(ره) (۱۲۱۴ق - ۱۲۸۱ق)
- ۱۴۳ ..... ملا احمد نراقی(ره) (۱۱۸۵ق - ۱۲۴۵ق)
- ۱۴۴ ..... سید اسدالله شفتی(ره) (ف ۲۶۵ق)
- ۱۴۴ ..... علامه نائینی(ره) (۱۲۷۳ق- ۱۳۵۵ق)
- ۱۴۵ ..... شیخ عباس قمی(ره) (ف ۱۳۵۹)
- ۱۴۵ ..... آخوند خراسانی هروی (ره)(۱۲۵۵ق - ۱۳۲۹ق)
- ۱۴۶ ..... سید محمد کاظم یزدی(ره) (۱۲۴۷ق- ۱۳۳۷ق)
- ۱۵۰ ..... محمد مهدی قزوینی (ف ۱۳۰۰ق)
- ۱۵۴ ..... ۱۸/۲. برخی از مسجدهای مهم نجف اشرف
- ۱۵۶ ..... ۱۹/۲. رمز حقوقی زیارت و پاداش آن
- ۱۵۶ ..... اشاره
- ۱۵۷ ..... الف: عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَاءِ
- ۱۵۸ ..... ب: برتری زیارت امیرمؤمنان، از امام حسین (علیهما السلام)
- ۱۶۱ ..... ج: پیاده برای زیارت حضرت علی (علیه السلام)
- ۱۶۲ ..... ۲۰/۲. آداب زیارت حضرت علی (علیه السلام)
- ۱۶۵ ..... ۲۱/۲. زیارت نامه های مأثوره

- ۱۶۵ ..... اشاره
- ۱۶۵ ..... مقام های والا در زیارت نامه امین الله
- ۱۶۷ ..... اشک امام سجاد با زیارت امین الله
- ۱۷۰ ..... ۲۲/۲. پاداش و آثار زیارت امیرمؤمنان (علیه السلام)
- ۱۷۰ ..... اشاره
- ۱۷۰ ..... الف: همانند زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)
- ۱۷۱ ..... ب: بهشت پاداش زیارت علی (علیه السلام)
- ۱۷۲ ..... ج: با آب طلا باید نوشت
- ۱۷۴ ..... د: گشوده شدن درهای آسمان
- ۱۷۶ ..... ه: شفا و حاجت در زیارت
- ۱۷۸ ..... ۲۳/۲. روزهای زیارتی حضرت علی (علیه السلام)
- ۱۷۸ ..... اشاره
- ۱۸۳ ..... پاداش زیارت در عید آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)
- ۱۸۵ ..... ۲۴/۲. فرشتگان در زیارت حضرت علی (علیه السلام)
- ۱۸۷ ..... ۲۵/۲. ترک زیارت امیرمؤمنان (علیه السلام)
- ۱۸۷ ..... اشاره
- ۱۸۸ ..... خشم امام صادق (علیه السلام) در ترک زیارت
- ۱۹۰ ..... ۲۶/۲. نجف اشرف و زیارتگاه های دیگر
- ۱۹۰ ..... اشاره
- ۱۹۰ ..... قبرستان وادی السلام
- ۱۹۳ ..... ۲۷/۲. زیارتگاه هایی در وادی السلام
- ۱۹۶ ..... ۲۸/۲. کوفه و اماکن زیارتی آن
- ۱۹۶ ..... اشاره
- ۱۹۶ ..... شناسنامه ی مسجد کوفه
- ۱۹۷ ..... برخی از فضایل مسجد کوفه
- ۱۹۹ ..... مسجد کوفه مصلی پیامبران

- مسجد کوفه و نماز ویژه حاجت ۲۰۰
- خصوصیات و مقام های مسجد کوفه ۲۰۱
- اشاره ۲۰۱
- الف: درهای مسجد کوفه ۲۰۱
- اشاره ۲۰۱
- داستان عجیب باب الفیل ۲۰۲
- ب: محراب ها و مقام های مسجد کوفه ۲۰۳
- اشاره ۲۰۳
- محراب امیرمؤمنان علی (علیه السلام) ۲۰۴
- منبر امیرمؤمنان (علیه السلام) ۲۰۴
- مقام حضرت ابراهیم خلیل (علیه السلام) ۲۰۵
- مقام و محراب حضرت خضر (علیه السلام) ۲۰۵
- دکه القضاء ۲۰۵
- بیت الطشت ۲۰۶
- محل کشتی حضرت نوح (علیه السلام) ۲۰۶
- دکه المعراج یا مقام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۰۷
- مقام جبرئیل امین (علیه السلام) ۲۰۸
- محراب و مقام امام سجاد (علیه السلام) ۲۰۸
- خانه ی حضرت نوح (علیه السلام) ۲۰۹
- محراب امام جعفر الصادق (علیه السلام) ۲۰۹
- ج: زیارتگاه های پیرامون مسجد کوفه ۲۰۹
- اشاره ۲۰۹
- حرم مقدس حضرت مسلم بن عقیل (علیهما السلام) ۲۱۰
- سکینه و عاتکه دختران امام حسین (علیه السلام) ۲۱۱
- مرقد هانی بن عروه (ره) ۲۱۲
- مرقد مختار بن ابی عبیده ثقفی (ره) ۲۱۲

- ۲۱۳ ----- مقبره ی خدیجه دختر علی (علیه السلام)
- ۲۱۴ ----- خانه ی امیرمؤمنان علی (علیه السلام)
- ۲۱۵ ----- مقام حضرت یونس (علیه السلام)
- ۲۱۶ ----- مرقد سید حسن
- ۲۱۷ ----- مقتل شهدا
- ۲۱۷ ----- مدفن جد سادات طباطبایی
- ۲۱۷ ----- مرقد شهید محمدبن الحسن و...
- ۲۱۸ ----- مرقد حضرت زید شهید (علیه السلام)
- ۲۲۰ ----- مسجد سهله یا جلوه گاه حق
- ۲۲۰ ----- اشاره
- ۲۲۰ ----- برخی از فضایل مسجد سهله
- ۲۲۰ ----- اشاره
- ۲۲۱ ----- الف: استجابت دعا در مسجد سهله
- ۲۲۲ ----- ب: نماز در مسجد سهله و برطرف شدن اندوه
- ۲۲۳ ----- ج: سهله مصلی پیامبران و محلّ نزول مهدی(عج)
- ۲۲۴ ----- د: طول عُمر در نماز مسجد سهله
- ۲۲۵ ----- ه: بیمه ی ۲۰ سال زندگی برای زید (علیه السلام)
- ۲۲۶ ----- اشاره به جایگاه های مقدس مسجد سهله
- ۲۳۰ ----- مسجد حنانه
- ۲۳۱ ----- مسجد صافی صفا
- ۲۳۱ ----- مسجد صعصعه بن صوحان(ره)
- ۲۳۲ ----- مسجد زید بن صوحان(ره)
- ۲۳۲ ----- مسجد حمراء
- ۲۳۲ ----- مسجد جعفری
- ۲۳۳ ----- مسجد بنی کاهل
- ۲۳۳ ----- شگفت انگیز نیست؟! -

- ۲۳۴ ..... مسجدهای ملعونه در کوفه!!!
- ۲۳۵ ..... شهید کمیل بن زیاد(ره)
- ۲۳۶ ..... مرقد شهید میثم تقار (ره)
- ۲۳۷ ..... عظمت و فضیلت آب فرات
- ۲۴۰ ..... نکته قابل دقت [کوفه را نباید تحقیر کرد]
- ۲۴۲ ..... فصل سوم: خورشیدهای خون فام کربلا
- ۲۴۲ ..... اشاره
- ۲۴۳ ..... ۱/۳. کربلا حرم عشق
- ۲۴۴ ..... ۲/۳. شناسنامه ی کربلا
- ۲۴۶ ..... ۳/۳. کربلا و سایر نام های آن
- ۲۴۶ ..... اشاره
- ۲۴۷ ..... کربلا
- ۲۴۸ ..... غاضریه
- ۲۴۹ ..... نینوا
- ۲۴۹ ..... طف
- ۲۵۰ ..... نوایس
- ۲۵۱ ..... عقر
- ۲۵۱ ..... ۴/۳. فضایل کربلا در روایات
- ۲۵۱ ..... اشاره
- ۲۵۲ ..... الف : قبه الاسلام در کربلا است
- ۲۵۳ ..... ب : کربلا بقعه ی مبارکه
- ۲۵۴ ..... ج : کربلا حرم امن
- ۲۵۵ ..... د : کربلا جایگاه سخن گفتن کلیم خدا
- ۲۵۶ ..... ۵/۳. پرتویی از زندگانی امام حسین (علیه السلام)
- ۲۵۶ ..... اشاره
- ۲۵۶ ..... الف: طلوع خورشیدسوم افق امامت

- ب: نامگذاری با عزاداری ۲۶۰
- ج: پیامبر در هفتمین روز ولادت حسین (علیه السلام) ۲۶۱
- د: دوران های زندگانی امام حسین (علیه السلام) ۲۶۳
- ه: ویژگی های شگفت انگیز حسینی (علیه السلام) ۲۶۶
- و: امام حسین (علیه السلام) و چهار امتیاز ۲۶۶
- ۶/۳ . هدف قیام امام حسین (علیه السلام) ۲۶۷
- اشاره ۲۶۷
- جایگاه جغرافیایی حرم امام حسین (علیه السلام) ۲۶۸
- ۷/۳ . حریم حرم امام حسین (علیه السلام) ۲۶۹
- ۸/۳ . حائر حسینی کجا است؟ ۲۷۰
- ۹/۳ . مرقد امام حسین (علیه السلام) پناهگاه ۲۷۱
- ۱۰/۳ . حرم امام حسین (علیه السلام) نمادی از بهشت ۲۷۳
- ۱۱/۳ . ساخت حرم در ۴۵ دوره تاریخی ۲۷۴
- اشاره ۲۷۴
- جنایت بزرگ وهابی ها در یورش به کربلا ۲۸۳
- یا دآوری مهم ۲۹۲
- شناسنامه ی ضریح جدید حسینی ۲۹۲
- ۱۲/۳ . تخریب حرم یا فاجعه ی بزرگ!!! ۲۹۴
- اشاره ۲۹۴
- قطع درخت سدر و نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ۲۹۶
- حمله ی وهابی ها به حرم امام حسین (علیه السلام) ۲۹۹
- ۱۳/۳ . عصر حاضر و جلوه های حسینی ۳۰۳
- اشاره ۳۰۳
- الف: ضریح حرم ۳۰۳
- ب: سنگ مخصوص حائر ۳۰۴
- ج: گنبد حرم ۳۰۴

- د: رواق های حرم امام حسین (علیه السلام) ----- ۳۰۵
- اشاره ----- ۳۰۵
- رواق شرقی (رواق فقها) ----- ۳۰۵
- رواق غربی (رواق ابراهیم مجاب) ----- ۳۰۶
- رواق جنوبی (رواق حبیب بن مظاهر) ----- ۳۰۷
- رواق شمالی (رواق پادشاهان) ----- ۳۰۷
- ه: درهای رواق ها ----- ۳۰۷
- و: مناره ها و مأذنه ها ----- ۳۰۸
- اشاره ----- ۳۰۸
- مناره العبد ----- ۳۰۸
- مناره ی جنوبی ----- ۳۰۹
- مناره ی غربی ----- ۳۱۰
- ز: ایوان های حرم مطهر ----- ۳۱۱
- اشاره ----- ۳۱۱
- ایوان طلا (جنوبی) ----- ۳۱۱
- ایوان شمالی (صافی صفا) وزیر ----- ۳۱۲
- ایوان غربی (ناصری) حمیدی ----- ۳۱۲
- ح: صحن جامع حسینی (صحن مشهد) ----- ۳۱۲
- ط: درهای صحن حرم ----- ۳۱۳
- اشاره ----- ۳۱۳
- باب القبله (باب الذهب) ----- ۳۱۴
- باب الرجاء ----- ۳۱۴
- باب قاضی الحاجات ----- ۳۱۴
- باب الشهداء ----- ۳۱۵
- باب الكرامه ----- ۳۱۵
- باب السلام ----- ۳۱۶

- باب السدره ۳۱۶
- باب السلطانيه ۳۱۶
- باب رأس الحسين ۳۱۷
- باب الزينبيه ۳۱۷
- ی: خزانه و کتابخانه ی حرم مطهر ۳۱۸
- اشاره ۳۱۸
- بخش اول: کتابخانه ۳۱۸
- بخش دوم: خزانه حرم و اشیای حیرت انگیز ۳۲۰
- ۱۴/۳. زیارت فرزند پیامبر ص «سیدالشهداء (علیه السلام)» ۳۲۹
- اشاره ۳۲۹
- پیاده روی در زیارت امام حسین (علیه السلام) ۳۳۰
- عشق فرشتگان به زیارت امام حسین (علیه السلام) ۳۳۱
- ولایت و معرفت در زیارت ۳۳۲
- اوج زائر حسین (علیه السلام) تا اعلیٰ علیین ۳۳۴
- امان خدا برای زائر امام حسین (علیه السلام) ۳۳۴
- زیارت امام حسین (علیه السلام) زیارت خداست ۳۳۶
- پاداش شگفت انگیز زیارت امام حسین (علیه السلام) ۳۳۷
- جالب ترین پاداش ها در پرتو امام حسین (علیه السلام) ۳۳۸
- زائر حسین (علیه السلام) همسایه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) ۳۴۰
- زائر امام حسین (علیه السلام) با استقبال فرشته ها ۳۴۱
- زائر حسین (علیه السلام) جلوتر به بهشت می رود ۳۴۳
- زیارت امام حسین از برترین اعمال ۳۴۳
- امتیازهای زائر حسین (علیه السلام) ۳۴۵
- زائر حسین (علیه السلام) و شفاعت ۱۰۰ نفر ۳۴۶
- فرمان زیارت حسین (علیه السلام) برای شیعه ۳۴۷
- ایام زیارت از عمر حساب نمی شود ۳۴۸

- ۳۴۹ ..... زیارت امام حسین (علیه السلام) و دفع بلاها
- ۳۵۰ ..... با شوق زیارت زیر پرچم حسین (علیه السلام)
- ۳۵۱ ..... فرشتگان بزرگ با زائر مخلص
- ۳۵۲ ..... زائر حسین همسفره آل عبا:
- ۳۵۴ ..... به زیارت رفتن خانم ها
- ۳۵۵ ..... دعای زهرا برای زائر حسین (علیه السلام)
- ۳۵۶ ..... دعای امام صادق (علیه السلام) برای زائر حسین
- ۳۵۷ ..... زیارت امام حسین (علیه السلام) با ترس از دشمن
- ۳۵۸ ..... زیارت امام حسین (علیه السلام) در حال تقيه
- ۳۵۹ ..... ۱۵/۳. حج و عمره در زیارت امام حسین (علیه السلام)
- ۳۵۹ ..... اشاره
- ۳۶۲ ..... ۱۰۰ حج با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)
- ۳۶۳ ..... جواب یک سؤال
- ۳۶۴ ..... ۱۶/۳. آداب و مقررات زیارت امام حسین (علیه السلام)
- ۳۶۴ ..... اشاره
- ۳۶۴ ..... غسل زیارت با آب فرات
- ۳۶۶ ..... پاداش غسل با آب فرات برای زیارت
- ۳۶۷ ..... تشنه، گرسنه و ... در حرم حسینی (علیه السلام)
- ۳۶۸ ..... زیارت حرم حسین (علیه السلام) و عطر و ...
- ۳۶۹ ..... ۱۷/۳. برخی روزهای زیارتی امام حسین (علیه السلام)
- ۳۶۹ ..... اشاره
- ۳۷۰ ..... الف: زیارت امام حسین (علیه السلام) در روز عاشورا
- ۳۷۱ ..... ب: شب عاشورا در حرم حسینی (علیه السلام)
- ۳۷۲ ..... ج: آب دادن در حرم حسینی روز عاشورا
- ۳۷۲ ..... د: زیارت امام حسین (علیه السلام) در عرفه
- ۳۷۳ ..... ه: زیارت امام حسین (علیه السلام) در نیمه شعبان

- و: زیارت نیمه رجب و شعبان - ۳۷۴
- ۱۸/۳. نماز زیارت امام حسین (علیه السلام) - ۳۷۵
- اشاره - ۳۷۵
- الف: عن الحسن بن عطیه عن ابی عبدالله (علیه السلام) - ۳۷۶
- ب: برترین جایگاه نماز زیارت - ۳۷۶
- ج: نماز در حرم حسینی - ۳۷۷
- د: صلوات فرستادن بر پیامبر و حسین (علیهم السلام) - ۳۷۸
- ۱۹/۳. تکرار زیارت امام حسین (علیه السلام) - ۳۷۹
- اشاره - ۳۷۹
۱. ثواب صد هزار شهید در زیارت هر ماه - ۳۷۹
۲. تفاوت فقیر و سرمایه دار - ۳۸۰
- ۲۰/۳. زیارت وداع - ۳۸۱
- اشاره - ۳۸۱
- بازگشت با سلام و بشارت پیامبر (علیه السلام) - ۳۸۳
- ۲۱/۳. ترک زیارت امام حسین (علیه السلام) - ۳۸۴
- اشاره - ۳۸۴
- جفا و ستم در ترک زیارت سیدالشهدا (علیه السلام) - ۳۸۵
- ترک زیارت بیشتر از ۴ سال - ۳۸۵
- ترک زیارت حسین ترک حق پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) - ۳۸۶
- کوتاهی عُمر در ترک زیارت حسین (علیه السلام) - ۳۸۷
- ۲۲/۳. سلام کردن بر حسین (علیه السلام) از هر نقطه عالم - ۳۸۷
- اشاره - ۳۸۷
- دلیل زیارت ائمه (علیهم السلام) از راه دور - ۳۸۸
- ۲۳/۳. بشارت برای شاعران عاشورایی - ۳۹۱
- ۲۴/۳. عزاداری و گریستن بر امام حسین (علیه السلام) - ۳۹۲
- اشاره - ۳۹۲

- ۳۹۴ ..... گریستن زمین و آسمان بر حسین (علیه السلام)
- ۳۹۴ ..... قاتل پیامبران و فرزندان آنان زنازاده اند
- ۳۹۵ ..... گریه ی تمام مخلوقات بر حسین (علیه السلام)
- ۳۹۶ ..... پاداش گریه بر حسین (علیه السلام)
- ۳۹۶ ..... پاداش کمترین گریه بر حسین (علیه السلام)
- ۳۹۷ ..... فرشته های اشک ریز در حرم حسینی (علیه السلام)
- ۳۹۸ ..... ماه محرم و روز عاشورا
- ۴۰۰ ..... ۲۵/۳. سجده بر تربت حسین (علیه السلام)
- ۴۰۰ ..... اشاره
- ۴۰۱ ..... تربت قرمز حسینی (علیه السلام)
- ۴۰۲ ..... ۲۶/۳. تسبیح از تربت حسین (علیه السلام)
- ۴۰۲ ..... اشاره
- ۴۰۴ ..... با هر دانه تسبیح (۴۰) یا (۲۰) حسنه
- ۴۰۵ ..... ۲۷/۳. شفا و تبرک از تربت حسینی (علیه السلام)
- ۴۰۵ ..... اشاره
- ۴۰۷ ..... مرض مرگ درمان پذیر نیست
- ۴۰۸ ..... روش استفاده از تربت امام حسین (علیه السلام)
- ۴۰۹ ..... دعای استفاده از تربت حسینی (علیه السلام)
- ۴۰۹ ..... ۲۸/۳. نوزاد و تربت حسینی (علیه السلام)
- ۴۰۹ ..... اشاره
- ۴۱۰ ..... حرمت خوردن خاک، جز تربت حسین (علیه السلام)
- ۴۱۲ ..... تنها تربت حسین (علیه السلام) نه تربت امام دیگر
- ۴۱۳ ..... ۲۹/۳. مرقد شش گوشه و دو جگر گوشه
- ۴۱۴ ..... ۳۰/۳. زیارت سایر شهدای کربلا
- ۴۱۴ ..... اشاره
- ۴۱۷ ..... پاداش زیارت شهدا

- ۴۱۸ ..... شهدای مظلوم و تشنه
- ۴۱۹ ..... ۳۱/۳. در شعاع حرم خورشید
- ۴۱۹ ..... اشاره
- ۴۱۹ ..... مرقد و ضریح حضرت علی اکبر (علیه السلام)
- ۴۲۰ ..... مرقد شهیدای بنی هاشم
- ۴۲۰ ..... مزار سایر شهدای کربلا
- ۴۲۲ ..... مرقد حبیب بن مظاهر اسدی
- ۴۲۲ ..... اشاره
- ۴۲۳ ..... دو نکته قابل توجه:
- ۴۲۴ ..... مزار سید ابراهیم مجاب (ره)
- ۴۲۶ ..... مقتل یا قتلگاه امام حسین (علیه السلام)
- ۴۲۶ ..... مدفن فقها و علمای بزرگ و...
- ۴۲۷ ..... حرم مطهر حضرت ابی الفضل (علیه السلام)
- ۴۲۸ ..... تل زینبیه
- ۴۲۸ ..... خیمه گاه حسینی
- ۴۲۹ ..... مقام ولی عصر (عج)
- ۴۳۰ ..... مقام امام صادق (علیه السلام)
- ۴۳۰ ..... مرقد حر بن یزید ریاحی (ره)
- ۴۳۱ ..... سرانجام ارزنده
- ۴۳۲ ..... آرامگاه عون بن عبدالله
- ۴۳۳ ..... زیارتگاه طفلان مسلم بن عقیل (علیهما السلام)
- ۴۳۴ ..... مدفن محمد اُخرس
- ۴۳۴ ..... مدفن ابن حمزه
- ۴۳۵ ..... مدفن ابن هاشم
- ۴۳۵ ..... محمد بن نبی بن کاظم (علیه السلام)
- ۴۳۵ ..... حوزه علمیه کربلا

- ۴۳۶ ..... کتابخانه های کربلا
- ۴۳۶ ..... مسجدهای کربلا
- ۴۳۶ ..... حسینیه های کربلا
- ۴۳۷ ..... از حرم تا حرم
- ۴۳۷ ..... ۳۲/۳ . ابوالفضل (علیه السلام) و حرمش در آئینه تاریخ
- ۴۳۷ ..... اشاره
- ۴۳۸ ..... ابوالفضل (علیه السلام) از افق طلوع تا قله عروج
- ۴۳۹ ..... شالوده خانوادگی ابی الفضل (علیه السلام)
- ۴۴۱ ..... ولادت و نامگذاری عباس (علیه السلام)
- ۴۴۱ ..... القاب حضرت ابی الفضل (علیه السلام)
- ۴۴۲ ..... کنیت عباس بن علی
- ۴۴۳ ..... ابوالفضل در شعاع خورشیدها
- ۴۴۴ ..... ابوالفضل و برخی از ویژگی های ظاهری
- ۴۴۵ ..... شخصیت و ویژگی های معنوی ابی الفضل (علیه السلام)
- ۴۴۵ ..... ایمان راسخ
- ۴۴۶ ..... مقام عبودیت
- ۴۴۷ ..... درخشش اطاعت از خدا و ...
- ۴۴۷ ..... جایگاه علمی ابی الفضل (علیه السلام)
- ۴۴۹ ..... ابوالفضل (علیه السلام) و ادب و فرهنگ
- ۴۵۰ ..... بصیرت و روشن بینی عباس (علیه السلام)
- ۴۵۰ ..... ابوالفضل (علیه السلام) الگوی ایثار
- ۴۵۰ ..... وفاداری در منش عباس بن علی (علیهما السلام)
- ۴۵۱ ..... ابوالفضل (علیه السلام) اقیانوس شجاعت
- ۴۵۲ ..... اوج شخصیت او در جهاد راستین
- ۴۵۵ ..... شخصیت ابی الفضل (علیه السلام) در بیان معصوم (علیهم السلام)
- ۴۶۰ ..... همسر و فرزندان ابی الفضل (علیه السلام)

- خواهرن و برادران حضرت عباس: ۴۶۱
- کرامات حضرت ابی الفضل (علیه السلام) ۴۶۲
- حرم حضرت ابی الفضل (علیه السلام) در آئینه تاریخ ۴۶۲
- جلوة کنونی حرم حضرت عباس (علیه السلام) ۴۶۹
- اشاره ۴۶۹
- الف: رواق ها ۴۷۰
- اشاره ۴۷۰
- ۱- رواق شمالی ۴۷۰
- ۲- رواق غربی ۴۷۱
- ۳- رواق شرقی ۴۷۱
- ۴- رواق جنوبی ۴۷۱
- ب: ایوان های صحن مطهر ۴۷۱
- اشاره ۴۷۱
- ۱- ایوان طلا ۴۷۲
- ۲- ایوان بالای سر ۴۷۲
- ۳- ایوان شرقی ۴۷۲
- ۴- ایوان قبله جنوبی ۴۷۲
- درهای صحن مطهر حرم ۴۷۲
- گنجینه ی حرم حضرت عباس (علیه السلام) ۴۷۵
- مدفن علما در حرم حضرت عباس (علیه السلام) ۴۷۷
- طرح جدید سفینه النجاه ۴۷۸
- فصل چهارم: در پرتوی خورشیدهای کاظمین ۴۷۹
- اشاره ۴۷۹
- ۱/۴. کاظمین سومین شهر مقدس عراق ۴۸۰
- ۲/۴. فرازی از طلوع تا غروب خورشید هفتم ۴۸۱
- ۳/۴. اشاره ای به طلوع و غروب خورشید نهم ۴۸۲

- ۴۸۳ ..... ۴/۴. آداب زیارت آن امامین همامین
- ۴۸۴ ..... ۵/۴. نجات بغداد در پرتو دو فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)
- ۴۸۵ ..... ۶/۴. پاداش زیارت امام کاظم و امام جواد (علیهما السلام)
- ۴۸۵ ..... اشاره
- ۴۸۶ ..... پاداش زیارت او بهشت است
- ۴۸۷ ..... زیارت ... همانند زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)
- ۴۸۸ ..... همسان زیارت امام حسین (علیه السلام)
- ۴۸۹ ..... زیارت امام کاظم (علیه السلام) از پشت دیوار با زحمت
- ۴۹۱ ..... ۷/۴. نماز زیارت
- ۴۹۲ ..... ۸/۴. شماری از جایگاه های مهم کاظمین
- ۴۹۲ ..... اشاره
- ۴۹۶ ..... حرم کاظمین در آینه تاریخ
- ۴۹۸ ..... فصل پنجم: با فروغ خورشیدهای سامزء
- ۴۹۸ ..... اشاره
- ۴۹۸ ..... ۱/۵. شهر سامزء در چشم انداز تاریخ
- ۴۹۹ ..... ۲/۵. بنیان گذار شهر سامزء
- ۴۹۹ ..... ۳/۵. نام های سامزء
- ۵۰۱ ..... ۴/۵. سامزء در درخشش اسلام
- ۵۰۱ ..... اشاره
- ۵۰۳ ..... سیمای کنونی سامزء
- ۵۰۳ ..... ۵/۵. نگاه گذرا به زندگانی امام هادی (علیه السلام)
- ۵۰۶ ..... ۶/۵. طلوع خورشید یازدهم
- ۵۰۸ ..... ۷/۵. عروج خورشید یازدهم
- ۵۰۹ ..... ۸/۵. طلوع خورشید موعود
- ۵۱۱ ..... ۹/۵. سرآغاز غیبت صغری (غیبت کوچک)
- ۵۱۲ ..... ۱۰/۵. سفیرهای حضرت حجت

- ۱۱/۵. سرآغاز غیبت کبری (غیبت بزرگ) ۵۱۳
- ۱۲/۵. محل غیبت ولی عصر (عج) ۵۱۳
- ۱۳/۵. آستان عسکریین در آیینة تاریخ ۵۱۴
- ۱۴/۵. حرم عسکریین در پنجه تخریب و غارت ۵۲۳
- ۱۵/۵. تحول ضریح عسکریین در تاریخ ۵۲۶
- ۱۶/۵. برخی از خاندان رسالت در شعاع حرم ۵۲۹
- اشاره ۵۲۹
۱. مرقد نرجس خاتون ۵۲۹
۲. مرقد حکیمه خاتون ۵۳۰
۳. مدفن خدیثه مادر امام حسن عسکری (علیه السلام) ۵۳۱
۴. مرقد سمانه مغربیه ۵۳۲
۵. جعفر بن علی (علیه السلام) ۵۳۲
۶. حسین بن علی (علیه السلام) ۵۳۲
۷. داوود بن قاسم ۵۳۳
- تاریخ ساخت حرم سید محمد (علیه السلام) ۵۳۷
- ۱۷/۵. زیارتگاه هایی دیگر پیرامون حرم - ۵۴۰
- اشاره ۵۴۰
۱. ابو العباس، احمد نجاشی، صاحب کتاب مهم رجال نجاشی ۵۴۱
۲. شهید والا مقام ابن سکت ۵۴۱
- اشاره ۵۴۱
- داستان عجیب ابن سکت ۵۴۱
۳. مدفن ابراهیم بن مالک اشتر ۵۴۲
۴. سید حسین هندی ۵۴۴
۵. مدفن ابراهیم بن عباس صولی کتاب ۵۴۴
۶. شیخ رضا همدانی (۱۲۵۰-۱۳۲۲ق) ۵۴۵
۷. زرقانی شیرازی (ف ۱۳۱۰ق) ۵۴۵

۸. سید محمد شریف (ف ۱۳۲۲ق) ۵۴۵
۹. میرزا محمدحسین شیرازی (ف ۱۳۳۸ق) ۵۴۶
۱۰. سید حسن کلیددار (ف ۱۳۴۵ق) ۵۴۶
- ۱۸/۵. سرداب در نگاه واقع بینانه ۵۴۷
- اشاره ۵۴۷
- سرداب و افسانه های مغرضانه ۵۴۸
- قداست سرداب ۵۵۰
- جلوه ی کنونی سرداب ۵۵۰
- حجره ی غیبت و باب غیبت ۵۵۱
- ۱۹/۵. زمینه های ظهور قائم آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ۵۵۲
- اشاره ۵۵۲
- نیاز حضور تا نیاز ظهور ۵۵۳
- ۲۰/۵. رسالت در عصر غیبت ۵۵۵
- اشاره ۵۵۵
- انتظار ظهور یا انتظار فرج ۵۵۵
- دعا کردن برای ظهور ۵۵۹
- اشتباه بزرگ درباره ی ظهور (علامت یا علت؟) ۵۶۰
- آگاهی از زمان ظهور ۵۶۲
- دروغ پردازان (تعیین کنندگان وقت) ۵۶۲
- فصل ششم: در پرتو خوشه های خورشید ۵۶۴
- اشاره ۵۶۴
- الف: بغداد شهر مهم و تاریخی ۵۶۴
- اشاره ۵۶۴
- نامگذاری بغداد ۵۶۵
- بخشی از جایگاه های زیارتی و تاریخی بغداد ۵۶۷
- اشاره ۵۶۷

۱. عثمان بن سعید عمری اسدی ----- ۵۶۷
۲. محمد بن عثمان ----- ۵۶۸
۳. حسین بن روح ----- ۵۶۸
۴. علی بن محمد سَمُرِی ----- ۵۶۹
۵. مرقد عالم وارسته شیخ کلینی(ره) ----- ۵۶۹
- ب: شهر تاریخی مدائن ----- ۵۷۷
- اشاره ----- ۵۷۷
- آرامگاه حضرت سلمان(ره) ----- ۵۷۷
- مدفن حذیفه یمانی ----- ۵۷۸
- مرقد طاهر بن امام سجاد (علیه السلام) ----- ۵۷۹
- مدفن جابر بن عبدالله انصاری ----- ۵۷۹
- ایوان درهم شکسته ی کسری ----- ۵۸۰
- ج: شهر مهم و تاریخی حَلّه سیفیه ----- ۵۸۱
- اشاره ----- ۵۸۱
۱. مدفن حضرت حمزه درمزیدیّه حله ----- ۵۸۲
۲. مرقد قاسم بن امام کاظم (علیه السلام) ----- ۵۸۲
۳. آرامگاهی به نام زید بن علی بن الحسین (علیهم السلام) ----- ۵۸۳
۴. عبدالله بن زید بن علی بن الحسین (علیهم السلام) ----- ۵۸۳
۵. عمران بن علی بن ابی طالب: ----- ۵۸۴
۶. زیارتگاه ابو بکر بن علی بن ابی طالب: ----- ۵۸۴
۷. عبدالله المحض ----- ۵۸۵
۸. ابراهیم احمر العینین ----- ۵۸۵
۹. اسماء بنت عمیس ----- ۵۸۶
۱۰. زیارتگاه حضرت ایوب پیامبر (علیه السلام) ----- ۵۸۶
۱۱. بنات الحسن (علیه السلام) ----- ۵۸۷
۱۲. الحزاقه ----- ۵۸۷

- ۵۸۸ ..... ۱۳. امام زادگان دیگری در اطراف حله
- ۵۸۸ ..... ۱۴. حله و برخی زیارتگاه های دیگر
- ۵۸۹ ..... ۱۵. مقام صاحب الزمان (عج)
- ۵۸۹ ..... د: شهر کفل
- ۵۸۹ ..... اشاره
- ۵۹۰ ..... شهید رشید خجری (ره)
- ۵۹۱ ..... منابع عمده ی تحقیق:
- ۵۹۹ ..... آثار
- ۵۹۹ ..... آثار چاپ شده ی مؤلف:
- ۶۰۰ ..... آثار چاپ نشده ی مؤلف:
- ۶۰۶ ..... درباره مرکز

خورشیدهای ولایت : دائره المعارف عتبات عالیات عراق (نجف کربلا کاظمین سامراء و...)

مشخصات کتاب

سرشناسه: مدرسی، سیدمحمدطاهر، 1337 -

عنوان و نام پدیدآور: خورشیدهای ولایت : دائره المعارف عتبات عالیات عراق (نجف کربلا کاظمین سامراء و...)/ سیدمحمدطاهر
مدرسی حجازی.

مشخصات نشر: مشهد: انتشارات ولایت، 1396.

مشخصات ظاهری: 578 ص.: مصور.؛ 14/5×21 س م.

فروست: دائرهالمعارف؛ 2.

شابک: 185000 ریال: 978-964-6172-97-5

وضعیت فهرست نویسی: فاپا

یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.

عنوان دیگر: دائرهالمعارف عتبات عالیات عراق (نجف کربلا کاظمین سامراء و...).

موضوع: زیارتگاه های اسلامی -- عراق

موضوع: Islamic shrines -- Iraq

رده بندی کنگره: BP263/م36خ9 1396

رده بندی دیویی: 297/765

شماره کتابشناسی ملی: 4812391

ص: 1

پیشگفتار

اشاره

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ خَالِقِ الْكَوْنَيْنِ وَالصَّلَاةَ وَالسَّلَامَ عَلَى رَسُولِ الثَّقَلَيْنِ جَدِّ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ وَآلِهِ فِي الدَّارَيْنِ سَيِّمَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَفَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ وَ
الْحَسَنَيْنِ (عليهم السلام) «وَلَعَنَهُ اللَّهُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ وَقَتْلَتِهِمْ وَظَلَمَتِهِمْ إِلَى يَوْمِ حَشْرِ الثَّقَلَيْنِ

ذات احدیت را سپاسگزاریم که در پرتو نور رسالت و امامت، ما را هدایت فرمود و عشق خاندان وحی را در عمق جان مان قرار داد، و
مودت آنان را مزد رسالت آخرین سفیرش مقرر داشت. «قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى»

«بگو (ای محمد) من از شما مزد رسالت نمی خواهم جز مودت و محبت به بستگان نزدیک و خاندان (اهل البیت) من (عليهم السلام)»

ص: 2

تا در فروغ آن به مدارج بلند و معنویت پرواز کنیم و این عشق پایدار که همان ایمان خلیل ناپذیر به غیب است، ما را به حرم معشوق می کشاند، تا آن جا که در اولین ورود به مسجد الحرام در باب السلام از عمق جان می گوئیم: «السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ...» و به درب حرم پیامبر و امامان می گوئیم: رسیدن به خدا از این راه است و آنان وسیله های وحیانی به سوی رحمت بی پایان خدا.

و راه یافتن به خانه وحی و حرم نور با اذن و اجازه خدا و دستور اوست تا بدانیم که زیارت کردن خاندان رسالت یک گام بلند به سوی خدا، یک مقام عالی عبودیت، یک مکتب انسان ساز و یک جهان دانش و معرفت است، بلکه در مکتب حقوقی این آیین جامع و وحیانی، زیارت پیشوایان دین و حتی هر انسان متعهد برجسته ی دینی، یک سرفصل بزرگ حقوقی است که نقش آن در تکامل انسان متدین روشن و غیر قابل انکار است.

ص: 3

از این رو بر آن شدم که کتاب هایی تحت عنوان (دائرة المعارف حج و زیارت) درباره ی معرفی و سیر تاریخی حرم امن الهی و حرم های پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و پیشوایان مکتب آسمانی ائمه معصومین و خاندان رسالت (علیهم السلام) ، مستند و تحقیقی با رعایت اختصار به رشته تحریر درآورده فرا روی شیفتگان کوی دوست قرار دهم تا شاید برای همه به ویژه پژوهندگان سودمند باشد:

زمزم نور یا دائرة المعارف حرمین (مکه و مدینه)

به لطف خدا کتابی که یادواره ای از چشمه سار زمزم است به نام زمزم نور (دائرة المعارف حرمین) در 370 صفحه تاکنون دو بار به چاپ رسید و مورد بهره برداری حق مداران قرار گرفت.

خوشه های خورشید (دائرة المعارف زیارات) در سوریه

ص: 4

در همین راستا کتاب دیگری درباره ی زیارت ها و اماکن متبرکه ی سوریه نوشتم که با نام دل انگیز «خوشه های خورشید (دائرة المعارف زیارات) در سوریه» در 308 صفحه به چاپ رسید.

خورشیدهای ولایت (دائرة المعارف عتبات عالیات عراق)

اینک با عنایات آفریدگار هستی و الطاف پیامبر رحمت و اهل بیتش (علیهم السلام) کتاب حاضر خورشیدهای ولایت (دائرةالمعارف عتبات عالیات عراق) که به زیارت های سرزمین عراق اختصاص داده شده است را در منظر فرهنگیان خدامحور، ولایتمداران و پژوهندگان سعادت گستر قرار دادم تا شاید نورافکنی باشد برای نمایش فرهنگ زیارت.

توجه

ص: 5

قابل یادآوری این که تاکنون از «دائرة المعارف حج و زیارت» سه کتاب از تحقیقات بنده به چاپ رسیده است به این شرح:

1- کتاب زمزم نور (دائرة المعارف حرمین). چاپ دوم.

2- کتاب خورشیدهای ولایت (دائرة المعارف عتبات عالیات عراق). «کتاب حاضر»

3- کتاب خوشه های خورشید (دائرة المعارف زیارات سوریه). چاپ اول.

4- کتاب گنج های مخفی در حرمین مکه و مدینه که تاکنون چاپ نشده است.

5- کتاب سایر زیارت های منطقه، در دست پژوهش.

بنده در نظر دارم که اگر خدا بخواهد درباره ی زیارت ها و اماکن متبرکه ی فراموش شده ای که در سرزمین های آسیای مرکزی ، افغانستان، پاکستان، هند و ... قرار دارند، کتابی بنویسم مستند و

ص: 6

تحقیقی، تا خدمت ناقابل دیگری به فرهنگ زیارت کرده باشم. امید آن که خداوند سلامتی و توفیق عنایت فرماید تا به این آرمان نیز نایل شوم. **إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى «وَمَا تَوْفِيقِي إِلَّا بِاللَّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ».**

ص: 7

خواهر و برادر زائر!

اکنون که پنجره‌ی رحمت فراروی شما گشوده شده است و تصمیم گرفته‌اید که به زیارت خورشیدهای آسمان ولایت بروید، لحظاتی با خدا به خلوت بنشینید. و نیز با خود خلوت کنید [و نباید خود را فریب دهید که لحظات، بسی حساس است] نخست از خودتان سؤال کنید که: به زیارت چه شخصیت‌هایی می‌روم؟ با چه میزانی از معرفت و آگاهی؟ با چه اخلاصی؟ با چه پولی؟ «اگر مال مردم، مال حرام و خمس نداده و... باشد!!! زحمت برای چه؟ برای ریا و خودنمایی؟ که بدون شک باطل و حرام است (نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْهُ). یا برای تجارت و معامله؟ که از آن پاداش‌ها خبری نخواهد بود. پاسخ این‌گونه باید باشد: که ما از آن خداییم و برای فرمان خدا، برای رسیدن به درجات

ص: 8

بلند، برای خودسازی، برای ایفای مسئولیت، برای انجام یک حق و ... به زیارت بهترین انسان ها، با پول حلال و نهایت اخلاص مشرف می شویم.

هرگاه منظور از این سفر معنوی و روحانی زیارت است، ایمان و معرفت نخستین گام است، زیرا زیارت فرع معرفت است، و نیز باید توجه داشت که زیارت چه آداب و شرایطی دارد؟ آیا اخلاق اسلامی و آداب انسانی رعایت می شود؟ آیا پس از بازگشت، ارزش زیارت و قداست زائر ماندن و ... را تعهد دارم؟ ... [زیارت رفتن دشوار است، زائر شدن دشوارتر اما زائر ماندن و از نور و معنویت زیارت در دنیا و آخرت بهره گرفتن سخت مشکل.]

پس این سؤال ها و ده ها سؤال دیگر را با اخلاص کامل و معرفت سرشار، پاسخ عملی باید گفت.

ص: 9

پاسخ مهم ترین پرسش های شما در کتابی است که در دست دارید و در شش فصل به این شرح تنظیم شده است:

فصل اول: شناسنامه ی عراق.

فصل دوم: سیمای خوشید ولایت علی (علیه السلام).

فصل سوم: خورشیدهای خون فام کربلا.

فصل چهارم: در پرتو خورشیدهای کاظمین (علیهما السلام).

فصل پنجم: با فروغ خورشیدهای سامراء.

فصل ششم: در پرتو خوشه های خورشید در عراق.

با توجه به احساس نیاز، نخستین فصل اختصاص داده شد به شناخت عراق.

ص: 10

اشاره

از آن جایی که کتاب حاضر درباره ی زیارت خورشیدهای سرزمین عراق نوشته شده است، به جاست که مطالب فشرده ای درباره شناخت عراق ارائه شود تا برای زائران عزیز، پژوهشگران، دانشمندان سفر نامه نویسان و گردشگران ... سودمند باشد.

1/1. نامگذاری عراق

ص: 11

یکی از کهن ترین سرزمین های تمدن خیز، سرزمین (بین النهرین) یا (عراق) است که سابقه تاریخی آن به هزاران سال قبل از میلاد حضرت عیسی (علیه السلام) برمی گردد. درباره ی دلایل نامگذاری عراق نظریاتی به این شرح ارائه شده است : 1. عراق یعنی سرزمینی سرسبز که در کنار دریا قرار دارد، چون عرب ها سرزمینی را که در نزدیکی دریا و دارای درخت و گیاه باشد، عراق می گویند. 2. عراق در اصل (ایراک) بوده است (سرزمین پست و هموار) سپس معرّب شده است و عراق خوانده شده است. 3. عراق در اصل (آراکا) بوده است به معنی سرزمین پاک و مقدس که بعضی مستشرقین گفته اند.

نام های متفاوت تاریخی عراق

ص: 12

عراق، در اسناد و مدارک تاریخی با نام های بین النهرین، عراقین، عَراقان، عَراق عرب، سواد، سورستان، وادی الرافدین، ارض الرافدین و... نیز خوانده شده است.

2/1. جغرافیای طبیعی عراق

عراق یکی از کشورهای عربی است که در مرکز خاورمیانه و در قسمت جنوب غربی آسیا با مساحت 446/438 کیلومتر مربع قرار دارد (پنججاه و دومین کشور جهان). این کشور از شرق با جمهوری اسلامی ایران، از غرب با سوریه و اردن از شمال با ترکیه و از جنوب با عربستان سعودی و کویت هم مرز می باشد و از نعمت بزرگ دورود «دجله» و «فرات» بهره مند است که از ترکیه سرچشمه می گیرند و با

ص: 13

طول 1851 و 2700 کیلومتر در شمال بصره به هم وصل می شوند و به نام «شَطَّ العرب» و «اروند رود» نامیده می گردند و طی 190 کیلومتر به خلیج فارس می پیوندد، و نیز از نعمت چندین رود کوچک (غراف، دیالی، نهراالعظیم و...) برخوردار است؛ از این رو این سرزمین، سرسبز، حاصل خیز و سرشار از میوه و نعمت های خدادادی است. عراق از نفت و باقی معادن و ذخایر طبیعی و... در سطح بالایی قرار دارد.

3/1. عراق پیش از اسلام

ص: 14

عراق در طول تاریخ دارای تمدن مهم، موقعیت ویژه و محل زندگانی عده ی کثیری از پیامبران الهی بوده است و به جاست که نیم نگاهی به تاریخ کهن آن، پیش از درخشش اسلام در آن سرزمین به طور فشرده داشته باشیم به این شرح:

سومریان: آن ها در هزاره چهارم ق.م [قبل از میلاد] نخستین تمدن یا زندگی شهری را به وجود آوردند و موفق به ساختن خط میخی، نوعی تقویم و یک سلسله اوزان و مقادیر شدند. البته کار اکثر آنان کشاورزی بوده است.

سامی ها: آنان در حدود 3500 قبل میلاد به این سرزمین مهاجرت کردند که پایتخت آن ها شهر بابل و سپس نینوا بود.

ص: 15

اکدیان: در حدود 2350 سال قبل از میلاد، اکدیان در عراق شهرهای بسیاری را پایه گذاری کردند که از آن جمله: بابل، کیش، کوتا و سیپار بوده است.

آموریان: در حدود 2050 ق.م سرزمین «اکد» را آموریان فتح کردند و بر آن سرزمین حاکم شدند؛ حمورابی ششمین پادشاه آموری در 1800 ق.م و قانون گذار معروفی بود. حمورابی حدود 40 سال در آن جا سلطنت کرد.

تسلط بخت النصر: در سال 586 ق.م بخت النصر این سرزمین را در اختیار گرفت و در راستای کشورگشایی خویش توانست تا اورشلیم را فتح کند و اسیران یهودی را به بابل ببرد.

ص: 16

آشوری‌ها: پس از تحولاتی که در دوره‌ی آموریان و حکومت بخت‌النصر پیش آمد (در قرن هفتم قبل از میلاد) آشوری‌ها بر عراق و سوریه حاکم شدند و نینوا را پایتخت انتخاب کردند. مهم‌ترین پادشاه آنان «آشور پانی پال» بود که 34 سال حکومت کرد.

مادها: در سال 539 قبل از میلاد سپاهیان کوروش بر بخش عمده‌ی عراق مسلط شدند. نخستین کسی که آشوری‌ها را متلاشی کرد، ماد بود و توانست بین‌النهرین را به ایران ملحق کند.

سلوکیان: در سال 331 قبل از میلاد، اسکندر بر این سرزمین هجوم آورد و آن را پایتخت حکومتش قرار داد «سلسله‌ی سلوکیان» را به وجود آورد.

ص: 17

اشکانی‌ها: از قرن سوم قبل از میلاد به بعد عراق تحت تسلط اشکانی‌ها قرار گرفت.

ساسانی‌ها: پس از دوره‌ی اشکانی‌ها، ساسانی‌ها بر این سرزمین مسلط شدند و بر اساس تسلط ایران، بر آن بود که در جنگ‌های ایران و روم ساسانی‌ها به طرفداری از ایران قیام کردند.

4/1. عراق در شعاع اسلام

عراق در دوران تابش اشعه‌ی تابناک اسلام بر این سرزمین، شاهد تحولات شگفت‌آوری بوده است که برخی از این‌ها قرار است:

فتح عراق به دست مسلمانان: در سال 16 هـ. قمری این سرزمین به تصرف ارتش اسلام درآمد و در سال 17 هـ. ق شهر کوفه توسط سعد

ص: 18

بن ابی وقاص ساخته شد، و خلفای مسلمین از جوار حرم ملکوتی پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و مرکز حکومت اسلامی (مدینه منوره) این سرزمین را تحت اداره و فرمان داشتند.

حکومت امیر مؤمنان (علیه السلام) در عراق: در سال 36 هـ - ق، وصی پیامبر گرامی اسلام ص نخستین امام شیعیان امیر مؤمنان علی بن ابی طالب (علیهما السلام) برای اولین بار شهر نوپای کوفه را مرکز حکومت اسلامی و دارالخلافه قرار داد و سراسر جهان اسلام را از این سرزمین اداره می کرد.

حکومت امام حسن (علیه السلام) در عراق: در سال 41 هـ - ق بعد از شهادت دومین شخصیت جهان اسلام علی بن ابی طالب (علیه السلام) سبط اکبر رسول خدا امام حسن مجتبی (علیه السلام) به مقام امامت رسید، آن حضرت مدت

ص: 19

کوتاهی جهان اسلام را از این سرزمین اداره می کرد، اما پس از جنگ ها و درگیری ها، خلافت ظاهری با زور و حيله در پنجه ی امویان قرارگرفت، پس از آن همواره عراق دستخوش حوادث تلخ بوده است که سرآغاز آن پیمان شکنی آن مردم با فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) حضرت امام حسن مجتبی C بود تا سرانجام، آن حضرت با پذیرفتن صلح آن چنانی، اسلام و وحدت صفوف مسلمین را از خطر نابودی حفظ کرد، آن گونه که پدرش علی (علیه السلام) با سکوت 25 ساله ی خود در کنار خلفاء، اساس اسلام و یکپارچگی مسلمانان را حفظ فرموده بود.

ساکنان این سرزمین به پیروی از بدترین انسان زمان یزید بن معاویه و یکی از مفسدترین عُمال او عبید... بن زیاد، دست به جنایت خطرناکی زدند و سید جوانان اهل بهشت فرزند پیامبرص حضرت امام

ص: 20

حسین (علیه السلام) و یارانش را با لبان تشنه به شهادت رساندند و اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را به اسارت بردند و... که روی خودشان را سیاه و تاریخ را ننگین و لکه دار کردند اما در واقع امام حسین (علیه السلام) پیروز شد و اسلام را برای ابد بیمه کرده، پایدار ساخت و خود و عزیزانش زنده و جاوید شدند.

قیام توّابین و سپس قیام شجاعانه مختار ثقفی و ابراهیم بن مالک اشتر و تعدادی از شیعیان برای خون خواهی فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) صورت گرفت که اکثر قاتلان حضرت امام حسین (علیه السلام) را به جهنم واصل کردند. قیام آنان سر فصلی از یک تحوّل حق طلبانه و حماسه ی جاوید بود و برگ زرینی را در تاریخ این سرزمین به یادگار گذاشت.

ص: 21

با ادعای خلافت باطل دیگری توسط عبد الله بن زبیر از سرزمین مکه مکرمه و لشکرکشی به سرزمین عراق فاجعه‌ی دیگری به وقوع پیوست و زبیریان به فرماندهی مصعب بن زبیر فرمانده نظامی عبدالله زبیر، مختار و صدها هزار نفر دیگر را به خاک و خون کشیدند؛ سرانجام عبدا... و مصعب فرزندان زبیر و یاران جلادشان به دست جنایت پیشه‌ی تاریخ، عبدالملک مروان و عامل خون‌خوار و بیدادگرش حجاج ثقفی به قتل رسیدند.

پس از متلاشی شدن دودمان زبیر و هواداران شان توسط بنی امیه به ویژه حجاج بن یوسف ثقفی که حرمت حرم امن الهی را همانند سلف مفسدشان یزید ابن معاویه شکستند و دوباره قبله‌ی مسلمین، «کعبه معظمه» را به آتش کشیدند و عبدالله زبیر را در کنار کعبه به دار

آویختند، پس از آن تاریخ بنی امیه یکه تاز میدان شدند و حکومت را همانند توپ دست به دست می کردند و با بهره گیری از این فرصت، حجاج بن یوسف ثقفی حاکم جلاد و خون خوار بنی امیه، جریان های مخالف را در عراق و... سرکوب کرد. قتل و کشتار وحشیانه ی حجاج و حاکمان بنی امیه روی بخت النصر، هیتلر و... را سفیدکرد و فاجعه ای آفرید که تاریخ آن را فراموش نخواهد کرد.

در سال 142 هـ - ق عباسیان از سرزمین ایران قیام کردند و دودمان بنی امیه را با وحشی گری های ددمنشانه متلاشی و نابود کردند و با ظلم و جور میدان دار سیاست، خلافت و حکومت شدند، و تا قرن هفتم و سال 656 هـ - ق 37 خلیفه ی عباسی در این سرزمین بر مردم حکومت کردند؛ قابل توجه این که آنان در فاجعه، فساد، جنایت،

ص: 23

خون ریزی و... نسخه ی دیگری از خلفای اموی بودند و با جنایات وحشیانه، صفحات تاریخ را سیاه کردند که در صدر جنایات شان به شهادت رساندن فرزندان رسول خدا ص، امامان معصوم (علیهم السلام) و شیعیان می باشد.

در سال 656 هـ - ق با فروپاشی خلافت زورمدار و قلابی بنی عباس، حکومت هلاکوخان (ایلخانان مغول) و جلایریان بر این سرزمین سایه افکند و تا سال 1258 هـ - ق = 1508 میلادی ادامه داشت.

از سال 1258 ق تا 1286 ق = 1534 میلادی، عراق عملاً جزء ایران بود و صفویان بر آن سرزمین حکومت می کردند.

ص: 24

پس از سال 1286 هـ - ق=1534 میلادی که لشکر عثمانی بر سپاه ایران غالب شد، عراق را به تصرف خود درآورد و تا زمان شکست شان در جنگ جهانی اول، حکومت عثمانی بر آن سرزمین حاکم بود.

در جنگ جهانی اول با شکست متفقین و فروپاشی دولت عثمانی، نیروهای انگلیسی به بهانه ی اعطای استقلال برای عراق در سال 1917 میلادی، بغداد را اشغال کردند، سپس تمام عراق را تحت تسلط خود درآوردند.

گفتنی است که تا این تاریخ عراق از نعمت استقلال محروم بود و سرآغاز استقلال این کشور نهضت افتخارآفرین مراجع، علماء و روحانیت شیعه ی این سرزمین است که ثبت تاریخ شده است.

ص: 25

در جنگ جهانی اول در پی شکست دولت عثمانی و تسلط انگلیس در عراق، تحولات سیاسی دیگری به این شرح به وقوع پیوست:

در سال 1920 میلادی، ملت رشید عراق به رهبری علما و روحانیت شیعه از جمله حضرت آیت الله العظمی سید محمد تقی شیرازی [با فتوهای مهم و تاریخی شان] و حضرت آیت الله آشتیانی و فرماندهی نظامی آیت الله العظمی سید محسن حکیم (ره) و... قیام باشکوه و استقلال طلبانه کردند و تعداد 2500 سرباز متجاوزانگلیسی را به هلاکت رساندند و با آزاد کردن ملت و کشور، برگ زرینی را به تاریخ این ملت به یادگار گذاشتند.

این انقلاب افتخارآفرین به نام (ثوره العشرین) ثبت تاریخ گردید که سرآغاز استقلال عراق شد، [اما متأسفانه یک نظام سیاسی سالمی را به وجود نیاوردند و حکومت اسلامی که خواسته ی خودشان بود را هم برقرار نکردند یا نتوانستند؛ دشمنان داخلی و خارجی مسیر اصلی جهاد و انقلاب را با طرح نوین انگلیسی و مهره گذاری کاملاً عوض کردند تا آن که سرنوشتِ نامطلوب رقم خورد و...].

در سال 1921 میلادی=1340هـ- ق، دولت انگلیس، ملک فیصل (متوآد 1885م) فرزند شریف حسین، پادشاه حجاز را به پادشاهی عراق گماشت. او تا آخر عمرش سال 1933م در این کشور به نام «المملکه العراقیه» سلطنت کرد.

در سال 1933 م، ملک غازی پس از فوت پدرش به قدرت رسید و تا سال 1939 م که ملک غازی در یک تصادف فرمایشی در بغداد از بین رفت، زمام امور را در دست داشت.

در سال 1939 م پس از کشته شدن ملک غازی، انگلیس، پسر چهار ساله ی او «ملک فیصل دوم» را پادشاه صوری تعیین کرد اما عملاً کشور را به دست دایی او «عبداللّه» به عنوان نائب السلطنه و نوری سعید به عنوان رئیس الوزراء سپرد. سرانجام ملک فیصل دوم در سال 1953 م در سن هجده سالگی تاج و تخت را رسماً در اختیار گرفت و دایی اش را ولی عهد انتخاب کرد اما پس از پنج سال حکومت در ژانویه ی 1958 م طی کودتای نظامی همراه دو یار و کارفرمایان

ص: 28

اصلی اش توسط عبدالکریم قاسم کشته شدند و عنوان و نام جمهوری، جانشین پادشاهی شد.

به این ترتیب در سال 1958.م عبدالکریم قاسم علیه ملک فیصل دوم کودتا کرد و با کشتن او عراق را جمهوری اعلام کرد و بر اریکه ی قدرت تکیه زد.

در سال 1963. میلادی، عبدالسلام عارف علیه عبدالکریم قاسم کودتا کرد و او را به قتل رساند و قدرت و حکومت را قبضه کرد و نسخه ی دوم جمهوری عراق را یدک می کشید؛ تا سرانجام عبدالسلام عارف پس از سه سال حکومت، در یک سانحه ی هوایی کشته شد و برادرش عبدالرحمان عارف با کمک و همکاری حزب بعث به رهبری «میشل عفلق» به حکومت رسید.

ص: 29

در سال 1968 م، حسن البکر با یک کودتا با پشتیبانی میشل عفلق بر مسند حکومت عراق تکیه زد و فجایعی را به بار آورد؛ از جمله اینکه با تمام توان حوزه‌ی علمیه‌ی نجف اشرف را تحت فشار قرار داد و با یک نقشه‌ی خطرناک، علما، طلاب و مهاجران ایرانی، افغانی و... را با وحشی‌گری از عراق اخراج کرد و...

در سال 1974 م، با استعفای آن چنانی حسن البکر، صدام حسین بر اریکه‌ی قدرت تکیه زد و دیوانه وار نسخه‌ی جدیدی از حکومت فرعون و یزید را پیاده کرد و از اسلاف خود در جنایت و فساد در کشور و منطقه پیشی گرفت.

در سال 1980 م=31/6/1359 ش، صدام حسین قرارداد مرزی بین عراق و ایران را رسماً پاره کرد. سپس با تجاوز و حشیانه هشت سال با

ص: 30

نظام مقدس و نوپای ایران اسلامی جنگید (البته با همکاری پیدا و پنهان استعمارگران و بیدادگران جهانی و منطقه ای) تا آن که سرانجام آن جنگ تحمیلی در سال 1988م با قطعنامه 598 با صلح تحمیلی به پایان رسید. و نیز در داخل عراق حمام خون به راه انداخت، با قتل عام علما، مراجع، اندیشمندان، بزرگان، جوانان و... ملت با عظمت عراق را متلاشی کرد.

در دوم آگوست 1990م، صدام با حمله ی نظامی و وحشیانه کویت را اشغال کرد و با کشتار، تاخت و تاز و غارت گری عقده ی حقارت خود را به نمایش گذاشت و به قطعنامه های شورای امنیت اعتنا نکرد؛ سرانجام آمریکا با همکاری نظامی 28 کشور دنیا، در ساعت 3 شب 17

ص: 31

ژانویه 1991م به نیروهای عراقی حمله و کویت را از سلطه ی صدام آزاد کردند.

در 20 مارس 2003م آمریکا و انگلستان طی یک حمله ی قوی رژیم خونخوار و وحشیانه ی صدام را سرنگون و این کشور را تحت کنترل شان درآوردند.

پس از تحولات گوناگون و حیرت زا، امروز عراق بحمدالله دارای یک نظام اسلامی اما نوپاست که افراد مسلمان و جهادگر اعم از شیعه و سنی، عرب و عجم گرداننده ی امور هستند به ویژه این که حضرت آیه الله العظمی سیستانی، حضرت آیت الله العظمی فیاض، حضرت آیت الله العظمی حکیم، حضرت آیت الله العظمی شیخ بشیر نجفی (دام ظلهم العالی) و سایر علما و مراجع دینی به ویژه خاندان باعظمت آیت

ص: 32

اللّٰه العظمی حکیم بزرگ (ره) و خاندان باعظمت آیت اللّٰه العظمی شهید صدر (ره) «دامت افاضاتهم» و نیز سیاستمداران متدین، مخلص، شایسته، فداکار و دلسوز، در صدر امور رهبری و اداره ی این سرزمین مقدس، قرار دارند.

بدون تردید فعلاً مایه ی تمام مشکلات و گرفتاری عراق، وجود نیروهای نظامی، ابرقدرت های غربی و نیز تروریست های وحشی و عمال بیگانه در این کشور هستند که همواره این ملت را به خاک و خون می کشند و حتی اماکن متبرکه و حرم های فرزندان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) از شرّ آنان در امان نمی باشند؛ البته مشکل اساسی دیگر، عدم اتحاد فراگیر در بین برادران شیعه و برادران اهل سنت است و نیز تحرکات خطرناک برخی ملیت ها می باشد؛ بدون شک عوامل تفرقه و نفاق افراد

ص: 33

بعثی و سایر دشمنان داخلی و خارجی هستند که با هزینه های سرسام آور آب را گل آلود می کنند تا ماهی مرادشان را شکار کنند، اما کور خوانده اند. دیر یا زود با رهبری علما و اندیشمندان، صفوف ملت شریف عراق فشرده و نظام اسلامی شان پایدار خواهد شد.

6/1. جمعیت عراق

بر اساس آمار سال 2016م. جمعیت عراق 543/883/37 نفر بوده است. ملت عراق از نظر دینی و مذهبی 97% مسلمان می باشند، به این شرح: 5/62% شیعه، 5/34% اهل سنت و بقیه مسیحی، یهودی، صابئی، و... هستند. و از نظر نژادی 78% عرب، 19% کرد و 3% اقلیت های فارس، تُرک، آشوری و... می باشند. و نظام این کشور

ص: 34

جمهوری است که در 1958م با کودتای نظامی سرهنگ عبدالکریم قاسم و همکاری سرهنگ عبدالسلام عارف، پایه گذاری شد.

زبان رسمی عراق، عربی است و در شمال و شمال شرق این کشور، زبان کُردی و تُرکی نیز رواج دارد و در نجف، کربلا و کاظمین عده ی کثیری به زبان فارسی آشنایی دارند. واحد پول عراق دینار که جمع عربی آن دنانیر می باشد، است. دینار معادل 1000 فلس است. پرچم ملی آن دارای سه رنگ قرمز، سفید و سیاه و با کلمه مقدس (الله اکبر) با خط کوفی مزین شده است. پایتخت این کشور بغداد می باشد که در تاریخ اسلام به عنوان «مدینه السلام» و دارالخلافه یاد شده است.

7/1. ساختار اداری و استان های عراق

ص: 35

نظام عراق جمهوری است.

ساختار کلی: عراق دارای سه قوه است که عبارتند از:

الف. قوه ی مقننه، به نام «مجلس الشعب» یا «مجلس الامه».

ب. قوه ی مجریه: که مرکب از رئیس جمهور، نخست وزیر، معاونین و هیئت وزیران (17 وزارت خانه) می باشد.

ج. قوه ی قضائیه.

3. تقسیمات اداری: عراق از نظر تقسیمات استانی دارای 18 استان «المحافظه» یا «اللواء» می باشد که مهم ترین آن ها بغداد، نجف اشرف و کربلا است.

8/1. نفت عراق

ص: 36

عراق از نظر ذخایر نفتی در مقام دوم جهان قرار دارد که از سال 1928م اولین حوزه ی نفتی آن کشف شد و در سال 1983م عراق، ذخایر نفتی اثبات شده ی خود را « 59 » میلیارد و ذخایر احتمالی خود را « 100 » میلیارد بشکه اعلام کرد.

9/1. کشاورزی و دامداری عراق

عراق با داشتن رودهای فراوان و سدهای متعدد متأسفانه بیش از 13% از زمین های آن زیر کشت قرار نگرفته است و مهم ترین محصولات باغداری عراق خرما است که بیش از نصف خرمای جهان را تأمین می کند و فعلاً در حدود 32 میلیون اصله درخت خرما وجود دارد.

ص: 37

محصولات دیگر باغی عراق عبارت است از: سیب، انجیر، انار، گلابی، زیتون، مرکبات و... .

و محصولات کشاورزی آن عبارت است از: گندم، جو، برنج، پنبه، مرکبات و... . در عراق شغل دامداری و دامپروری به شکل سنتی و در روستاها از رونق خوبی برخوردار است.

10/1. پتروشیمی عراق

از سال 1980 صنایع پتروشیمی عراق با تأسیس دو کارخانه ی کود شیمیایی در «بصره» و «الزبیر» به وجود آمد اما در جریان جنگ تحمیلی آسیب زیادی به آن وارد شد.

ص: 38

11/1. معادن عراق

در عراق معادن طلا، نقره، طلائی سفید، روی، سنگ آهن، سرب، مس، فسفات، گوگرد، نمک، گچ و... وجود دارد.

12/1. صنایع عراق

از صنایع عراق پوشاک، نساجی، مَهر و تسبیح سازی از تربت پاک کربلا به طور گسترده، کاغذسازی، کبریت سازی، آلومینیوم، دارو، آهن، مصالح ساختمانی، لوله های فلزی، مواد غذایی، صنایع دستی و... را می توان نام برد.

13/1. مرزهای مشترک عراق با همسایگان

مرزهای مشترک عراق و همسایگانش عبارتند از :

ص: 39

ایران 1458 کیلومتر، عربستان سعودی 814 کیلومتر، سوریه 605 کیلومتر، کویت 242 کیلومتر، ترکیه 231 کیلومتر و اردن 181 کیلومتر.

عراق 85 کیلومتر از سواحل خلیج فارس را در اختیار دارد.

14/1. فاصله های شهرهای زیارتی در عراق

فاصله ی نجف اشرف تا کربلا 79 کیلومتر، نجف تا کوفه 8 کیلومتر، نجف تا بغداد 161 کیلومتر، کربلا تا بغداد 108 کیلومتر، بغداد تا شهر بلد (امامزاده سید محمد) 80 کیلومتر، بغداد تا کاظمین 6 کیلومتر، بغداد تا سامراء 125 کیلومتر، بغداد تا مرز خسروی (شهر منذریه) 180 کیلومتر و کربلا تا خسروی (شهر منذریه) 300 کیلومتر می باشد.

ص: 40

تا این جا به طور گذرا درباره ی عراق مطالبی مطرح شد. اینک به اصل موضوع می پردازیم که در چشم انداز قرار دادن حرم های خورشیدهای ولایت و اماکن متبرکه در این سرزمین باشد. در آغاز و در دومین فصل،

سیمای دومین شخصیت جهان اسلام وصی و جانشین پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله و سلم) ، امیر مؤمنان حضرت علی بن ابی طالب (علیهما السلام) را به نظاره خواهیم نشست. نخست خواهیم دید که مدفن آن حضرت از دیدگاه فرهنگ اسلام چه قداست و جایگاهی دارد؟

شش بقعه مبارکه در زمین

ذات هستی بخش با حکمت بالغه ی خویش فضائل و برتری های ویژه ای را برای برخی مخلوقات عنایت فرموده است تا فواید فراوانی در سیر تکاملی بشر ایفا کنند؛ همانند برخی آب ها، کوه ها، زمین ها، سنگ ها، خاک ها، درخت ها، گیاهان و... و از آن میان خدای سبحان برترین امتیازهای معنوی را به برخی از بقاع زمین مرحمت فرموده چنان چه در روایات آمده است.

ص: 42

عن عبدالله بن بُكَيْر (في حديث طويل) قال: قال ابو عبدالله (عليه السلام) يابن بُكَيْرِ إِنَّ اللَّهَ إِخْتَارَ مِنْ بَقَاعِ الْأَرْضِ سَيِّئَةً: الْبَيْتُ الْحَرَامُ، وَ الْحَرَمُ وَ مَقَابِرُ الْأَنْبِيَاءِ وَ مَقَابِرُ الْأَوْصِيَاءِ وَ مَقَاتِلُ الشُّهَدَاءِ وَ الْمَسَاجِدُ الَّتِي يذَكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ.

عبدالله بن بُكَيْر در روایت مفصلی از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «ای فرزند بکیر! همانا خداوند شش بقعه ای از زمین را پسندیده است: بیت الحرام و حرم و مقبره های پیامبران و مقبره های اوصیای شان و جایگاه شهادت شهدا و مسجدهایی که نام خداوند در آن ها برده می شود.» [سرزمین نجف اشرف یکی از آن هاست].

سرآغاز سفر به معراج نور، زیارت ابی الائمه امیرالمؤمنین علی: خواهد بود.

پیش از آن که درباره ی شخصیت ها و حرم های پاک سخن گفته شود، مناسب است که از نظر ارزشی، درباره آن سرزمین های مقدسی که پیکرهای نورانی امانت داران مکتب وحی را در برگرفته اند، (مثلاً کوفه) مطالبی هر چند کوتاه به این ترتیب ارائه شود:

1/2. نامگذاری کوفه

عرب ها توده ای از شن را که به شکل مدور باشد، کوفان می گویند و شهر کوفه که به شکل مدور بنا شده بود، را به همین مناسبت به این نام خوانده اند. (البته وجوه تسمیه ی دیگری نیز گفته شده است که از تفصیل خودداری شد)

کوفه نخستین شهر اسلامی است که توسط سعد بن ابی وقاص فرمانده فاتح عراق و ایران به دستور خلیفه دوم مسلمین در بخش میانی عراق در سال 17 هـ- ق پایه گذاری شد. امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در سال 36 هـ- ق این سرزمین مقدس را برای نخستین بار مرکز و پایتخت حکومت اسلامی قرار داد. البته با ترقی شگفت انگیز نجف اشرف که مرکز دل های شیفتگان امیرمؤمنان (علیه السلام) و حرم آن بزرگوار می باشد، کوفه تحت تأثیر و از توابع آن قرار گرفته است؛ آری نجف اشرف جایگاه خورشید درخشان ولایت است.

2/2. کوفه از نظر روایات

اشاره

ص: 45

سرزمین کوفه در جلوه گاه تاریخ پیامبران الهی: از درخشندگی والایی برخوردار بوده است. در روایات اسلامی درباره عظمت و فضائل کوفه زیاد سخن گفته شده که به ذکر برخی بسنده می شود:

الف: چهار جلوه گاه ممتاز

کوفه یکی از سرزمین هایی است که خداوند آن را در ردیف برترین نقاط زمین قرار داده است.

موسی بن بکر از امام کاظم (علیه السلام) و او از پدران خود روایت کرده است که پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «همانا خداوند چهار نقطه را از سرزمین ها پسندیده است، که فرموده: (والتین و ...) مراد از تین: مدینه ی منوره، و الزیتون: بیت المقدس، و طور سینین: کوفه، و بلد الامین: مکه مکرمه است.»

ص: 46

ب: حرم های سه گانه

با مراجعه به فرهنگ اسلام و بیان وحی می توان به گوشه هایی از فضائل و جایگاه سرزمین کوفه آگاه شد.

عَنْ حَسَانِ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: «قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَكَّةُ حَرَمُ اللَّهِ وَالْمَدِينَةُ حَرَمُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَالْكُوفَةُ حَرَمِي، لَا يَرِيدُ هَا جَبَّارٌ بِحَادِثِهِ إِلَّا قَصَمَهُ اللَّهُ.»

حسان بن مهران می گوید: از امام صادق (عليه السلام) شنیدم که فرمود: امیرالمؤمنین فرموده است: «مکه حرم خدا، و مدینه حرم رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم) و کوفه حرم من است، و هیچ ستم پیشه ای اقدام ناروایی بر آن نکند مگر آن که خداوند او را خواهد شکست.»

ج: کوفه تربت محبوب

ص: 47

بدون تردید یکی از برترین ارزش‌ها برای هرکس و هر چیز پذیرش ولایت تکوینی یا تشریحی خاندان رسالت: و عشق ورزی با آنان است، و چه زیبا است که بگویند: ما او را دوست داریم.

عن الصادق (علیه السلام) قال: «... تَرَبُّهُ تُحِبُّنَا وَ نُحِبُّهَا اَللّٰهُمَّ اِرِم مِّن رَمَاهَا وَ عَادِ مَن عَادَهَا.»

امام صادق (علیه السلام) در ضمن روایت مفصلی درباره ی کوفه می فرماید: «...کوفه تربت (و خاک پاکی است) که ما را دوست دارد و ما او را دوست داریم. خدایا هرکس که نسبت به آن اقدام بدکند او را با تیر بلا هدف قرار ده، و دشمن بدار کسی را که با او دشمنی ورزد.»

د: کوفه صدف گوهرها... [370 پیامبر و 600 وصی]

ص: 48

سرزمین کوفه علاوه بر ویژگی های تاریخی، تکوینی و قداست مکتبی که دارد، صدف دلربایی است که گوهرهای پرفروغ توحیدی را در سینه جای داده؛ چنان چه از بیان صادق آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) ویژگی های آن روایت شده است:

عن ابی اسامه، عن ابی عبداللّه (علیه السلام) یقول: «الْكُوفَةُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ، فِيهَا قَبْرُ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ (عليهما السلام) وَقُبُورُ ثَلَاثِ مِائَةٍ وَسَبْعِينَ نَبِيًّا وَسِتِّ مِائَةٍ وَصِوِي وَقَبْرُ سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام)».

امام صادق (علیه السلام): «کوفه باغچه ای از باغچه های بهشت است، قبر نوح و قبر حضرت ابراهیم (علیهم السلام) و مرقد (370) پیغمبر: و مدفن (600)

وصی پیامبران (علیهم السلام) و مرقد سید اوصیا حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در آن قرار دارد.»

قابل توجه آن که مراد از کوفه در روایات، کوفه به معنای عام است و شامل نجف اشرف نیز می باشد که مدفن ولی الله الاعظم امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در آن قرار دارد.

3/2. شناسنامه ی نجف اشرف

نجف اشرف با چهار نام خوانده شده است: 1- «نجف» (یعنی سرزمین سخت و بلند یا «نی جف» یعنی دریایی خشک) 2- «الحیره» 3- «غری» 4- «جُرف» اما در لسان روایات با نام های دیگر از قبیل: حیره، الربوه، الجودی، الطور، الظهور، براثا، وادی السلام و... خوانده شده است؛ این سرزمین دارای آب و هوای خشک و گرم است. این شهر از کربلا 79 کیلومتر فاصله دارد. [بعد از ساخت و سازهای

ص: 50

جدید] و مرکز یکی از استان های عراق و دارای زیارتگاه های مهمی است که بیان خواهد شد. (ان شاء الله) به ویژه حرم مطهر مولی الموحدین، امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) (در مرکز شهر) که با گنبد طلایی، صحن ها، گلدسته ها، رواق ها، مساجد و ... قرار دارد. [اوهمانند خورشید می درخشد، زیرا او جایگاه خورشید است.]

4/2. فرازهایی از زندگانی مولود کعبه

اشاره

پیش از پرداختن به زیارت امیرمؤمنان (علیه السلام) شایسته است که نیم نگاهی در افق های زندگانی آن حضرت داشته باشیم. پیش از نخستین نگاه در آینه ی بلورین زندگانی اعجاب انگیز و رحمت آفرین آن حضرت؛ یکی از گلبرگ های ناقابلی از سروده های خویش را نثار مقدمش می کنم.

ص: 51

اشاره

ماه رجب گلوآژه های نور دارد
نوری فراتر از شکوه طور دارد
نور ولایت با نبوت گشت همراه
زین رورجب تا آسمان ها رفت بالا
میلاذِ پرچمدار ختم المرسلین است
او نفس پاک رحمتٌ للعالمین است
رکن یمانی سینه اش را باز کرده
با حجت حق خویش را دمساز کرده
پاکیزه ی بنت اسد را میهمان کرد
این روز را پرورده دست میزبان کرد
بیت و حرم رمز ولایت را گرفتند
رکن و حجر جشن ولادت را گرفتند

زمزم به استقبال کوثر جام دارد
دست ادب در سینه تا فرجام دارد
با ساقی کوثر شعاع نور آمد
موسی به استقبال او از طور آمد
آدم به استقبال او گل می فشاند
حوّا برایش نقل و سنبل می فشاند
جشن ولادت را خلیل الله گرفته
قربانی راهش ذبیح الله گرفته
کوه صفا دست ادب در سینه دارد
مروه بر راهش جلوۀ آینه دارد
از بام کعبه تا فلک آینه گل کرد
تا عرش اعلی از ملک آدینه گل کرد
نوری درخشان تا به بیت الله آمد

در هاله اش شخص ولی الله آمد

میلاذ حیدر کعبه را ارج و بها داد

لبخند کعبه آسمان ها را صفا داد

دُرّ نجف آنک ننگین کعبه گردید

قبله نما خورشید و روح قبله گردید

لوح و قلم با لید از میلاذ حیدر (علیه السلام)

چون دید اخلاص و صفا و داد حیدر (علیه السلام)

نام علی از نام داور شد هویدا

با لوحه سبزی که آنجا گشت پیدا

شعر (حجازی) پیشواز جان مولا

روح (حجازی) عاشق و قربان مولا

طلوع خورشید:

ص: 54

در روز سیزدهم ماه مبارک رجب، سی سال بعد از عام الفیل، حضرت فاطمه بنت اسد (علیها السلام) همسر حضرت ابی طالب (علیه السلام) در کنار خانه خدا آمد و پرده کعبه را به دست گرفت و با خدا راز و نیاز کرد. آن گاه کعبه از «مستجار» کنار رکن یمانی شکافته شد و بغل گشود. فاطمه بنت اسد وارد خانه گردید و حضرت علی (علیه السلام) در داخل خانه ی خدا متولد شد و سه شب و روز با مادرش مهمان خدا بودند. پس از سه روز خانه ی حق از همان جا دوباره شکافته شد و فاطمه بنت اسد فرزندش را روی دست گرفته، بیرون آمد و خداوند او را علی (علیه السلام) نام کرد. از همان روز او روی دست پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) (که سی سال از عمر شریفش می گذشت) قرار گرفت و نخست به چهره ی مبارک او چشم گشود و از آغاز تا انجام

چشم به او داشت و پا به پای آن حضرت افتخار آفرید و بلندترین مدارج را پیمود و اسلام را پایدار ساخت و ...

روزگاری که تاج نبوت زینت بخش وجود حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) شد (27 ماه رجب)، از مردها علی (علیه السلام) نخستین کسی بود که ایمان خود را اظهار نمود و در یوم الدار تنها او بود که دست کوچک به دست بزرگ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) گذاشت و جان فشانی اش را اعلام کرد. آن گاه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «إِنَّ هَذَا أَخِي وَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِيكُمْ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوا» علی (علیه السلام) برادر من، وصی من، جانشین من است در بین شما. حرف او را گوش کرده و از او اطاعت کنید».

ص: 56

آری او همواره شاگرد باصفا و خدمتگزار با وفای پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بود، خودش فرموده است: «أَنَا عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم)» «من غلامی از غلامان محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) هستم.»

امیر مؤمنان (علیه السلام) در زمان هجرت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در ليله المبيت در بستر آن حضرت خوابید و خطر مرگ را عاشقانه استقبال کرد تا جان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سالم بماند، و بنا به قول مفسرین شیعه و اهل سنت این آیه در شأن علی (علیه السلام) نازل شد: «وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَئُوفٌ بِالْعِبَادِ» «و از مردم کسانی هستند که جان شان را برای به دست آوردن رضای خدا می فروشند و خداوند بر بندگان خود مهربان است.»

ص: 57

در جنگ خندق (جنگ احزاب) که تنها علی (علیه السلام) به نبرد علیه عمرو بن عبدود برخاست، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «بَرَزَ الْإِيمَانُ كُلَّهُ إِلَى الشِّرْكِ كُلِّهِ». یعنی تمام اسلام در برابر تمام شرک به نبرد پرداخته است. وقتی که علی (علیه السلام) آن سردمدار شرک و الحاد را با یک ضربه شمشیر از پا درآورد پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: «ضَرَبَهُ عَلِيُّ يَوْمَ الْخَنْدَقِ أَفْضَلَ مِنْ عِبَادَةِ الثَّقَلَيْنِ». «یک شمشیر زدن علی (علیه السلام) در روز جنگ خندق برتر و بهتر است از عبادت جن و انس».

علی (علیه السلام) کسی است که در رنج های 13 ساله پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در مکه شریک و همراز او بود. و پس از هجرت تا زمان شهادت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) همواره در خدمتش و گوش به فرمانش بود و در جنگ ها، او

پرچمدار فاتح اسلام بود. آری او یگانه فاتح سرافراز بدر و احد، خیبر و خندق و ... بوده است.

او برادر پیامبر «أَنْتَ أَحْسَى فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ» و خلیفه بلا فصل اوست که فرمود: «لِكُلِّ نَبِيٍّ وَصِيٌّ وَوَارِثٌ، وَعَلَى وَصِيٍّ وَوَارِثِي.» (برای هر پیامبری وصی و وارثی است و علی وصی و وارث من است.) و او رسالت قرائت سوره براءت را به دستور خدا از جانب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به عهده گرفت، او قدم به دوش مبارک رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) گذاشت تا خانه کعبه را از وجود بت ها پاک کردند، همان گونه که حضرت ابراهیم با اسماعیل (علیه السلام) این رسالت را انجام داده بودند. «...أَنْ طَهَّرْنَا بَيْتِي لِلطَّائِفِينَ و...»، او همسر بهترین زنان عالم فاطمه زهرا (علیها السلام) است، او پدر حسن، حسین، زینب، ابوالفضل و ... است. او

ص: 59

کسی است که نسل پیامبر از صلب او است. او به شهادت قرآن، جان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است «...أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ...»، او امام منصوب و جانشین بلافصل رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است که آن حضرت در خم غدیر اعلام کرد: «هرکه را من رهبر و پیشوای او هستم این علی رهبر و پیشوای اوست» «... مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ...» او کسی است که برای مصالح اسلام و حفظ وحدت امت اسلامی 25 سال سکوت کرد و در عین حال راهنما و مشاور دلسوز برای خلفای مسلمین بود. علی (علیه السلام) در زمان حکومت و خلافت ظاهری خود به اندازه یک ذره از دستورات دینی و سنت نبوی و عدالت اجتماعی تخلف نورزید و در مقابل قاسطین، مارقین و ناکثین، همچون کوه ایستاد و به فرموده پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) که برای تأویل قرآن جهاد کرد تا سرانجام در ماه ضیافت خدا، در سومین

حرم پاک (مسجد کوفه) در محرابی که هزاران رکعت نماز در آن خوانده بود و هر روز چند بار از آن جا به معراج (الصَّلَاةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ) پرواز می کرد، در صبحگاه 19 رمضان سال 40 هـ- ق در حال نماز با شمشیر زهرآلود شقی ترین انسان (عبدالرحمن ابن ملجم ملعون) جام گوارای شهادت را با یک جهان عشق سرکشید و زمزمه (فُزْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ) از زبان حق بیان او فضای مسجد بلکه فضای گیتی را فرا گرفت و از آن صبح صادق تا رستاخیز را نیز در هم نوردید و پر کرد. اوج سعادت مولا در شهادتش بود. «قُتِلَ فِي مِحْرَابِهِ لِشِدَّةِ عَدْلِهِ.»

عروج خورشید

شب نوزدهم ماه رمضان (سال 40 هـ- ق) خورشید ولایت در غروب گاه بود در حالی که عدالت خواهان با یک جهان امید به آینده ی

درخشان در سکوت و آرامش شگفت انگیز به سر می بردند. ستم دیدگان (که تازه نفس آرام می کشیدند) و نظام ولایتمدار اسلامی تازه سامان می گرفت و... که این شب سحر شد و سپس طلوع فجر با آخرین اذان قطب ولایت چشم گشود، اما او را در حال پرواز خونین از محراب عشق به جوار رحمت هستی بخش و حیات جاودانی دید، و نظاره کرد که زمین و آسمان به سوگ او نشسته و کائنات در هجرانش شال عزا به سر انداخته اند. بعد از لحظاتی وضع کوفه آشفته شد و شور محشر به پا گردید. شب و روز بیستم با طوفان اشک و آه به کندی سپری شد تا سایه ی غمبار شب بیست یکم، جهان را فراگرفت و آوای مصیبت بار، از خانه ی کوچک امیرمؤمنان علی (علیه السلام) تا کهکشان ها طنین انداز گردید. اما آن پیشوای بزرگ هنوز از بستر شهادت آهسته آهسته آخرین آوای

«سَلْمُونِي قَبْلَ أَنْ تَقْبِلَ دُونِي» را به گوش های مستعد زمزمه می فرمود. یتیمان در کنار خانه ی محقر او با جام های پر از شیر، اشک از چشمان خیره و حیرت زده و از گونه های ترک خورده ی خود پاک می کنند، زاغه نشینان و خرابه بستران سر به دیوار گذاشته اشک می ریزند. ستمکاران که از برق شمشیر عدل گستر او خواب نداشتند، کنون انتظار عروج او را می کشند و چشم های اشک ریز حسن، حسین، زینب، ام کلثوم، ابوالفضل و ... به چهره زرد او خیره شده اند. موج عرق کرانه های چشمان مواج او را فراگرفته بود. سرانجام در شب بیست و یکم ماه نور باران رمضان، شب های نزول قرآن و شب قدر، در اوج ناله ی جانسوز و جگرگدازِ عزیزانش، آوای «أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.» «... لِمِثْلِ هَذَا

فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ» از افق لب های او، بشریت را به سوگ بزرگی فراخواند؛ نه تنها بشریت که همه ی عالم امکان را. و با شهادت او از زیر هر سنگ و کلوخ خون تازه جوشیدن گرفت. این جوشش خون سال ها در سینه ی سوزان زمین مخفیانه اوج می گرفت تا بار دیگر در عاشورای حسینی تکرار شد و از قلب داغدار کربلا به گونه ی گیتی سیلان نمود و کائنات را به یک رستاخیز حماسی دعوت کرد و نیز سوگ جهانی (از جن و بشر تا فرشتگان، از زمین تا آسمان و کهکشان ها، از ستارگان تا خورشید و ماه و از کعبه تا عرش و لوح و قلم) و عزای همیشگی را اعلام داشت.

آسمان سرخ، یا سوگ علی (علیه السلام)

ص: 64

دیدم ستاره ای به سحر، زار می گریست
از داغ آسمان، شرربار می گریست
باران خون ز چشم، چو سیلاب گشته بود
چون از فراق آینه خون بار می گریست
هر روز دل به آینه می شست در سحر
آنک به سوگ آینه سرشار می گریست
آندم ستاره خم شد و محراب بوسه زد
محراب همچو مادر غم خوار می گریست
خورشید سرخ را به سر دست می برند
تا خانه ی که زینب افکار می گریست
شد آسمان سرخ، به جمع ستارگان
عباس چون حسین و حسن، زار می گریست
صف بسته اند جمع یتیمان به سوز و آه

گلپاره ای به گوشه ی دیوار می گریست

شعر «حجازی» در شب قدر است یادگار

از آن شبی که در نجف زار می گریست

تهران 23/3/1379

سال ها خورشید در خفا (مرقدش مخفی بود)

درود بر مولود کعبه و شهید محراب؛ او که تمام رمز و رازها را می خواند، به فرزندانش حسن و حسین (علیهم السلام) وصیت فرمود: «مرا شبانه مخفیانه در پشت کوفه [نجف اشرف] دفن کنید» [در همان قبری که توسط حضرت نوح از قبل آماده شده بود.] لذا مرقد مطهر امیر حق بیان (علیه السلام) سالیان درازی (تا زمان امام صادق (علیه السلام)) از مردم پنهان بود. (جز

ص: 66

ائمه و بعضی از شیعیان که مخفیانه به زیارت حضرتش مشرف می شدند کسی اطلاع نداشت.)

صبح صادق درخشید (مرقدش معرفی شد)

آری سال ها به سنگینی سپری می شدند و خورشید در آن مدت طولانی در غروب گاه به سر می برد. دل های شیفتگان می تپیدند و چشم ها به افق خیره شده بودند، شاید همه به این عقیده و باور رسیده بودند که قبر سید الوصیین علی (علیه السلام) همچون قبر فاطمه زهرا (علیها السلام) تا ظهور حضرت مهدی (عج) مخفی خواهد ماند، اما با سپری شدن شب یلدا ی تاریخی؛ در یک زمان ویژه و شرایط خاص، با اشاره ی امام صادق (علیه السلام) صبح صادق طلوع کرد، در شدت انتظار شیفتگان ولایت، گمشده ی خورشید امامت، مولی الموحدین (علیه السلام) را امام صادق (علیه السلام) به

ص: 67

مسلمانان معرفی کرد، این تحول تاریخی در سال 135 هـ- ق (بعد از 95 سال که مخفی مانده بود.) در زمان ظلمت بار خلافت و حکومت باطل منصور دوانقی اتفاق افتاد و بعد از دوران هابی، نخستین ضریح و صندوق سفید را هارون [برای تحکیم موقعیت خود] آماده کرد و روی مرقد حضرت امیر (علیه السلام) گذاشت. از آن روز تا حال و ان شاء الله تا هنگام رستاخیز آن حرم نورافشان زیارتگاه مسلمانان بوده و خواهد بود. در این جا لازم به نظر می رسد که با تکیه به احادیث و روایات بدانیم که مرقد حضرت علی (علیه السلام) در کجا است، آداب زیارت آن حضرت چگونه است، و چه پاداشی دارد و جز این بندگان خاکی چه کسانی دیگر به زیارت آن حضرت (علیه السلام) مشرف می شوند؟

نجف اشرف یا مزار شریف

ص: 68

مدفن امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نجف اشرف است، گرچه برخی عقیده دارند که قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) در مزار شریف (بلخ افغانستان) است و به نام آن حضرت حرم و بارگاه باشکوهی است و صدها نابینا، فلج، لال، مریض، سرطانی و... از آن بارگاه و به وسیله آن آقا شفا یافته اند و تعدادی از برادران محترم اهل سنت ما با اخلاص آن حرم را به نام امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب (علیه السلام) زیارت می کنند و شاید برخی از شیعیان نیز؛ اما حقیقت این است که مدفن امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در نجف اشرف است؛ در بعضی کتب تاریخ، مرقد مزار شریف از امامزاده ای به نام علی بن ابی طالب (علیه السلام) از نوادگان امیرالمؤمنین (علیه السلام) معرفی شده است. [اگر خدا بخواهد در کتاب دیگری به ارزیابی آن زیارت و سایر زیارت های آن سرزمین خواهیم پرداخت. ان شاء الله].

این هم بیان زیبایی از شاعر نکته پرداز مسلمان:

گویند که مرتضی علی (علیه السلام) در نجف است

در بلخ بیا ببین چه بیت الشرف است

جامی نه عدن گویی نه بین الجبلین

خورشید یکی و نور او هر طرف است.

و این هم یکی از سروده های بنده:

نمای شهر مزارم ستاره باران است

تمام جلوه نورش زلطف یزدان است

به نام فاتح خیبر، مزار ماست مزار

شعاع نور نجف تا مزار تابان است.

ص: 70

در محل دفن امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) مردم آن زمان نظریات گوناگونی به این شرح ابراز می کردند:

1. عده ای می گفتند که حضرت علی (علیه السلام) در خانه خودش در کنار مسجد کوفه دفن شده است.

2. تعدادی می گفتند مدفن امیر مؤمنان (علیه السلام) در رحبه ی مسجد کوفه است.

3. یک عده از مردم آن زمان، مدفن آن حضرت را کرخ بغداد می دانسته اند و...

دلیل و رمز اساسی آن در روایتی از امام صادق (علیه السلام) مطرح شده است که فرمود: «امیرالمؤمنین به فرزندش امام حسن (علیهما السلام) دستور داد که چهار

قبر در چهار موضع برایم آماده کن: در مسجد کوفه، در رحبه، در غَری، و در خانه ی جعده بن هییره.»

حضرت علی (علیه السلام) با این دستور خواستند دشمنانشان موضع قبر آن حضرت را ندانند. (چون خطر اهانت از طرف خوارج و اُموی ها جدی بود)

4. علما و دانشمندان شیعه اتفاق نظر دارند که آن حضرت در نجف اشرف، که با نام غَری، حَیره و جُرف نیز خوانده می شود، دفن شده است، و نیز برخی از دانشمندان محترم اهل سنت به همان نظر و عقیده می باشند که در کتاب های تاریخی بیان شده است. قابل توجه این که روایات معتبره و متواتره ای از طریق اهل بیت (علیهم السلام) گویای این حقیقت است که به برخی اشاره می شود:

ص: 72

1. رُوِيَ أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) نَظَرَ إِلَى ظَهْرِ الْكُوفَةِ فَقَالَ: «مَا أَحْسَنَ مَنْظَرِكِ وَأَطْيَبَ فَعْرَكِ، أَللَّهُمَّ اجْعَلْ قَبْرِي بِهَا».

روایت شده است که امیرالمؤمنین (علیه السلام) به سرزمین پهناور پشت کوفه نظر انداخت آن گاه فرمود: «چه منظره ی زیبا و عمق پاکیزه داری. بار خدایا! قبر مرا در آن سرزمین قرار بده.»

از روایت مبارک بن خباز که به طور مفصل برنامه زیارتی امام صادق (علیه السلام) را بیان کرده است، موضوع روشن می شود؛ زیرا قول و عمل امام حجت قاطع است.

2. عَنْ مُبَارَكِ الْخَبَّازِ قَالَ: «قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): أَسْرِجُوا الْبَغْلَ وَالْجِمَارَ فِي وَقْتِ مَا قَدَّمَ وَهُوَ فِي الْحَيْرَةِ: قَالَ: فَرَكَبْتُ حَتَّى دَخَلْتُ الْجُرْفَ ثُمَّ نَزَلْتُ فَصَلَّيْتُ رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ تَقَدَّمْتُ قَلِيلًا آخَرَ فَصَلَّيْتُ رَكَعَتَيْنِ

ص: 73

ثُمَّ تَقَدَّمَ فَلَيْلًا آخَرَ فَنَزَلَ فَصَلَّى لِي رَكَعَتَيْنِ ثُمَّ رَكِبَ وَرَجَعَ. فَقُلْتُ لَهُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الْأُولَيَيْنِ، وَالثَّانِيَتَيْنِ وَالثَّلَاثِيَتَيْنِ؟ قَالَ (عليه السلام):
الرَّكَعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مَوْضِعَ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) وَالثَّانِيَتَيْنِ مَوْضِعَ رَأْسِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) وَالثَّلَاثِيَتَيْنِ مَوْضِعَ
مِنْبَرِ الْقَائِمِ (عج).»

مبارک بن خباز می گوید: «امام صادق (علیه السلام) برایم فرمود: «استر و الاغ را زین کنید (آماده کنید) در زمانی که در حیره تشریف داشتند. آن گاه سوار شد و من هم سوار شدم، تا آن که وارد جُرف شد، سپس پیاده شد، دو رکعت نماز خواند، آن گاه یک مقدار جلو رفت، و دو رکعت نماز به جا آورد، بعد از نماز مقدار دیگری جلو رفت، سپس پیاده شد و دو رکعت نماز خواند. بعد از آن سوار شد و برگشت. من خدمت آن حضرت عرض کردم: آن دو رکعت نماز اول، دو رکعت نماز دوم و دو

رکعت نماز سوم چگونه (و برای چه) بود؟ امام (علیه السلام) فرمود: دو رکعت اول در جای قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام)، دو رکعت دوم در محلّ سر امام حسین (علیه السلام) و دو رکعت سوم در جایگاه منبر حضرت قائم (عج) بود.»

6/2. علی (علیه السلام) در مدفن نوح (علیه السلام)

3. عن ابی بصیر: قال: قُلْتُ لابی عبدالله (علیه السلام) أینَ دُفِنَ أَمیرُ الْمُؤْمِنینَ (علیه السلام) قَالَ (علیه السلام): «دُفِنَ فی قَبْرِ أبیهِ نُوحٍ (علیه السلام) قُلْتُ وَ أینَ قَبْرَ نُوحٍ (علیه السلام)، أَلنَّاسُ یَقُولُونَ أَنَّهُ فی الْمَسْجِدِ قَالَ (علیه السلام): لا، ذَاكَ فی ظَهْرِ الْكُوفَةِ.»

ابوبصیر (ره) می گوید: «محضر امام صادق (علیه السلام) عرض کردم: «امیرالمؤمنین (علیه السلام) در کجا دفن شده اند؟» آن حضرت فرمود: «در قبر پدر خود حضرت نوح.» عرض کردم: «قبر نوح در کدام محل است؟»

مردم عقیده دارند که در داخل مسجد است.» فرمود: «نه، آن (قبر) در پشت کوفه است.»

4. عن عبدالرحيم القصير، قال: «سألتُ أبا جعفرَ عن قبرِ أميرِ المؤمنينَ (عليه السلام) فإنَّ النَّاسَ قد اختلفوا فيه،» فقال: «إنَّ أميرَ المؤمنينَ دُفِنَ مَعَ أَبِيهِ نُوحٍ (عليه السلام).»

عبدالرحيم قصير می گوید: از امام محمد باقر از محلّ قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) سؤال کردم، زیرا مردم درباره آن اختلاف نظر دارند، آن گاه حضرت فرمود: «همانا امیرالمؤمنین با پدر خود حضرت نوح (علیهما السلام) دفن شده است.»

و همچنان در روایات دارد که حضرت آدم، حضرت نوح و حضرت امیرالمؤمنین (علیهم السلام) هر سه تن در یک مدفن و مضجع دفن شده اند. در

ص: 76

زیارت نامه ی امیرالمؤمنین آمده است («... وَ عَلٰی صَاحِبِکَ اٰدَمَ وَ نُوحَ:» سلام بر تو و بر هر دو همجوار تو آدم و نوح:، [یعنی این سه نفر در کنار هم و در یک نقطه زمین دفن شده اند.] به طور قطع بیان پیشوایان دین تردیدناپذیر است، زیرا بیان امام معصوم بیان و حیانی است.

7/2. سر امام حسین در آغوش پدر

از دیدگاه برخی از روایات، سر مبارک سیدالشهداء امام حسین در داخل حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) دفن شده است، چنان چه از امام صادق (علیه السلام) در ضمن حدیث مفصلی آمده است.

ص: 77

«ان اباعده الله الصادق (عليه السلام) (في حديث) قال لإسماعيل: «قُمْ فَصَلِّ عِنْدَ أَبِيكَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) قُلْتُ: أَلَيْسَ قَدْ ذَهَبَ بِرَأْسِهِ إِلَى الشَّامِ؟ قَالَ (عليه السلام): بَلَىٰ وَلَكِنَّ فُلَانًا مَوْلَانَا سَرَقَهُ فَجَاءَ بِهِ فَدَفَنَهُ هَهُنَا.»

امام صادق (عليه السلام) در ضمن حدیث مفصلی برای فرزندش اسماعیل فرمود: «برخیز و در کنار سر پدرت حسین (عليه السلام) نماز بخوان: من گفتم: آیا سر حسین را به شام نبرده بودند؟ حضرت فرمود: آری (برده بودند) اما فلان دوست ما سر امام حسین (عليه السلام) را مخفیانه برداشت و در این بقعه او را دفن کرد.»

درباره ی مدفن سر امام حسین (عليه السلام) نظریاتی را در کتاب خوشه های خورشید آورده ام که مراجعه خواهید فرمود.

علی رغم اندیشه‌ی کج اندیشان (که ساختن قبرها و حرم‌ها را شرک می‌دانند) ساختن قبرها و حرم‌های پیامبر و ائمه (علیهم السلام) کاری مقدس و ارزشمند و دارای پاداش فراوانی است، چنان‌چه در روایات فراوان آمده:

ابوعامر حجازی می‌گوید: «خدمت امام صادق (علیه السلام) مشرف شدم، عرض کردم چه پاداشی است برای کسی که به زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) مشرف شود و تربت و حرم او را تعمیر و آباد کند؟ امام صادق (علیه السلام) فرمود: «پدرم از پدران خود و از امیرالمؤمنین (علیه السلام) روایت کرده است: همانا پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمود: ... ای ابالحسن! همانا خدا قبر تو و قبر فرزندان تو را بقعه‌ای از بقعه‌های بهشت قرار داده است... کسانی که قبرها و حرم‌های شما را تعمیر و ساخت و ساز می‌کنند و همواره به زیارت قبور

شما برای رضای خدا و تقرب به خداوند و برای مودت و دوستی پیامبر خدا می شتابند، آن ها ای علی! مخصوص اند به شفاعت من، و به حوضِ (کوثر) من وارد می شوند، و آنان کسانی اند که در فردای قیامت [جهان دیگر] به زیارت من در بهشت خواهند آمد، ای علی! هرکسی که قبرهای شما را تعمیر کند و پای بند و متعهد به آن باشد مثل آن است که حضرت سلیمان بن داود (علیه السلام) را بر ساختن بیت المقدس کمک کرده باشد...» (حدیث مفصل است). [ناگفته پیداست که درجات پاداش این عمل شایسته بستگی به ایمان و تقوا دارد.] بدون تردید انگیزه ای خدایی است که مؤمنان راستین را به ساختن حرم ها و امی دارد تا عاشقانه دارایی شان را در این راه مصرف کنند و نمونه های آن ها اندک نیست.

اشاره

در این بخش، مناسب و به جا است که درباره ی نوسازی و بازسازی حرم و ضریح امیرمؤمنان علی (علیه السلام) در آینه ی تاریخ، فهرست گونه ی دقیقی برای مزید آگاهی شیفتگان ولایت به این شرح و به طور فشرده به نمایش گذاشته شود:

سال 135ق که مرقد مطهر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) توسط امام صادق (علیه السلام) در زمان خلافت منصور عباسی به مسلمانان عالم معرفی شد؛ نخستین بار آن مرقد منور و مطهر، توسط حضرت امام صادق (علیه السلام) نشانه گذاری و زیارتگاه خاص و عام گردید. (آن ساختار کاملاً ابتدایی و مقدماتی بود).

ص: 81

بر اساس گواهی تاریخ در سال 165 هـ - ق که هارون الرشید برای زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) به نجف آمد، معجزه هایی در این مکان مقدس دید؛ او بنایی از آجر سفید و گنبدی از گل سرخ بر فراز آن ساخت و ضریحی از سنگ سفید بر روی مرقد آن حضرت قرار داد. [که این نخستین بنای قابل توجه بر آن حرم پاک بود] و نیز دیواری با چهار باب، در کنار آن بنا نهاد و این بنا مایه ی دل گرمی بیشتر برای شیعیان و علویان شد تا در اطراف حرم مطهر، خانه هایی برای سکونت شان بسازند.

نکته ی مهم

هارون الرشید با ریاکاری و جوّ سیاسی و اجتماعی و جهت تحکیم پایه های حکومت خویش مرقد امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را ساخت اما پس

ص: 82

از چندی که زیارتگاه های اهل بیت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) به ویژه زیارت امام حسین (علیه السلام) از رونق فوق العاده برخوردار شد، هارون الرشید حرم های مطهر امام حسین (علیه السلام)، حضرت ابی الفضل (علیه السلام) و شهدای کربلا را تخریب کرد و درخت سدر معروف را توسط حاکمش که در کوفه قدرت را به دست داشت، از ریشه قطع کرد که فرمان آن جنایت بزرگ را هارون صادر کرده بود. [این موضوع در بخش کربلا بیان خواهد شد ان شاء الله.]

در سال 236 هـ - ق. متوکل عباسی قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) را همانند قبر امام حسین (علیه السلام) تخریب کرد و مردم را از زیارت آن حضرت منع نمود؛ بعد از سال ها در سال 283 هـ - ق ابوالهیجاء عبدالله بن حمدان، حاکم شیعه موصل گنبد مجلل و بزرگی بر فراز مرقد مطهر امیرمؤمنان

علی (علیه السلام) ساخت و حرم را با فرش های مناسب و مدرن آن زمان فرش کرد.

در سال 287 ق محمد بن زید از پادشاهان شیعی طبرستان که معروف بود به داعی، ساختمان بسیار مجلل و باشکوهی بر فراز مرقد امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بنا کرد که صحن آن هفتاد حجره و اتاق داشت.

در سال 350 هـ - ق، در زمان حکومت المطیع لله عباسی، عمر بن یحیی از نقیبان سادات علوی، برای حرم حضرت علی (علیه السلام) گنبد و قبه کوچکی ساخت.

پس از مدتی داعی صغیر یکی از علویان طبرستان عمارت دیگری بر آن افزود.

ص: 84

در سال 363 هـ. ق در زمان حکومت پادشاهان شیعه، مذهب آل بویه، تحول عظیمی در ساخت و ساز حرم های متبرکه ی خاندان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در عراق به وجود آمد و شخص عضدالدوله یک سال در نجف اقامت و مرتب در ساخت و ساز حرم مطهر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نظارت می کرد. او افزون بر پرداخت هزینه های هنگفت ساخت حرم علوی، ثروت های قابل توجهی را به سادات عظام و مجاوران حرم مبارک امیر مؤمنان (علیه السلام) پرداخت.

سرانجام عضدالدوله، عظیم ترین و باشکوه ترین حرم و بارگاه بر فراز مرقد آن حضرت استوار کرد که در زمان خود بی نظیر بود.

آتش سوزی و سوختن دو جلد قرآن

ص: 85

قابل یادآوری است که این بنای با عظمت تا سال 755 هـ - ق برپا بود و در آن سال بر اثر آتش سوزی از بین رفت؛ افسوس و هزاران افسوس از سوختن دو جلد قرآن عظیم الشان که با خط امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) نوشته شده بود....

پس از یورش هلاکوخان مغول به بغداد و نابودی خلافت عباسی در سال 656 ق و تسلط مغول ها در این سرزمین، اکثر اماکن متبرکه مصون از تعرض های نظامی بوده و زیارتگاه مؤمنان بودند. پس از حادثه ی ناگوار آتش سوزی حرم، ایل خانان مغول و دست نشانده های آن ها وارد صحنه شدند و کار بازسازی حرم را به عهده گرفتند که در سال 760 هـ - ق سلطان اويس جلایری از دست نشانده های مغول، آن حرم مطهر را بسیار زیبا و عالی بازسازی کرد.

ص: 86

در ادامه ی بازسازی سلطان اویس جلایری، دو فرزند او، سلطان حسین جلایری و سلطان احمد جلایری ترمیم ها و بازسازی هایی در حرم های امیرالمؤمنین (علیه السلام) و فرزندان آن حضرت انجام دادند و کتیبه هایی را به یادگار گذاشتند.

بعد از ایشان، غازان خان اولجایتو (سلطان محمد خدابنده) ارغون شاه، بازسازی هایی روی کلیه ی حرم های مقدس خاندان رسالت در عراق انجام دادند.

قصد انتقال مرقد امام علی (علیه السلام) و... به ایران

سلطان محمد خدابنده که نام اصلی او، اولجایتو بود که شیعه شده بود و تصمیم گرفت که مرقد مطهر امیرالمؤمنین (علیه السلام) و امام حسین (علیه السلام) را به ایران و پایتختش سلطانیه انتقال دهد و مقام و گنبدی هم در سلطانیه

ص: 87

نزدیک زنجان ساخت اما علمای شیعه اجازه ندادند و او را از این تصمیم بازداشتند.

در سال های 914 ه.ق به بعد شاه اسماعیل صفوی که پایه گذار سلسله ی صفوی و مروج مذهب شیعه بود و مذهب جعفری را رسمی اعلام کرد، پس از تسلط بر بغداد به نجف اشرف آمد و حرم را توسعه ی فوق العاده ای داد و حتی برای توسعه و آبادانی شهر نجف گام های بلندی برداشت.

پس از شاه اسماعیل صفوی، شاه عباس صفوی در سال 1033 ه.ق که به زیارت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) مشرف شد، دستور تعمیر حرم مطهر، گنبد و بارگاه را صادر کرد و رواق های حرم را با فرش های گران بها پوشاند و لقب خود، «کلب آستان علی (علیه السلام)» را بر آن فرش ها

ص: 88

حک کرد و آسایشگاهی برای زائران ساخت و نیز فرمان داد که از آب فرات نهری را به نجف اشرف بکشند.

در سال 1047 ه. ق نوه ی شاه عباس، شاه صفی صفوی به وزیر خود میرزا تقی خان مازندرانی دستور داد که صحن و حرم مطهر را توسعه دهد، او اقدام کرد اما نتوانست تکمیل کند تا آن که شاه عباس دوم این بنا را تکمیل کرد و از سنگ های شفاف اطراف نجف اشرف استفاده نمود و نیز مرقد مبارک را کاشی کاری کرد.

در اعیان الشیعه آمده است که معماری حرم امیرالمؤمنین امام علی (علیه السلام) در زمان شاه عباس دوم توسط علامه ی نامدار و بزرگ شیخ بهایی (ره) انجام شده است.

ص: 89

در سال 1156 ه.ق نادر شاه افشار برای اولین بار گنبد و گلدسته های حرم امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) را با استفاده از خشت های طلا، طلاکاری کرد و صحن حرم را با کاشی های زیبا تزئین نمود. که ایوان العلماء از ابتکارهای شایسته او است.

در سال 1211 ه.ق آقا محمد خان قاجار ضریحی از نقره برای حرم مطهر امیرمؤمنان (علیه السلام) ساخت و نیز تعمیرات جدیدی را در حرم انجام داد.

در سال 1236 ه.ق فتحعلی شاه قاجار تعمیراتی در حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) انجام داد.

در سال 1262 ه.ق به دستور عباسقلی خان وزیر محمد شاه قاجار ضریح جدیدی از نقره بر فراز مرقد امیرالمؤمنین (علیه السلام) نصب گردید.

در سال 1370 ه.ق سید احمد مصطفوی کاشی های حرم را بازسازی و شیشه های بسیار زیبا به جای شیشه های رنگی زمان نادرشاه نصب کرد و نیز سنگ های حرم را به بهترین سنگ های قیمتی تبدیل نمود.

در سال 1298 ه.ق ضریحی را آقا سید محمد مشیر شیرازی به حرم مطهر امیرالمؤمنین (علیه السلام) تقدیم کرد که جایگزین ضریح قبلی گردید.

سرانجام سیف الدین طاهر رهبر اسماعیلیان هند، ضریح بسیار جالبی بر مرقد امیرالمؤمنین (علیه السلام) ساخت که در این ضریح، ده هزار مثقال طلای خالص و دو میلیون مثقال نقره به کار رفته و در اطراف آن

آیاتی از قرآن مجید و احادیثی از ائمه ی طاهرین (علیهم السلام) زینت بخش آن ضریح زیبا گردیده است.

پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی ایران به رهبری حضرت امام خمینی (ره) و پس از پیروزی انقلاب اسلامی عراق، برای ساختن حرم های مطهر آن سرزمین طرح های جالب و مهمی ریخته و نیز گام های عملی برداشته شد که روان ها را نوازش می دهد؛ در این راستا حرم مطهر امیرمؤمنان (علیه السلام) در بازسازی نوین جلوه های تازه ای به خود گرفت که یک نمونه ی آن ساخت صحنی بزرگ و مدرن به نام صحن حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام) است.

ص: 92

اخيراً در سال 1395 شمسی مطابق 1438 هـ- ق ظاهر گنبد مطهر را بازسازی و زیبا سازی کردند که بنده در ایام زیارت اربعین حسینی شاهد آن بودم .

11/2. ویژگی 12 گانه روضه منوره و داخل حرم

روضه ی باعظمت امیر مؤمنان امام علی (علیه السلام) دارای ویژگی هایی است که برخی از این قرار می باشند:

ساختار روضه به شکل مربع است و سیزده متر طول دارد.

بر فراز مرقد مطهر حضرت دو گنبد خارجی و داخلی وجود دارد.

ارتفاع گنبد خارجی 42 متر و قطر آن 12 متر و محیط قاعده ی آن 50 متر است.

ص: 93

گنبد داخلی دایره ای شکل می باشد و ارتفاع آن از سطح ضریح 35 متر و قطر آن 12 متر است که در زمان نادر شاه افشار طلاکاری و با آیات قرآن عظیم الشان مزین شده است.

در حاشیه گنبد 12 پنجره برای بهره گیری از نور و... وجود دارد.

ششمین ویژگی ضریح و روضه ی مطهر تعداد شش باب مهم و تاریخی آن است که عبارتند از:

الف: در وسط ایوان طلا دری از جنس طلا وجود دارد که مزین است به سنگ های قیمتی.

ب: در داخل رواق سمت راست یک در است که در سال 1283 ه.ق به هزینه ی حاج علی خان امیرانی ساخته شد.

ص: 94

ج: در رواقِ سمت چپ یک در قرار دارد که در سال 1376 ه.ق با هزینه حاج محمد تقی اتفاق تهرانی ساخته شد و حدیث هایی درباره ی عظمت امیرالمؤمنین (علیه السلام) بالای آن در، حک شده است.

د: یک در به سمت غرب وجود دارد که در سال 1316ق، دختر امین الدوله و همسر محمد علی شاه آن در را به حرم نورافشان حضرت اهدا کرد.

ه:- در دیگری به سمت غرب قرار دارد که در سال 1315ق، توسط حاج غلام علی مسقطی ساخته شد.

و: در رواق مطهر و در مقابل درب پیشین صحن، دری وجود دارد که در سال 1341 ه.ق در آن جا قرار داده شد.

ص: 95

هفتمین ویژگی روضه این است که در داخل آن جایگاهی است به نام مقام رأس الحسین (علیه السلام) که در آن جا زیارت امام حسین (علیه السلام) مستحب می باشد.

داخل گنبد با کاشی های معرق تزیین شده است و کاشی آن از بهترین و ممتازترین نوع کاشی می باشد.

در بالای گنبد حرم مطهر تعداد 13000 آجر طلا به کار رفته است.

در بالاترین قسمت گنبد حرم سوره ی مبارکه ی فتح و پس از آن سوره ی مبارکه ی جمعه و در قسمت میانی گنبد سوره ی مبارکه ی نبأ (عمّ) و برخی از اشعار ابن ابی الحدید معتزلی موجود و در قسمت انتهای آن سوره ی هل أتى با تاریخ 1121 ش نوشته شده است.

ص: 96

در سال 1391 ق یکی از تاجران عراقی به تذهیب و طلاکاری برخی از قسمت های گنبد پرداخت که در آن تذهیب تعداد 8787 قطعه آجر تذهیب شده را به کار گرفت.

دوازدهمین ویژگی روضه ی شریف این است که در اطراف گنبد مطهر دو مناره ی زیبا قرار دارد که در دوران نادر شاه در سال 1156 ه.ق تذهیب و طلاکاری شد. ....

12/2. صحن حرم امیرمؤمنان (علیه السلام)

در زمان شاه عباس صفوی دوم، صحن مرقد آن حضرت (علیه السلام) با طراحی بدیع و مهندسی علامه ی بزرگ شیخ بهائی به شکل چهارگوش احداث شد.

ص: 97

دیوار بزرگ حرم حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در سال 1226ق به دستور حاج محمد حسین اصفهانی وزیر فتحعلی شاه قاجار ساخته شد. این دیوار نقش اساسی در حفظ آستان مقدس از هجوم بیدادگران و اشرار از جمله وهابی ها داشته است. این دیوار از سمت صحن سه بخش دارد:

دیوار اول به شکل مستطیل و دارای هفده متر ارتفاع است. این دیوار از جنوب تا شمال 77 متر و از شرق تا غرب 72 متر طول دارد و در دو طبقه دارای حجره و ایوان هایی کاشی کاری شده می باشد.

دیوار دوم به همان ارتفاع از شمال تا جنوب 31 متر و از شرق تا غرب 30 متر طول دارد. این دیوار دارای سه در ورودی است: یکی از شمال

و یکی از جنوب که مقابل هم قرار دارند و یک درب دیگر مُشرف به ایوان طلا می باشد.

دیوار سوم نیز با همان ارتفاع از شمال تا جنوب 13 متر و نیز از شرق تا غرب 13 متر طول دارد. از این دیوار پنج در، به حرم مطهر باز می شوند.

قابل یادآوری است که وهابی ها در سال 1216 (ه-ق) به کربلا هجوم آوردند، اموال و گنجینه های حرم را غارت و در سال های 1221 و 1223 ه-ق به نجف حمله کردند و با مقاومت جدی علما و مؤمنان، روبرو شدند و شکست شدیدی خوردند. [یکی از عوامل شکست آنان همین دیوار بوده است].

ص: 99

الف: ایوان طلا

از جانب شرق حرم پایین پای مبارک، مقابل باب السوق الكبير ایوان طلا به ارتفاع چهل متر و طول 45 متر با روکش طلای ناب قرار دارد که در سال 1156 ق توسط نادرشاه ساخته شد.

از داخل همین ایوان دری به داخل رواق باز می شود و چلچراغ بسیار زیبایی در وسط این ایوان نصب شده است که هدیه ی ناصرالدین شاه بوده است.

ب: ایوان العلماء

ص: 100

در شمال حرم مطهر ایوان العلماء قرار دارد که از آثار عصر آل بویه است و در عصر صفوی و عصر نادرشاه تجدید بنا شد. تعداد کثیری از علما در این ایوان دفن شده اند که همان، وجه تسمیه آن است.

15/2. درهای صحن حرم

صحن حرم در نخستین طرح در دوران صفوی از چهار باب (در) ورودی برخوردار بود و در دوره ی حکومت عثمانی یک باب (در) به آن ها افزوده شد که فعلاً پنج باب (در) در صحن مطهر وجود دارد که عبارتند از:

باب القبله: در دیوار جنوبی صحن، باب القبله وجود دارد. چون به سمت قبله است به این نام مشهور شده است.

ص: 101

باب الطوسی: از آن جایی که این باب به طرف مرقد مبارک شیخ طوسی (ره) (ف 460 ق) قرار دارد به این نام خوانده شده است. این در، در شمال مرقد حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) واقع شده است. از صحن شیخ طوسی سه در ورودی به داخل حرم وجود دارد.

باب الکبیر: این باب در شرق حرم و به طرف سوق الکبیر (بازار بزرگ) قرار دارد و در اصلی حرم به حساب می آید. و به نام باب الساعه و باب امام الرضا (علیه السلام) نیز شهرت دارد.

باب الشرقی: در سمت شرق حرم به طرف بازار بزازها باب الشرقی قرار دارد که در سال 1252 ه. ق ساخته شده است. این باب به نام باب مسلم بن عقیل (علیه السلام) خوانده می شود.

ص: 102

باب السلطانی یا باب الفرّج: در سمت غرب صحن مطهر باب السلطانی قرار دارد که در سال 1279 ه.ق توسط سلطان عبدالعزیز عثمانی ساخته شد. فعلاً در تابلوها به نام باب الفرّج ثبت است.

تذکر: اخیراً در قسمت بالای سر حضرت، رواق بسیار مهم و جالبی ساخته شده است به نام رواق ابوطالب (علیه السلام) که از داخل حرم دو تا در ورودی و از هر دو صحن چهار تا در ورودی دارد. این رواق عملاً به دو بخش با گذاشتن حایل فلزی تقسیم شده است که از بخش طرف قبله، خانم ها و از بخش بعدی آقایان استفاده می کنند. در کنار این رواق دارالضیافه ی امام واقع شده است.

16/2. موزه گنجینه حرم مطهر علوی (علیه السلام)

اشاره

ص: 103

در این گنجینه نمادهایی از تمدن موج می زند که از آن جمله می توان لوستر (قندیل) طلایی مرصع به زمرد، یاقوت، الماس و دانه های مروارید، تاج اهدایی ناصرالدین شاه، تاج طلایی زینت النساء (دختر نادرشاه) جواهرات، قالی های گرانبها، آثار باستانی و ... را نام برد.

از همه جالب تر و مهم تر این که قرآنی را که شخص امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر روی پوست آهویک سال قبل از شهادتش نوشته است، در آن گنجینه موجود است که از ذخایر بزرگ جهان اسلام می باشد و چشم هر مسلمانی را روشن می کند.

معجزه ها و ابتکارهای شگفت انگیز و حیرت زا

شگفتی های معنوی خاندان رسالت و حرم های آنان فراوان است که تنها برخی را انسان ها می توانند درک کنند، و شگفتی های ظاهری نیز

ص: 104

در آن حرم ها نمودار است. حرم مطهر امیرمؤمنان (علیه السلام) سراسر شگفتی است [البته برخی از آن شگفتی ها از ابتکارهای حیرت انگیز علامه ی بزرگ شیخ بهایی (ره) به یادگار مانده است که در زمان شاه عباس دوم مهندس این حرم مطهر و... بوده اند.] در این جا مواردی به این ترتیب ذکر می شود:

جایگاه دو انگشت (موضع الاصبین)

در ضریح مطهر مقابل صورت حضرت جای دو انگشت جلب توجه می کند که آن نشانه ی یکی از معجزات فاتح خیبر است.

داستان آن، چنین است که: «مره بن قیس» که از حکام ستمگر بود، روزی سخن از آباء و اقوام پیشینش به میان آورد و از بزرگان حاضر در مجلس، سرگذشت آنان را پرسید. در پاسخ گفتند که بسیاری از آنان به

ص: 105

دست علی بن ابی طالب (علیه السلام) کشته شده اند. او به خشم آمد و از مدفن علی (علیه السلام) پرسید؛ گفتند در نجف است. «مره» سپاهی 2000 نفری فراهم کرد و به شهر نجف یورش برد. مردم مسلمان نجف از شهر دفاع کردند؛ ولی پس از 6 روز استقامت در برابر سپاه «مره»، توان نیاوردند. مره وارد حرم حضرت شد و شروع به تخریب کرد و خواست نبش قبر کند، ناگاه برق آسا از ضریح مطهر، دو انگشت همانند شمشیر خارج شد و آن ملعون را به دو نیم کرد. نیمه های بدن او همزمان تبدیل به سنگ سیاه شدند. آن دو سنگ را برای عبرت ستمگران، در باب القلعه کنار راه گذاشته بودند که تا سال 1200 ق موجود بود. سرانجام دشمنان ولایت به خاطر رسوایی شان آن سنگ ها را برده و پنهان کردند.

مرحوم شیخ محمد حسن نجفی در بحث لعان کتاب جواهر الکلام می نویسد: لعان با دو چیز غلیظ تر می شود، یکی با ذکر اسمای الهی که بیانگر هیبت و عظمت و انتقام خداوندی است و دیگری لعان در اماکن مشرفه؛ مانند بین رکن و مقام، برای کسی که در مکه مکرمه است؛ و در کنار صخره مسجد الاقصی، برای کسی که در بیت المقدس است؛ همچنین در کنار قبر رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم) برای کسی که در مدینه منوره است و در کنار موضع الإصبعین، نزدیک سر مقدس امیرالمؤمنین (علیه السلام) در نجف اشرف.

برات قبولی زیارت

از جای آن دو انگشت معجزات دیگری نیز دیده شده است: چنان چه از مردم نجف نقل گردیده که یکی از زائران از خداوند خواسته بود که

اگر زیارتش مقبول واقع شود، ورقه ای مبنی بر قبولی زیارت به او بدهند. مدت های طولانی بر این خواسته اصرار داشت و به ضریح مطهر التجا می کرد. سرانجام از همین موضع دو انگشت ورقه قبولی زیارت بیرون آمد و به دست آن زائر داده شد.

هلاک شدن ناصبی در داخل حرم

علامه شیخ النوری می گوید: «در روز عید غدیر با استادم به حرم حضرت امیر (علیه السلام) مشرف شدم، دیدم مرد ناصبی با کفش وارد شد تا به سلسله الذهب رسید. زنجیر پاره شد و به گردن ناصبی افتاد؛ آن مرد دیوانه شد و بعد از دو روز به هلاکت رسید. شیخ فرمود: من سیدی را دیدم که از روضه خارج شد و با انگشتش به پیشانی آن ناصبی زد، مردم نگاه کردند، دیدند که محل انگشت در پیشانی او کبود شده بود.

ص: 108

ظهر شرعی اعجاب انگیز حرم

در حرم مطهر امیرالمؤمنین (علیه السلام) در تمام فصل های سال در وقت ظهر شرعی سایه از سمت شرق کاملاً از بین می رود.

تابش شعاع خورشید

در تمام فصل سال نخست خورشید به ضریح مبارک می تابد سپس منتشر می شود.

باب الساعه و نشانه های ظهر شرعی

یکی از حیرت انگیزترین نشانه های معماری حرم، قوس های کاشی های زیبای باب الساعه (باب امام رضا) داخل صحن می باشد که برای نشان دادن ظهر شرعی ساخته شده است که در تمام فصول

ص: 109

سال، هنگامی که آفتاب نیمی از قوس وسطی را روشن می کند، ابتدای ظهر شرعی نجف اشرف می شود.

ظهر شرعی در تابش آفتاب

هنگامی که شعاع آفتاب به اندازه ی چهار انگشت گوشه ی چهار ایوان از باب حضرت مسلم بن عقیل (علیهما السلام) به طرف شمال را روشن کند اول ظهر شرعی نجف اشرف می شود.

باب الرضا و سلام آفتاب

یکی از هنرنمایی های علامه بزرگ شیخ بهایی (ره) این است که باب الرضا (علیه السلام) را طوری ساخته که همواره نخستین شعاع آفتاب که بر بازار بزرگ می درخشد، از میان باب الرضا (علیه السلام) مستقیماً به ضریح نوریاران امیر مؤمنان می تابد.

ص: 110

البته برخی از شگفتی‌ها و معجزات در حرم مطهر، ثبت تاریخ شده‌اند؛ همانند 12 پنجره گنبد و انعکاس متقابل شعاع خورشید و مانند جواب نامه‌ی سید مرتضی و استادش شیخ مفید که حضرت نوشته بود (الحق مع ولدی و الشیخ معتمدی) و... که این مختصر گنجایش بیان آن‌ها را ندارد.

17/2. ستارگانی در شعاع حرم علوی

اشاره

در چشم انداز حرم مطهر امیرمؤمنان علی (علیه السلام)، حوزه علمیه نجف اشرف قرار دارد که در پرتو خورشید امامت همانند نورافکن در آسمان دانش درخشیده است و ده‌ها هزار فقیه، مجتهد، متکلم، فیلسوف، محدث، مفسر، خطیب، طلبه و روحانی از دامن پر بار آن بهره گرفته و

ص: 111

در جهان اسلام و تشیع منتشر شده اند. این حوزه ی علمیه با موقعیت و شهرت جهانی پایدار و پابرجا است که بدون تردید از عنایات خدا و خاندان رسالت به ویژه امیر مؤمنان می باشد.

و نیز آرامگاه تعداد کثیری از علما، شهدا، سادات و شخصیت های دینی که در شعاع بارگاه خورشید ولایت قرار دارند و برخی به این شرح معرفی می شوند:

مرقد شیخ طوسی (ره) (385ق - 460ق)

شیخ الطائفه ابوجعفر محمد بن حسن طوسی مرجع بزرگ شیعه در زمان خود، که از محضر شیخ مفید و علامه سید مرتضی و... بهره گرفته است، او پس از هجرت از بغداد، به نجف اشرف اقامت گزید و حوزه ی علمیه نجف را از رونق والایی برخوردار کرد که خدماتش

ص: 112

فراموش ناشدنی است. آن بزرگوار در سال 460 ه.ق رحلت کرد و جهان اسلام را به سوگ نشانید. پیکر پاکش طبق وصیتش در منزلش به خاک سپرده شد و آن جا را مسجد ساختند که در زمان شاه عباس دوم با طرح علامه شیخ بهایی از نو ساخته شد و تاکنون بازسازی هایی در آن صورت گرفته است. آثار علمی شیخ طوسی از افتخارات شیعه می باشد.

سید ابن طاووس (ره) (589ق - 664ق)

یکی از عالمان و محدثان بزرگ شیعه رضی الدین علی بن موسی مشهور به ابن طاووس می باشد که در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شده است.

علامه ی حلی (647ق - 726ق)

ص: 113

یکی از عالمان و فقیهان بزرگ جهان تشیع که بیش از صد مجلد کتاب تألیف کرده است، علامه حسن بن یوسف بن مطهر حلی (ره) می باشد که در میان ایوان طلای صحن مبارک حرم در داخل حجره ای دفن شده است؛ در اثر زحمات آن عالم بزرگ، سلطان محمد خدابنده و بستگانش که از ایلخانان مغول بود، شیعه شد.

شیخ محمد حسن جواهر (ره) (ت 1200 ق)

فقیه و ارسته صاحب کتاب وزین جواهر الکلام در محله عماره در صدف خاک آرمیده است؛ مرقد آن بزرگوار با گنبد کاشی کاری در جوار مسجدش قرار دارد.

علامه بحر العلوم (ره) (6155 ق - 1212 ق)

ص: 114

مرقد آن بزرگوار و فرزندان‌ش در جوار آرامگاه شیخ طوسی با ساختمان مجللی قرار دارد. سید مهدی طباطبایی بحرالعلوم افزون بر کارهای علمی در تعیین میقات‌های احرام و حدود منا و عرفات و... نقش فعالی داشت.

میرزای شیرازی (ره) (1230ق - 1312ق)

پرچمدار افتخارآفرین، سید محمد حسن میرزای شیرازی صاحب فتوای تاریخی تحریم تنباکو، شاگرد شیخ مرتضی انصاری در سال 1312ق در سامراء چشم از جهان فرو بست و پیکرش را به نجف اشرف منتقل کردند و در حرم امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) در قسمت شرقی باب طوسی دفن کردند.

میرزا حسین نوری (ره) (1254ق - 1320ق)

ص: 115

در صحن امیرالمؤمنین (علیه السلام) در سومین ایوان شرقی باب القبله مرقد آن بزرگوار قرار دارد که در سال 1320 ق رحلت کرد؛ کتاب مستدرک الوسائل از آثار مهم اوست.

احمد مقدس اردبیلی (ره) (1249 ق - 1350 ق)

در ایوان حرم در کنار مناره ی جنوبی در داخل اتاق، مرقد آن عالم بزرگ، (مقدس اردبیلی) قرار دارد.

شیخ مرتضی انصاری (ره) (1214 ق - 1281 ق)

در سال 1281 ق شیخ اعظم، شیخ مرتضی انصاری مرجع بزرگ شیعیان جهان و شاگرد صاحب جواهر در نجف اشرف رحلت کرد و در سمت جنوبی صحن در باب القبله دفن شد.

ملا احمد نراقی (ره) (1185 ق - 1245 ق)

ص: 116

در صحن مطهر حرم در ضلع شمالی، مرقد معلم اخلاق شیخ احمد نراقی مؤلف معراج السعاده قرار دارد.

سید اسدالله شفتی (ره) (ف 1265 ق)

او از علمای اصفهان و یکی از شاگردان صاحب جواهر بود و در سفر زیارتی به عراق از دنیا رفت و در صحن حرم در مقبره شرقی باب القبله به خاک سپرده شد.

علامه نائینی (ره) (1273 ق - 1355 ق)

مرجع بزرگ میرزا محمد حسین نائینی از شاگردان میرزای شیرازی و هم عصر و همسنگر علامه آخوند خراسانی هروی بود که انقلاب مشروطیت را رهبری می کردند و کتاب تنزیه الامه و تنبیه المله را در

ص: 117

فضای سیاست به یادگار گذاشت، در سال 1355ق به سوی حق شتافت و در صحن مطهر در پنجمین مقبره جنوبی درب بازار دفن شد.

شیخ عباس قمی (ره) (ف 1359)

محدث والا مقام شیخ عباس قمی از شاگردان میرزا حسین نوری مؤلف کتاب منتهی الآمال و مفاتیح الجنان و... که در سال 1359ق از دنیا رفت و در سومین ایوان شرقی باب القبله صحن مطهر به خاک سپرده شد.

آخوند خراسانی هروی (ره) (1255ق - 1329ق)

در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) در راهروی ورودی صحن در مقبره ی جنوبی، مرقد مطهر شیخ محمد کاظم خراسانی هروی معروف به آخوند، قرار دارد؛ او از شاگردان میرزای شیرازی و شیخ مرتضی

ص: 118

انصاری و معاصر علامه‌ی نائینی در حمایت از مشروطیت بود. کتاب کفایه الاصول او از مهم‌ترین متون درسی حوزه‌های علمیه است که به‌عنوان محور علم اصول و بلندترین قله سطوح درسی و با کیفیت منحصر به فرد در حوزه‌های علمیه تدریس می‌شود و مورد توجه ویژه است.

سید محمد کاظم یزدی (ره) (1247ق - 1337ق)

مرقد مرجع بزرگ، آیه الله العظمی سید محمد کاظم یزدی صاحب عروه الوثقی در صحن مطهر در دومین ایوان غربی باب طوسی واقع شده است.

ص: 119

مقبره مرجع عظیم شیعه آیه الله العظمی سید ابوالحسن اصفهانی (1294ق - 1365ق) در دروازه ی شرقی صحن (باب الذهب) امیرالمؤمنین (علیه السلام) قرار دارد.

علامه بزرگ حضرت آیه الله العظمی سید محسن حکیم (1306ق - 1390ق) در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) در شارع الرسول کنار در ورودی مسجد هندی به خاک سپرده شده است. او از محضر استوانه های مهم علمی همانند آخوند خراسانی هروی، علامه یزدی، میرزای نائینی، علامه ضیاء الدین عراقی و... کسب فیض کرد تا به مقام والای اجتهاد و مرجعیت جهانی رسید. آن بزرگوار بیش از سی سال مرجعیت جهان تشیع را به عهده داشت؛ او در مبارزه با استعمار انگلیس در جریان ثوره العشرین، یکی از فرماندهان برجسته نظامی بود. او صدها فقیه و

ص: 120

مجتهد تربیت کرد و مراکز علمی و دینی فراوانی در کشورهای اسلامی تأسیس نمود.

مرقد عالم جلیل القدر مدافع ولایت شیخ محمد جعفر کاشف الغطاء (ف 1227ق) در محله ی عماره در شعاع حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) واقع شده است.

حضرت آیه الله العظمی سید محمود شاهرودی (1301ق-1394ق) از شاگردان آخوند خراسانی و میرزای نائینی بود که پس از ارتحال آیه الله سید ابوالحسن اصفهانی به عنوان یکی از مراجع مطرح شد و در کشورهای اسلامی مقلدین فراوانی داشت. او در 18 شعبان 1394 ه.ق رحلت و در مقبره ی شوشتری دفن شد.

ص: 121

مرقد مطهر زعیم حوزه علمیه و مرجع جهان تشیع، حضرت آیه الله العظمی سید ابوالقاسم خویی (

1317ق-1413ق) در ضلع شرقی صحن حرم واقع شده است. او افزون بر تألیف و تدریس که صدها مجتهد تربیت کرد، در سراسر جهان مراکز مهم علمی و دینی تأسیس کرد و بنیاد خویی فعلاً از درخشندگی ویژه ای در عالم برخوردار است.

شیخ جعفر شوشتری (1230ق-1302ق)

شیخ محمد حسن کمپانی (1296ق-1361ق)

آیه الله شهید سید مصطفی خمینی فرزند حضرت امام خمینی (قدس سرهما) که در سال (1356 ش) به طور مرموزی به شهادت رسید، در زاویه شمال شرق حرم و در غرفه ی سمت راست مناره ی شمالی حرم در جوار مرقد علامه ی حلی دفن شد.

ص: 122

آیه الله شهید علامه ی بزرگ سید محمد باقر صدر)

1353ق-1400ق) او در سن 16 سالگی به درجه ی اجتهاد رسید. افزون بر فقه و اصول و علوم حوزوی تخصص ویژه ای در فلسفه و اقتصاد داشت که فلسفتنا و اقتصادنا برترین سند آن است. او و خواهرش بنت الهدی در 23 جمادی الاول 1400 ه.ق با شدیدترین شکنجه ها توسط صدام به شهادت رسیدند و در جوار جدش امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شدند.

محمد مهدی قزوینی (ف 1300ق)

و28. سید جمال الدین ابن طاووس و سید عبدالکریم ابن طاووس، برادران سید بن طاووس مشهور- سید رضی الدین علی بن موسی از

ص: 123

نوادگان امام حسن مجتبی (علیه السلام) است که در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شده اند.

شهید والا مقام، عبدالعال معروف به محقق کرکی (ره) (محقق ثانی).

میرزا احمد مجتهد تبریزی (ره).

فخرالدین طریحی (ره) مؤلف کتاب مجمع البحرین در لغت (1075ق).

و... تعداد کثیری از علما، فقها و ادبا (رحمه الله علیهم) در جوار حرم نورافشان امیرمؤمنان (علیه السلام) به خاک سپرده شده اند که این مختصر گنجایش، ذکر آن ها را ندارد.

ص: 124

خدا را سپاسگذارم که در پنج سفر زیارتی عتبات عالیات به ویژه در سه سفر اخیر مراقد علما را با آگاهی بیشتر زیارت کردم و تحقیقات میدانی خویش را درباره ی اکثر زیارت های این سرزمین کامل تر نمودم.

قابل توجه این که شخصیت های سیاسی، پادشاهان و حاکمان زیادی نیز در جوار امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شده اند که از ذکر تفصیلی آنان صرف نظر شد و به اشاره ی اجمالی برخی به این شرح بسنده می شود:

الف: پادشاهان، حاکمان و وزیران آل بویه

از قرن چهارم تا قرن دوازدهم پادشاهان، حاکمان و وزیران آل بویه اکثراً در جوار حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شده اند. آنان از شیعیان امیرالمؤمنین (علیه السلام) بودند و در بازسازی حرم های مطهر خاندان

ص: 125

رسالت نقش والایی داشتند اما از مراقده آن ها اثر مشخصی فعلاً وجود ندارد.

ب: آل حَمدان

این خاندان، از شیعیان اهل البیت (علیه السلام) بودند و برای ساختن مراقده خاندان پیامبرص در شامات و عراق همت فراوان به خرج دادند و در حد توان اموات شان را از شام به نجف منتقل و در جوار حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) دفن می کردند....

ج: ایلخانان مغول

برخی از حاکمان ایلخانی، جلایری و تیموری که شیعه و دوستدار اهل بیت (علیه السلام) بودند، در حرم علوی به خاک سپرده شده اند. ایلخانان از

ص: 126

حاکمان شیعی در ایران بودند که از سال های 736 ه قمری تا 813 قمری در عراق حکومت می کردند.

د: پادشاهان و دولت مردان قاجاریه

مؤسس سلسله قاجاریه، آقا محمد خان قاجار اولین فرد از این دودمان بود که در سال 1211 ه.ق رحلت کرد و در قسمت شمالی رواق حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) به خاک سپرده شد و نیز تعدادی دیگری از آن خاندان در جوار امام علی (علیه السلام) دفن شده اند اما علائمی از مقبره هایشان وجود ندارد.

18/2. برخی از مسجدهای مهم نجف اشرف

ص: 127

در شعاع گوهر تابناک حرم مطهر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) مسجدهای مهم و تاریخی وجود دارد که برخی از این قرارند:

مسجد شیخ مرتضی انصاری که توسط آن بزرگ مرد ساخته شد و همواره یکی از مراکز تدریس فقها از جمله حضرت امام خمینی (ره) بوده است.

مسجدالخضراء در شرق صحن مطهر حرم واقع شده که یکی از مراکز تدریس مراجع از جمله حضرت آیه الله العظمی خویی (ره) بوده است.

مسجد شیخ طوسی در شمال صحن مبارک که منزلش بوده است و به وصیتش تبدیل به مسجد شده است.

مسجد هندی از مهم ترین مساجد نجف اشرف است که در برنامه های نماز و سوگواری ایام محرم مورد بهره برداری قرار می گیرد.

ص: 128

مسجد شیخ طریحی.

مسجد عمران بن شاهین.

مسجد الرأس.

مسجد حیدری.

مسجد آل کاشف الغطاء.

مسجد صاحب جواهر و... .

19/2. رمز حقوقی زیارت و پاداش آن

اشاره

پیامبران و ائمه (علیهم السلام) که نقش حیاتی در تاریخ انسان و اسلام داشته اند و بشریت را از پنجه کفر، شرک، جهل و خرافات نجات بخشیده اند. از نظر حقیقی و حقوقی در جایگاه بلندی قرار دارند، آنان از دیدگاه وحی،

ص: 129

حقوق زیادی بر پیروان شان دارند، که یکی از آن حقوق زیارت با معرفت آنان است که انسان را به مقام قرب رسانده و شایسته ی شفاعت شان می سازد. در این باره به ذکر برخی روایات بسنده می شود:

الف: عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْوَشَّاءِ

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: «إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي عُنُقِ أَوْلِيَائِهِ وَشِيعَتِهِ وَإِنَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ فَمَنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِي زِيَارَتِهِمْ وَتَصَدِيقًا بِمَا رَغِبُوا فِيهِ كَانَ أَيْمَنَّهُمْ شُفَعَاؤُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

امام رضا (علیه السلام): «بدون تردید هر امامی به عهده ی دوستان و پیروان خود عهد و پیمانی دارد همانا مرحله کامل وفا به آن پیمان، زیارت کردن قبرها و حرم های آنان است پس هر مؤمنی که آنان را با عقیده و شوق،

ص: 130

زیارت کنند، و جایگاه و موقعیت آنان را تصدیق نمایند، در روز حشر امامان و پیشوایان شان، آنان را شفاعت خواهند کرد.»

بدون تردید عبادت، پرستش و نیایش فقط برای خداوند است. پیامبر و ائمه (علیهم السلام) وسیله های مقدسی هستند که مؤمنین آنان را شفیع قرار می دهند.

ب: برتری زیارت امیرمؤمنان، از امام حسین (علیهما السلام)

ائمه طاهرین همه یک نور و دارای مقام بلند امامت منصوص از جانب خداوند و پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) هستند، اما هر کدام جایگاه ویژه ای دارند، مثلاً امیرالمؤمنین (علیه السلام) دارای برترین فضائل و فاتح مهم ترین جنگ های مقدس بود. امام حسن مجتبی (علیه السلام) قهرمان صلح برای بقای اسلام و حفظ وحدت مسلمین بود و... ، یا امام حسین (علیه السلام) پرچمدار انقلاب

ص: 131

بزرگ کربلا- بود که با همه ی هستی خود اسلام را حفظ و تا ابد بیمه کرد و... صرف نظر از این مزیت ها، اساساً زیارت حضرت علی (علیه السلام) بالاتر از زیارت امام حسین (علیه السلام) و سایر ائمه (علیهم السلام) است. چنان چه در روایات آمده است.

عَنْ أَبِي شُعَيْبِ الْخُرَاسَانِيِّ (ره) عَنِ الْإِمَامِ الرِّضَا (علیه السلام) قَالَ: «(فی حدیث) ... وَفَضْلُ زِيَارَةِ قَبْرِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ زِيَارَةِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) كَفَضْلِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) ...»

ابوشعیب خراسانی از امام رضا (علیه السلام) در حدیث مفصلی روایت کرده است که آن حضرت فرمود: «... و فضیلت و برتری زیارت قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر زیارت امام حسین (علیه السلام) همانند فضیلت و برتری شخص امیرالمؤمنین (علیه السلام) بر امام حسین (علیه السلام) است...»

عَنْ عُمَرَ الْهِنْدِيِّ عَنْ أَبِيهِ (عبدالله) قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَقَالَ: يَا عَبْدَ اللَّهِ! «مَا تَزُورُ قَبْرَ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام)؟
قُلْتُ بَلَى إِذَا لَمَّ أَتَيْهِ فَقَالَ: أَتَأْتُونَهُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ؟ قُلْتُ: لَا، قَالَ (عليه السلام): فَتَأْتُونَهُ فِي كُلِّ سَبْعٍ؟ قُلْتُ: لَا، فَقَالَ مَا أَجْفَاكُمْ، إِنَّ زِيَارَتَهُ
تَعْدِلُ حَجَّةً وَ عُمْرَةً وَ زِيَارَتَ أَبِيهِ تَعْدِلُ حَجَّتَيْنِ وَ عُمْرَتَيْنِ.»

عمر هندی از پدر خود (عبدالله) روایت کرده است که می گوید: خدمت امام صادق (عليه السلام) مشرف شدم. حضرت فرمود: «مگر
قبر امام حسین (عليه السلام) را زیارت نمی کنید؟ عرض کردم: بلی ما به زیارت آن حضرت می رویم، حضرت فرمود: آیا در هر جمعه
می آید، عرض کردم: نه، فرمود: در هر ماه مشرف می شوید؟ گفتم: نه، آن حضرت فرمود: چه قدر ستم کارید!!! (بی مهر هستید) همانا
زیارت امام

ص: 133

حسین (علیه السلام) برابر یک حج و یک عمره است و زیارت پدرش علی (علیه السلام) برابر دو حج و دو عمره است.» [تذکر آن که به رأی و نظر شخصی نباید عمل کرد بلکه آن چه پیشوایان مان می فرمایند عمل کنیم. افراط و تفریط خطرناک است].

ج: پیاده برای زیارت حضرت علی (علیه السلام)

اگر انسان مؤمن برای انجام عمل شایسته ای رنج مشروع بیشتری را تحمل کند، کیفیت عمل بالا می رود و اجر و پاداش بیشتری خواهد داشت مثل پیاده رفتن برای زیارت و شاید مصالح دیگری هم در کار باشد، مثل اثرات روانی، سیاسی، فرهنگی و... .

ص: 134

عن الحسين الصيمري عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: «مَنْ زَارَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ مَاشِيًا، كَتَبَ اللَّهُ لَهُ، بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَجَّةً وَعُمْرَةً. فَإِنْ رَجَعَ مَاشِيًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حَجَّتَيْنِ وَعُمْرَتَيْنِ.»

- امام صادق (عليه السلام): «هرکس پیاده به زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) مشرف شود به هر قدمی که برمی دارد، خداوند یک حج و یک عمره برای او ثبت و اگر پیاده برگردد به هر قدمی که برمی دارد خداوند دو حج و دو عمره برای او ثبت می کند.»

20/2. آداب زیارت حضرت علی (علیه السلام)

اسلام در تمام شئون زندگی و زندگانی انسان مقررات و قوانینی دارد اعم از مثبت و منفی، الزامی و غیر الزامی. مقررات مثبت که

ص: 135

درباره ی زیارت پیامبر اکرم²، ائمه طاهرین (علیهم السلام) و... وارد شده است، مستحب و برای ثواب و کمال زیارت است مثل غسل زیارت پوشیدن لباس پاکیزه، استعمال بوی خوش و ... .

عن علاء بن سیابه، عن الصادق (علیه السلام) فی قول الله: (... خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ ...) قَالَ: «الْغُسْلُ عِنْدَ لِقَاءِ كُلِّ إِمَامٍ.»

- علاء بن سیابه از امام صادق (علیه السلام) درباره فرمایش خدا (... خُذُوا زِينَتَكُمْ ...) «از زینت های خود در مسجدها استفاده کنید ... می پرسد. حضرت می فرماید: «مقصود از آن غسل کردن برای زیارت هر امام است.»

ذَكَرَ مُحَمَّدُ بْنُ الْمَشْهَدِيِّ (فِي مَزَارِهِ): أَنَّ الصَّادِقَ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) عَلَّمَ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ هَذِهِ الزِّيَارَةَ قَالَ: «إِذَا أَتَيْتَ مَشْهَدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَسِلْ غُسْلًا

الرَّيَّازَهُ وَالْبِسَ أَنْظَفَ ثِيَابِكَ. وَشَجِّمْ شَيْئاً مِنَ الطَّيِّبِ وَامْشِ وَعَلَيْكَ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ، فَإِذَا وَصَلْتَ إِلَى بَابِ السَّلَامِ، فَاسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَكَبِّرِ
اللَّهَ ثَلَاثِينَ مَرَّةً وَقُلْ: (السَّلَامُ عَلَيْكَ...) وَذَكَرِ الرَّيَّازَةَ.»

محمد فرزند مشهدی در کتاب (مزار) خود از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که آن حضرت برای محمد بن مسلم روش زیارت کردن امیرالمؤمنین (علیه السلام) را تعلیم داد و فرمود: «هرگاه به زیارت امیرمؤمنان (علیه السلام) مشرف شدی، غسل زیارت کرده، پاک ترین جامه های خود را بپوش، خود را خوشبو ساخته و با وقار و آرامش حرکت کن. آن گاهی که به باب السلام رسیدی رو به قبله بایست و سی مرتبه تکبیر (الله اکبر) بگو آن گاه سلام کن.» (سلام نامه بخوان.)

ص: 137

اشاره

در زیارت، مستحب است که از زیارتنامه های مأثوره استفاده شود که خود معارف بزرگ و دانش و حیانی است، مثل زیارت نامه جامعه کبیره، جامعه صغیره، امین الله، وارث، ناحیه و ... [و می شود که انسان به هر زبانی سلام کرده، زیارت کند.] [دعاها و زیارتنامه هایی که مأثوره است، نباید تغییر داد و در غیر مأثوره اشکال ندارد اما معنا تغییر نکند.]

مقام های والا در زیارت نامه امین الله

یکی از زیارتنامه های مأثوره زیارت نامه ی امین الله است که در کتب معتبره مثل وسائل الشیعه، تهذیب، کافی، بحار، مصباح المتهدجد، کامل الزیارات و ... روایت شده است، [به ذکر یک روایت درباره ی فضیلت آن بسنده می شود.]

ص: 138

قال الباقر (عليه السلام): «ما قاله أحد من شيعتنا عند قبر أمير المؤمنين (عليه السلام)، أو عند قبر أحد من الأئمة: إلا وقع في درج من نور و طبع عليه بطابع محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) حتى يسلم إلى القائم (عج) فيلقى صاحبه بالبشرى والتحية والكرامة إن شاء الله تعالى.»

امام باقر (عليه السلام): «هیچ یک از شیعیان ما زیارت نامه امین الله را در کنار مرقد امیرالمؤمنین یا کنار قبر یکی از ائمه (علیهم السلام) نگوید مگر آن که امضا شود در برگ هایی از نور و با مهر عنایت محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) بر او مهر زده شود تا در محضر قائم آل محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) تحویل شود، سپس به دست صاحب خود برسد با بشارت و تهیت و بزرگواری.» ان شاء الله تعالى. [زیارت امین الله را در زیارت هر امامی می توان خواند اما نام آن امام را به جای نام حضرت علی (عليه السلام) بایست گفت.]

عن على بن مهدي عن علي الرضا عن ابيه موسى بن جعفر: عن ابيه (عليه السلام) قال: «زار زين العابدين علي بن الحسين (عليهما السلام) قبر امير المؤمنين (عليه السلام) فوقف على القبر ثم بكى وقال (عليه السلام): السّلامُ عَلَيْكَ يا امير المؤمنين وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السّلامُ عَلَيْكَ يا امينَ اللهِ في اَرْضِهِ وَحُجَّتِهِ على عِبَادِهِ السّلامُ عَلَيْكَ يا امير المؤمنين اَشْهَدُ اَنَّكَ جَاهَدْتَ في اللهِ حَقَّ جِهَادِهِ وَعَمِلْتَ بكتابِهِ وَاتَّبَعْتَ سُنَنَ نَبِيِّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ حَتَّى دَعَاكَ اللهُ الى جِوَارِهِ فَقبَضَكَ اليه باختيارِهِ وَألزَمَ اعدائَكَ الحُجَّةَ مَعَ مالِكَ مِنَ الحُجَجِ البالِغِهِ على جَمِيعِ خَلْقِهِ اَللّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِي مُطْمَئِنَّةً بِقَدْرِكَ راضِيَةً بِقَضائِكَ مُولَعَةً بِذِكْرِكَ وَدُعائِكَ مُجَبَّةً لِصَفْوِهِ اوليائِكَ مَحْبُوبَةً في اَرْضِكَ وَ سَمائِكَ صابِرَةً على نُزُولِ بلائِكَ شاكِرَةً لِفِواضِلِ

نَعْمَانِكَ ذَاكِرَةً لِسَوَابِغِ آلَائِكَ مُشْتَاقَةً إِلَى فَرْحِهِ لِقَائِكَ مُتَزَوِّدَةً التَّقْوَى لِيَوْمِ جَزَائِكَ مُسْتَنَّةً بِسُنَنِ أَوْلِيَانِكَ مُفَارِقَةً لِأَخْلَاقِ أَعْدَائِكَ مَشْغُولَةً عَنِ
الدُّنْيَا بِحَمْدِكَ وَتُنَائِكَ اَللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْبِتِينَ إِلَيْكَ وَالْهَمَّ وَسُدُّ بِلِ الرَّاغِبِينَ إِلَيْكَ شَارِعَهُ وَأَعْلَامَ الْقَاصِدِينَ إِلَيْكَ وَاضِحَهُ وَأَفِيدَةَ الْعَارِفِينَ
مِنْكَ فَازِعَهُ وَأَصْوَاتَ الدَّاعِينَ إِلَيْكَ صَاعِدَةً وَأَبْوَابَ الْإِجَابَةِ لَهُمْ مُفْتَحَةً وَدَعْوَةَ مَنْ نَاجَاكَ مُسْتَجَابَةً وَتَوْبَةَ مَنْ أَنَابَ إِلَيْكَ مَقْبُولَةً وَعَبْرَةَ مَنْ
بَكَى مِنْ خَوْفِكَ مَرْحُومَةً وَالْإِعَاثَةَ لِمَنْ السْتَعَاثَ بِكَ مَوْجُودَةً وَالْإِعَانَةَ لِمَنْ اسْتَعَانَ بِكَ مَبْدُودَةً وَعِدَائِكَ لِعِبَادِكَ مُنْجِزَةً وَزَلَّلَ مَنْ
اسْتَقَالَكَ مُقَالَهُ وَأَعْمَالَ الْعَامِلِينَ لَدَيْكَ مَحْفُوظَةً وَأَرْزَاقَكَ إِلَى الْخَلَائِقِ مِنْ لَدُنْكَ نَازِلَةً وَعَوَائِدَ الْمَزِيدِ إِلَيْهِمْ وَاصِيلَةً وَذُنُوبَ الْمُسْتَغْفِرِينَ
مَغْفُورَةً وَحَوَائِجَ خَلْقِكَ عِنْدَكَ مَقْضِيَةً وَجَوَائِزَ السَّائِلِينَ عِنْدَكَ مُؤَفَّرَةً وَعَوَائِدَ

الْمَرِيدِ مُتَوَاتِرَةً وَ مَوَائِدَ الْمُسْتَطْعِمِينَ مُعَدَّةً وَ مَنَاهِلَ الظَّمَاءِ مُتَرَعَةً اَللّهُمَّ فَاسْتَجِبْ دُعَائِي وَ اَقْبَلْ ثَنَائِي وَ اَجْمَعْ بَيْنِي وَ بَيْنَ اَوْلِيَائِي بِحَقِّ مُحَمَّدٍ
وَ عَلِيٍّ وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ اِنَّكَ وَّلِيٌّ نَعْمَائِي وَ مُنْتَهَى مُنَايَ وَ غَايَةُ رَجَائِي فِي مُنْقَلَبِي وَ مَثْوَايَ؛

اَنْتَ اِلٰهِي وَ سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ اِغْفِرْ لِاَوْلِيَائِنَا وَ كُفِّ عَنَّا اَعْدَائِنَا وَ اشْغَلْهُمْ عَنَّا اَذَانًا وَ اَظْهَرِ كَلِمَةَ الْحَقِّ وَ اجْعَلْهَا الْعُلْيَا وَ اَدْحِضْ كَلِمَةَ الْبَاطِلِ وَ
اجْعَلْهَا السُّفْلَى اِنَّكَ عَلَيَّ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ...»

امام رضا (عليه السلام) از پدرش موسی بن جعفر و او از پدرش روایت کرده است که فرمود: «امام زین العابدین علی بن الحسین (علیه السلام) به زیارت مرقد امیرالمؤمنین آمد بالای قبر ایستاد. آن گاه گریه کرد و گفت: (السلام علیک یا امیرالمؤمنین...) (زیارت امین الله را خواند)»

ص: 142

اشاره

زیارت دومین شخصیت جهان اسلام حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) دارای آثار و پاداش فراوانی است که به ذکر برخی بسنده می شود:

الف: همانند زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

در روایات آمده است که زیارت حضرت علی و هر یک از ائمه (علیهم السلام) همانند زیارت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) است.

عن اسحاق بن عمار قال: سمعتُ ابا عبد الله يقولُ (فی حدیث) ... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) لِأَعْرَابِيٍّ: «مَنْ زَارَ عَلِيًّا فَقَدْ زَارَنِي وَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِي وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِي. أَبْلِغْ قَوْمَكَ هَذَا عَنِّي وَ مَنْ آتَاهُ زَائِرًا فَقَدْ آتَانِي ...»

ص: 143

اسحاق بن عمار می گوید: از امام صادق (علیه السلام) شنیدم (در ضمن حدیث مفصلی) که می فرمود ... : «پیامبر اسلام برای اعرابی فرمود: هرکس علی (علیه السلام) را زیارت کند، مرا زیارت کرده است و هرکس او را دوست داشته باشد، مرا دوست داشته است، و هرکس با او دشمنی کند، مرا دشمن داشته است. این مطلب و این دستور و پیام را از جانب من به قوم و عشیره ی خود برسان و هرکس به زیارت او (علی (علیه السلام)) بیاید به زیارت من آمده است ... .»

ب: بهشت پاداش زیارت علی (علیه السلام)

در روایات، زیارت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)، امیرالمؤمنین و خاندان رسالت: دارای پاداش های بزرگ و شگفت انگیزی معرفی شده است.

ص: 144

روی المفید (ره)، عن الصادق عن آبائه: عن النبي (صلى الله عليه وآله وسلم) قال: «مَنْ زَارَ عَلِيًّا بَعْدَ وَفَاتِهِ فَلَهُ الْجَنَّةُ.»

علامه بزرگ شیخ مفید (ره)، از امام صادق و آن حضرت از پدران خود و از پیامبر عظیم الشأن ص روایت کرده است که فرموده است: «هرکسی که علی (علیه السلام) را زیارت کند بعد از رحلت او، پاداش او بهشت است.»

ج: با آب طلا باید نوشت

عن حسین بن محمد عن رجاله قال: كنت عند جعفر بن محمد الصادق (عليهما السلام) وقد ذكر أمير المؤمنين فقال ابن مارد لابي عبد الله (عليه السلام): ما لي من زار جدك أمير المؤمنين فقال: «يابن مارد من زار جدي عارفاً بحقه كتب الله له بكل خطوه حجة مقبولة و عمره مقبولة و الله يابن مارد ما

ص: 145

تُطْعِمُ النَّارُ قَدَمًا تَعْبَرَتْ فِي زِيَارَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) مَا شِئًا كَانَ أَوْ رَاكِبًا، يابنَ مَارِدٍ أُكْتُبَ هَذَا الْحَدِيثَ بِمَاءِ الذَّهَبِ.»

از حسین بن محمد روایت شده است که از اصحاب خود روایت کرده است که در محضر امام صادق (علیه السلام) بودم از امیرالمؤمنین (علیه السلام) صحبت به میان آمد، ابن مارد از آن حضرت سؤال کرد: چه درجه و مقامی دارد کسی که جد شما امیرالمؤمنین (علیه السلام) را زیارت کند؟ امام فرمود: «هرکس که زیارت کند جدم را در حالی که عارف و آگاه به حق او باشد، خداوند به هر گام او یک حج قبول شده و یک عمره پسندیده برایش ثبت می کند، قسم به خدا ای ابن مارد قدمی که در زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) غبار آلود شود، سواره یا پیاده گرمی آتش را نخواهد چشید. ای ابن مارد! این حدیث را با آب طلا بنویس.» (از شرایط قبول

ص: 146

شدن و پاداش زیارت اطاعت از خدا، پیامبر و امام و اخلاص در عمل است.)

د: گشوده شدن درهای آسمان

در زیارت، عزاداری، توسل، دعا و ... هدف باید رضای خدا باشد و هر چه برای خداست عبادت اوست. پیامبران و امامان وسیله هستند و درهای رحمت یزدان بر روی زائر با اخلاص امیرالمؤمنین (علیه السلام) باز می شود. چنان چه در روایات آمده است.

فی ارشادالدیلمی قال الصادق (علیه السلام) : «إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لَتُفْتَحُ عِنْدَ دُخُولِ الزَّائِرِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) .»

ص: 147

در کتاب ارشاد دیلمی از امام صادق روایت شده است که: «محققاً درهای آسمان در هنگام داخل شدن زائر به حرم امیر مؤمنان (علیه السلام) گشوده می شوند.»

روی المفید (ره) عن امام الصادق (علیه السلام): «إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لَتُفْتَحُ عِنْدَ دُعَاءِ الزَّائِرِ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) فَلَا تَكُنْ عَنِ الْخَيْرِ تَوَاماً.»

امام صادق (علیه السلام): «همانا درهای آسمان در حین دعای زائر امیرالمؤمنین (علیه السلام) باز می شود. مبدا از این فیض بزرگ و بهره گیری از آن بی نصیب و در خواب بمانی.»

(این است عنایت ویژه خداوند به علی (علیه السلام) و زائرانش). اما باید توجه داشت که درهای رحمت خدا به روی زائران واقعی گشوده خواهد شد، نه هر زائر به نام و... .

ه: شفا و حاجت در زیارت

خداوند در زیارت خاندان رسالت افزون بر اجر و پاداش بهره های دیگری نیز عنایت فرموده؛ حرم های شان را محلّ اجابت دعا، برآورده شدن حاجت و گرفتن شفا قرار داده است.

عن اسماعیل، عن ابی عبداللّٰه قال: «نَحْنُ نَقُولُ بِظَهْرِ الْكُوفَةِ قَبْرٌ لَا يُلَوِّزُ بِهِ دُعَاؤُهُ إِلَّا شَفَاؤُ اللَّهِ.»

اسماعیل از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که می فرماید: «ما می گوئیم که در منطقه پشت کوفه مرقدی است که پناهنده نشود به آن انسان مریضی مگر آن که خداوند به او شفا عنایت خواهد کرد.» (به وسیله علی (علیه السلام) خدا او را شفا خواهد داد.)

ص: 149

عن عثمان بن سعید عن رجل، عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: قال (عليه السلام): «انَّ الى جانبِ كوفانِ قَبْرًا ما آتاهُ مَكْرُوبٌ قَطَّ فَصَلَّى عِنْدَهُ رَكَعَتَيْنِ أَوْ أَرْبَعَ رَكَعَاتٍ إِلَّا نَفَسَ اللَّهُ كَرْبَهُ وَقَضَى حاجَتَهُ، قال: قُلْتُ: قَبْرُ الحُسَيْنِ بنِ عَلِيٍّ (عليه السلام)؟ فَقَالَ لي بِرَأْسِهِ: لا، فَقُلْتُ: قَبْرُ أميرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام)؟ فَقَالَ بِرَأْسِهِ نَعَمْ.»

امام صادق (عليه السلام): «همانا در کنار کوفه مرقدی است، که هرگز انسان گرفتار و حاجت مندی در آن جا نیاید و دو رکعت یا چهار رکعت نماز در آن جا بخواند مگر آن که خدا حاجت او را برآورده کند. راوی عرض کرد؟ مرقد حسین بن علی (علیهما السلام) است؟ امام به سر مبارک اشاره کرد، نه، راوی می گوید: عرض کردم قبر امیرالمؤمنین (عليه السلام) است؟ امام (عليه السلام) به سر مبارک اشاره فرمود: آری.»

ص: 150

اشاره

زیارت‌ها دوگونه است: 1. زیارت‌های مطلقه که در هر زمان شایسته است و هیچ تقید زمانی یا مکانی ندارند. 2. زیارت‌های مخصوصه که در شب و روزهای خاصی یا گاهی مکان مخصوصی مورد توجه پیشوایان دین قرار گرفته اند؛ زیرا ویژگی یا در خود زمان است مثل شب و روز جمعه (که شب و روزی مبارک و سید روزها و شب هاست)، روز عرفه، ماه مبارک رمضان و... و یا در حادثه ای است که در آن زمان اتفاق افتاده است مثل 27 رجب (روز بعثت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) یا 13 رجب روز ولادت امیرمؤمنان علی (علیه السلام) یا مکان خاص مثل داخل حرم و ... .

مهم ترین روزهای زیارتی امیرالمؤمنین (علیه السلام) عبارتند از:

ص: 151

13 رجب روز ولادت امیرالمؤمنین (علیه السلام) در داخل کعبه مکرمه. سی ام عام الفیل.

21 رمضان روز شهادت آن حضرت و ایام قدر.

18 ذیحجه روز اعلام امامت آن حضرت توسط پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) در خم غدیر.

روز فتح خیبر به دست حضرت علی (علیه السلام).

27 رجب روز بعثت پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم).

17 ربیع الاول روز ولادت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و روز ولادت امام صادق (علیه السلام).

اول ربیع الاول که علی (علیه السلام) در بستر پیامبر خوابید و پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) هجرت کرد.

ص: 152

17 ماه رمضان روز فتح جنگ بدر و روز معراج پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)

17 شوال روز غزوه احد و فداکاری علی (علیه السلام) در خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم).

15 جمادی الاول روز فتح بصره.

20 رمضان که حضرت علی (علیه السلام) روی دوش حضرت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) رفته و بت ها را از کعبه به زیر کشیدند و شکستند و خانه خدا را از بت ها پاک نمودند. (دو فرزند ابراهیم خلیل بت شکن، بت ها را در هم شکستند)

15. ماه شوال که روز رد الشمس برای ادای نماز حضرت علی (علیه السلام) در سال (3 هـ-ق) اتفاق افتاد بود.

ص: 153

اول ذیحجه که حضرت علی برای خواندن سوره براءت از طرف حضرت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) موظف شد.

روز عرفه که تمام درهای منازل از داخل مسجد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) به دستور خداوند بسته شدند جز در خانه ی امیر مؤمنان (علیه السلام) .

24 ذیحجه روز مباحله و نیز روزی که علی (علیه السلام) در حال رکوع، انگشترش را به سائل صدقه داد. و آیه «إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ...» در شأن او نازل شد. (در سال دهم ه- ق) و نیز آیه ی تطهیر در شأن پیامبر اسلام و اهل بیتش: نازل گردید. (در سال نهم ه- ق)

25 ذیحجه که سوره هل اتی در شأن امیر مؤمنان و خاندان آن حضرت نازل شد. (در سال نهم ه- ق)

ص: 154

روز ازدواج علی (علیه السلام) با حضرت زهرا (علیها السلام). (15 رجب، یا 1 ذیحجه یا 6 ذیحجه) (دوم-ه-ق)

[البته زفاف شان 19 ذیحجه یا 21 محرم واقع شده است]

28 صفر روز شهادت جانگداز و جانسوز پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و آغاز امامت حضرت علی (علیه السلام).

18 یا 25 ذیحجه که مردم بعد از قتل عثمان (خلیفه سوم) به حضرت علی (علیه السلام) بیعت کردند و حکومت ظاهری آن حضرت نیز برقرار شد.

و برخی مناسبت های دیگری که جهت اختصار بیان نشد.

روزهای زیارتی را علامه مجلسی (رحمه الله تعالی علیه) در کتاب بحار ذکر کرده اند و در برخی کتب دیگر نیز این مناسبت ها و زیارت های مطلقه و مخصوصه بیان شده است.

ص: 155

پاداش زیارت در عید آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)

عید غدیر، عید آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) و عید بزرگ ولایت و امامت و عید الله الاکبر است. در آن روز سرنوشت امت اسلام پس از پیامبر خاتم رقم خورد؛ روزی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) بازوی امیرمؤمنان (علیه السلام) را در خم غدیر با دست مبارکش بلند کرد و به جامعه اسلامی اعلام فرمود: (... مَن كُنْتُ مَوْلَاً فَهَذَا عَلِيٌّ، مَوْلَاً ...).

چه سعادت‌تی که انسان بتواند در چنین روزی به زیارت مولی الموحدين امیرالمؤمنین (علیه السلام) مشرف شود.

در روایت مفصلی از امام صادق (علیه السلام) آمده است که به احمد بن ابی نصر فرمود: «... يَا بْنَ أَبِي نَصْرٍ! أَيَّمَا كُنْتَ فَأَحْضُرْ يَوْمَ الْغَدِيرِ عِنْدَ»

ص: 156

امیرالمؤمنین (علیه السلام) فَإِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ لِكُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ وَ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ ذُنُوبَ سِتِّينَ سَنَةً وَ يَعْتِقُ مِنَ النَّارِ...»

امام صادق (علیه السلام): «... ای پسر ابی نصر! هر جا باشی، در روز غدیر بایست در حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) حاضر شوی؛ زیرا گناه شصت ساله ی هر زن و مرد مؤمن و مسلمان را خدا می بخشد و دو برابر آن چه در ماه رمضان، شب قدر و شب عید فطر از آتش جهنم آزاد شده اند، را آزاد می کند و مصرف یک درهم برای برادران عارف و آگاه برابر هزار درهم پاداش دارد ...»

«...قسم به خدا اگر مردم فضیلت و ارزش این روز را آن گونه که هست بدانند (و معرفت عمیق به ویژگی های این روز داشته باشند) فرشتگان هر روز با آنان مصافحه خواهند کرد...»

ص: 157

ما عقیده داریم که پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) و ائمه طاهرین (علیهم السلام) بهتر و برتر از فرشته ها هستند و فرشته ها با عشق به زیارت آنان می روند. در این باره روایات زیادی آمده است که به ذکر بخشی از یک روایت اکتفا می شود.

عن محمد بن مسلم عن ابی عبد الله قال: ما خلق الله خلقاً أكثر من الملائکة وإنه ينزل كل يوم سبعون ألف ملك فيأتون البيت المعمور... فطافوا بالكعبة، ثم أتوا قبر النبي (صلی الله علیه و آله و سلم) فسلموا علیه ثم أتوا قبر أمير المؤمنين فسلموا علیه، ثم أتوا قبر الحسين (علیه السلام) فسلموا علیه. ثم عرجوا فينزل مثلهم أبدا إلى يوم القيامة...»

محمد بن مسلم از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است : «خدا هیچ مخلوقی را بیشتر از فرشتگان نیافریده است، همانا در هر روز [به اذن خدا] هفتاد هزار ملائکه فرود می آیند و بیت المعمور را زیارت می کنند ... سپس به طواف کعبه می پردازند ... پس از آن به حرم پیامبر ص می آیند و به آن حضرت سلام می کنند، آن گاه به حرم امیرالمؤمنین (علیه السلام) آمده بر آن حضرت سلام می کنند، بعد به زیارت مرقد امام حسین (علیه السلام) رفته به او سلام می کنند، آن گاه بر می گردند و همانند آنان نازل می شوند تا روز قیامت، و فرمود: هرکس قبر امیرالمؤمنین (علیه السلام) را زیارت کند و معرفت به حق او داشته باشد... خدا برای او پاداش صد هزار شهید را ثبت می کند...»

ص: 159

اشاره

با توجه به روایاتی که وارد شده است؛ کسانی که توان تشریف به زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را دارند، اگر مشرف نمی شوند، حکایت از سستی ایمان و ناتوانی معرفت آنان دارد و از عنایات ویژه ی خداوند محروم خواهند شد.

رَوَى السَّيِّدُ الرَّضِيُّ (ره) فِي الْخَصَائِصِ عَنِ الصَّادِقِ (علیه السلام) قَالَ: مَنْ تَرَكَ زِيَارَتَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) لَمْ يَنْظُرِ اللَّهُ إِلَيْهِ إِلَّا تَزْوُرُونَ مَنْ زَارَهُ الْمَلَائِكَةُ وَ النَّبِيُّونَ، إِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) أَفْضَلُ مِنْ كُلِّ أَيْمَةٍ وَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ أَعْمَالِهِمْ ...

دانشمند فرهیخته مرحوم سیدرضی (ره) در خصائص از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «کسی که زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را ترک

کند، خداوند به او نظر و عنایت نمی کند؛ چرا زیارت نمی کنید کسی را که فرشته ها و پیامبران (علیه السلام) او را زیارت می کنند؟ همانا امیرمؤمنان (علیه السلام) از همه ی امامان بهتر و برتر است و برای آن حضرت است پاداش کردارهای آنان...»

[آری زائران، امیرمؤمنان (علیه السلام) همگام با فرشتگان و پیامبران اند.]

خشم امام صادق (علیه السلام) در ترک زیارت

امام صادق (علیه السلام) ترک زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) را شایسته ندانسته و خشم خویش را در آن باره ابراز فرموده است.

عن یونس بن ابی وهب القصری قال: «دَخَلْتُ الْمَدِينَةَ فَاتَيْتُ أَبَاعَبْدَ اللَّهِ (علیه السلام) فَقُلْتُ لَهُ أَتَيْتَكَ وَ لَمْ أُزُورْ قَبْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) فَقَالَ: بِئْسَ

ص: 161

مَا صَنَعْتَ لَوْلَا أَنَّكَ مِنْ شِيعَتِنَا مَا نَظَرْتُ إِلَيْكَ، أَلَا تَزُورُ مَنْ يَزُورُهُ اللَّهُ تَعَالَى مَعَ الْمَلَائِكَةِ وَيُورِثُهُ الْمُؤْمِنُونَ...»

یونس بن ابی وهب قصری می گوید: «به مدینه منوره رفتم سپس به محضر امام صادق (علیه السلام) مشرف شدم و عرض کردم: (یا بن رسول الله) به حضور شما آمدم، در حالی که به زیارت مرقد امیرالمؤمنین (علیه السلام) مشرف نشده ام، حضرت فرمود: عمل نامناسبی انجام دادی، اگر چنانچه از شیعیان ما نبودی به سوی تو نگاه نمی کردم (برای ترک زیارت) چرا زیارت نمی کنی کسی را که خدای بزرگ و فرشتگان او را زیارت می کنند و انسان های مؤمن به زیارت او می روند...»

ص: 162

نکته ی قابل توجه این که عده ای از مؤمنان از عمق جان علاقه مند زیارت هستند، اما توان تشریف را ندارند. آنان می توانند از راه دور زیارت کنند و به پاداش فراوان برسند.

26/2. نجف اشرف و زیارتگاه های دیگر

اشاره

تا این جا درباره ی حرم مولی الموحدین علی (علیه السلام) مطالبی مطرح شد، حال مناسب است که درباره سایر اماکن متبرکه ی نجف اشرف آگاهی داده شود که برخی عبارتند از:

قبرستان وادی السلام

در نجف اشرف نخستین زیارت، حرم مطهر دومین شخصیت جهان اسلام حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) است و دومین زیارت، مقبره ی

ص: 163

بزرگ وادی السلام می باشد که در شمال شهر نجف اشرف با مساحت بیست کیلومتر مربع قرار دارد.

در فرهنگ اسلام و مکتب اهل بیت (علیه السلام) درباره ی فضیلت قبرستان وادی السلام روایات زیادی وارد شده است که برخی از این قرار است:

الف: روی عن ابی عبدالله (علیه السلام) قال: «ما من مؤمن یموت فی شرق الارض و غربها الا و حشر الله روحه الى واد السلام.»

از امام صادق روایت شده است: «هیچ مؤمنی در شرق و غرب زمین از دنیا نمی رود مگر آن که خدا روح او را به وادی السلام محشور و منتقل خواهد کرد. (فرشتگان نقاله ارواح مؤمنان را از سراسر گیتی به این جا می آورند.)

ص: 164

ب : عن عقبه بن علقمه بن ابی الجنوب قال: «اشترى أمير المؤمنين (عليه السلام) ... ما بين النجف إلى الحيرة وإلى الكوفة من الدهاقين
بأربعين ألف درهم وأشهد على شرائه، قال: فقيل له: يا أمير المؤمنين تشتري هذا، بهذا المال؟ وليس ينبت حظاً، فقال (عليه السلام):
سمعت من رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) يقول كوفان كوفان يرد أولها إلى آخرها يحشر من ظهرها سبعون ألفاً يدخلون الجنة
بغير حساب فاشتبهت أن يحشروا من ملكي.»

عقبه بن علقمه بن ابی الجنوب گفته است: «امیر مؤمنان (علیه السلام) ... سرزمین مابین نجف تا حیره و کوفه را از دهقانان به مبلغ چهل
هزار درهم خرید و بر آن خریداری شاهد گرفت، به آن حضرت گفته شد: ای امیرالمؤمنین! این زمین را به این بهای گران خریداری می
کنید؟ با آن که

از این زمین چیزی بهره و استفاده بدست نمی آید؟ آن گاه حضرت فرمود: «من از پیغمبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) شنیدم که می فرمود: (کوفه کوفه، برمی گردد اول آن به آخر آن، محشور می شود از پشت کوفه (وادی السلام) هفتاد هزار نفر که بدون حساب وارد بهشت می شوند.) من خواستم که آن ها از زمین من محشور شوند.»

ج: از حضرت علی (علیه السلام) روایت شده است: «در این سرزمین ارواح مؤمنین دسته دسته با یک دیگر صحبت می کنند و هر مؤمنی در هر جایی از زمین بمیرد به او گفته می شود: «به وادی السلام ملحق شو» و وادی السلام جایگاهی از بهشت است.»

27/2. زیارتگاه هایی در وادی السلام

ص: 166

افزون بر این که هزاران نفر از علما، شهدا، سادات و مؤمنان در قبرستان مذکور آرمیده اند، جایگاه های ویژه ای نیز در آن وجود دارد که برخی عبارتند از:

الف: مقام بقیه الله، امام زمان (عج)، که در قبرستان وادی السلام با گنبد آبی قرار دارد و گفته می شود که امام صادق (علیه السلام) در این جا نماز خوانده اند؛ در داخل این بنا چاهی به نام «بئر امام مهدی (عج)» وجود دارد و گفته شده است که امام زمان (عج) را در این مکان مشاهده کرده اند. (نخستین بنای آن و بنای مقام هود و صالح (علیه السلام) توسط علامه ی بحر العلوم (ره) ساخته شده است.)

ب: مرقد مطهر حضرت هود (علیه السلام) و حضرت صالح (علیه السلام) که در ابتدای قبرستان وادی السلام دارای گنبد و بارگاه می باشد، در بعضی روایات

ص: 167

آمده است که حضرت علی (علیه السلام) به فرزندش امام حسن (علیه السلام) وصیت فرمود: «... وَإِذَا مِتَّ فَأَدْفِنُونِي فِي هَذَا الظَّهْرِ فِي قَبْرِ أَخَوَيْ هُودٍ وَصَالِحٍ (عليهما السلام)»

«هرگاه از دنیا رفتم مرا در قبر دو برادرانم هود و صالح در آن پشت (کوفه) دفن کنید.» (شاید منظور خود قبر نباشد منظور همان منطقه ای از زمین خواهد بود.)

پس از مقبره ی وادی السلام یکی دیگر از زیارتگاه های نجف، مقام امام سجاد (علیه السلام) است که در مغرب شهر نجف اشرف قرار دارد و طبق روایات، آن حضرت در آن جا به نماز و عبادت، در وقت زیارت جدش می پرداخت.

ص: 168

اشاره

کوفه در صفحه طلایی تاریخ از درخشش ویژه ای برخوردار بوده است که برخی قبلاً بیان شد. شایسته است که اماکن متبرکه ی آن را در چشم انداز پژوهشگران به این شرح قرار دهیم:

شناسنامه ی مسجد کوفه

مسجد جامع کوفه یکی از چهار مسجد مقدس جهان اسلام است. این مسجد در سال 17 هـ- ق به شکل مربع 110 متر در 116 متر ساخته شد. بنای فعلی مسجد کوفه چهار هزار متر مربع، دارای صحن وسیع با گنجایش چهل هزار نفر و دارای دیوار بزرگ، دارای 5 باب (در) معروف، 7 محراب، و چندین مقام مهم و... می باشد که هرکدام آداب و اعمالی دارد.

ص: 169

در فضیلت و برتری این مسجد روایات زیادی وارد شده است که به بیان برخی بسنده می شود:

عن رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم) : «... إِنَّ الصَّلَاةَ الْمَفْرُوضَةَ فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةَ مَبْرُورَةٍ وَالتَّائِلَةَ تَعْدِلُ عُمْرَةَ مَبْرُورَةٍ»

عن الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: «صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ تَعْدِلُ أَلْفَ صَلَاةٍ فِي غَيْرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ.»

مفضل از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «یک نماز در مسجد کوفه برابر است با یک هزار نماز در مساجد دیگر.»

عن امام الرضا (عليه السلام) : في جواب أبي شُعَيْبٍ الْخُرَاسَانِيِّ (في حديث) ... فَقَالَ: «إِنَّ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ بَيْتُ نُوحٍ (عليه السلام) لَوْ دَخَلَهُ رَجُلٌ مِائَةً مَرَّةً لَكَتَبَ اللَّهُ

لَهُ مِائَةٌ مَغْفِرَةٍ، أَمَا إِنَّ فِيهِ دَعْوَةَ نُوحٍ (عليه السلام) حَيْثُ قَالَ: رَبِّ اغْفِرْ لِي... قُلْتُ مَنْ عَنَى بِوَالِدِي؟ قَالَ (عليه السلام): آدَمَ وَ حَوَّي (عليهما السلام)»

امام رضا (عليه السلام) در جواب ابی شعیب خراسانی در ضمن حدیثی فرمود: «همانا مسجد کوفه خانه حضرت نوح (عليه السلام) است. اگر کسی صد بار به آن داخل شود، خداوند صد مغفرت و بخشش برای او می نویسد. در آن مسجد جایگاه دعای نوح (عليه السلام) است که دعا کرد (رب اغفر لی و...). سؤال کردم که چه کسی را به عنوان والدین خود آن حضرت (در دعا) قصد کرده است، حضرت فرمود: آدم و حوّا (عليهما السلام) را.»

عنه (عليه السلام): «الصَّلَاةُ فِي مَسْجِدِ الْكُوفَةِ فُرَادَى، أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ صَلَاةً فِي غَيْرِ جَمَاعَةٍ.»

امام رضا (علیه السلام): «فرادی نماز خواندن در مسجد کوفه برتر است از هفتاد نماز در غیر جماعت.»

عن الامام الباقر (علیه السلام): «...صَلَاةُ الْفَرِيضَةِ فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً، وَصَلَاةُ النَّافِلَةِ تَعْدِلُ عُمْرَةً.»

امام باقر (علیه السلام): «...خواندن نماز واجب در آن [مسجد کوفه] پاداش حج و نماز نافله ثواب یک عمره را دارد.»

مسجد کوفه مصلی پیامبران

از برجسته ترین فضایل این مسجد این است که تعداد کثیری از پیامبران به ویژه پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در این نقطه به نماز و عبادت پرداخته اند.

ص: 172

عن المفضل عن ابي عبدالله (عليه السلام) (في حديث) «... فَقُلْتُ لَهُ: إِنَّ مَسْجِدَ الْكُوفَةِ لَتَقْدِيمٌ؟ فَقَالَ (عليه السلام): نَعَمْ وَهُوَ مُصَلَّى
الْأَنْبِيَاءِ وَلَقَدْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم) ...»

مفضل از امام صادق (عليه السلام) در حديث طولانی نقل می کند: «... سپس برای آن حضرت عرض کردم: آیا مسجد کوفه از سال های
قبل بوده است؟ فرمود: بلی آن مسجد محل نماز پیامبران بوده است. [البته مسجد نبوده و جایگاه مقدس و ویژه ای بوده است] و نیز پیامبر
اسلام (صلى الله عليه وآله وسلم) در آن نماز خوانده اند...»

(در شب معراج).

مسجد کوفه و نماز ویژه حاجت

ص: 173

از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است: «هرکسی دو رکعت نماز در مسجد کوفه بخواند و در هر رکعت بعد از حمد سوره های ناس، فلق، اخلاص، کافرون، نصر، قدر و اعلی را بخواند و بعد از سلام نماز و تسبیح صدیقه کبری فاطمه زهرا س، حاجات او برآورده و دعایش مستجاب خواهد شد.» ان شاء الله.

خصوصیات و مقام های مسجد کوفه

اشاره

این مسجد دارای ویژگی ها و مقام های مهمی به این شرح می باشد:

الف: درهای مسجد کوفه

اشاره

برای این مسجد درهای متعددی ساخته بودند که مهم ترین آن ها عبارتند از:

1- باب السده: امیر مؤمنان (علیه السلام) از همین در وارد مسجد می شد.

ص: 174

2- باب الثعبان: که اژدها از همین در، وارد شد و به خدمت امام علی (علیه السلام) رسید و پرسش هایی از حضرت داشت و امام پاسخ داد. آن گاه اژدها از همان در برگشت. این در، در سمت شمال قرار دارد و تنها دری است که از دوران های سابق مانده است. مناره ی مسجد در کنار همین باب (در) قرار دارد.

داستان عجیب باب الفیل

باب الثعبان به عنوان یک معجزه ی تاریخی امیرالمؤمنین (علیه السلام) مطرح بود. بعد از تسلط معاویه بر عراق دستورداد فیلی را در آن باب مستقر کنند و فرمان داد که بعد این تاریخ این باب را باب الفیل بنامند (تا یادآور معجزه ی حضرت علی (علیه السلام) نباشد)

3- باب الانماط: این در به محاذات باب الثعبان قرار دارد.

ص: 175

4- باب الكنده: این باب، در سمت غرب واقع شده است.

5- باب الرحمه.

ب: محراب ها و مقام های مسجد کوفه

اشاره

مسجد جامع کوفه دارای هفت محراب و نیز دارای مقام های زیادی است؛ ستون ها و محراب های هفتگانه هر کدام گویای اسرار و معارف و تاریخ شگفت انگیزی است، حضرت علی (علیه السلام) در کنار ستون هفتم، اقامه ی نماز می فرمود.

عن ابن نُبَاتَه قَالَ: كَانَ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عَلِيَهُ السَّلَام) يَصَلِّي عِنْدَ الْأُسْتُوَانَةِ السَّابِعَةِ مِنْ بَابِ الْفَيْلِ [بَابِ الثُّعْبَانِ] ... .

ابن نباته می گوید: «امیر مؤمنان در کنار استوانه هفتم از باب الثعبان نماز می خواند...»

ص: 176

جایگاه های داخل مسجد عبارتند از:

محراب امیرمؤمنان علی (علیه السلام)

که همان محراب اصلی مسجد است و در همان جا امام علی (علیه السلام) در شب نوزدهم ماه مبارک رمضان سال 40 هـ- ق در حال نماز با شمشیر زهرآگین شقی ترین انسان «ابن ملجم ملعون» در امواج خروش افتاد. جایگاهی که با صدای (فُزْتُ وَرَبَّ الْكَعْبَةِ) از لب های نورانش سراسرگیتی را به سوگ بزرگ فراخواند. (در آن محراب دو رکعت نماز سپس تسبیح حضرت زهرا و دعای مخصوص خوانده می شود).

منبر امیرمؤمنان (علیه السلام)

در داخل مسجد جایگاه و منبری است که حضرت علی (علیه السلام) روی آن از معارف الهی، سیاست حکومت اسلامی و... سخن می گفت و فریاد

ص: 177

می زد (سَلْمُونِي قَبْلَ أَنْ تَقْفِدُونِي) اما اکثر مردم دور از فرهنگ آن زمان، طوری که باید نتوانستند از محضرش بهره بگیرند. [آن حضرت قسمت عمده ی خطبه های نهج البلاغه را از فراز این منبر بیان فرموده اند.]

مقام حضرت ابراهیم خلیل (علیه السلام)

در مقابل محراب حضرت امیر (علیه السلام) مقام و محراب حضرت ابراهیم (علیه السلام) واقع شده است. (در آن جا 4 رکعت نماز دارد با دو سلام و تسبیح حضرت زهرا س و دعای مخصوص)

مقام و محراب حضرت خضر (علیه السلام)

که محل عبادت آن حضرت بوده است.

دکه القضاء

ص: 178

این سکو در شمال شرقی مسجد واقع شده است. مطابق روایات و تاریخ، این جا محلّ قضاوت امیر عدل و داد علی (علیه السلام) بود که در بین مردم به داوری می پرداخت. (در این مقام دو رکعت نماز خوانده می شود، سپس تسبیح حضرت زهرا (علیها السلام) .)

بیت الطشت

در این محل یکی از معجزات امیر حق مدار، حضرت علی (علیه السلام) درباره ی دختری که متهم شده بود، واقع گردید که آن دختر را از مرگ و از بدنامی نجات داد. (در این جایگاه دو رکعت نماز و تسبیح فاطمه س انجام می شود.)

محل کشتی حضرت نوح (علیه السلام)

ص: 179

در صحن مسجد جامع کوفه جایگاهی است که به کشتی و سفینه نوح مشهور است؛ مطابق برخی روایات کشتی نوح (علیه السلام) در این محل به خشکی نشسته است.

دکه المعراج یا مقام پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)

از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است: «هنگامی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) از مسجد الحرام برای معراج حرکت کرد، وقتی که بالای مسجد کوفه رسید، جبرئیل آن جا را به حضرت معرفی کرد، پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از خدا اجازه خواست تا دو رکعت نماز در همان مسجد بخواند، آن گاه در جایگاه آن مسجد پایین شد و در این محل دو رکعت نماز خواند سپس به سوی معراج رهسپار شد.» (در این مقام دو رکعت نماز و تسیح و دعا دارد.)

ص: 180

مقام و محراب حضرت آدم (علیه السلام): این محل جایگاه عبادت و راز و نیاز حضرت آدم (علیه السلام) بوده است. (در این محل، دعا، 4 رکعت نماز با دو سلام و تسبیح دارد.)

مقام جبرئیل امین (علیه السلام)

بنا به روایت امام صادق (علیه السلام) ستون پنجم مسجد کوفه مقام حضرت جبرئیل (علیه السلام) است. (در این مقام دو رکعت نماز و تسبیح حضرت زهرا س و دعا انجام می شود.)

محراب و مقام امام سجاد (علیه السلام)

این محراب در داخل صحن مسجد، در کنار مقام ها و محراب های دیگر قرار دارد که امام زین العابدین (علیه السلام) در این محل به نماز و عبادت

ص: 181

می پرداخت. (در این مکان دو رکعت نماز با تسبیح حضرت زهرا س و دعا دارد.)

خانه ی حضرت نوح (علیه السلام)

در قسمت پشت شبستان اتاقی وجود دارد که گفته می شود منزل حضرت نوح (علیه السلام) بوده است. (در این محل 4 رکعت نماز دارد با تسبیح و دعا.)

محراب امام جعفر الصادق (علیه السلام)

در صحن مسجد جامع کوفه مقابل در حرم حضرت مسلم (علیه السلام) ، مقام و جایگاه عبادت امام صادق (علیه السلام) قرار دارد. (در این مقام دو رکعت نماز و تسبیح و دعا دارد.)

ج: زیارتگاه های پیرامون مسجد کوفه

اشاره

ص: 182

در کنار و اطراف مسجد کوفه زیارتگاه های دیگری قرار دارند که برخی عبارتند از:

حرم مقدس حضرت مسلم بن عقیل (علیهما السلام)

در کنار دیوار شرقی مسجد کوفه، مرقد و حرم اولین شهید انقلاب کربلا، سفیر امام حسین (علیه السلام) مسلم بن عقیل (علیهما السلام) قرار دارد.

نخستین بنای آن حرم را مختار بن ابی عبید ثقفی ساخت، سپس در سال 368ق، در زمان آل بویه، عضد الدوله آن را توسعه داد و در سال 767 ه.ق سلطان اویس جلایری و در سال 1055ق پادشاهان صفوی و در سال 1232ق پادشاهان قاجار، تعمیرات و بازسازی هایی در آن حرم انجام دادند. سپس در سال 1263 ه-ق علامه ی بزرگ شیخ محمد حسین صاحب جواهر با هزینه عمده ای از سلطان لکهنواز کشور هند

ص: 183

به تعمیر آن پرداخت. او ضریحی از نقره و گنبدی از طلا برای آن حرم ساخت.

اخیراً توسط آیه الله العظمی سید محسن حکیم (ره) و عده ای از محبان اهل بیت (علیهم السلام) آن حرم با روش جدیدی بازسازی شد و طلاکاری گنبد آن، توسط حاج رشاد مرزه صورت گرفت.

و بعد از سقوط رژیم منفور بعثی صدام و پیروزی مسلمانان در عراق، در راستای بازسازی حرم ها، حرم های مسلم بن عقیل (علیه السلام) ، هانی ابن عروه و مختار را نیز بازسازی کردند.

سکینه و عاتکه دختران امام حسین (علیه السلام)

در جوار مرقد پاک مسلم بن عقیل (علیه السلام) قبرهایی به نام های عاتکه و سکینه دختران حضرت امام حسین (علیه السلام) موجود است. [مدرک معتبری در

این باره جلب توجه نمی کند. البته از نظر تاریخی نیاز به بحث و ارزیابی دارد.]

مرقد هانی بن عروه (ره)

در جوار حرم مسلم بن عقیل، مرقد شهید سرافراز هانی بن عروه یار وفادار امیرالمؤمنین (علیه السلام) و میزبان مسلم بن عقیل سفیر امام حسین (علیه السلام)، قرار دارد که در سن 89 سالگی به جرم پناه دادن حضرت مسلم توسط ابن زیاد ملعون، به شهادت رسید. مدفن او دارای صحن و تاریخ بنای مشترک با حضرت مسلم می باشد و یکی از زیارتگاه های مورد توجه مؤمنان است.

مرقد مختار بن ابی عبیده ثقفی (ره)

مزار و مرقد جناب مختار در سمت قبله ی مسجد کوفه و در جوار حرم مسلم بن عقیل (علیه السلام) قرار دارد؛ او مرد شجاع و مصممی بود که انتقام خون امام حسین (علیه السلام) و شهدای

ص: 185

کربلا را از ابن زیاد و سپاه جنایت پیشه و مفسد او گرفت و به جراحی دل های شیعیان مرهم گذاشت. در کتیبه ای که از قرن دوم هجری به جا مانده است این عبارت به چشم می خورد «هذا قبر مختار بن ابی عبید الثقفی الآخذ بثارات الحسین (علیه السلام)»

مقبره ی خدیجه دختر علی (علیه السلام)

در بیرون مسجد کوفه مقابل باب الثعبان، حرم و بارگاهی به نام خدیجه دختر حضرت علی (علیه السلام) وجود دارد که گفته می شود او از ام البنین مادر ابی الفضل (علیه السلام) به دنیا آمده است. [کتب معتبر تاریخی از آن ساکت است، ممکن است او یکی از دختران آن حضرت از همسر دیگرش باشد. (چنان چه در برخی از تحقیقات گفته شده است که این خدیجه از مادری به نام «محبیات» آخرین همسر حضرت به دنیا آمده

ص: 186

و در کودکی رحلت کرده و در این نقطه دفن شده است.) و ممکن است که یکی از نوادگان حضرت باشد. والله العالم.]

خانه ی امیرمؤمنان علی (علیه السلام)

در زاویه ی جنوب غربی مسجد کوفه به فاصله بیست متر و به فاصله 200 متری آرامگاه میثم تمار، خانه ی حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) قرار دارد. او برخلاف حاکمان و خلیفه های دیگر زندگی به دار الخلافه و دارالاماره را نپسندید بلکه این خانه ی ساده را که منزل مسکونی خواهرش ام هانی بود، برای سکونت انتخاب کرد که این خود یکی از نشانه های عظمت آن پیشوای بزرگ جهان اسلام است. این خانه گلین گرچه بارها بازسازی شده [که آخرین بازسازی آن در سال 1381 خورشیدی صورت گرفته بود، و اخیراً تغییرات و بازسازی هایی در زمان تسلط نظام جدید در آن به وجود آمده

ص: 187

است. [اما سادگی و خصوصیات معماری داخلی و قدیمی آن تا حدودی حفظ شده است که از ارزش ویژه ای برخوردار می باشد. در داخل آن خانه اتاق هایی به نام حسنین، زینب، ام کلثوم، ام البنین (علیهم السلام) گفته می شوند و در اتاق دیگری محلّ غسل دادن و کفن کردن آن حضرت و محلّ جلوس حسنین (علیهما السلام) به بالای سر پدر بزرگوارشان است و چاه آبی در آن خانه است که گفته می شود از آب آن چاه جهت غسل دادن حضرت استفاده کرده اند. آن خانه امروز برای زائران و شیعیان یکی از زیارتگاه های خاطره آفرین و قداست زاست و مؤمنان در آن جا نماز می خوانند و دعا می کنند و تجدید پیمان با ولایت دارند.

مقام حضرت یونس (علیه السلام)

ص: 188

در کنار رودخانه ی فرات مقام حضرت یونس (علیه السلام) و محلّ بیرون آمدن او از شکم ماهی است که در آن جا مسجدی قرار دارد که در محراب آن طبق بعضی روایات امیرالمؤمنین (علیه السلام) نماز خوانده است. (قابل توجه این که قبر حضرت یونس در این جا نیست بلکه در شهر موصل روی تپه بلندی می باشد.)

مرقد سید حسن

در محله هاشمیه کوفه مرقد امامزاده ی بزرگوار سید حسن فرزند عبیدالله بن ابی الفضل بن علی بن ابی طالب: قرار دارد. آن بزرگوار در مدینه ی منوره متولد شد که یکی از دانشمندان و از راویان حدیث به شمار می رفت و در کوفه در سن 76 سالگی رحلت کرد و در این محله به خاک سپرده شد.

ص: 189

در منطقه «ثویه» محلّ شهادت و مدفن صدها شهید شیعه پاکباز همچون رُشید حجری، عمرو بن حمق خزاعی، سلیم بن قیس هلالی، نصر بن مزاحم و ... (ره) قرار دارد.

مدفن جد سادات طباطبایی

مرقد سید ابراهیم فرزند حسن مثنی نوه امام حسن مجتبی: که ظاهراً مادرش فاطمه بنت الحسین است، در نزدیک قبر میثم تمار در حی الکنده می باشد. (ایشان جد سادات طباطبایی است. او در سخاوت دست بالایی داشت لذا به غم شهرت یافته بود)

مرقد شهید محمد بن الحسن و...

ص: 190

در منطقه ی عباسیه ی شرق شهر کوفه مرقد محمد بن الحسن مثنی نوه ی امام حسن مجتبی (علیه السلام) ملقب به ابوحیبات و عده ی دیگری از این دودمان قرار دارند. آنان در زندان منصور دوانیقی تحت شکنجه و آزار وحشیانه بودند. در سال 145 ه ق به دستود منصور ملعون زندان را بر سر آن ها خراب کردند که در قبر دسته جمعی زنده مدفون شدند و به شهادت رسیدند.

[در کوفه خرابه های عبرت انگیز دارالاماره، که تاریخ شگفت انگیز آن، کتابی جداگانه می خواهد، توجه انسان را به خود جلب می کند.]

مرقد حضرت زید شهید (علیه السلام)

در کناسه ی کوفه زیارتگاه شهید والامقام، مبارز، عالم و دانشمند، مفسر و زاهد حضرت زید بن زین العابدین (علیهما السلام) جد سادات حسینی

ص: 191

واقع شده است که در سال 122ق توسط عمال مفسد بنی امیه به شهادت رسید و به دار آویخته شد تا سرانجام یوسف بن عمرو ثقفی حاکم کوفه بدن آن حضرت را به آتش سوزانید؛ بعداً در همان محل، حرم و بارگاهی به نام او ساخته شد. (بنده تحقیقات جداگانه ای درباره زید شهید و فرزندش یحیی ابن زید شهید (علیهما السلام) دارم که تاکنون چاپ نشده است.)

قابل ذکر این که در این سرزمین تعداد زیادی از امامزادگان به خصوص فرزندان امام حسن مجتبی، امام سجاد و امام کاظم (علیهم السلام) دفن شده اند که به همین اشاره بسنده شد.

ص: 192

و نیز تعداد کثیری از یاران فداکار امیرمؤمنان علی (علیه السلام) گوهر وجودشان در دل این سرزمین تاریخی آرمیده است؛ درود خداوند به ارواح پاک شان باد.

مسجد سهله یا جلوه گاه حق

اشاره

مسجد باعظمت و تاریخی سهله که در 2 کیلومتری غرب کوفه و در 10 کیلومتری شرق حرم حضرت علی (علیه السلام) با صحن وسیع به ابعاد 140 در

125 متر (مساحت 17500 متر مربع) قرار دارد. این مسجد توسط بنی ظفر ساخته شد و به نام مسجد ظفر معروف بود، حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) او را مسجد سهله نامگذاری کرد. در بعضی روایات به نام مسجد سهیله نیز خوانده شده است.

برخی از فضایل مسجد سهله

اشاره

ص: 193

درباره ی عظمت و فضیلت عبادت در این مسجد، روایات فراوانی وارد شده است که در این جا به ذکر برخی بسنده می شود:

الف: استجاب دعا در مسجد سهله

از نظر آیات و روایات برخی از زمان ها و مکان ها در استجاب دعا اثر قابل توجهی دارد که یکی از آن جاهای مهم مسجد باعظمت سهله است چنان چه در روایت آمده است!

عن ابن مهران عن الصادق (علیه السلام) قال: «إِذَا دَخَلْتَ الْكُوفَةَ فَأَتِ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ فَصَلِّ فِيهِ وَاسْأَلِ اللَّهَ حَاجَتَكَ لِدِينِكَ وَدُنْيَاكَ فَإِنَّ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ بَيْتُ إِدْرِيسَ النَّبِيِّ (علیه السلام) ...»

ابن مهران از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده که فرمود: «هرگاه به کوفه وارد شدی، به مسجد سهله می روی آن گاه در آن جا نماز بخوان و

ص: 194

حاجت خود را در مورد دین و دنیای خود از خدا بخواه؛ زیرا مسجد سهله خانه ادریس پیامبر (علیه السلام) و... است.»

ب: نماز در مسجد سهله و برطرف شدن اندوه

در روایات آمده است که نماز خواندن در مسجد سهله و سپس دعاکردن غم ها را زایل می سازد.

عن الصادق (علیه السلام) إِنَّهُ قَالَ: «مَا مِنْ مَكْرُوبٍ يَأْتِي مَسْجِدَ السَّهْلَةِ فَصَلَّى فِيهَا رَكَعَتَيْنِ بَيْنَ الْعِشَائَيْنِ وَيَدْعُو اللَّهَ إِلَّا فَرَّجَ اللَّهُ كَرْبَهُ.»

از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: «هیچ مصیبت دیده ای نیست که به مسجد سهله بیاید، آن گاه دو رکعت نماز بین دو نماز عشا بخواند و در پیشگاه خدا دعا کند مگر آن که خداوند مصیبت او را حل خواهد فرمود.»

ص: 195

مسجد سهله از مساجد مهم و تاریخی است که عده ای از پیامبران در آن نماز خوانده اند و... لذا نباید بی توجه بود.

عن ابی بصیر عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) انه قال: «یا ابا محمد! کانتی اُرانی نَزُولَ الْقَائِمِ (عج) فی الْمَسْجِدِ السَّهْلَةِ بِأَهْلِهِ وَ عِیَالِهِ، قُلْتُ: یَكُونُ مَنزِلُهُ؟ قَالَ (علیه السلام): نَعَمْ، هُوَ مَنزِلُ اِدْرِيس (علیه السلام) وَ مَا بَعَثَ اللّٰهُ نَبِیًّا وَ قَدْ صَدَّقَ لِي فِيهِ، وَ الْمُقِيمُ فِيهِ كَالْمُقِيمِ فِي فُسْطَاطِ رَسُوْلِ اللّٰهِ (صلی الله علیه و آله و سلم)...»

ابو بصیر از امام صادق (علیه السلام) روایت می کند، که آن حضرت فرمود: «ای ابامحمد! گویا می بینم که قائم آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) با اهل و عیال خود در مسجد سهله نازل می شود، عرض کردم: مسجد سهله منزل آن حضرت است؟ فرمود: بلی، آن مسجد، منزل ادريس پیامبر (علیه السلام) است و خدا

پیامبری را مبعوث نکرده است مگر آن که در آن مسجد نماز خوانده است ...».

عن صالح بن ابی الاسود قال: قال ابو عبد الله (عليه السلام): «وَذَكَرَ مَسْجِدَ السَّهْلَةِ فَقَالَ: اَمَّا اِنَّهُ مَنْزِلُ صَاحِبِنَا اِذَا قَامَ بِاَهْلِهِ.»

صالح بن ابی الاسود می گوید: امام صادق (علیه السلام) مسجد سهله را یادآور شد، آن گاه فرمود: آن مسجد محل سکونت صاحب ما است زمانی که قیام و ظهور کند با خاندانش.»

د: طول عُمر در نماز مسجد سهله

برخی از مساجد علاوه بر فواید و آثار معنوی و اخروی، دارای فواید مادی و دنیایی نیز می باشد. چنان چه درباره مسجد سهله آمده است.

ص: 197

عن علي بن الحسين (عليهما السلام) : « مَنْ صَلَّى فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ رَكَعَتَيْنِ زَادَ اللَّهُ فِي عُمرِهِ سَنَتَيْنِ »

از امام زین العابدین (علیه السلام) روایت شده است که: «هرکسی که در مسجد سهله دو رکعت نماز به جا آورد، خداوند دو سال به عمر او خواهد افزود. (البته شرایط و زمینه های معقول آن دخیل خواهد بود.)

ه: بیمه ی 20 سال زندگی برای زید (علیه السلام)

برخی از مکان ها مورد توجه ویژه ی خدای سبحان است و بایست از آن بهره مند شد همانند مسجد سهله.

عن عمار الیقطان، عن ابی عبدالله (علیه السلام) (فی حَدِيثٍ... ثُمَّ قَالَ (علیه السلام) : (فی زید بن علی (علیهما السلام)) ... او أَنَّ عَمِّي أَتَاهُ (مَسْجِدَ سَهْلَةٍ) « حِينَ خَرَجَ فَصَلَّى فِيهِ وَاسْتَجَارَ بِاللَّهِ لِأَجْرَةِ عِشْرِينَ سَنَةً ... »

ص: 198

عمار یقظان از امام صادق (علیه السلام) در حدیث مفصلی نقل می کند که آن حضرت مسایلی را درباره حضرت زید بن علی (علیه السلام) مطرح کرد، سپس فرمود: «اگر عمویم (زید) در موقعی که قیام کرد، به مسجد سهله می رفت و در آن نماز می خواند و به خدا پناه می برد، خداوند او را در پناه خود بیست سال پناه می داد ...»

اشاره به جایگاه های مقدس مسجد سهله

در داخل مسجد سهله محراب ها و جایگاه های مهمی است که هر کدام آئینه ی شفاف یک تاریخ و گویای قداست و معنویت ویژه ای می باشد. چنان چه امام صادق (علیه السلام) بیان فرموده است.

ابوحمزہ ثمالی از امام صادق (علیه السلام) روایت می کند که فرمود: «... هَذَا مَسْجِدُ السَّهْلَةِ، قَالَ نَعَمْ فِيهِ بَيْتُ إِبْرَاهِيمَ الَّذِي كَانَ يَخْرُجُ مِنْهُ إِلَى

ص: 199

الْعَمَالِقَهُ، وَفِيهِ بَيْتُ إِدْرِيسَ الَّذِي كَانَ يَخِيْطُ فِيهِ، وَفِيهِ صَخْرَةٌ خَضْرَاءُ فِيهَا صُوْرَةُ جَمِيْعِ النَّبِيِّيْنَ، وَتَحْتَ الصَّخْرَةِ الطَّيْنَةُ الَّتِي خَلَقَ اللهُ مِنْهَا النَّبِيِّيْنَ (عليهم السلام)...»

«... این جا مسجد سهله است. آری در آن، خانه ی حضرت ابراهیم (علیه السلام) بود که از آن جا به طرف عمالقه حرکت کرد، و در آن خانه ی ادريس پیامبر (علیه السلام) بود که در آن خیاطی می کرد، و در آن مسجد، سنگ سبز رنگی است که صورت تمام پیامبران بر روی آن نقش بسته است، و در زیر آن سنگ باقی مانده ی خاک پاکی است که خداوند، پیامبران (علیهم السلام) را از آن آفریده است...»
به منظور بهره برداری بیشتر، در این جا به ذکر شماری از آن مقام ها به این ترتیب از در ورودی به سمت راست تا آخر پرداخته می شود:

ص: 200

مقام صالحین در سمت راست در ورودی در اولین زاویه ی مسجد قرار دارد. (مطابق برخی روایات، در این مقام پیامبران با عظمت خدای سبحان نماز خوانده اند.)

مقام حضرت امام صادق (علیه السلام) که در وسط محوطه قرار دارد.

در کنار مقام امام صادق (علیه السلام) چاه آب قدیمی به نام چاه (الزهره) یا (الزهراء) وجود دارد.

در زاویه ی دوم محوطه از سمت راست مقام و خانه حضرت ابراهیم (علیه السلام) واقع شده است.

در زاویه ی سوم، خانه و مقام حضرت ادریس پیامبر (علیه السلام) قرار گرفته است.

ص: 201

بعد از مقام ادریس، در مسیر سالن، مقام حضرت امام عصر (عج) قرار دارد؛ مطابق روایات این جا محلّ فرود آمدن بقیه الله الاعظم امام زمان (عج) و محلّ زندگی آن حضرت و خاندانش خواهد بود.

پس از آن در همان مسیر نرسیده به زاویه ی چهارم، مقام امام سجاد (علیه السلام) واقع شده است.

در زاویه ی چهارم مسجد، مقام حضرت خضر نبی (علیه السلام) قرار گرفته دارد.

این مسجد با عظمت دارای آداب، نمازها و اعمال مهمی است که در کتاب مفاتیح الجنان و سایر کتب ادعیه موجود می باشد.

قابل توجه این که حضرت امیرالمؤمنین علی و برخی از ائمه (علیهم السلام) در این مکان مقدس نماز خوانده اند، دعا کرده اند و... و نیز یادآوری شد

ص: 202

که هیچ پیامبری مبعوث نشده مگر آن که در این مسجد نماز خوانده است.

و در روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است که معراج پیامبر ص از مسجد سهله ادامه پیدا کرد... (گویا بعد از نماز در محل مسجد کوفه به محل مسجد سهله آمده و از آن جا به معراج رفته است...)»

مسجد حنانه

در شمال شرقی میدان ثوره العشرین به فاصله 5/2 کیلومتر از حرم حضرت علی (علیه السلام) در بین بزرگراه نجف -- کوفه مسجد تاریخی حنانه واقع شده است. روایت کرده اند، وقتی که سر امام حسین (علیه السلام) را در آن جا قرار دادند (در حین بردن به سوی کوفه) صدای فریاد از آن جایگاه برخاست یا آن که دیوار خم شد و تعظیم کرد.

ص: 203

این مسجدی است که گفته می‌شود، امیرالمؤمنین (علیه السلام) در آن جا نماز خوانده‌اند. اگر آن حضرت در آن مکان مقدس نماز خوانده باشد، ارزش ویژه‌ای خواهد داشت.

مسجد صعصعه بن صوحان (ره)

در صد متری مسجد سهله این مسجد به مساحت 160 متر مربع قرار دارد. آن بزرگوار یکی از صحابه پیامبر ص و یار باوفای امام علی (علیه السلام) بود که در جنگ صفین هم حضور داشت. معاویه به او دستور داد که روی منبر به علی (علیه السلام) دشنام بدهد اما او حضرت علی (علیه السلام) را ستایش کرد و به معاویه لعنت فرستاد. معاویه او را به بحرین تبعید کرد و سرانجام در آن جا وفات یافت.

مسجد زید بن صوحان (ره)

در جنوب مسجد سهله، مسجد زید بن صوحان با مساحت 165 متر مربع وجود دارد که به دست خود ساخته بود. او نیز از اصحاب پیامبر و علی (علیهما السلام) بود و در جنگ نهاوند در رکاب مولایش به شهادت رسید.

مسجد حمراء

در این مسجد حضرت علی (علیه السلام) نماز خوانده است. این مسجد در محلّ بیرون آمدن حضرت یونس (علیه السلام) از شکم ماهی بوده است که بعضی ها آن را خراب کردند. و...

مسجد جعفی

ص: 205

این مسجد به نام قبیله جعفری است که جابر جعفری از این قبیله و از راویان و اصحاب امام محمد باقر (علیه السلام) بود؛ گفته می شود که امیر مؤمنان (علیه السلام) در این مسجد نماز خوانده است.

مسجد بنی کاهل

این مسجد نیز یکی از مساجد تاریخی کوفه است و به نام مسجد امیرالمؤمنین (علیه السلام) نیز معروف است؛ امام علی و امام صادق (علیه السلام) در این مسجد نماز گزارده اند.

تا این جا تعداد مساجد مقدس، مهم و تاریخی معرفی شدند.

شگفت انگیز نیست!!

به تناسب ذکر مساجد، قابل یادآوری است که هر مسجد به نام، از قداست لازم برخوردار نیست، چه بسا مساجدی که نه تنها قداست

ص: 206

ندارد که مورد لعن و نفرین خدا قرار گرفته اند؛ همانند مسجد ضرار، البته آن خصوصیت، بستگی دارد به نیت سازندگان آن مسجد و پول هایی که در آن خرج می شود؛ و از آن دست است چند مسجد خطرناک در کوفه که امام محمد باقر (علیه السلام) به صراحت به معرفی آن ها پرداخته است.

مسجدهای ملعونه در کوفه!!!

گاهی انسان های مغرض با نیت های شیطانی از موقعیت های ارزشی سوء استفاده می کنند که مسجد ضرار و سایر مسجدهای ملعونه شاهد مدعی است.

عن محمد بن مسلم عن أبي جعفر (عليه السلام) إِنَّهُ قَالَ: «بِالْكُوفَةِ مَسَاجِدُ مَلْعُونَةٌ وَمَسَاجِدُ مُبَارَكَةٌ ...»

ص: 207

محمد بن مسلم از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است: «که در کوفه مساجد ملعونه و مساجد مبارکه وجود دارد...»

مساجد مبارکه بحمد الله فراوان است، و اما مساجد ملعونه عبارتند از: مسجد اشعث، مسجد جریر بجلی، مسجد سماک، مسجد ثبث بن ربیع و مسجد تیم. حضرت امیرالمؤمنین (علیه السلام) نماز خواندن در این مساجد را منع فرموده اند.

در روایت دیگری از امیر مؤمنان (علیه السلام) مساجد ملعونه کوفه این گونه معرفی شده اند: ...مسجد اشعث بن قیس، مسجد جریر بن عبد... بجلی، مسجد ثقیف، مسجد سماک و مسجدی در حمراء که بر قبر فرعون از فراعنه ساخته شده است.

شهید کمیل بن زیاد (ره)

ص: 208

آرامگاه یار مخلص و باوفای امیر مؤمنان (علیه السلام) و شهید عشق او جناب کمیل بن زیاد (ره) در بین بزرگراه نجف و کوفه در نزیک مسجد حنانه واقع شده است. او از اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و شخصیت بزرگ و باعظمتی بود که مولایش علی (علیه السلام) دعای کمیل را در شب نیمه شعبان به او آموخت تا ارمغان ارزشمندی برای پیروان ولایت باشد. کمیل به جرم دفاع از ولایت توسط حجاج در 90 سالگی به شهادت رسید.

مرقد شهید میثم تمار (ره)

در فاصله 300 متری پشت مسجد کوفه آرامگاه باصفای شهید والا مقام میثم بن یحیی تمار (ره) قرار دارد. او از یاران خاص امیر مؤمنان (علیه السلام) و از شاگردان اسرار و برخی اخبار غیبی بود که از حضرت علی (علیه السلام) آموخته بود و چون خرما فروش بود به تمار معروف شده بود. او مرد

ص: 209

مجاهد و فداکاری بود و همواره مبارزه می کرد. عبیدالله زیاد، آن بزرگ مرد را زندانی کرد و او هم با بیان حقایق در زندان انقلاب ایجاد کرد. ابن زیاد او را به دار آویخت سپس به دهان او لجام زد سر انجام آن گونه که حضرت علی (علیه السلام) خبر داده بود، در 22 ذی الحجه 60هـ- ق، 10 روز جلوتر از ورود امام حسین (علیه السلام) به سرزمین کربلا، او را به شهادت رسانید.

عظمت و فضیلت آب فرات

یکی از چیزهای ارزنده ی کوفه، آب فرات است. از دیدگاه فرهنگ اسلام آب فرات دارای فضیلت و جایگاه ارزشمندی می باشد. چنان چه در روایات اسلامی ذکر شده است که به ذکر برخی بسنده می شود.

ص: 210

عن عبدالله بن محمد عن ابيه عن جده عن علي (عليه السلام) قال: «الْفُرَاتُ سَيِّدُ الْمِيَاهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»

عبدالله بن محمد از پدر خود از جد خود از علی (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «(آب) فرات سید و آقای آب ها در دنیا و آخرت است.»

عن سليمان بن هارون انه سمع ابا عبدالله (عليه السلام) يقول: «مَنْ شَرِبَ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ وَ حَنِكَ بِهِ فَهُوَ مُجَبَّنًا أَهْلَ الْبَيْتِ (عليهم السلام).»

از سلیمان بن هارون روایت شده است که از امام صادق (علیه السلام) شنیده که آن حضرت می فرمود: «هرکس از آب فرات بیاشامد و کام خود را با آن بردارد، او از دوستان ما خانواده خواهد بود.»

ص: 211

عن الحسن بن عثمان عمن ذكره عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: «يَقَطُرُ فِي الْفَرَاتِ كُلَّ يَوْمٍ قَطْرَاتٌ مِنَ الْجَنَّةِ.»

حسن بن عثمان از راوی نقل می کند که امام صادق (علیه السلام) فرمود: «هر روز قطره هایی از بهشت در فرات پاشیده می شود.»

عَنْ حَكِيمِ بْنِ جُبَيْرِ الْأَسَدِيِّ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) يَقُولُ: «إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَهْبِطُ مَلَكًا فِي كُلِّ لَيْلَةٍ وَمَعَهُ ثَلَاثُ مِثْقَالٍ مِنَ الْجَنَّةِ فَيَطْرَحُهُ فِي فُرَاتِكُمْ هَذَا وَمَا مِنْ نَهْرٍ فِي شَرْقِ الْأَرْضِ وَغَرْبِهَا أَعْظَمُ بَرَكَهً مِنْهُ.»

حکیم بن جبیر اسدی می گوید: از علی بن الحسین (علیهما السلام) شنیدم که فرمود: «همانا خداوند در هر شب فرشته ای را نازل می کند، و با او 3

ص: 212

مثقال (آب) از بهشت است و آن را در این فرات شما می ریزد. و در شرق و غرب عالم نهری نیست که برکت آن بزرگ تر و با عظمت تر از فرات باشد.»

سؤال: یک انسان آلوده و متمرّد و دشمن اهل بیت (علیهم السلام) اگر از آب فرات بخورد، آیا دوست اهل بیت و بنده مخلص خدا می شود؟

جواب: اجمالاً تذکر داده می شود که قداست آب فرات مسلّم است اما اثر آن مربوط به یک سلسله شرایط می باشد. جواب این مسئله را خدا در قرآن بیان کرده است، می فرماید: (وَنُزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا. قرآن برای مؤمنان شفا و رحمت است و برای کافران باعث زیادتى زیان خواهد بود.)

نکته قابل دقت [کوفه را نباید تحقیر کرد]

ص: 213

فضایل و عظمت کوفه در فرهنگ اسلام و روایات اسلامی روشن است و خاندان وحی آن سرزمین را ستوده اند، اما متأسفانه عده ای در صحبت ها، و نوشتارها کوفه را با نام های زشت، و تحقیر آمیز یاد می کنند.

باید توجه داشت که کوفه ارزش و عظمت خود را دارد اگر چه در برخی از زمان ها انسان های عاری از ایمان، جانی، خونخوار، مزدور، بی وفا و سست عنصر هم در آن، زندگی کرده اند و آن دلیل بدی کوفه نیست؛ مثل آن که مکه معظمه گاهی در اختیار بت پرستان بوده است .

تا این جا درباره ی محور قطب ولایت حضرت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) و آن چه پیرامون آن لازم دیده شد مطالبی بیان گردید، حال در فصل سوم قلم عشق و اخلاص را روی صفحه ی درخشان کربلا و کربلا سازان جاوید (امام حسین و یارانش): خواهیم گذاشت تا برترین صفحات زرین را برای دلباختگان به تصویر بکشد.

در این فصل با توجه به نیاز پژوهشگران، مبلغان، مداحان، زائران عزیز و سفرنامه نویسان، درباره ی عظمت کربلا، سیر تاریخی ساخت

ص: 215

حرم ها، عظمت امام حسین و یارانش:، ارزش زیارت شان و... مطالب مستند، به این شرح ارائه شده است:

1/3. کربلا حرم عشق

مقدس ترین شهر عراق پس از نجف اشرف و کوفه، کربلا است؛ زندگی و زندگانی تاریخ ساز کربلا با ورود امام حسین (علیه السلام) و پس از شهادت سیدالشهداء (علیه السلام) و فرزندان و برادران و یارانش به شکل ویژه ای رقم خورد.

قداست و شکوه این سرزمین با فداکاری فرزند رسول خدا و اهل بیتش: جاودانه شد، و با حماسه ی بی نظیر عاشورا با آن کمیت و

ص: 216

کیفیت در عمق دل عاشقان حسین (علیه السلام) سبز شده است که عاشقانه به هوای آن می شتابند.

آری به عشق حرمی که از آسمان آن خون می بارید و از زمینش جوشش خون طوفان می کرد و انقلاب سترگی در موج آن خون توسط حسین بن علی (علیهما السلام) پرچم به جهان برافراشت و خون بر شمشیر چنان پیروز شد که اثرهای شگرف آن پیروزی، تا رستاخیر پایدار است.

ریان بن شیب از امام رضا (علیه السلام) در یک روایت مفصلی نقل می کند که آن حضرت فرمود: «در وقتی که جدم حسین (علیه السلام) کشته شد (به شهادت رسید) از آسمان باران خون و خاک قرمز و خون رنگ بارید.»

2/3. شناسنامه ی کربلا

ص: 217

شهر کربلا یکی از مقدس ترین شهرهای عراق است که در جنوب غربی رودخانه ی فرات و درکناره ی صحرا و در منطقه ی آبرفتی واقع شده است؛ شهر انبار در شمال باختری، شهر بابل در شرق و شهر بحیره در جنوب غربی آن قرار دارد. این شهر با نجف اشرف 79 کیلومتر و با بغداد حدوداً 108 کیلومتر فاصله دارد.

و در جنوب خاوری کربلای کنونی منطقه ای به نام «کربله» نیز وجود دارد.

کربلا از تمدن دوران های قبل از میلاد تحت عنوان بین النهرین و بابل و... برخوردار بوده است. آشوری ها، کلدانی ها، ساسانی ها و... از تحول و تمدن آن بی بهره نبوده اند.

ص: 218

این سرزمین تاریخی در سال 14 ق توسط لشکر اسلام فتح شد. در سال 36 ق که امیرالمؤمنین به جنگ صفین می رفت، هنگامی که به کربلا رسید و نام آن را دانست، فرود آمد، وضو ساخت و در آن جا نماز خواند، آن گاه مشتی از خاک برداشت، بویید و فرمود: «در این سرزمین واقعه ی سختی رخ خواهد داد، در این جا اردو می زنند و در همین جا خون شان بر زمین ریخته می شود، این جا جای بارافکندن و اردو زدن است. در این جا مردانی کشته خواهند شد که در روز رستاخیز بدون حساب به بهشت می روند.»

3/3. کربلا و سایر نام های آن

اشاره

ص: 219

یکی از مسایل مورد توجه، نام آشنای کربلا است و مناسب است که بدانیم وجه تسمیه ی آن چه بوده است، و اینکه این سرزمین با چه نام های دیگری و با چه تناسبی خوانده شده است. در این جا با رعایت اختصار به این شرح به بیان آن نام ها پرداخته می شود:

کربلا

در نامگذاری، جنبه های تاریخی یا لُغوی و یا مناسبت های دیگری دخیل است؛ چنان چه در نام کربلا مورد توجه بوده است. کربلا در عصر تمدن بابل، به «کوربابل» خوانده می شد؛ کور به معنای قریه یعنی قریه های بابل که بعدها به کربلا تغییر نام یافت.

برخی آن را برگرفته از «کرب وال» دانسته اند، به معنای پرستش گاه و حرم خدا. برخی ریشه ی این نام را از گیاهی به نام «کربل» دانسته که در

ص: 220

این سرزمین فراوان می‌روید و آن را به نام «حماض» نیز گفته‌اند و... اما حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) هنگامی که نام‌های این سرزمین را یکی پس از دیگری می‌پرسید تا نام کربلا را شنید به بیان دیگری از آن یاد کرد و فرمود: «ارض کرب و بلا» یعنی زمین رنج، غم، گرفتاری، مشقت و اندوه و نیز به معنای آزمون و امتحان گفته شده است.

غاضریه

یکی از نام‌های سرزمین کربلا غاضریه است. وجه تسمیه‌ی آن این است که طایفه‌ای به نام بنی‌غاضر از قبیله بنی‌اسد در نزدیکی آن در کنار فرات، شمال کربلا محدوده‌ی حرم حضرت ابی‌الفضل (علیه السلام) زندگی می‌کردند، لذا به این نام خوانده شده است.

ص: 221

در روایتی از امام صادق (علیه السلام) آمده است: «هرگاه به سوی حائر آمدی از پل عبور کن و در فرات غسل کرده و در غاضریه قدم بگذار.»

نینوا

یکی دیگر از نام های این سرزمین نینواست که این نام از اسامی آشوری است و این شهر پایتخت حکومت آشوریان بود که از تمدن عصر بابل برخوردار بوده است.

اساساً کربلای قدیم جزئی از نینوا بوده است و این نام یکی از آن نام هایی بود که در دوم محرم سال 61 به امام حسین (علیه السلام) گفته شد و آن حضرت در آن رحل اقامت افکند.

طف

ص: 222

طف عبارت است از خشکی و ساحل کناره ی رود که سرزمین کربلا در متون تاریخی به نام طف شاید به همین تناسب خوانده شده باشد.

از رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) روایت شده است که فرمود: «جبرئیل به من خبر داد که فرزندم حسین (علیه السلام) پس از من در سرزمین طف کشته می شود، جبرئیل این خاک را برایم آورده است و به من خبر داده که محلّ قتل او در همین خاک خواهد بود.»

نواویس

سرزمین کربلا به نام نواویس نیز خوانده شده که این نام ریشه ی مسیحی و سریانی دارد که قبرستان مسیحیان در شمال غرب کربلا به این نام خوانده می شد و فعلاً به نام حسینیّه معروف شده است.

ص: 223

امام حسین (علیه السلام) این نام را در کنار نام کربلا مطرح کرده است: «گویا می بینم گرگ های بیابان های نوایس و کربلا، بندبند مرا از هم جدا می کنند.»

عقر

«عقر» به معنای فاصله است. از آن جایی که این مکان در فاصله ی میان کربلا و بابل و نزدیک به بابل بوده، آن را عقر بابل می گفتند. [شهر جدید کربلا در فاصله ی 50 کیلومتری عقر قرار دارد] در موقعی که این نام را به امام حسین (علیه السلام) یادآور شدند، حضرت فرمود: «از عقر به خدا پناه می برم.»

4/3. فضایل کربلا در روایات

اشاره

ص: 224

در روایات و فرهنگ اسلام فضایل و عناوین زیبایی درباره ی کربلا مطرح شده است که برخی در این جا بیان می شود:

الف : قبه الاسلام در کربلا است

یکی از ویژگی های کربلا، داشتن عنوان زیبای قبه الاسلام است که در احادیث آمده است:

عَنْ حَمَّادِ بْنِ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليهم السلام) قَالَ: «قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه وآله وسلم): يَقْبَرُ إِبْنِي فِي أَرْضٍ يُقَالُ لَهَا «كَرْبَلَاءُ» هِيَ الْبُقْعَةُ الَّتِي كَانَ عَلَيْهَا قُبَّةُ الْإِسْلَامِ الَّتِي نَجَّاهَا اللَّهُ عَلَيْهَا الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَ نُوحٍ (عليه السلام) فِي الطُّوفَانِ».

عماد بن ایوب از امام صادق (علیه السلام) و آن حضرت از پدران خود: و از امیرالمؤمنین (علیه السلام) روایت کرده است که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده است:

ص: 225

«فرزندم در سرزمینی به نام کربلا دفن می شود و آن جا بقعه ای است که به آن قبه الاسلام قرار دارد که خداوند به وسیله ی آن مؤمنینی را که با حضرت نوح ایمان آورده بودند، در موقع طوفان نجات بخشیده است.»

ب : کربلا بقعه ی مبارکه

کربلا در برخی روایات بقعه ی مبارکه خوانده شده است.

عن مخزومه بن ربیع قال: «قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) شَاطِئِي الْوَادِ الْأَيْمَنِ الَّذِي ذَكَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْقُرْآنِ هُوَ الْفُرَاتُ وَ الْبُقْعَةُ الْمُبَارَكَةُ هِيَ كَرْبَلَاءُ وَ الشَّجَرَةُ هِيَ مُحَمَّدٌ (صلى الله عليه وآله وسلم)»

ص: 226

مخزومه بن ربیع می گوید: که امام صادق (علیه السلام) می فرمود: «شاطی الوادی الایمن که خداوند در قرآن ذکر کرده است، فرات و بقعه مبارکه کربلا و شجره حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) است.»

ج : کربلا حرم امن

خداوند حکیم با حکمتی که خود می داند، برخی سرزمین ها را حرم امن قرار داده است؛ همانند مکه ی مکرمه، مدینه ی منوره، کربلا و ...

عن ابن ابی یعفر عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَ كَرْبَلَاءَ حَرَمًا آمِنًا مُّبَارَكًا قَبْلَ أَنْ يَتَّخِذَ مَكَّةَ حَرَمًا.»

ابن ابی یعفر از امام صادق (علیه السلام) نقل می کند که فرمود: «همانا خدا کربلا را حرم امن و مبارک انتخاب کرد پیش از آن که مکه را حرم امن انتخاب کند.»

ص: 227

در برخی روایات آمده است که عده ای از پیامبران الهی در سرزمین کربلا نیایش و مناجات ویژه ای با خدا داشته اند.

عن ابی جعفر (علیهما السلام) قال: «الْغَاضِیَةِ رِبِّهِ هِيَ الْبُقْعَةُ الَّتِیْ كَلَّمَ اللهُ فِيهَا مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ (علیه السلام) وَ نَاجَى نُوحٌ فِيهَا وَ هِيَ أَكْرَمُ أَرْضِ اللهِ عَلَيْهِ فَرُورُوا قُبُورَنَا بِالْغَاضِیَةِ.»

از امام ابوجعفر (علیهما السلام) نقل شده است که فرمود: «غاضریه» (نام دیگر کربلا) بقعه ای است که خداوند در آن جا با حضرت موسی بن عمران (علیه السلام) سخن گفته است و محل مناجات نوح با خداوند است و آن سرزمین گرامی ترین زمین خداست؛ پس زیارت کنید قبرهای ما را به غاضریه.»

اشاره

در این بخش شایسته است که نیم نگاهی به زندگانی پربار و با عظمت و در عین حال مصیبت بار حضرت سیدالشهداء امام حسین (علیه السلام) داشته باشیم تا برای مزید معارف دینی عاشقان سودمندتر باشد.

الف: طلوع خورشید سوم افق امامت

قبای سرخ حسینی (علیه السلام)

گلی پرچم به عرش اعلا زد

موکب از آفتاب بالا زد

بال بال فرشته در شعبان

ص: 229

در سحرگه به عطر گلها زد

نا شکفته شکوفه می بارد

پرچم سرخگون به صحرا زد

از سرآغاز باقبای سرخ

تا سر انجام، دل به دریا زد

کَلِکِ احمد مکید چون جانش

شهد گل شربت مُصَفَّآ زد

مه و پروین به پرده پنهان شد

خیمه چون نور او به دنیا زد

سبط احمد عزیز جان علی:

تاج زرّین به نام زهرا (علیها السلام) زد

این «حجازی» غلام درگاهش

روی قلبش نشان مولا زد

ص: 230

از دیدگاه تاریخ نگاران در ولادت امام حسین (علیه السلام) اختلاف های زیادی وجود دارد که برخی به این شرح است:

مشهورترین روایت این است که آن حضرت در روز پنج شنبه، سوم ماه مبارک شعبان در سال چهارم هجری در مدینه منوره چشم به جهان گشود و جشن ولادت او سبب چشم روشنی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم)، امیرالمؤمنین (علیه السلام)، حضرت زهرا (علیها السلام) و خاندان رسالت: گردید؛ بنابراین فاصله ی بین ولادت امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) ده ماه و هجده روز می شود. و این قول را شیخ طوسی (ره) با استناد توفیق امام حسن عسکری (علیه السلام) بیان داشته است.

ص: 231

ابن شهر آشوب، سید بن طاووس، شیخ بن نما و شیخ مفید در ارشاد، ولادت آن حضرت را روز سه شنبه یا پنجشنبه پنجم ماه مبارک شعبان سال چهارم قمری دانسته اند.

شیخ در تهذیب، شیخ مفید در مقنعه و شهید در دروس، ولادت آن حضرت را در آخر ماه ربیع الاول سال چهارم هجری یا سال سوم هجری دانسته اند، که در این صورت فاصله ای در بین ولادت امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) شش ماه و پانزده روز خواهد بود.

شیخ کلینی ولادت آن حضرت را در سال سوم هجری و ولادت امام حسن (علیه السلام) را در سال دوم هجری دانسته اند.

درباره ی ولادت امام حسین (علیه السلام) از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است:

ص: 232

عن ابی عبداللہ (علیہ السلام): «كَانَ بَيْنَ الْحَسَنِ وَالْحُسَيْنِ (عليهما السلام) طَهْرٌ وَكَانَ بَيْنَهُمَا فِي الْمِيلَادِ سِتَّةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»

امام صادق (علیه السلام): «میان حسن و حسین (علیہما السلام) یک طهر (کمترینش ده روز) فاصله بود و فاصله ولادت آن ها شش ماه و ده روز بود.»

ب: نامگذاری با عزاداری

از امام رضا (علیه السلام) روایت شده است آن گاهی که امام حسین (علیه السلام) به دنیا آمد، اسماء بنت عمیس او را در پارچه سفیدی پیچیده، خدمت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) آورد. آن حضرت او را به دامن خود گذاشت و در گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه گفت. آن گاه جبرئیل نازل شد و عرض کرد: یا رسول الله! خدا به شما سلام می رساند و می فرماید: «چون علی (علیه السلام) نسبت به تو به منزله هارون نسبت به موسی است، او را

ص: 233

به نام فرزند کوچک هارون که شُبیر است، نام کن و چون زبان تو عربی است او را حسین نام کن.» سپس حضرت او را بوسید و گریست و فرمود: «تورا مصیبت عظیمی در پیش است.» آن گاه گفت: «خدایا کُشنده او را لعنت کن.» سپس حضرت به اسماء فرمود: «این خبر را به فاطمه نگو.» [پیامبر اسلام ص در نخستین روز ولادت امام حسین (علیه السلام) در ضمن نامگذاری برای فرزندش عزاداری کرد و گریست!!!]

ج: پیامبر در هفتمین روز ولادت حسین (علیه السلام)

آن گاهی که حسین بن علی (علیهما السلام) هفت روزه شد، پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) او را خواست و گوسفند سیاه و سفیدی را برایش عقیقه کرد و یک ران گوسفند را به قابله حسین (علیه السلام) داد، سپس موی سر حسین (علیه السلام) را گرفت و به وزن آن نقره تصدق کرد و خلوق (بوی خوش) را بر سر مبارکش

ص: 234

مالید، آن گاه او را در دامن خود گرفت و فرمود: «ای ابا عبدالله چه بسیار گران است بر من کشته شدن تو» سپس رسول خدا بسیار گریست [و عزاداری کرد]. [اسماء عرض کرد: یا رسول الله! پدر و مادرم فدای تو باد. این چه خبری است که امروز و روز اول ولادتش فرمودید؟ حضرت فرمود: «بر این فرزندم می‌گیریم که گروه کافر و ستمکار بنی امیه او را خواهند کشت، خدا آنان را از شفاعتم محروم سازد، مردی او را خواهد کشت که رخنه در دین من خواهد کرد و به خدای عظیم کافر خواهد شد...»]

آن گاه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) دعا کرد: «... خدایا دوست بدار ایشان [فرزندان من] را و دوست بدار هر که آنان را دوست بدارد و لعنت کن

هرکه ایشان را دشمن دارد، چنان لعنتی که آسمان و زمین را پُر کند.»

زندگانی امام حسین (علیه السلام) بسیار مهم و گسترده است که در ابعاد گوناگون، نیاز به تحلیل و ارزیابی های تاریخی، دینی، سیاسی و... دارد و کتابی جداگانه می خواهد اما در این کتاب به طور گذرا اشاره می شود.

د: دوران های زندگانی امام حسین (علیه السلام)

زندگی و زندگانی فرزند رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) حضرت امام حسین (علیه السلام) در پنج دوره مهم و حساس قابل توجه و ارزیابی است:

ص: 236

به مدت شش سال و چند ماه یا هفت سال و چند ماه از زندگی او در زمان زندگانی رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و حضرت زهرا (علیها السلام) قرار داشت. (از سال چهارم یا سوم تا دهم قمری)

مدت سی سال (از دهم تا چهلم قمری) در زمان زندگانی پدرش با تحولات حیرت انگیز و جنگ های تحمیلی، با امیرالمؤمنین (علیه السلام) زندگی کرد.

مدت ده سال از چهلم تا 49 یا 50 هجری در زمان امامت برادرش امام حسن مجتبی (علیه السلام) و در دوران رنج های جنگ و صلح تحمیلی علیه سبط اکبر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از سوی معاویه بن ابی سفیان، می زیست.

مدت 10 سال از 50 تا سال 60 هجری در زمان حکومت معاویه، زمان امامت امام حسین (علیه السلام) بود.

ص: 237

مدت تقریباً شش ماه از سال 60 تا 61 هجری در زمان سلطنت وحشت آفرین یزید بن معاویه، زندگی تلخی را سپری می کرد و در این دوره امام با خانواده و بستگانش در هجرت به سر بردند تا آن که در روز عاشورای 61 هجری توسط عمال یزید و عبید الله بن زیاد (عمر بن سعد، شمر، سنان و...) امام حسین (علیه السلام) با یارانش در کربلا به شهادت رسیدند و خاندان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) را عمال یزید به اسارت بردند!!! امام حسین (علیه السلام) در این دوره ی کوتاه، بلندترین تاریخ را رقم زد و با قطرات خون خود حق را پایدار و باطل را متلاشی کرد؛ در واقع زندگانی امام حسین (علیه السلام) از یک نظر از ظهر عاشورای 61 آغاز شد و در جهان جاوید گردید. اوج روزافزون عظمت آن، تا روز رستاخیز پایدار خواهد بود.

ه: ویژگی های شگفت انگیز حسینی (علیه السلام)

ائمه طاهرين (عليهم السلام) همه يك نور و داراي مقام والاي امامت هستند اما برخي با توجه به رسالت سنگين و عملکرد ويژه مثل امام حسين (عليه السلام) به مقام هاي ويژه و منحصر به فرد دست يافته اند.

و: امام حسين (عليه السلام) و چهار امتياز

عن محمد بن مسلم قال: سمعت ابا جعفر (عليهما السلام) و جعفر بن محمد (عليهما السلام) يقولان: «إِنَّ اللَّهَ عَوَّضَ الْحُسَيْنَ (عليه السلام) مِنْ قَتْلِهِ: أَنَّ الْإِمَامَةَ مِنْ ذُرِّيَّتِهِ وَالشُّفَاءَ فِي تَرْبَتِهِ وَإِجَابَةَ الدُّعَاءِ عِنْدَ قَبْرِهِ وَلَا تُعَدُّ أَيَّامُ زَائِرِيهِ جَائِئاً وَرَاجِعاً مِنْ عُمْرِهِ.»

محمد بن مسلم می گوید: از امام محمد باقر (علیه السلام) و امام صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمودند: «همانا خداوند حسین (علیه السلام) را از شهادتش عوض

داده است. 1- امامت از ذریه اوست 2- شفا در تربت اوست. 3- حرم او را محل اجابت دعا قرار داده است. 4- و روزهای رفت و برگشت زائر آن حضرت، از عمرش حساب نمی شوند.

6/3 . هدف قیام امام حسین (علیه السلام)

اشاره

جای تردید نیست که انقلاب خونبار کربلا، درس جهاد و شهادت، ایثار و شهادت و فداکاری و رشادت به جهانیان داد.

حسین بن علی (علیهما السلام) آن پرچمدار معصوم، به عنوان یک مصلح بزرگ و منحصر به فرد، چکیده ی اهداف خویش را این گونه مطرح می فرماید: «... قیام من برای اصلاح امت جدم و برای احیای امر به معروف و نهی از منکر و زنده کردن سیره ی جدم (پیامبر ص) و پدرم علی (علیه السلام) است و

ص: 240

با این اهداف بلند انقلاب بزرگ را ایجاد کرد که تا رستاخیز، نقش حیاتی و اثرهای آن نه تنها پایدار که هر روز اوج تازه ای دارد و خواهد داشت و عاشقان با برپایی محافل و مجالس و با مُشَرَّف شدن به حرم های نورافشان شان اهداف بلند خاندان وحی را فراراه شان قرار داده و در این راه از سر و جان دریغ نمی کنند. و با نور آن پرواز می کنند تا به اوج عظمت و کمال سعادت نایل شوند.

جایگاه جغرافیایی حرم امام حسین (علیه السلام)

حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) در بخش مرکزی شهر کربلا و در موقعیت جغرافیایی 32 درجه و 37 دقیقه شمالی و 44 درجه و 1 دقیقه و 56 ثانیه شرقی قرار دارد ، مساحت حرم تقریبا 13000 متر مربع و محیط آن 500 متر می باشد .

ص: 241

7/3. حریم حرم امام حسین (علیه السلام)

هر جایگاه و حرم، حریمی دارد و این سؤال مهمی است که حریم حرم امام حسین (علیه السلام) چه اندازه و دارای چه قداستی است؟ روایات این موضوع را روشن کرده اند.

عن اسحاق بن عمار عن ابی عبدالله (علیه السلام) قال: «حَرِيمُ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) خَمْسَةُ فَرَسِيخٍ مِنْ أَرْبَعَةِ جَوَانِبِ الْقَبْرِ.»

اسحاق بن عمار از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «حریم مرقد امام حسین (علیه السلام) پنج فرسخ از چهار جانب آن مرقد مظهر است.» [هر فرسخ تقریباً 5/5 کیلومتر می باشد]

ص: 242

گرچه تمام سرزمین کربلا دارای قداست و فضیلت است، اما حریم حرم و جایگاه حرم، محلّ شهادت و دفن آن حضرت و عزیزانش، از قداست و عظمت ویژه ای برخوردار است که زائر می تواند از آن بهره ی ویژه ای به دست آورد.

8/3. حائر حسینی کجا است؟

یکی از چیزهایی که زائر می خواهد بداند، حائر امام حسین (علیه السلام) است که حائر چه است و چه اندازه است؟ ابن ادریس در سرائر می گوید: مراد از حائر همان سور (دیواری) است که در اطراف زیارتگاه قرار دارد و مسجد را شامل می شود.

ص: 243

در کتاب ذکری گفته است: که وقتی متوکل نهر آب را بر بالای قبر امام حسین (علیه السلام) جاری ساخت، این مقدار از زمین را آب نگرفت (آب از هر طرف دور می زد اما روی این جایگاه وارد نمی شد) [گویا خجالت می کشید و در پیشگاه امام خود عرض ادب می کرد.] با دیدن این معجزه، همهمه در بین مردم ایجاد شد و باعث سرافکندگی گسترده‌ی متوکل و سایر دشمنان اهل بیت (علیهم السلام) گردید.

9/3. مرقد امام حسین (علیه السلام) پناهگاه

محلّ حرم امام حسین (علیه السلام) محلّ امن و جایگاه مقدسی است و هر نقطه‌ی آن دارای ویژگی‌هایی است که در روایات بیان شده است.

ص: 244

عن اسحاق بن عمار قال: سمعت ابا عبد الله (عليه السلام) يقول: «انَّ لِمَوْضِعِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) حُرْمَةً مَقْرُوضَةً. مَنْ عَرَفَهَا وَاسْتَجَارَ بِهَا أُجِيرَ، فَقُلْتُ لَهُ فَصِّفْ لِي مَوْضِعَهَا، جُعِلَتْ فِدَاكَ قَالَ (عليه السلام): إِسْحَاحٌ مِنْ مَوْضِعِ قَبْرِ الْيَوْمِ خَمْسَةَ وَعِشْرِينَ زَرَعاً مِنْ نَاحِيَةِ رَأْسِهِ وَ خَمْسَةَ وَعِشْرِينَ زَرَعاً مِنْ نَاحِيَةِ رِجْلَيْهِ ... خَلْفَهُ ... وَجْهَهُ ...»

اسحاق بن عمار می گوید: از امام صادق (عليه السلام) شنیدم که می فرمود: «همانا برای جایگاه مرقد امام حسین (عليه السلام) حرمت مسلم و فرض شده است که هرکس به آن معرفت پیدا کند و به آن پناه ببرد، پناه داده می شود.»

راوی می گوید: عرض کردم: جانم به فدای شما آن جایگاه را برای من توصیف کنید. آن حضرت فرمود: «از جایگاه قبر امام حسین (عليه السلام) از

ناحیه بالای سر 25 زراع = 5/12 متر را مسح کنید (یعنی به آن تبرک بجوید) و مثل آن از پایین پا و از طرف پیش رو و پشت سر... [از هر چهار جانب 25 زراع جمعاً 100 زراع پناهگاه ویژه ی حسینی است که در آن می توان پناهنده شد تا خدا پناه دهد].

10/3. حرم امام حسین (علیه السلام) نمادی از بهشت

گرچه خداوند سرزمین کربلا را از ویژگی های در اصل خلقت برخوردار فرموده است اما با دفن شدن حسین بن علی (علیه السلام) در آن سرزمین ویژگی های دیگری بر آن افزوده شد.

عن اسحاق بن عمار عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «مَوْضِعُ قَبْرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) مُنْذُ يَوْمِ دُفِنَ فِيهِ رَوْضَةٌ رِياضِ الْجَنَّةِ.»

ص: 246

اسحاق بن عمار از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است: «جای قبر امام حسین (علیه السلام) از روزی که آن حضرت در آن موضع دفن شده است، روضه ای از روضه های بهشت است.»

عنه (علیه السلام) قال: «مَوْضِعُ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) تُرَعَةٌ مِنْ تُرَعِ الْجَنَّةِ.»

و از آن حضرت نیز روایت شده است که: «موضع مرقد امام حسین (علیه السلام) چمنزار و باغی از باغ های بهشت است.»

11/3. ساخت حرم در 45 دوره تاریخی

اشاره

حرم های امام حسین و یارانش در آئینه تاریخ نشان می دهد که تاکنون 45 بار ساخته یا بازسازی عمده شده اند که به طور خلاصه و

ص: 247

دقیق در این کتاب جهت مزید اطلاع خوانندگان عزیز با تاریخ ه-ق و تاریخ میلادی ارائه می گردد.

حضرت امام حسین (علیه السلام)، حضرت ابی الفضل و یاران امام حسین (علیهم السلام) در روز جمعه دهم ماه محرم سال 61 ق و به گفته شیخ مفید (ره) 21/7/59 ش = 29/9/680 م در سرزمین کربلا به دست عمّال یزید و عبیدالله زیاد، به درجه والای شهادت رسیدند. اما ساخت و ساز مرقد و حرم های نور افشان آنان در آینه تاریخ به این شرح، تحولات شگفت انگیزی داشته اند:

در تاریخ 12 محرم الحرام سال 61 ق مطابق 23/7/59 ش = 1/10/680 میلادی، امام حسین و یاران آن حضرت با حضور امام سجاد (علیه السلام) در جلوه معجزه ی امامت، توسط قوم بنی اسد در همان

ص: 248

جایگاه به خاک سپرده شدند و نشان و علامتی بر آن قرار دادند تا مردم آن را بدانند. امام سجاد (علیه السلام) با انگشت مبارک روی آن قبر نام پدرش را نوشت، سپس برخی از زائران و شیعیان روی قبر امام (علیه السلام) ، سایبانی قرار دادند.

در سال 65 ق= 684/ 18/8 میلادی، مختار بن ابی عبید ثقفی به همراه ابراهیم بن مالک اشتر که سپاه عبید الله زیاد را شکست داد و قاتلان امام حسین (علیه السلام) را به جزای عمل شان رسانید، وقتی که به کربلا آمد، برای مرقد مطهر امام حسین (علیه السلام) حرمی را با گنبدی از آجر و گچ ساخت و در کنار آن، مسجدی را ایجاد کرد که یک در از طرف شرق و در دیگری از طرف غرب داشت؛ از سخنان امام صادق (علیه السلام) که آداب

زیارت آن حضرت را بیان کرده است، منظور همین بنا است که تا پایان حکومت بنی امیه پابرجا بود.

در سال 132 ق = 3/8/749 میلادی، در دوران عبدالله ابوالعباس سفاح، در کنار مرقد امام (علیه السلام) ساختمان سرپوشیده دیگری بنا کردند.

در سال 158 ق = 11/11/774 م در دوران مهدی عباسی این سرپوشیده از نو بنا شد و مادر او برای خادمان حرم حقوق ماهیانه مقرر کرد.

در سال 193 ق = 25/10/808 م بنای باشکوهی توسط مأمون بر فراز حرم مطهر ساخته شد.

در سال 247 ق = 17/3/861 م پس از قتل متوکل، پسرش منتصر، برای جبران جنایات پدرش، حرم باشکوهی با صحن و مسجد و مناره

ص: 250

بر مرقد امام حسین (علیه السلام) ساخت. و به فرمان منتصر عباسی برای رهنمون شدن مردم به حرم، ستونی هم در جوارش ساخته شد.

در سال 273 ق=8/6/886 م بنایی که منتصر ساخته بود رو به خرابی نهاد و از همین رو محمد بن محمد بن زید که در طبرستان قیام کرده بود، حرم را بازسازی کرد.

در سال 280 ق=23/3/893 م داعی علوی گنبدی بر فراز مرقد امام حسین (ره) ساخت.

در سال 367=29/8/977 م عضد الدوله دیلمی گنبدی چهار رواقه و ضریحی از عاج برای حرم ساخت و نیز در پیرامون حرم امام حسین (علیه السلام) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) خانه هایی بنا کرد و برای شهر برج و

ص: 251

بارویی نهاد. در همین دوره ابن شاهین مسجد خود را که متصل به رواق است، بنا کرد.

در سال 10/6/1016=407 م در پی سقوط دو شمع بر روی فرش های حرم، حرم در آتش سوخت و سپس حسن بن سهل وزیر به تجدید بنای آن پرداخت.

در سال 1086=479 م ملک شاه سلجوقی مرقد امام را زیارت کرد و فرمان داد تا دیوار پیرامون حرم را نوسازی کنند.

در سال 4/2/1223=620 م ناصرالدین شاه عباسی ضریحی برای مرقد سید الشهداء (علیه السلام) ساخت.

ص: 252

در سال 767=8/9/1356 م سلطان اویس بن حسن جلایری گنبد داخلی را ساخت و صحنی محصور به چند دیوار بر گرد مضجع امام بنا کرد و فرزندان او نیز در این بازسازی نقش به سزایی داشتند.

در سال 786=2/1384/... م سلطان حسین و سلطان احمد بن اویس گنبد نیم دایره زیبایی را بر فراز ضریح درست کردند، و کتیبه های را به یادگار گذاشتند و نیز گلدسته ها را به طلا آذین کردند و صحن را توسعه دادند.

در سال 914=1508 م شاه اسماعیل صفوی بغداد را گشود. در دومین روز پس از آن به زیارت امام حسین (علیه السلام) رفت و فرمان داد حاشیه های ضریح را تذهیب کنند. او همچنین دوازده چراغدان طلا به

ص: 253

حرم هدیه کرد، رواق ها را آئینه کاری کرد و همه را با بهترین فرش ها فرش کردند.

در سال 920=1514 م شاه اسماعیل دیگر بار به زیارت کربلا آمد و دستور داد صندوقی از چوب ساج بر ضریح بسازند و در حرم ها بازسازی دیگری نیز انجام داد و حرم امام را با سنگ مرمر و رخام آرایش داد؛ چون قبلاً به صورت گج و آجر بود.

در سال 932=1526 م شاه اسماعیل دوم، ضریح مشبک زیبایی که از نقره ساخته شده بود به مرقد امام هدیه کرد.

در سال 983=1575 م علی پاشا ملقب به «وندزاده» ضمن بازسازی هایی، بنای گنبد را نوسازی کرد.

ص: 254

در سال 1032 = 5/11/1622 م شاه عباس صفوی ضریحی مسی برای صندوق ضریح ساخت، و پرده هایی از حریر به حرم آویخت و گنبد را به سنگ های کاشانی تزیین کرد.

در سال 1048 = 15/5/1638 م سلطان مراد چهارم، از سلاطین عثمانی، کربلا را زیارت کرد و فرمان داد گنبد را از بیرون با گچ سفید کنند. در این دوره راضیه سلطان بیگم دختر شاه سلطان حسین هزینه هایی برای تعمیر و تزیین ضریح مطهر تقدیم کرد.

در سال 1135 = 1722 م همسر نادرشاه اموال فراوانی در اختیار ساخت حرم گذاشت و فرمان داد تا نوسازی گسترده ای در حرم امام (علیه السلام) انجام دهند.

ص: 255

در سال 1155 = 1742 م نادرشاه کربلا را زیارت کرد و فرمان داد بناهای موجود را تزیین کنند. او همچنین هدیه های گرانبهائی به گنجینه حرم هدیه کرد.

در سال 1211 = 7/7/1796 م از مهم ترین و عمده ترین بازسازی ها و توسعه ی حرم در عصر قاجار، توسط آقا محمد خان قاجار می باشد که از جمله دستور داد گنبد حرم را به طلا آراستند.

در سال 1213 ق = 1798 م سید محمد مهدی شهرستانی (ره) حرم را از سمت شمال توسعه داد و دیوار حایل مسجد شمالی و روضه را برداشت.

جنایت بزرگ وهابی ها در یورش به کربلا

ص: 256

در سال 1216 = 14/5/1801 م وهابی ها پس از تخریب بقیع، مراقد شهدای احد و سایر مراقد مقدس حجاز و تصاحب اشیای قیمتی حرم پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و... حدوداً با 12000 نفر نظامی به کربلا هجوم آوردند و 3000 نفر مسلمان را به شهادت رساندند و... [تفصیل آن در بخش تخریب ها بیان خواهد شد.]

در سال 1217 ق = 1802 م سید علی طباطبایی صاحب ریاض حرم ها را بازسازی کرد و حرم امام حسین (علیه السلام) را از طرف غربی توسعه داد و مرقد سید ابراهیم مجاب داخل رواق قرار گرفت و نیز از سه طرف دیگر حرم را گسترش داد.

در سال 1227 = 1812 م ساختمان حرم رو به فرسودگی نهاده بود. از همین رو مردم کربلا- برای فتحعلی شاه قاجار نامه نوشتند و فرسودگی

ص: 257

گنبد را به وی اطلاع دادند. وی با فرستادن ابراهیم خان شیرازی برای نظارت بر هزینه ها و کار تجدید بنا دستور داد بنا را نوسازی و ورق های طلایی روی گنبد را تعویض کنند.

در سال 1232=21/11/1816 م فتحعلی شاه قاجار ضریح نقره ای تازه ای ساخت، دل ایوان گنبد را به طلا آراست و همه ی آن چه را که وهابی ها ویران کرده بودند، به طور کامل بازسازی کرد.

در سال 1250=1834 م فتحعلی شاه دستور داد گنبد بارگاه امام را نوسازی و گنبد حرم حضرت ابوالفضل (علیه السلام) را نیز برپا و تذهیب کنند. از سوی وی وکیلش ابراهیم خان شیرازی نظارت بر انجام امور و هزینه را برعهده داشت. در این دوران کربلا دیوار محکم با چهار دروازه ی عمومی داشت.

ص: 258

در سال 1273=1856 م ناصرالدین شاه گنبد و بخشی از طلاکاری های آن را نوسازی کرد و حرم را توسعه داد و بقعه ی مبارکه را ترمیم و تزئین نمود.

در سال 1283=16/5/1866 م ناصرالدین شاه صحن حرم را توسعه داد و ایوان بزرگی را در سمت قبله احداث کرد که به نام ایوان ناصری مشهور شد و نیز حجره های حرم از نو ساخته شد، کار این بازسازی تا سال 1285 ق ادامه داشت.

در سال 1300ق=1883 م، عبدالله بن قوام با کمک مالی محمد صادق تاجر شیرازی، صحن حرم و رواق های سه گانه ی شرقی، غربی و شمالی را کاشی کاری کرد؛ کتیبه ای هم به همین مضمون بر بالای

ص: 259

مقبره ی شمالی مقابل ضریح حضرت به یادگار گذاشت.

در سال 1355 تا سال 1358 = 21/2/1939 م سیف الدین طاهر، داعی اسماعیلی ضریح نقره ای را به ضریحی نو مبدل کرد و پنجره ای از نقره برای مرقد مطهر در هند ساخت و به کربلا فرستاد و کتیبه ی تاریخی آن را با نام و نسب خود تنظیم و به یادگار گذاشت.

در سال 1360 = 29/1/1941 م سیف الدین طاهر یکی از گلدسته ها را که ویران شده بود، از نو ساخت و هر دو مناره را طلاکاری کرد و در همان سال استاد محمد صنیع خاتم شیرازی صندوق حرم را تعمیر کرد.

ص: 260

در سال 1367ق=1948 م، متأسفانه مدرسه ی ناصری و چند مدرسه ی دیگر و خانه های اطراف و حتی مسجد سردار حسن خان، جامع رأس الحسین، مقام رأس الحسین (علیه السلام)، تکیه ی بکتاشیه و آثار مهم دیگری توسط عبد الرسول خالصی تخریب شد، به منظور ایجاد یک فلکه؛ سپس برای تعمیرات و بازسازی آن 55 کامیون سنگ مرمر از یزد از طرف سید محمد آقای یزدی و مصطفوی و تعداد 60 کامیون سنگ مرمر از طرف بازرگانان تهران رسید که صحن حرم و دیوارهای داخل آن تا ارتفاع سه متر کار گذاشته شد و در سال 1368ق به پایان رسید.

در سال 1370=1950 م مرحوم صبری هلالی به خطاطی و کتابت سوره دهر در حرم امام حسین (علیه السلام) و همچنین حرم حضرت عباس (علیه السلام)

ص: 261

پرداخت. در همین سال ضلع شرقی حرم ساخته و بدان افزوده شد و ایوان ها و طاق ها با کاشی های نفیس زینت داده شد.

در سال 1371=1951 م گنبد تجدید بنا و به خشت های طلا آذین شد.

در سال 1373=1953 م آینه کاری های سقف و رواق های حرم به طور کامل بازسازی و کاشی های معرقی از اصفهان برای آراستن حرم امام حسین (علیه السلام) و حضرت عباس (علیه السلام) به کربلا آورده شد. در همین سال قسمت بالای ایوان قبله (ایوان طلا) را طلاکاری کردند.

در سال 1383=1963 م هیأت نوسازی حرم برای تزئین نمای دیوارهای بیرونی حرم سنگ هایی از ایتالیا وارد کردند. در همین سال یکی از نیکوکاران به نام قنبر رحیمی ستون های سنگی گران قیمتی برای

ص: 262

نمای ایوان قبله اهدا کرد و دیوارهای مقتل ابی عبدالله را نیز با سنگ های مرمر روشن تزئین کرد.

در سال 1388=1968 م ستون های سنگی از ایران وارد کردند و به برداشتن سقف قدیمی ایوان پرداختند. در همین سال ریاست اوقاف عراق بالابرهایی برای نصب سنگ های مرمر در اختیار معماران گذاشت.

در سال 1392=1973 م کلنگ احداث بنای جدید ایوان طلا بر زمین زده شد.

در سال 1394=1974 م طرح نوسازی و هماهنگ سازی صحن شریف تدوین شد. این طرح شامل احداث مجدد ایوان، خراب کردن ضلع غربی صحن و همچنین نماکاری دیوارها با کاشی بود.

ص: 263

در سال 1395 = 1975 م کار تعمیرات حرم امام حسین (علیه السلام) و حرم حضرت عباس (علیه السلام) با کاشی کاری دیوارهای جلوی صحن و ساختن کتابخانه و موزه در ضلع غربی حرم امام (علیه السلام) پیگیری شد.

پس از نجات یافتن ملت مسلمان عراق از پنجه خون چکان صدام و رژیم منحوص بعث و پیروزی ملت عراق یکی از کارهای مهم نظام نوین عراق بازسازی و نوسازی حرم های این سر زمین بود.

در این راستا حرم های امام حسین و حضرت عباس (علیهما السلام) از بازسازی و نوسازی های مهم، جالب و شگفت انگیزی برخوردار گردیدند.

پس از پیروزی ملت عراق و برقراری نظام جدید افزون بر توسعه و بازسازی گسترده ی اماکن متبرکه و حرم های نورافشان ایجاد سقف های

ص: 264

زیبا و مدرن حرمین امام حسین و ابی الفضل (علیهما السلام) با گنبد‌های سیار و پنجره‌های جالب، یکی از شاهکارهای فرهنگی این نظام است.

یا دآوری مهم

قابل توجه این که جمهوری اسلامی ایران (دولت و ملت) مثل همیشه ی تاریخ سهم فوق العاده و به سزایی در ساختن حرم های نورانی خاندان رسالت داشتند و برگ های زرینی در تاریخ افزودند؛ بدون تردید نشان شست هنرمندان و هنرپردازان ایران در جلوه های هنری آن آستان های مقدس حک و ثبت تاریخ شده است که یک نمونه از آن ضریح جدید مرقد شش گوشه ی حسینی (علیه السلام) است.

شناسنامه ی ضریح جدید حسینی

ص: 265

ضریح مطهر و جدید امام حسین (علیه السلام) ششمین ضریح بارگاه نورانی آن حضرت است که به مدت چهار سال در جمهوری اسلامی ایران و شهر مقدس قم با عنایات ویژه ی حضرت آیت ا... العظمی سیستانی و مقام معظم رهبری (دام ظلهما) و... و هنرنمایی هنرمندان ایران ساخته شد و جایگزین ضریح قبلی گردید که 75 سال پیش به دست شیعیان هند ساخته شده بود.

ضریح جدید بالغ بر 12000 کیلوگرم وزن دارد که مواد تشکیل دهنده آن به این شرح می باشد:

وزن کلی طلا: 118 کیلو و 650 گرم.

وزن کلی نقره: 4600 کیلوگرم.

وزن چوب هیکل: 5350 کیلوگرم.

ص: 266

وزن مس به کار رفته: 700 کیلوگرم.

وزن وصله های فولادی: 250 کیلوگرم.

وزن احزمه فولادی: 200 کیلوگرم.

وزن چوب تزئینی داخلی: 700 کیلوگرم.

وزن آهن آلات به کار رفته: 100 کیلوگرم.

هزینه مواد یاد شده در زمان پرده برداری بالغ بر 14 میلیارد تومان بوده است که از نذورات شیفتگان مکتب اهل بیت (علیهم السلام) تأمین شده است.

ضریح مذکور شش ضلعی و دارای 20 ویژگی درخشان می باشد.

12/3. تخریب حرم یا فاجعه ی بزرگ!!!

اشاره

ص: 267

با نهایت تأسف و تأثر حرم های مقدس امام حسین، حضرت ابی الفضل و شهدای کربلا: در طول تاریخ توسط شقی ترین انسان ها مورد اهانت قرار گرفته، بارها تخریب گردید که به این شرح به منظر خوانندگان ارائه می شود:

نخستین کسی که اسائه ی ادب و حرم امام حسین و یارانش: را تخریب کرد، ابو جعفر منصور، خلیفه ی غاصب عباسی بود که در سال 146ق=21/3/763م آن سر پوشیده و سایه بان حرم امام حسین (علیه السلام) را خراب کرد.

دومین تخریب حرم در سال 171ق=22/6/787م توسط هارون خلیفه ی عباسی صورت گرفت که به حاکم خود در کوفه (موسی بن عیسی) دستور داد تا حرم را تخریب و درخت سدرکنار آن را قطع کند؛

ص: 268

موسی بن عبدالملک حرم را تخریب و زمین آن را شخم زد و درخت سدر که علامت و نشانه‌ی مرقد مطهر بود را از ریشه درآورد.

قطع درخت سدر و نفرین پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

اعجاب انگیز است! وقتی که خبر قطع کردن درخت سدرکنار مرقد امام حسین (علیه السلام) به جریر بن عبدالحمید رسید تکبیر گفت؛ زیرا در روایت است که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سه بار فرموده بود: «لَعَنَ اللَّهُ قَاطِعَ السُّدْرَةِ.» «لعنت خدا بر کسی که آن درخت سدر را قطع کند» جریر گفت الآن معنای حدیث رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را فهمیدم.»

سومین تخریب در سال 236 ق = 15/7/850 م توسط متوکل عباسی به روش وحشیانه‌ای صورت گرفت که تمام آثار حرم‌ها را از بین برد و تا

ص: 269

200 جریب زمین اطراف حرم ها را شخم زد و حتی خانه های اطراف حرم را تخریب کرد که کسی در آن جا ساکن نشود.

در این جا پنج نکته قابل یادآوری است:

الف: مسلمانانی که مأمور شده بودند، جرئت اهانت و تخریب حرم را نداشتند تا آن که «دیزج» که یک مرد یهودی و مأمور این جنایت ها بود، بیلی را به دست گرفت و حرم را تخریب کرد و نیز قومی را از یهود آورد و این جنایت شنیع را انجام دادند.

ب: وقتی که نهرهای آب را بر مرقدها جاری کردند، به نقل شیخ طوسی (ره) از یک شاهد عینی، که آب می چرخید اما روی قبر امام حسین (علیه السلام) را اصلاً نمی گرفت که همان قسمت به عنوان حائر حسینی گفته می شود.

ص: 270

ج: به نقل از همان شاهد عینی که می گوید من به چشم خویش دیدم که در وقت شخم زدن هر چه به گاوها شلاق می زدند، روی مرقد امام نمی رفتند و از راست و چپ آن رد می شدند.

د: متوکل ملعون در طول 15 سال خلافتش 17 بار حرم امام حسین (علیه السلام) و یارانش را تخریب کرد، باز به صورت اولی خود برگشت.

ه- معجزات فراوانی هم می دیدند، گاهی تیرهای غیبی به بیل داران می خورد و گاهی مرقد مطهر در بین زمین و آسمان معلق دیده می شد... . اما چشم بصیرت شان کور و شقاوت شان فراگیر بود که برای منع کردن از زیارت فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) از شکنجه، زندان و جرایم مالی فروگذار نکردند و دست ها را قطع و چشم ها را درمی آوردند و

ص: 271

حتی کسانی را به قتل رسانیدند و... اما نتوانستند نور خدا را خاموش و مردم را از زیارت منع کنند.

حمله‌ی وهابی‌ها به حرم امام حسین (علیه السلام)

وهابی‌ها در طول تاریخ علیه مقدسات دینی از جمله تخریب و غارت حرم‌های مطهر خاندان رسالت دست به فجایع ضد انسانی زده‌اند و می‌خواستند که کربلا و نجف را همانند متوکل از بین ببرند؛ لذا چندین بار به عراق حمله کردند که به برخی اشاره می‌شود:

الف: در سال 1216 ق سعود بن عبدالعزيز بن محمد بن سعود، لشکر انبوهی (حدوداً 12000 نفر) از عرب‌های نجد فراهم و به کشور عراق حمله کرد. پس از محاصره و تسلط به کربلا، دست به جنایت‌های وحشیانه‌ای زدند که برخی عبارتند از:

ص: 272

مردم، اعم از زن، مرد و کودک را از دم تیغ گذراندند؛ جز کسانی که فرار کرده و یا مخفی شده بودند، کسی نجات نیافت حتی کسانی که به داخل حرم فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) پناهنده شده بودند. (برخی منابع تعداد شهدا را 3000 نفر گفته است.)

حرم امام حسین (علیه السلام) را خراب کردند، ضریح روی مرقد مطهر را کنندند و تمام ذخایر و نفایس حرم ها را چپاول کردند و به غارت بردند.

اسب ها را همانند لشکر یزید در داخل حرم بستند و در حرم قهوه کوبیده، استفاده کردند.

خانه ها و اموال شخصی مردم را نیز چپاول کردند.

ب: علامه سید جواد عاملی می گوید: در نهم ماه صفر سال 1221ق، شبانگاه سعود وهابی با جنگجویانش به نجف اشرف حمله و ما را

ص: 273

غافلگیر کردند و برخی از آنان از دیوار سور نجف بالا رفته بودند. نزدیک بود شهر را تصرف کنند، از امیرالمؤمنین (علیه السلام) معجزاتی آشکارا ظاهر شد و تعداد کثیری از سپاهیان آنان کشته شدند و سعود با بقایای لشکر متلاشی شده اش ناامید و سرافکننده برگشت.

ج: و نیز علامه سید جواد عاملی می گوید: در جمادی الآخر سال 1222ق، سعود با لشکر بیست هزار نفری به عراق هجوم آورد. آن ها می خواستند که نجف و کربلا را تصرف و حرم ها را تاراج و تخریب کنند؛ چون ما مجهز و آماده ی پیکار بودیم، در داخل سور (دیوار حفاظتی شهر) همه مستقر شده و توپ ها و گلوله ها را فراهم کرده بودیم؛ لذا به طرف حله رفتند، چون مردم حله را نیز مجهز دیدند، آن جا را نیز ترک کردند؛ سپس به کربلا هجوم آوردند و شهر کربلا را

روز روشن محاصره کردند؛ مردم کربلا مقاومت اعجاب انگیزی کردند؛ گرچه شهدای زیادی در راه خدا تقدیم نمودند اما تعداد کثیری از دشمنان را از پا درآوردند. سرانجام سعود و مهاجمان، شکست شدیدی خوردند و ذلیلانه به نجد بازگشتند.

د: همچنین آن بزرگوار میفرماید: در سال 1225ق، تعداد کثیری از وهابی های عنیزه به عراق هجوم آورده و نجف اشرف و کربلا را محاصره کردند، برخی راه ها را در اختیار گرفته، چپاول و غارت می کردند؛ تعدادی از زائران امام حسین (علیه السلام) که از زیارت نیمه ی شعبان باز می گشتند را به شهادت رساندند (تعداد صد و پنجاه نفر از زائران عرب و عجم را شهید کردند). مسیر کوفه تا کربلا در محاصره ی وهابی های متجاوز بود. خلاصه آن که عمق فاجعه بسیار بالا بود و... .

ص: 275

اشاره

دوره های ساخت و ساز حیرت انگیز حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) بیان شد، حال بایست دید که در درخشش کنونی آن، چه کیفیت و جلوه های فیزیکی نمودار است؛ که در این بخش با رعایت اختصار به این شرح ارائه می شود:

الف: ضریح حرم

ضریح جدیدی که شرح داده شد و جایگزین ضریح نقره ای گردید، با تشریفات فوق العاده از ایران به عراق منتقل شد و با مراسم باشکوهی بعد از نصب آن پرده برداری و افتتاح گردید که این جانب «سید محمد طاهر مدرسی حجازی» با خانواده و مسئولین خیریه ی سیدالشهدا (علیه السلام)

ص: 276

با عنایات دفتر آیت الله العظمی فیاض و شخص حجت الاسلام و المسلمین آقای مهدوی از مهمانان این مراسم بودیم.

ب: سنگ مخصوص حائر

بالای سر مرقد مبارک امام حسین (علیه السلام) سنگ قهوه ای رنگی به نشانی مدفن سر آن حضرت قرار دارد که گفته شده است شمر ملعون سر مبارک امام حسین (علیه السلام) را روی آن سنگ جدا کرده است. [مطابق روایتی که امام سجاد (علیه السلام) سر مبارک پدرش را به کربلا آورده، در زیر همین سنگ دفن کرده است.]

ج: گنبد حرم

بر فراز مرقد و ضریح سیدالشهدا (علیه السلام) گنبد طلایی و زیبایی به ارتفاع 37 متر و دارای 12 پنجره قرار دارد که در این گنبد 7526 خشت طلا

ص: 277

به کار رفته و مجموع سطح طلاکاری شده 301 متر مربع است و بر بلندای خارجی گنبد سوره والفجر نوشته شده است. و...

د: رواق های حرم امام حسین (علیه السلام)

اشاره

روضه ی باعظمت امام حسین (علیه السلام) دارای چهار رواق زیبا در چهار طرف آن است، [عضد الدوله دیلمی نخستین کسی بود که برخی از این رواق ها را احداث کرد که در طول تاریخ بازسازی و تزیین شده است]. رواق شمالی و جنوبی با طول حدود 40 متر، و رواق شرقی و غربی تقریباً 45 متر و عرض حدوداً پنج متر و ارتفاع 12 متر می باشند، که به این شرح نامیده شده اند:

رواق شرقی (رواق فقها)

ص: 278

این رواق که در طرف شرق قرار دارد، به نام رواق شرقی است و چون عده ای از فقهای نامدار در آن به خاک سپرده شده اند، به نام رواق فقها معروف شده است. این رواق با سنگ مرمر و آینه ها تزئین شده است که محلّ نماز و عبادت زائران است. از این رواق یک در به طرف صحن و دو در به داخل حرم وجود دارد.

رواق غربی (رواق ابراهیم مجاب)

این رواق به این نام به طرف غرب ضریح قرار دارد و چون در این رواق حضرت سید ابراهیم مجاب فرزند امام کاظم (علیه السلام) و بنا به روایتی نوه آن حضرت دفن شده است، این رواق به نام آن بزرگوار معروف می باشد و تعدادی از علما و سادات نیز در اطراف سید ابراهیم مجاب دفن شده اند. از این رواق یک در از قسمت جنوب به طرف صحن گشوده

ص: 279

شده است و در دیگری نیز به طرف صحن باز می شود که به نام باب حبیب بن مظاهر معروف است.

رواق جنوبی (رواق حبیب بن مظاهر)

این رواق به طرف جنوب ضریح قرار دارد و به خاطر مرقد حضرت حبیب در آن جا، به نام رواق حبیب معروف شده است، و باب القبله به این سمت باز می شود.

رواق شمالی (رواق پادشاهان)

چون این رواق به طرف شمال روضه قرار دارد، رواق شمالی گفته می شود. از آن جایی که تعدادی از پادشاهان در این رواق و ایوان بیرونی آن دفن شده اند، به نام رواق پادشاهان معروف شده است.

ه: درهای رواق ها

ص: 280

رواق هایی که گفته شد، دارای هفت در (باب) هستند که به طرف صحن حرم گشوده می شوند که عبارتند از:

- 1- باب حبيب بن مظاهر. 2- باب القبلة. 3- باب صاحب الزمان (عج). 4- باب علی اکبر (علیه السلام). 5- باب الكرامه. 6- باب ابراهیم مجاب. 7- باب رأس الحسین (علیه السلام).

و: مناره ها و مأذنه ها

اشاره

در سال 247 ق. منتصر عباسی نخستین مناره را در حرم امام حسین (علیه السلام) ساخت تا نشانه ای برای راهنمایی زائران باشد و در سال 747 ق. سلطان احمد جلایری در هنگام بازسازی حرم دو مناره برای حرم ساخت که عبارتند از:

مناره العبد

ص: 281

در سال 767 ق. سلطان احمد جلایری به حاکم امین الدین بن عبد الله دستور داد که در بازسازی حرم دو مناره بسازند. مناره العبد یکی از آن ها بود که در سال 793 ق. با تلاش اویس جلایری تکمیل شد که در این مناره با حروف ابجد به زبان فارسی، تاریخ 793 ق نقش بسته است.

این مناره 20 متر قطر و 40 متر ارتفاع داشت و در دوران های مختلف بازسازی شده بود، اما در تاریخ 1354 ق توسط یاسین هاشمی، نخست وزیر وقت عراق به بهانه کجی آن مناره تخریب شد تا از درآمد موقوفات آن استفاده کند و... .

مناره ی جنوبی

ص: 282

در سال 786 ق. سلطان احمد جلایری این مناره را در دیوار قبله، در فاصله ده متری گنبد به ارتفاع 25 متر و قطر 4 متر ساخت و در سال 1237 ق. نصف بالای آن توسط همسر محمد شاه دختر مصطفی خان [عموی ناصر الدین شاه] طلاکاری شد.

مناره ی غربی

این مناره در سمت قبله و در زاویه ی غربی دیوار آن ساخته شده است، و در سال 1356 ق. که اندکی کج شده بود، توسط سیف الدین طاهر بازسازی شد.

فعالاً حرم مطهر سیدالشهدا (علیه السلام) دارای دو مناره طلایی است که توسط سلطان احمد جلایری ساخته شده است و تعداد 8024 خشت طلا در آن دو مناره به کار رفته است.

ص: 283

اشاره

حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) دارای سه ایوان است که عبارتند از:

ایوان طلا (جنوبی)

این ایوان مستطیل شکل با طول 36 و عرض میانی 10 متر و دارای 12 ستون سنگی یک پارچه با ارتفاع متفاوت [ستون های میانی 13 و ستون های جانبی 9 متر] می باشد.

این ایوان دارای سه در به داخل روضه می باشد؛ آیات نقش بسته قرآن، ابیات عربی جالب و روکش طلا به زیبایی درها افزوده است که دیوارهای این ایوان به همت یکی از همسران فتحعلی شاه قاجار در سال 1232 ق. با طلای خالص زرانود شده است. همچنین در سقف ایوان، آیات قرآن عظیم الشان جلب توجه می کنند.

ایوان شمالی (صافی صفا) وزیر

این ایوان را که شاه صافی ساخته و چون وزیر حکومت قاجار بوده به نام ایوان وزیر معروف شده بود. مدفن بانی این ایوان و عده ای از علما از جمله سید میرزا هادی حسینی و سید جواد هندی در این ایوان قرار دارد.

ایوان غربی (ناصری) حمیدی

این ایوان با ارتفاع 15 متر در ضلع غربی قرار دارد و در سال 1275 ق. به دستور ناصر الدین شاه قاجار ساخته و بعداً توسط سلطان عبد الحمید عثمانی بازسازی شد، لذا به نام آنان معروف شده است.

ح: صحن جامع حسینی (صحن مشهد)

ص: 285

این صحن بزرگ حرم امام حسین (علیه السلام) و شهدای کربلا به مساحت 1500 متر با دیواری به ارتفاع 12 متر در گرداگرد حرم قرار دارد و جالب است که این صحن از داخل به شکل مستطیل کامل و از بیرون به شکل بیضی به نمای شبیه کشتی دیده می شود.

این صحن دارای 65 ایوان و حجره است؛ قسمت پایین دیوار صحن تا 2 متر با سنگ و 10 متر فوقانی با کاشی زیبا، کتیبه ها و با آیات قرآن عظیم الشان مزین شده است.

ط: درهای صحن حرم

اشاره

صحن حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) دارای 10 در (باب) می باشد که از باب القبله و سپس از سمت راست آن به ترتیب به این شرح معرفی می شود:

ص: 286

باب القبله (باب الذهب)

این در، در اصلی صحن حرم است که در سمت قبله قرار دارد و به ایوان طلا باز می شود؛ این در به تاریخ 1275 ق. به دست احمد گواد ساخته شده است؛ ارتفاع جایگاه این در 15 متر و کف آن 8 متر می باشد که دروازه موجود در آن 6 متر ارتفاع و 4 متر عرض دارد، و دو طرف این در، در دو طبقه 14 حجره قرار دارند.

باب الرجاء

در نزدیکی باب القبله، باب الرجاء با ارتفاع پنج متر و عرض سه متر و نیم قرار دارد. [باب الرجاء یعنی در امید] به همین مناسبت به این نام خوانده شده است.

باب قاضی الحاجات

ص: 287

این باب به یاد حضرت مهدی (عج) به این نام نامیده شده و در برابر سوق العرب واقع شده است.

باب الشهداء

این در (باب) به نام مقدس شهدای کربلا نامگذاری شده است و در ضلع شرقی و به طرف حرم حضرت ابی الفضل (علیه السلام) قرار دارد که دارای چهار متر طول و سه متر عرض است.

باب الکرامه

در ضلع شمال شرقی صحن مطهر، این در (باب) قرار دارد و به خاطر عنایت و کرامت امام حسین (علیه السلام) باب الکرامه نامیده شده است، که کتیبه های زیبای آیات کلام وحی بر روی این دروازه ها جان و روان انسان را نوازش می دهند.

ص: 288

باب السلام

در وسط ضلع شمالی، باب السلام واقع شده، [چون مؤمنان از آن جا به سیدالشهدا سلام می دادند، به این نام مشهور شده است.] این در (باب) چهار متر طول و سه متر عرض دارد و همانند سایر درها با آیات قرآن مزین شده است.

باب السدره

در ضلع شمال غربی صحن حرم دری (بابی) به ارتفاع چهار متر و عرض سه متر به یاد درخت سدري که علامت نشانه ی مرقد امام حسین (علیه السلام) بود و توسط عمال هارون قطع شد، قرار دارد که قبلاً بیان گردید.

باب السلطانيه

ص: 289

در غرب صحن مطهر دری (بایی) به بلندی چهار متر و عرض سه متر به نام باب السلطانیه، مزین با آیات قرآن قرار دارد. این در (باب)، توسط یکی از سلاطین عثمانی ساخته شده است؛ لذا به این نام شهرت دارد.

باب رأس الحسین

این در (باب) با طول چهار متر و عرض سه متر به طرف سر مبارک سیدالشهدا (علیه السلام) واقع شده که آیات قرآن حک شده ی در بالای این در، زینت بخش آن است.

باب الزینیه

ص: 290

به طرف تل زینبیه در جنوب غربی صحن حرم، باب الزینبیه واقع شده است. این در نیز چهار متر ارتفاع و سه متر عرض دارد و با آیاتی از کلام نور مزین گردیده است.

تذکر: قابل توجه این که تمام بخش های حرم ها در سیر تحولات و نقشه های جدید و مدرن، گاهی دستخوش تغییرات کلی یا جزئی می شوند؛ لذا تاریخ و تاریخ ساز ثابت می ماند و آئینه و آئینه دار ساختاری و نمادی تغییر می کند و...

ی: خزانه و کتابخانه ی حرم مطهر

اشاره

در این جا، در دو بخش به خزانه و کتابخانه اشاره می شود:

بخش اول: کتابخانه

ص: 291

در این کتابخانه اشیای گرانبهای فرهنگی و تمدن اسلامی فراوانی وجود دارد که برخی عبارتند از:

برخی از نسخه های خطی قرآن روی پوست نازک بسیار زیبا و نفیس که به خط مبارک امام زین العابدین (علیه السلام) نوشته شده است، می باشد البته برخی از آن نسخه های خطی قرآن کریم، به امیرمؤمنان (علیه السلام) نسبت داده شده اند.

در مجموع تعداد 72 نسخه ی زیبای خطی نفیس و ممتاز قرآن عظیم الشان که برخی با ترجمه های فارسی میان خطی و برخی با خط کوفی است، در آن گنجینه وجود دارد که اغلب با آب طلا نوشته یا تزیین شده اند.

ص: 292

نسخه ی خطی قرآن در قطع های کوچک، بزرگ و متوسط با خط معمولی است که در این گنجینه نگهداری می شوند.

تعدادی قرآن های چاپی با ویژگی های جالب نیز در این کتابخانه موجود است.

در داخل صندوقچه ای در داخل ضریح اشعاری وجود دارد، که با چند لایه و پنبه پیچیده شده است و در داخل شیشه نگهداری می شود که گفته شده این اشعار منسوب به پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می باشد.

بخش دوم: خزانه حرم و اشیای حیرت انگیز

در این خزانه اشیای قدیمی طلایی، نقره ای، زربافت و ... وجود دارد که برخی از مهم ترین آن ها عبارتند از:

ص: 293

تاجی از قتیفه ی سبز رنگ که در شش گوشه ی آن نوارهایی قرار دارند و بر روی هر نوار 94 مروارید متوسط است. این تاج دارای یک طوق طلا است که خود 16 کنگره دارد و هر کنگره، خود به دانه های مروارید و دو نگین قرمز رنگ از سنگ های قیمتی تزیین یافته است. مجموع مرواریدهایی که در این کنگره ها به کار رفته 383 قطعه است.

در قسمت پایین کنگره ها نواری بر گرد این تاج است که 125 مروارید آن را زینت داده و در پایین آن هم کمر بند دیگری است که 137 مروارید بزرگ بر روی آن قرار گرفته است. در اسکلت تاج هم 31 قطعه سنگ لعل سرخ است و از این تعداد، 8 قطعه، بزرگ و مسطح و دیگر قطعه ها متوسط یا کوچک هستند. این تاج در صندوقچه ای نقره ای به شکل فانوس محافظت می شود.

ص: 294

دوال تیغی... در داخل شش گل طلایی نهاده شده است که در میان هریک از گل ها دانه ای زمرد سبز جالب قرار داده اند. و... .

شمشیری کهن از جنس طلا که آن را نیز امیر حسن علی خان اهدا کرده و شامل تیغه، قبضه طلا و غلافی می باشد که با 12 قطعه زمرد درشت و مرغوب و همچنین 3 قطعه یاقوت سرخ مرغوب تزیین شده است و در نوک غلاف، قطعه طلایی وجود دارد که با 12 قطعه زمرد درشت و مرغوب و همچنین 22 قطعه یاقوت سرخ مرغوب آذین یافته و بر قبضه شمشیر هم نقش هایی وجود دارد و علاوه بر این، بر روی آن نگین هایی از سنگ های قیمتی و نگینی از زمرد اعلا کار شده است.

زینی (پشت اسب) از طلا، همراه با لگام، فلاده، دهنه و جلیقه طلاکاری شده است و رکاب های این زین هم از نقره است.

ص: 295

آینه ای بلند که در اطراف آن ورق هایی از جنس طلا- قرار گرفته و این ورق ها نیز خود در جمع به 77 قطعه یاقوت سرخ آذین یافته و بر بالای آن تاجی از ورق طلاست که با سنگ های یاقوت و زمرد و الماس عادی تزیین شده است.

بازوبند تعویذی که در میان آن دایره ای تزیین یافته به الماس وجود دارد و از سمت بال دارای بندکی است که به الماس تزیین شده و خود نیز به دو قطعه زمرد آذین شده است.

دو جفت گوشواره طلا که بر روی هر کدام نگین هایی از یاقوت و زمرد کار و اطراف آن ها نیز با دانه های مروارید تزیین شده است.

ص: 296

سینه ی زرهی مشبک که کناره هایش با نگین هایی از الماس و یاقوت تزیین شده است. در وسط آن یک نگین گران قیمت زمرد نیز قرار دارد....

تندیسی طلایی به شکل سر خروس که به یاقوت زینت یافته و بر آن نوشته شده است: «وقف روضه ی شهدای کربلا سنه 1276».

کمربندی که به 33 قطعه طلا و همچنین به نگین های فیروزه و یاقوت زینت یافته است.

گردنبند مرواریدی به وزن 15 مثقال که در آن نگین هایی از زمرد و یاقوت هم به کار رفته است.

سینه ریزی از جنس مروارید که دارای سیزده رشته است و در هر رشته آن 24 دانه مروارید وجود دارد.

ص: 297

لوح زیارت نامه ای که با نگین هایی از یاقوت، زمرد و فیروزه تزیین شده است.

پیشانی پوش اسب که قسمت بالای آن به شکل حصیری بافته شده که در آن یازده قطعه طلایی به کار رفته و در هر قطعه نیز نگین هایی از یاقوت و زمرد جای داده شده است.

دو شمعدان بزرگ که پایه آن ها از جنس نقره و قسمت بالایی آن ها از طلاست و وزن تقریبی طلای به کار رفته در هر کدام، به 1500 مثقال می رسد. این دو شمعدان که هدیه ی مادر سلطان عبدالعزیز بن سلطان محمود عثمانی است، در زیر گنبد حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) آویخته شده است.

ص: 298

چلچراغی از طلا که وزن مجموع اجزای آن؛ اعم از طلا و غیر طلا، به 400 مثقال می رسد.

گلاب دانی از طلا- و آبگینه که وزن آن 127 مثقال است و قطعه هایی از مروارید در آن به کار رفته و به گونه ای چشم نواز ترین شده است، ظاهراً قدمت و قیمت فراوانی نیز دارد.

جعبه ی قرآنی از جنس طلا به وزن 131 مثقال.

شمشیری گران قیمت از جنس طلا که میرزا محمد خان آن را به حرم امام هدیه کرده و آن را در داخل مشبک ضریح مطهر نهاده اند.

دو سجاده که در آن ها دانه هایی از مروارید بافته و عبارت «سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى وَبِحَمْدِهِ» بر آن نوشته شده است.

ص: 299

سجاده ای سفید رنگ که نام های امامان دوازده گانه بر آن نوشته شده است.

مجموعه ای از سپرها، شمشیرها، تبرها، تیشه ها، خنجرها، قمه ها و شمعدان های قدیمی که دارای ارزش تاریخی هستند.

سپری ظاهراً کهن که دارای میخ هایی از جنس طلا است و به نگین هایی از یاقوت زینت یافته است؛ این سپر را در درون ضریح امام (علیه السلام) آویخته اند.

افزون بر صد پرده بسیار قدیمی و پر قیمت در اندازه های مختلف که میانگین آن ها سه در چهار متر بود، هشت بقچه که در بردارنده ی پرده ها و پرچم های کهن و گوناگون هندی و ایرانی و... می باشد نیز قرار دارد.

ص: 300

گلی طلایی که بر آن نقشی از یک پرنده نقش بسته و دارای پنج شاخه مرصع به دانه های الماس است. از این دانه ها، پنج تایی آن ها بزرگ و گران و شش تایی دیگر متوسط است.

چهارتعوید قیمتی که با مرواریدهای ریز، زینت یافته است.

ده تندیس جغه، از جنس طلا که با قطعه هایی از سنگ های قیمتی، از قبیل مروارید و الماس تزیین شده است.

گردنبندها و گردن آویزهای طلا که با نگین هایی از مروارید و همانند آن تزیین شده است.

قطعه هایی طلایی و نقره ای به شکل کف دست، که بسیاری از آن ها با اشکال و نقوش و برخی هم با نگین هایی از سنگ های قیمتی تزیین شده است.

ص: 301

گفتنی است که این نفایس، هدیه هایی است که به حرم امام (علیه السلام) رسیده و با توجه به قدمت، دارای ارزش فراوانی است.

14/3. زیارت فرزند پیامبر ص «سیدالشهداء (علیه السلام)»

اشاره

زیارت امام حسین (علیه السلام) یک وظیفه مقدس و مهم است که با توجه به مقام، شخصیت و فداکاری بی مانند آن حضرت و شناختِ حق او، به این وظیفه ی مقدس باید پرداخت، و به جاست که بدانیم، هستی آفرین مهربان، چه اجر و پاداشی برای زائران آن حضرت و یارانش عنایت می فرماید.

در این باره روایات فراوانی از خاندان رسالت: رسیده است که به ذکر برخی به این شرح بسنده می شود:

ص: 302

در هر عبادتی که انسان برای خدا رنج و مشکلات بیشتری را تحمل کند، پاداش بیشتری خواهد داشت؛ مثل پیاده روی برای زیارت سیدالشهدا (علیه السلام) و... .

عن ابی سعید القاضی قال: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي غُرْفَةٍ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: «مَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ مَاشِيًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ وَبِكُلِّ قَدَمٍ يَرْفَعُهَا وَيَضَعُهَا عِتْقَ رَقَبَةٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ.» (الحديث)

از ابوسعید قاضی، می گوید: بر امام صادق (علیه السلام) در حجره ای وارد شدم آن گاه شنیدم که آن حضرت فرمود: «هرکسی که پیاده به زیارت مرقد حسین (علیه السلام) مشرف شود، به هر گامی و به هر قدمی که برمی دارد و

می گذارد، خداوند اجر و ثواب آزادکردن یک بنده از فرزندان اسماعیل را برای او ثبت می کند.»

عشق فرشتگان به زیارت امام حسین (علیه السلام)

مقام و عظمت امام حسین (علیه السلام)، فرزند پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)، آن قدر والاست که فرشتگان، افتخار خدمتگزاری او را دارند و عاشقانه به زیارتش می شتابند.

عن اسحاق بن عمار قال: سمعتُ ابا عبد الله يقول: «لَيْسَ شَيْءٌ فِي السَّمَوَاتِ إِلَّا وَهُمْ يَسْأَلُونَ اللَّهَ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُمْ فِي زِيَارَةِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَفَوْجٌ يَنْزِلُ وَفَوْجٌ يَعْرُجُ.»

اسحاق بن عمار می گوید: از امام صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمود: «هیچ چیزی در آسمان ها نیست مگر آن که از خداوند تقاضا می کنند

که برایشان اجازه داده شود تا به زیارت امام حسین (علیه السلام) مشرف شوند؛ پس همواره فوجی از فرشتگان برای زیارت نازل می شوند و فوجی بالا می روند.»

در روایت دیگر فضای نورافشان حرم حسینی (علیه السلام) تا آسمان هفتم جلوه گاه فرشتگان دلداده گفته شده است.

عن الصادق (علیه السلام) قال: «مَا بَيْنَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) إِلَى السَّمَاءِ السَّابِعَةِ مُخْتَلَفُ الْمَلَائِكَةِ.»

امام صادق (علیه السلام): «ما بین قبر حسین بن علی (علیهما السلام) تا آسمان هفتم محل رفت و آمد فرشتگان است.»

ولایت و معرفت در زیارت ...

ص: 305

زیارت پیامبران و امامان (علیهم السلام) فرع معرفت آنان است. زیارت برای کسی مفید است که معرفت و شناخت عمیق به حق او و ولایت او داشته باشد؛ آن گونه که در روایات مطرح شده است.

عن حسین بن محمد قال: قال ابوالحسن موسى (عليه السلام): «أَدْنَى مَا يَثَابُ بِهِ زَائِرُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) بِشَطِّ الْفُرَاتِ إِذَا عَرَفَ حَقَّهُ وَ حُرْمَتَهُ وَ وِلَايَتَهُ، أَنْ يَغْفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ.»

حسین بن محمد می گوید: امام کاظم (علیه السلام) فرمود: «کمترین اجر و پاداشی که به زائر ابي عبدالله الحسين (علیه السلام) به شط فرات داده می شود، هرگاه حق، حرمت و ولایت حسین (علیه السلام) را بداند (و با معرفت زیارت کند) گناهان گذشته و آینده او بخشیده می شود.»

ص: 306

اوج زائر حسین (علیه السلام) تا اعلیٰ علیین

بدون تردید از مهم ترین شرایط زیارت امام حسین (علیه السلام) و سایر پیشوایان دین شناخت حق و جایگاه آنان است.

عن اسحاق بن عمار عن الصادق (علیه السلام) قال: «مَنْ أَتَى الْحُسَيْنَ عَارِفًا بِحَقِّهِ كَتَبَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ فِي أَعْلَىٰ عِلِّيِّينَ.»

[در روایت دیگر (من اتی قبر الحسین) دارد.]

امام صادق (علیه السلام): «هرکسی که به زیارت امام حسین (علیه السلام) بیاید و عارف به حق او باشد، خداوند در اعلیٰ علیین (مقام بلند و قرب خداوندی) مقام او را ثبت می کند.»

امان خدا برای زائر امام حسین (علیه السلام)

ص: 307

با عنایاتی که خداوند به امام حسین (علیه السلام) دارد کم بهاترین چیزی که برای زائر امام حسین (علیه السلام) مرحمت می فرماید، این است که جان و مال او را حفظ فرموده، او را سالم به خاندانش می رساند.

عن عبدالله بن هلال عن أبي عبدالله (عليه السلام) قال قلت: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا أَدْنَى مَا لِرُؤَاةِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَقَالَ (عليه السلام) لِي: «يَا عَبْدَ اللَّهِ إِنَّ أَدْنَى مَا يَكُونُ لَهُ أَنْ يَحْفَظَ فِي نَفْسِهِ وَ مَالِهِ حَتَّى يَرُدَّهُ إِلَى أَهْلِهِ فَإِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَانَ اللَّهُ الْحَافِظَ لَهُ.»

عبدالله بن هلال می گوید: به امام صادق عرض کردم فدای شما شوم کمترین پاداش برای زائر حسین (علیه السلام) چیست؟ آن حضرت برای من فرمود: «ای عبدالله! همانا کمترین پاداش برای زائر حسین (علیه السلام) این است

که تا بازگشت زائر به سوی خانواده اش، خدا جان و مال زائر حسین (علیه السلام) را حفظ می کند و در روز قیامت خداوند او را بیشتر حفظ خواهد کرد.

زیارت امام حسین (علیه السلام) زیارت خداست

برای ارج نهادن به کسی که تمام هستی خود را در راه خدا تقدیم کرد و اهل بیتش که اهل بیت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) بودند، در راه خدا اسیر شدند، اگر مؤمنی حق شناس به زیارتش برود، خداوند بزرگ ترین مقام و پاداش را به او عنایت خواهد فرمود که عقل ها حیران بمانند.

عن الحسين القمي (ره) عن أبي الحسن الرضا (عليه السلام) قال: «مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) بِشَطِّ الْفُرَاتِ كَانَ كَمَنْ زَارَ اللَّهَ فَوْقَ عَرْشِهِ.» (وفی روایت... فوق کرسیه)

ص: 309

حسین قمی روایت می کند که امام رضا (علیه السلام) فرمودند: «هرکس که قبر اَبی عبدالله الحسین (علیه السلام) را به شط فرات زیارت کند مانند کسی است که خدا را در بالای عرش او زیارت کرده باشد.» (در برخی روایات فوق کرسی آمده است)

خداوند که جسم و مکان ندارد و در دنیا و آخرت دیده نمی شود؛ زیارت او یک مقام معنوی و روحانی است که به خاطر زیارت امام حسین (علیه السلام) عنایت می کند و جنبه فیزیکی ندارد.

پاداش شگفت انگیز زیارت امام حسین (علیه السلام)

در زیارت پیامبر و ائمه (علیهم السلام) پاداش های اعجاب انگیز و متفاوتی در روایات مطرح شده است، که بستگی به شرایط زمانی، اجتماعی و

ص: 310

دینی دارد. ایمان، عقیده و اخلاص و نیز تحمل رنج و مشکلات زائر اثر جدی در درجات پاداش و ثواب خواهد داشت.

عن صالح النیلی قال: قال ابو عبدالله (علیه السلام): «مَنْ آتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) عَارِفًا بِحَقِّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ مَنْ أَعْتَقَ أَلْفَ نَسَمَةٍ وَ كَمَنْ حَمَلَ أَلْفَ فَرَسٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ مُسْرَجَةً مُلَجَّمَةً.»

امام صادق (علیه السلام): «هرکسی که به زیارت حسین (علیه السلام) بیاید و حق او را بشناسد، خداوند پاداش کسی را که هزار نفر را آزاد کرده باشد و مثل کسی که هزار اسب را زین و لجام کرده در راه خدا داده باشد، برای او ثبت می کند.»

جالب ترین پاداش ها در پرتو امام حسین (علیه السلام)

ص: 311

حسین بن علی (علیهما السلام) که در راه زنده کردن دین و سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیر مؤمنان (علیه السلام) جان فشانی نمودند، در هر جلوه‌ی نورانی ایشان اوج سعادت نهفته است.

عن ابن شیبب عن الرضا (علیه السلام) فی (حدیث) إِنَّهُ قَالَ لَهُ: «... يَابْنَ الشَّيْبِ بْنِ سَرَكَ أَنْ تُلْقِيَ اللَّهَ وَلَا ذَنْبَ عَلَيْكَ فَزَرِ الْحُسَيْنَ (علیه السلام) يَابْنَ الشَّيْبِ بْنِ سَرَكَ أَنْ تَسْكُنَ الْعُرْفَ الْمَبْنِيَةَ فِي الْجَنَّةِ مَعَ النَّبِيِّ (صلی الله علیه و آله و سلم) فَالْعَنَ قَتْلَةَ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) يَابْنَ الشَّيْبِ بْنِ سَرَكَ أَنْ يَكُونَ لَكَ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا لِمَنْ أُشْهِدَ مَعَ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) فَقُلْ مَتَى ذَكَرْتَهُمْ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا...»

ریان بن شیبب از امام رضا (علیه السلام) (در ضمن حدیثی) نقل می کند که آن حضرت فرمود: «... ای پسر شیبب! اگر عشق می ورزی و دوست داری

ص: 312

که خدا را ملاقات کنی و گناهی نداشته باشی، حسین (علیه السلام) را زیارت کن. اگر می خواهی که در غرفه های زیبای بهشتی با پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) ساکن شوی قاتلان حسین را نفرین و لعنت کن. ای پسر شیبیب! اگر علاقه داری که ثواب و پاداش شهیدایی که با حسین (علیه السلام) شهید شده اند را داشته باشی، هر وقت به یاد آن ها افتادی و یاد و ذکرشان به میان آمد بگو: ای کاش من با ایشان می بودم تا به فیض و رستگاری بزرگ نایل می شدم (و می رسیدم)...

زائر حسین (علیه السلام) همسایه پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

یکی از مهم ترین آرزوهای ما که همواره در نیایش ها آن را از خدا می خواهیم، همجواری با پیامبر اسلام و خاندان او: در بهشت است

ص: 313

که خداوند این افتخار را نصیب زائران مؤمن و مخلص سیدالشهداء امام حسین (علیه السلام) می فرماید.

عن ابی اسامه، عن الصادق (علیه السلام) قال: «مَنْ أَرَادَ أَنْ يَكُونَ فِي جَوَارِ نَبِيِّهِ وَجَوَارِ عَلِيِّ وَفَاطِمَةَ فَلَا يَدَعُ زِيَارَةَ الْحُسَيْنِ (علیه السلام)».

امام صادق (علیه السلام): «کسی که آرزو دارد و می خواهد در همسایگی پیامبر و علی و فاطمه زهرا (علیها السلام) [در بهشت] باشد، زیارت حسین (علیه السلام) را از دست ندهد.»

زائر امام حسین (علیه السلام) با استقبال فرشته ها

چه زیبا است که فرشتگان از زائران امام حسین (علیه السلام) استقبال و در حق آنان دعا کنند.

ص: 314

عن ابان بن تغلب قال: قال ابو عبد الله (عليه السلام): «ان اربعة آلاف ملك عند قبر الحسين شعثاً غبراً يبكونه الى يوم القيامة، رئيسهم ملك يقال له منصور فلا يزوروه زائر الا استقبلوه ولا يودعه مودع الا شىء - عوه ولا يمرض الا عادوه ولا يموت الا صلوا على جنازته واستغفروا له بعد موته.»

امام صادق (عليه السلام): «همانا چهار هزار فرشته در نزد قبر حسين ژولیده و غبار آلود تا روز قیامت گریه می کنند. رئیس آن ها فرشته ای است به نام منصور. هیچ زائری به زیارت امام حسین (عليه السلام) نمی رود مگر آن که آن فرشتگان به استقبال او می روند و اگر مریض شود، عیادتش می کنند. وقتی که بمیرد (فرشته ها) نماز جنازه او را می خوانند و بعد از مردنش برای او طلب استغفار می کنند.»

زائر حسین (علیه السلام) جلوتر به بهشت می رود

عن زراره قال سمعت ابا عبد الله (عليه السلام) يقول: «إِنَّ لِزَوَّارِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَضْلًا عَلَى النَّاسِ قُلْتُ: وَمَا فَضْلُهُمْ؟ قَالَ (عليه السلام): يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ قَبْلَ النَّاسِ بِأَرْبَعِينَ عَامًا وَسَائِرُ النَّاسِ فِي الْحِسَابِ وَالْمَوْقِفِ.»

زراره می گوید: شنیدم امام صادق (علیه السلام) می فرمود: «همانا برای زائر حسین بن علی (علیهما السلام) فضیلت و برتری در روز قیامت بر سایر مردم است. عرض کردم: چه فضیلتی دارند؟ فرمود: چهل سال از سایر مردم جلوتر داخل بهشت می شوند در حالی که سایر مردم در حساب و در موقف خواهند بود.»

زیارت امام حسین از برترین اعمال

ص: 316

عن ابی خدیجه عن ابی عبدالله (علیه السلام) قال: سَأَلْتُهُ عَنْ زِيَارَةِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) قَالَ (علیه السلام): «إِنَّهُ أَفْضَلُ مَا يَكُونُ مِنَ الْأَعْمَالِ.»

ابو خدیجه می گوید: از امام صادق (علیه السلام) از زیارت قبر حسین (علیه السلام) سؤال کردم، فرمود: «همانا آن (زیارت حسین) از برترین و با فضیلت ترین (در ردیف بهترین) اعمال است.»

دوستی اهل بیت در زیارت حسین (علیه السلام)

عَنْ سَيْفِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنِ الْخُضْرَمِيِّ عَنِ أَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) (فِي حَدِيثٍ) قَالَ (علیه السلام): «مَنْ كَانَ لَنَا مُجِيبًا فَلْيَرْغَبْ لِيَزَارِهِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) فَمَنْ كَانَ لِلْحُسَيْنِ مُجِيبًا زُورًا، عَرَفْنَاهُ بِالْحُبِّ لَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ (عليهم السلام) وَكَانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَمَنْ لَمْ يَكُنْ لِلْحُسَيْنِ (علیه السلام) زُورًا كَانَ نَاقِصَ الْإِيمَانِ.»

ص: 317

سیف بن عمیر از خضرمی روایت می کند، امام محمد باقر (علیه السلام) (در ضمن حدیثی) فرمود: «هرکس که دوست ما باشد باید عشق به زیارت قبر حسین (علیه السلام) بورزد و هرکس که دوست و زوار حسین (علیه السلام) باشد ما او را به دوستی اهل بیت (علیهم السلام) می شناسیم و او از اهل بهشت خواهد بود، و هرکس که زوار حسین نباشد، ناقص الایمان خواهد بود.» [در صورتی که زیارت میسر است و کسی به زیارت نرود] چنان چه قبلاً مطرح شد.

امتیازهای زائر حسین (علیه السلام)

آزادی از آتش جهنم، ایمن شدن از وحشت رستاخیز و برآورده شدن نیازهای دارین از امتیازاتی است که خداوند برای زائر با اخلاص امام حسین (علیه السلام) عنایت می فرماید.

ص: 318

عن الصادق (عليه السلام) : «مَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) لِيَلِّهِ وَفِي اللَّهِ اعْتَمَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ وَآمَنَهُ يَوْمَ الْفَزَعِ الْكَبِيرِ وَلَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ إِلَّا أَعْطَاهَا.»

امام صادق (عليه السلام) : «هرکس برای خدا قبر حسین (عليه السلام) را زیارت کند، خداوند او را از آتش جهنم آزاد می کند و او را در روز فزع بزرگ (روز قیامت) ایمن سازد و هیچ حاجت از حاجت های دنیایی و آخرتی از خدا نخواهد مگر آن که خداوند او را عطا فرماید.»

زائر حسین (عليه السلام) و شفاعت 100 نفر

یکی از مسایل مهم و قابل توجه مسئله شفاعت است که بسیار بحث عمیق و اساسی می خواهد و مقام شفاعت برای کسی نمی رسد مگر با

ص: 319

اذن و اجازه خدا. تنها اوست که این مقام را برای پیامبر و ائمه (علیهم السلام) و علما و شهداء و اولیاء الله عنایت می فرماید.

عن سيف التمار عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال سمعته يقول: «زائر الحسين (عليه السلام) مُشَفَّعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ لِمَاؤِ رَجُلٍ كُلُّهُمْ قَدْ وَجِبَتْ لَهُمُ النَّارُ مِمَّنْ كَانَ فِي الدُّنْيَا مِنَ الْمُسْرِفِينَ.»

سيف تمار می گوید: از امام صادق شنیدم که می فرمود: «زائر حسین شافع است که شفاعت او در روز قیامت برای صد نفر پذیرفته می شود، که همه ی آنان مستحق آتش باشند، از کسانی که در دنیا از مسرفین و اسراف کنندگان بوده است.»

فرمان زیارت حسین (علیه السلام) برای شیعه

ص: 320

أئمة ی طاهرین (علیهم السلام) در برخی موارد برای شیعیان فرمان زیارت سید الشهداء (علیه السلام) را صادر کرده اند تا به عنوان یک وظیفه ی مقدس به آن پردازند و به بهره های ویژه ای نایل شوند.

عن محمد بن مسلم عن ابی جعفر (علیهما السلام) قال: «مُرُوا شِعْتَنَا بِزِيَارَةِ الْحُسَيْنِ فَإِنَّ إِتْيَانَهُ يَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَيُمَدُّ فِي الْعُمُرِ وَيُدْفَعُ مَدَافِعَ السَّوِّءِ وَإِتْيَانُهُ مَفْرُوضٌ عَلَى كُلِّ مُؤْمِنٍ يَقِرُّ لَهُ بِالْإِمَامَةِ مِنَ اللَّهِ.»

امام محمد باقر (علیه السلام): «شیعیان ما را به زیارت امام حسین (علیه السلام) دستور بدهید، همانا زیارت آن حضرت رزق و روزی را زیاد، عمر را طولانی و پدیده های بد را دفع می کند، و بر هر مؤمنی که به امامت آن حضرت از طرف خدا اقرار داشته باشد، زیارت آن حضرت فرض و لازم است.»

ایام زیارت از عمر حساب نمی شود

ص: 321

عن الامام الرضا عن ابيه قال: قال الصادق (عليه السلام): «إِنَّ أَيَّامَ زَائِرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) لَا تُعَدُّ مِنْ أَجَالِهِمْ.»

امام رضا (عليه السلام) از پدرش روایت کرده است که: امام صادق فرموده است: «همانا روزهای زیارت زائر حسین بن علی از اجل های آنان به حساب نمی آید (یعنی آن روزها از عمرشان حساب نمی شود.)»

زیارت امام حسین (عليه السلام) و دفع بلاها

زیارت پیامبر و امام: فواید فراوان معنوی، مادی، دنیوی و اخروی دارد که برخی در زیارت امام حسین مطرح شده است.

عن محمد بن مسلم عن ابي جعفر (عليهما السلام) قال: «مُرُوا شَيْعَتَنَا بِزِيَارَةِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) فَإِنَّ زِيَارَتَهُ تَدْفَعُ الْهَدْمَ وَالْغَرَقَ وَالْحُرْقَ وَ أَكَلَ

ص: 322

السَّبْعُ وَزِيَارَةُ مُفْتَرَضَةٌ عَلَى مَنْ أَقَرَّ لِلْحُسَيْنِ (عليه السلام) بِالْإِمَامَةِ مِنَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ.»

امام محمد باقر (عليه السلام) : «امر کنید و دستور دهید شیعیان ما را به زیارت حسین بن علی (علیهما السلام) . همانا زیارت آن حضرت از گرفتاری، خراب شدن سقف، غرق شدن، آتش سوزی و خوردن درنده نجات می دهد، و زیارت آن حضرت برکسی که به امامت امام حسین (عليه السلام) اقرار داشته باشد از جانب خدای عزوجل فرض و حق است.»

با شوق زیارت زیر پرچم حسین (عليه السلام)

گاهی انسان عملی را با بی میلی و بی توجهی انجام می دهد و گاهی با عشق و علاقه و اشتیاق به عملی می پردازد و این شوق برخواسته از ایمان انسان است و پاداش فراوانی دارد.

ص: 323

محمد بن مسلم می گوید: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم، چه پاداشی است برای کسی که به زیارت قبر امام حسین مشرف شود؟ حضرت فرمود: «کسی که با شوق و علاقه به زیارت مرقد حسین (علیه السلام) مشرف شود، از بندگان باعظمت خداوند خواهد بود و زیر پرچم حسین بن علی (علیهما السلام) قرار خواهد داشت تا آن که خدا آنان را دسته جمعی وارد بهشت فرماید.»

فرشتگان بزرگ با زائر مخلص

انسان ها با دو بال ایمان و اعمال صالحه به مقامی می رسند که فرشتگان بزرگ الهی افتخار خدمتگذاری آنان را خواهند داشت. چنان چه در روایت آمده است:

ص: 324

عن صفوان بن مهران عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «مَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ وَهُوَ يَرِيدُ اللّٰهَ عَزَّوَجَلَّ شَيعَهُ جَبْرَائِيلُ وَمِيكَائِيلُ وَاسْرَافِيلُ حَتَّى يَرِدَ اِلَى مَنْزِلِهِ.»

امام صادق (علیه السلام): «کسی که قبر امام حسین (علیه السلام) را زیارت کند و حال آن که از این زیارت، رضای خدا را در نظر داشته باشد، جبرئیل و میکائیل و اسرافیل او را مشایعت می کنند تا آن که به خانه اش برگرداند.»

زائر حسین همسفره آل عبا:

هرگاه زائر امام حسین (علیه السلام) با نیت خالص به زیارت مشرف می شود، خداوند برای آنان یک مدال ویژه عنایت می کند که یکی از بهترین مدال ها قرار گرفتن بر سر سفره پیشوایان دین است.

ص: 325

عن ابی بصیر قال: سمعت ابا عبد الله (عليه السلام) و ابا جعفر (عليه السلام) يقول: «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَكُونَ مَسْكِنَهُ فِي الْجَنَّةِ وَ مَأْوَاهُ الْجَنَّةُ فَلَا يَدَعُ زِيَارَةَ الْمَظْلُومِ قُلْتُ مَنْ هُوَ؟ قَالَ (عليه السلام): الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عليهما السلام) صَاحِبُ كَرْبَلَا مَنْ آتَاهُ شَوْقًا إِلَيْهِ وَ حُبًّا رَسُولِ اللَّهِ وَ حُبًّا فَاطِمَةَ 3 وَ حُبًّا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام): أَقْعَدَهُ اللَّهُ عَلَى مَوَائِدِ الْجَنَّةِ يَأْكُلُ مَعَهُمُ وَ النَّاسُ فِي الْحِسَابِ.»

ابو بصیر می گوید از امام صادق و امام محمد باقر (علیه السلام) شنیدم که می فرمود: «کسی که دوست دارد جایگاه و قرارگاه او در بهشت باشد، نباید زیارت مظلوم را ترک کند، عرض کردم آن مظلوم کیست؟ فرمود: حسین بن علی صاحب کربلا؛ کسی که به زیارت او با شوق بیاید به خاطر محبت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و محبت فاطمه زهرا و محبت امیرالمؤمنین (علیه السلام) (آن حضرت را زیارت کند) خداوند او را بر سفره

بهشتی بنشانند و با آنان از نعمت های بهشتی استفاده کند در حالی که سایر مردم مشغول حساب های شان باشند.»

به زیارت رفتن خانم ها

جای تردید نیست که تکالیف شرعی و برنامه های دینی برای همه مسلمانان اعم از زن و مرد یکسان است و در دستورات الهی که اوج معنوی انسان است، همه انسان های مؤمن سهم گرفته، به کمال لایق انسانی خواهند رسید. یکی از آن دستورات معنوی زیارت سرور آزادگان امام حسین (علیه السلام) است که بر مرد و زن یک وظیفه مقدس و ارزشی است؛ چنان چه در روایات آمده است: عن ام سعید الاحمسیه قالت: قال لی ابو عبدالله (علیه السلام): «یا اُمَّ سَعِيدِ! تَزُورِیْنَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ؟ قَالَتْ:

ص: 327

قُلْتُ نَعَمْ قَالَ (عليه السلام): يَا أُمَّ سَعِيدٍ! زُورِيهِ فَإِنَّ زِيَارَةَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) وَاجِبَةٌ عَلَى الرَّجَالِ وَالنِّسَاءِ.»

مادر سعید احمسیه می گوید: امام صادق (عليه السلام) به من فرمود: «ای مادر سعید! آیا شما قبر حسین (عليه السلام) را زیارت می کنید؟ گفتم بله، حضرت فرمود: ای مادر سعید! آن حضرت را زیارت کن همانا زیارت امام حسین (عليه السلام) بر مردان و زنان واجب است.»

دعای زهرا برای زائر حسین (عليه السلام)

یکی از برترین جایزه ها برای زائر سید الشهداء (عليه السلام) این است که سیده ی زنان عالمیان حضرت زهرا (علیها السلام) برای آنان طلب استغفار می کند.

عن داوود بن کثیر عن ابی عبد الله قال: «إِنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) تَحْضُرُ رُزُورَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ فَتَسْتَغْفِرُ لَهُمْ ذُنُوبَهُمْ.»

ص: 328

امام صادق (علیه السلام): «همانا فاطمه دختر محمد ص در نزد زائر قبر فرزندش حسین (علیه السلام) حاضر می شود؛ آن گاه برای
آمزش گناهان شان برای آنان طلب مغفرت می فرماید.»

دعای امام صادق (علیه السلام) برای زائر حسین

عن معاویه بن وهب قال: وضعت علی ابی عبدالله (علیه السلام) وَ هُوَ فِي مُصَلَاةٍ فَجَلَسْتُ حَتَّى قَضَى صَلَاتَهُ فَسَمِعْتُهُ وَ هُوَ يَنَاجِي رَبَّهُ وَ
يَقُولُ: (يَا مَنْ خَصَّنَا بِالْكَرَامَةِ وَ وَعَدَنَا الشَّفَاعَةَ ...) اِغْفِرْ لِي وَ لِأَخْوَانِي وَ زُورِ قَبْرِ أَبِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) الَّذِينَ أَنْفَقُوا
أَمْوَالَهُمْ...»

معاویه بن وهب می گوید: به محضر امام صادق (علیه السلام) مشرف شدم، دیدم در جای نماز خویش مشغول نماز بود. من نشستم تا
نماز خود را تمام کرد. آن گاه شنیدم که با پروردگارش مناجات می کرد و می گفت:

ص: 329

«ای کسی که ما را به کرامت مخصوص فرموده ای و به ما وعده شفاعت داده ای ... من و برادرانم و زیارت کنندگان مرقد پدرم حسین بن علی (علیهما السلام) را مغفرت فرما، آنان که از دارایی شان [در این راه] انفاق و خرج کرده اند.» [امام (علیه السلام) دعا برای زائران پدرش امام حسین (علیه السلام) را در ردیف دعا برای خود قرار داده است.]

زیارت امام حسین (علیه السلام) با ترس از دشمن

زراره می گوید: برای امام محمد باقر (علیه السلام) عرض کردم: چه می فرمایید درباره ی کسی که پدرت حسین (علیه السلام) را با خوف و ترس زیارت کند؟ حضرت فرمود: «خداوند او را در روز فزع بزرگ [ترس بزرگ روز رستاخیز] ایمن می فرماید و فرشته با بشارت و نوید به دیدارش آمده،

ص: 330

برای زائر می گوید: نترس و ناراحت نباش اینک روز رستگاری تو است.»

زیارت امام حسین (علیه السلام) در حال تقیه

تقیه از دستورات مهم دینی است که ریشه در قرآن و فرهنگ اسلام دارد. انسان مؤمن برای رسیدن به مقام بلند دینی و عبادی در برخی جاها بایست از سپر خلل ناپذیر تقیه استفاده کند تا شاهد مقصود را به آغوش بکشد؛ تاریخ گواه است که زیارت امام حسین و سایر خاندان رسالت: در برخی زمان ها جز با تقیه امکان پذیر نبوده است؛ لذا ائمه (علیهم السلام) به آن امر عنایت داشته اند.

ص: 331

روی یونس بن ظبیان عن الصادق (علیه السلام): «إِذَا آتَيْتَ الْفُرَاتَ فَاعْتَسِلْ وَالْبَسِ ثَوْبَيْكَ الطَّاهِرِينَ ثُمَّ آتِ الْقَبْرَ وَقُلْ: (صَلِّ اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَاعَبْدِ اللَّهِ «ثَلَاثَ مَرَّاتٍ» وَ قَدْ تَمَّتْ زِيَارَةُكَ هَذِهِ فِي حَالِ التَّقِيهِ.»

امام صادق (علیه السلام): «زمانی که به فرات رفتی غسل کن و هر دو پارچه لباس پاکیزه خود را بپوش، سپس به کنار قبر (حسین) (علیه السلام) بیا و سه مرتبه بگو: «صَلِّ اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ» این زیارت تو در حال تقیه کامل و تمام است.»

15/3. حج و عمره در زیارت امام حسین (علیه السلام)

اشاره

انجام حج و عمره از عبادات پذیرفته شده و ارزشمندی است که در موارد مختلف اجر و پاداش های اعمال مستحبی دیگر با آن مقایسه و

ص: 332

سنجیده می شود مثل زیارت امام حسین (علیه السلام) و... چنان چه در روایات مطرح شده است.

عن محمد بن سنان قال: سمعت الرضا (عليه السلام) يقول: «زِيَارَةُ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) تَعْدِلُ عُمْرَةَ مَقْبُولَةً مَبْرُورَةً.»

محمد بن سنان می گوید: از امام رضا (علیه السلام) شنیدم که می فرمود: «زیارت امام حسین (علیه السلام) برابر یک عمره قبول شده، ارزشمند و مبارک است.»

وعنه، عن الامام الرضا (عليه السلام) قال: «مَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ حَجَّةً مَبْرُورَةً.»

ص: 333

محمد بن سنان از امام رضا (علیه السلام) نقل می کند که می فرمود: «کسی که مرقد امام حسین (علیه السلام) را زیارت کند، خداوند برای او یک حج مبارک و بامیمنت را می نویسد.»

در بعضی روایات زیارت امام حسین (علیه السلام) برابر یک حج مطرح شده است و در بعضی روایات برابر یک عمره گفته شده است. برای انسان این سؤال مطرح می شود که دلیل این اختلاف چیست؟ جواب این سؤال در روایات آمده است که یکی از آن روایات را در این جا می آوریم.

عن عبدالله الانباری عن ابي عبدالله (عليه السلام) (في حديث) قال (عليه السلام): «إِذَا أَرَدْتَ الْحَجَّ وَ لَمْ يَتَّهَيْ لَكَ فَأَتِ قَبْرَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَإِنَّهَا تُكْتَبُ لَكَ حَجَّةً وَ

ص: 334

إِذَا أَرَدْتَ الْعُمْرَةَ وَلَمْ يَتَّهَيَأْ لَكَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ فَإِنَّهَا تُكْتَبُ لَكَ عُمْرَةً.»

عبدالله انباری از امام صادق (علیه السلام) در ضمن حدیث مفصلی روایت کرده است: «هرگاه قصد حج را داشته باشی و برای شما مهیا نشود، آن گاه به زیارت مرقد حسین (علیه السلام) مشرف شوی حج برای شما نوشته خواهد شد و هرگاه تصمیم عمره داشته باشی و برای شما آماده نشود و به زیارت قبر حسین (علیه السلام) بیایی، برای تو پاداش عمره نوشته خواهد شد.»

100 حج با رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)

عن صالح النیلی قال: قال ابو عبد الله (عليه السلام): «مَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ عَارِفًا بِحَقِّهِ كَانَ كَمَنْ حَجَّ مَاءَ حَجَّةٍ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ.»

ص: 335

امام صادق (علیه السلام): «هرکسی که به زیارت مرقد امام حسین (علیه السلام) بیاید در حالی که معرفت به حق آن حضرت داشته باشد، همانند کسی است که صد حج را با پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به جا آورده باشد.»

جواب یک سؤال

درباره زیارت امام حسین (علیه السلام) و بعضی زیارت های دیگر با مقایسه پاداش حج و عمره تفاوت و اختلاف هایی وجود دارد؛ مثلاً یک حج، یک عمره، 100 حج و حتی 1000 حج و 1000 عمره. برای حل این سؤال دلایلی وجود دارد که یکی از آن ها این است که انجام زیارت بستگی دارد به ایمان، معرفت، توجه و اخلاص زائر و اندازه رنج و زحمت (والله العالم).

ص: 336

تا این جا پاداش های زیارت امام حسین (علیه السلام) بیان شد، حال باید دید که آداب زیارت چگونه است.

16/3. آداب و مقررات زیارت امام حسین (علیه السلام)

اشاره

از دیدگاه مکتب اسلام هرکار مهم و ارزشمندی همانند زیارت امام حسین (علیه السلام) دارای آداب ویژه ای است که در روایات مطرح شده است و برخی عبارتند از:

غسل زیارت با آب فرات

عن الصادق (علیه السلام) قال: اذا اتيت ابا عبد الله الحسين (عليه السلام) فاغتسل على شاطئ الفرات ثم البس ثياباً طاهرة، ثم امش حافياً، فإنك في حرم من حرم الله عز وجل (و حرم) رسوله (صلى الله عليه وآله وسلم) و عليك بالتكبير و التهليل و

ص: 337

التَّمَجِيدِ وَالتَّعْظِيمِ لِلَّهِ عَزَّوَجَلَّ كَثِيرًا وَالصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) وَ أَهْلِ بَيْتِهِ، حَتَّى تَصِيرَ إِلَى بَابِ الْحَائِرِ، ثُمَّ تَقُولُ:
(الْسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ...)

امام صادق (عليه السلام): «هرگاه به زیارت ابی عبداللّه الحسین (علیه السلام) آمدی به شط فرات غسل کن، پس لباس پاکیزه خود را بپوش، آن گاه پا برهنه حرکت کن؛ زیرا تو در حرمی از حرم های خدا و پیامبر (صلى الله عليه وآله وسلم) هستی و بر توباد به تکبیر، تهلیل، تمجید و تعظیم خداوند (یعنی با ذکر و یاد خدا حرکت کن) و بر محمد (صلى الله عليه وآله وسلم) و اهل بیتش: درود بفرست تا آن که به در حائر برسی، سپس بگو (السلام علیک ...) آن گاه ده قدم بردار و توقف کن و سی مرتبه «الله اکبر» بگو، سپس حرکت کن تا از جلوی روی آن حضرت وارد شوی و روبه روی حضرت قرار بگیری و قبله را در

ص: 338

بین دو شانه ات قرار داده بگو: (السلام علیک...)[زیارتنامه را با توجه بخوان].

پاداش غسل با آب فرات برای زیارت

خداوند برای کسانی که غسل زیارت شان را با آب فرات انجام دهند، پاداش ویژه ای عنایت خواهد فرمود.

عَنْ زُفَاعَةَ النَّخَّاسِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: «إِنَّ مَنْ خَرَجَ إِلَى قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) عَارِفًا بِحَقِّهِ وَبَلَغَ الْفُرَاتَ وَاغْتَسَلَ فِيهِ وَ خَرَجَ مِنَ الْمَاءِ كَانَ كَمِثْلِ الَّذِي خَرَجَ مِنَ الذُّنُوبِ.»

امام صادق (عليه السلام): «همانا کسی که اقدام کند برای زیارت حرم امام حسین (عليه السلام) در حالی که عارف به حق (و جایگاه) آن حضرت باشد، به

ص: 339

فرات بیاید و در آن غسل کند، وقتی که از آب بیرون بیاید مثل آن است که از گناهان بیرون آمده باشد.»

تشنه، گرسنه و ... در حرم حسینی (علیه السلام)

زیارت کردن امام حسین (علیه السلام) آمادگی جسمی، روحی، روانی ویژه ای لازم دارد که در روایات مطرح شده است.

عن علی بن الحکم عن بعض اصحابنا عن ابی عبدالله (علیه السلام) قال: «إِذَا أَرَدْتَ (أَوْ زُرْتَ) الْحُسَيْنَ (علیه السلام) فَزُرْهُ وَ أَنْتَ حَزِينٌ، مَكْرُوبٌ، شُعْثٌ مُغْبَرٌ، جَائِعٌ، عَطْشَانٌ وَ اسْئَلُهُ الْحَوَائِجَ وَ انصَرِفْ عَنْهُ وَ لَا تَتَّخِذْهُ وَطَنًا.»

علی بن حکم از بعضی اصحاب ما روایت کرده است که امام صادق (علیه السلام) فرمود: «هرگاه قصد زیارت حسین (علیه السلام) را کردی، پس زیارت کن آن حضرت را در حالی که تو محزون، غمناک، ژولیده، غبارآلود،

گرسنه و تشنه باشی و حاجت های خود را از امام حسین (علیه السلام) بخواه (به وسیله امام حسین (علیه السلام) از خدا بخواه) و از حرم برگرد و آن جا را وطن خود قرار نده.»

زیارت حرم حسین (علیه السلام) و عطر و ...

یکی از آداب زیارت های پیشوایان دین استفاده کردن از عطر و بوی خوش است اما در زیارت امام حسین (علیه السلام) نباید از عطر و وسایل زینتی استفاده کرد بلکه باید با نهایت حزن و اندوه به حرم مشرف شد.

عن ابی بصیر عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) (فی حدیث) «... فَإِذَا أَرَدْتَ الْمَشَىٰ إِلَيْهِ فَاغْتَسِلْ وَلَا تُطِيبْ وَلَا تُدْهِنْ وَلَا تَكْتَجِلْ حَتَّىٰ تَأْتِيَ الْقَبْرَ.»

ابوبصیر از امام صادق (علیه السلام) روایت مفصلی را نقل کرده که در قسمتی از آن آمده است: «... هرگاه قصد زیارت امام حسین (علیه السلام) را کردی، غسل

کن و از بوی خوش و روغن و سرمه کردن پرهیز (از وسایل آرایشی نباید استفاده کرد) تا به زیارت مرقد حسین (علیه السلام) مشرف شوی.»

17/3. برخی روزهای زیارتی امام حسین (علیه السلام)

اشاره

زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و هر کدام از ائمه (علیهم السلام) در هر زمان و هر شرایطی که میسر شود، نعمت و عنایت بزرگ الهی است اما در بعضی ماه ها یا روزها و حتی در بعضی ساعت ها اجر و پاداش ویژه دارد و در روایات به آن سفارش شده است؛ لذا از زیارت امام حسین (علیه السلام) در روزهای ویژه در صورت امکان نباید غفلت کرد، و اگر توفیق زیارت حضوری نبود، می توان از راه دور از این فیض بهره مند شد. برخی روزهای زیارتی سیدالشهداء (علیه السلام) عبارتند از: 1- روز عاشورا (روز شهادت امام حسین (علیه السلام))

ص: 342

و یارانش) 2- روز اربعین (بیستم ماه صفر) 3- روز عرفه (9 ذیحجه) 4- نیمه شعبان (روز ولادت امام عصر) 5- سوم شعبان (روز ولادت امام حسین ع) 6- اول ماه رجب (بلکه در تمام سه ماه، رجب، شعبان و ماه رمضان) 7- شب و روز جمعه. 8- شب های قدر. 9- شب عرفه. 10- روز 23 رمضان 11- نیمه ماه رجب 12- روز 14 ربیع الاول، روز به جهنم رفتن یزید. 13- شب عید فطر و شب عید اضحی (قربان) و شب نیمه شعبان، که باعث آمرزش گناه است 14- سه سال پی هم در نیمه شعبان و... در این بخش به روایاتی پرداخته می شود:

الف: زیارت امام حسین (علیه السلام) در روز عاشورا

عَمَّنْ ذِكْرُهُ، عَنْهُمْ: قَالَ: «مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ يَوْمَ عَاشُورَى كَانَ كَمَنْ تَشَحَّطَ بِدَمِهِ بَيْنَ يَدَيْهِ.»

ص: 343

از بعضی روایان نقل شده است که ائمه (علیهم السلام) فرموده اند: «هرکس زیارت کند حسین را در روز عاشورا مثل کسی است که جلوی روی حسین (علیه السلام) به خون خود دست و پا زده باشد.»

ب: شب عاشورا در حرم حسینی (علیه السلام)

عن جابر الجعفی عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «مَنْ بَاتَ عِنْدَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) لَيْلَةَ عَاشُورَاءَ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُطَّحًا بِدَمِهِ وَكَأَنَّهَا قُتِلَ مَعَهُ فِي عَرَصِهِ كَرْبَلَاءَ.»

جابر جعفی از امام صادق (علیه السلام) روایت می کند: «هرکسی در نزد قبر حسین (علیه السلام) در شب عاشورا شب را به روز برساند، در روز قیامت خدا را ملاقات کند؛ یعنی به رحمت خدا برسد در حالی که آغشته به خون خود باشد و گویا با حسین (علیه السلام) در عرصه ی کربلا کشته شده باشد.»

ص: 344

ج: آب دادن در حرم حسینی روز عاشورا

محمد ابن ابی سیار باسناده قال: «مَنْ سَقَى يَوْمَ عَاشُورَاءَ عِنْدَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) كَانَ كَمَنْ تَسْتَقِي عَسْكَرَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) وَ شَهِدَ مَعَهُ.»

محمد بن ابی سیار به اسناد خود روایت می کند: «هرکسی که در روز عاشورا در نزد قبر حسین (علیه السلام) آب بدهد مثل آن کسی است که آب برای سربازان امام حسین (علیه السلام) داده و با حسین (علیه السلام) شهید شده باشد.»

د: زیارت امام حسین (علیه السلام) در عرفه

عن معاوية بن وهب قال: قال لي ابو عبد الله (عليه السلام): «مَنْ عَرَّفَ عِنْدَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَقَدْ شَهِدَ عَرَفَةَ.»

ص: 345

معاویه بن وهب می گوید: امام صادق (علیه السلام) به من گفت: «هرکس در عرفه در نزد قبر امام حسین (علیه السلام) باشد مثل آن است که در عرفه حاضر شده باشد.»

عن حنان بن سدير قال: قال لي ابو عبد الله (عليه السلام): «يا حنان! إذا كان يوم عرفه إيط - لَعَّ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى زُورِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَقَالَ لَهُمْ اسْتَأْنِفُوا الْعَمَلَ فَقَدْ غَفَرَ لَكُمْ.»

حنان بن سدير می گوید: امام صادق (علیه السلام) به من فرمود: «ای حنان! وقتی که روز عرفه می شود، خداوند توجه می کند بر زوار حسین بن علی (علیهما السلام) و برای آنان می فرماید: عمل خود از سر بگیرید؛ زیرا گناهان گذشته شما آمرزیده شد.»

ه: زیارت امام حسین (علیه السلام) در نیمه شعبان

ص: 346

هارون بن خارجه عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «إِذَا كَانَ النُّصْفُ مِنْ شَعْبَانَ نَادَى مُنَادٍ مِنَ الْأَفْقِ الْأَعْلَى: زَائِرِي الْحُسَيْنِ (علیه السلام) إِرْجِعُوا مَغْفُورًا لَكُمْ تُؤَابِكُمْ عَلَى اللَّهِ رَبِّ-كُمْ وَ مُحَمَّدٍ (صلی الله علیه و آله و سلم) نَبِيِّ-كُمْ.»

هارون بن خارجه از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده که فرموده است: «وقتی که نیمه شعبان می شود از افق بلند، منادی ندا می کند: ای زائران حسین (علیه السلام) برگردید در حالی که گناهان شما آمرزیده شده است، اجر و پاداش شما با پروردگار شما و حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) پیامبر شما است.»

و: زیارت نیمه رجب و شعبان

عن البزنطی قال: سألت الرضا (علیه السلام) فی آی شَهْرِ نَزُورِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام)؟ قَالَ (علیه السلام): «فِي النُّصْفِ مِنْ رَجَبٍ وَ النُّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ.»

ص: 347

احمد بزنتی می گوید: از امام رضا (علیه السلام) سؤال کردم: در کدام ماه امام حسین (علیه السلام) را زیارت کنیم؟ حضرت فرمود: «در نیمه ماه رجب و در نیمه ماه شعبان.»

18/3. نماز زیارت امام حسین (علیه السلام)

اشاره

از دیدگاه مکتب اسلام نماز زیارت برای پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم)، ائمه ی طاهرین (علیهم السلام)، حضرت زهرا (علیها السلام) و... مستحب است که با مقررات مخصوص خوانده می شود. و نماز زیارت امام حسین (علیه السلام) در روایات فراوانی مطرح شده است که به برخی اشاره می شود:

ص: 348

الف: عن الحسن بن عطيه عن ابي عبدالله (عليه السلام)

الف: عن الحسن بن عطيه عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: «إِذَا فَرَّغْتَ مِنَ السَّلَامِ عَلَى الشُّهَدَاءِ فَأْتِ قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ فَاجْعَلْهُ بَيْنَ يَدَيْكَ ثُمَّ صَلِّ مَا بَدَأَ لَكَ.»

حسن بن عطيه از امام صادق (عليه السلام) روايت کرده است: «وقتی که از سلام کردن و زیارت شهدا فارغ شدی، در کنار مرقد ابي عبدالله (عليه السلام) بيا و آن را جلوی روی خود قرار بده، آن گاه هر چه خواستی نماز بخوان.»

ب: برترین جایگاه نماز زیارت

در هر نقطه ی حرم نماز خواندن ارزنده است اما برترین جایگاه نماز در ناحیه ی بالای سر مرقد مطهر معرفی شده است.

عن جعفر بن ناجیه عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: «صَلِّ عِنْدَ رَأْسِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام).»

ص: 349

امام صادق (علیه السلام): «در قسمت بالای سر مرقد امام حسین (علیه السلام) نماز بخوان.»

ج: نماز در حرم حسینی

عن ابن ابی عمیر عن رجل، عن ابی جعفر (علیه السلام) قال: قال (علیه السلام) لِرَجُلٍ: «یا فُلانُ ما یمنَعُکَ إذا عَرَضْتَ لَکَ حَاجَةٌ أَنْ تَأْتِيَ قَبْرَ الحُسَینِ (علیه السلام) فَتُصَلِّيَ عِنْدَهُ أَرْبَعَ رَکْعَاتٍ، ثُمَّ تَسْأَلُ حَاجَتَکَ فَإِنَّ الصَّلَاةَ المَفْرُوضَةَ عِنْدَهُ تَعْدِلُ حَاجَةً وَ الصَّلَاةَ النَّافِلَةَ عِنْدَهُ تَعْدِلُ عُمْرَةً.»

ابن ابی عمیر از فردی و او از امام باقر (علیه السلام) روایت کرده است که برای مردی فرمود: «ای فلان! چه چیز تو را مانع می شود هرگاه حاجتی برای تو پیش آید، این که به زیارت مرقد حسین (علیه السلام) مشرف شوی؟ پس در کنار او چهار رکعت نماز به جا آوری، پس حاجت خود را (از خدا)

ص: 350

بخواهی؛ زیرا نماز واجب در کنار قبر حسین (علیه السلام) برابر یک حج و نماز نافله در کنار او برابر یک عمره است.»

د: صلوات فرستادن بر پیامبر و حسین (علیهم السلام)

عن عبيدالله بن علي الحلبي عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: قلت: اِنَّا نَزُورُ قَبْرَ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَكَيْفَ نُصَلِّيْ عِنْدَهُ؟ قَالَ: «تَقُومُ خَلْفَهُ عِنْدَ كِتْفَيْهِ ثُمَّ تُصَلِّيْ عَلَى النَّبِيِّ وَ تُصَلِّيْ عَلَى الْحُسَيْنِ (عليه السلام)».

عبيدالله بن حلبی می گوید به امام صادق عرض کردم: ما قبر امام حسین را زیارت می کنیم، چگونه در نزد آن حضرت صلوات بگوییم؟ حضرت فرمود: «پشت سر در برابر دو شانه حضرت می ایستی، پس بر پیامبر صلوات و درود می گویی و آن گاه بر حسین (علیه السلام) صلوات و درود می فرستی.»

ص: 351

اشاره

اکثر عبادات واجب و مستحب، تکراری است چنانچه که نفس کشیدن، ضربان قلب، گردش خون و ... هم تکراری و حیات آفرین است و مسلماً حکمت ها و فلسفه هایی در تکرار آن ها نهفته است و تکرار زیارت حرم امن خداوند، زیارت پیامبران و ائمه (علیهم السلام) به طور مستحبی نیز مورد تأکید روایات قرار گرفته است که با تکرار آن فواید زیاد معنوی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و ... نصیب جامعه خواهد شد و پاداش های حیرت انگیزی برای زائر دارد. روایاتی در این زمینه وجود دارد که برخی از این قرارند:

1. ثواب صد هزار شهید در زیارت هر ماه

ص: 352

عن داوود بن فرقد قال: قلت لابی عبدالله: «مَا لِمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ (عليه السلام) فِي كُلِّ شَهْرٍ مِنَ الشَّوَابِ؟ قَالَ: لَهُ مِنَ الثَّوَابِ ثَوَابُ مِائَةِ أَلْفِ شَهِيدٍ، مِثْلُ شُهَدَاءِ بَدْرٍ.»

داوود بن فرقد می گوید: به امام صادق (علیه السلام) عرض کردم کسی که در هر ماه امام حسین (علیه السلام) را زیارت کند، چه اجر و پاداشی دارد؟ حضرت فرمود: «پاداش صد هزار شهید همانند شهدای بدر نصیب او خواهد شد.»

2. تفاوت فقیر و سرمایه دار

اسلام اگر چیزی را واجب و یا مستحب اعلام فرموده است توجه عمیق به وضعیت جسمی، اجتماعی و اقتصادی افراد داشته است که زیارت امام حسین (علیه السلام) از آن مستثنی نیست.

ص: 353

عن ابن رثابٍ عن أبي عبد الله (عليه السلام) قال: «حَقُّ عَلَيَّ الْغَنِيِّ أَنْ يَأْتِيَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فِي السَّنَةِ مَرَّتَيْنِ وَحَقُّ عَلَيَّ الْفَقِيرِ أَنْ يَأْتِيَهُ فِي السَّنَةِ مَرَّةً.»

امام صادق (عليه السلام): «برای انسان ثروتمند حق و به جا است که هر سال دوبار به زیارت قبر امام حسین (عليه السلام) برود و برای مستمند حق است که هر سال یک بار به زیارتش مشرف شود.»

«البته زیارت مستحب است و این تحدید، تحدید استجابی است نه الزامی»

20/3. زیارت وداع

اشاره

ص: 354

آخرین زیارت در مکه، مدینه، عتبات عالیات و... به عنوان زیارت وداع است که در روایات آداب ویژه ای دارد.

عن ابی حمزہ الثُمالی عن ابی عبد اللہ (علیه السلام) قال: «إِذَا أَرَدْتَ الْوِدَاعَ بَعْدَ فَرَاعِكَ مِنَ الزِّيَارَاتِ فَأَكْثِرْ فِيهَا مَا اسْتَطَعْتَ ... وَ مَتَى أَرَدْتَ الزِّيَارَةَ فَاغْتَسِلْ وَزُرْ، زَرَوْهُ الْوِدَاعِ ... وَ التَّمَسُّ الْقَبْرِ وَقُلْ: (السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ ...) ثُمَّ ضَعْ خَدَّكَ الْيَمَنِ عَلَى الْقَبْرِ ... وَالْحَّ فِي الدُّعَاءِ وَ الْمَسْئَلَةِ فَإِذَا خَرَجْتَ فَلَا تُؤَلِّ وَجْهَكَ عَنِ الْقَبْرِ حَتَّى تَخْرُجَ.»

امام صادق (علیه السلام): «هرگاه قصد وداع کردی، بعد از فارغ شدن از زیارت ها به اندازه ی توان خود که زیاد زیارت کردی ... وقتی که اراده ی زیارت وداع کردی، غسل کن و زیارت کن همچون زیارت وداع ... و به قبر التماس کن و بگو: (السلام عليك يا ولي الله...)، پس گونه

ص: 355

راست خود را به قبر بگذار و زاری کن در دعا و سؤال، و در وقتِ خارج شدن از کنار قبر رو مگردان تا خارج شوی.»

بازگشت با سلام و بشارت پیامبر (علیه السلام)

چه زیبا و خوشایند است که انسان در بازگشت از زیارت فرزند رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم)، با بشارت و سلام آن حضرت که برترین سوغات است، بازگردد. این گونه زیارت وداع مدال افتخار است.

عن الحسين بن ثوير ... قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) (في حديث): «يَا حُسَيْنُ إِنَّهُ مَنْ خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ يَرِيدُ زِيَارَةَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) ... حَتَّى إِذَا أَرَادَ الْإِنصِيفَ رَأَى أَنَّهُ مَلَكٌ فَقَالَ لَهُ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (عليه السلام) يَقْرئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ لَكَ إِسْتَأْنِيفِ الْعَمَلِ فَقَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا مَضَى.»

ص: 356

امام صادق (علیه السلام) در روایتی به حسین بن ثویر فرمود: «ای حسین! همانا کسی که به منظور زیارت حرم حسین (علیه السلام) از خانه ی خود خارج شود... زمانی که قصد بازگشت کند، فرشته ای می آید و به او می گوید: همانا پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به تو سلام می رساند و می فرماید: عمل خود را از نو آغاز کن که خدا گناهان گذشته ی تو را بخشید.» [البته این مقام بلند و این امتیاز شرایط قابل توجهی دارد]

21/3. ترک زیارت امام حسین (علیه السلام)

اشاره

بدون تردید حج و عمره، زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)، ائمه ی طاهرین (علیهم السلام) و اهل بیت رسالت: حقی است مسلم و اجتناب ناپذیر، و ترک کردن

ص: 357

زیارت حق ناشناسی و واماندن از اوج فضایل است، در این باره برخی روایات ارائه می شود:

جفا و ستم در ترک زیارت سیدالشهدا (علیه السلام)

عن ابن سدير: قال ابو عبد الله (عليه السلام): «رُزِوهُ يَعْنِي الْحُسَيْنَ (عليه السلام) وَ لَا تَجْفُوهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ وَ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ.»

حنان بن سدير می گوید امام صادق (علیه السلام) فرمود: «او را یعنی حسین (علیه السلام) را زیارت کنید و به او جفا نکنید، همانا او سید و آقای شهدا و سرور جوانان اهل بهشت است.»

ترک زیارت بیشتر از 4 سال

عَنْ أَبِي بَابٍ عَنِ الصَّادِقِ: سَأَلْتُهُ عَنْ زِيَارَةِ الْحُسَيْنِ قَالَ: «نَعَمْ تَعْدِلُ عُمْرَةَ وَ لَا يَنْبَغِي التَّخْلُفُ عَنْهُ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِ سِنِينَ.»

ص: 358

ابوناب می گوید: از امام صادق درباره زیارت امام حسین سؤال کردم؟ حضرت فرمود: «بله برابر یک عمره پاداش دارد. و سزاوار نیست که بیش از 4 سال از زیارت تخلف شود.»

ترک زیارت حسین ترک حق پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

عن عبدالرحمن بن کثیر قال: قال ابو عبدالله (عليه السلام): «لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ حَجَّ دَهْرَهُ ثُمَّ لَمْ يَزُرِ الْحُسَيْنَ بْنَ عَلِيٍّ (عليه السلام) لَكَانَ تَارِكًا حَقًّا مِنْ حُقُوقِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) لِإِنَّ حَقَّ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَرِيضَةٌ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَاجِبَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ...»

امام صادق (عليه السلام): «همانا اگر یکی از شما همواره در زندگی خود حج انجام دهد سپس حسین بن علی (عليه السلام) را زیارت نکند، حقی از حقوق

ص: 359

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را ترک کرده است؛ زیرا حق امام حسین (علیه السلام) از جانب خدا بر هر مسلمانی واجب است.»

کوتاهی عُمر در ترک زیارت حسین (علیه السلام)

عن داوود الحمار عن ابی عبداللّٰه (علیه السلام) قال: «مَنْ لَمْ يَزُرِ الْحُسَيْنَ (علیه السلام) فَقَدْ حَرَّمَ خَيْرًا كَثِيرًا وَ نَقَصَ مِنْ عُمرِهِ سَنَةً.»

امام صادق (علیه السلام): «کسی که حسین (علیه السلام) را [بدون عذر] زیارت نکند، به یقین از پاداش فراوانی محروم مانده است و یک سال از عُمر او کاسته خواهد شد.»

22/3. سلام کردن بر حسین (علیه السلام) از هر نقطه عالم

اشاره

ص: 360

عن الحسن بن ثوير قال: كُنْتُ أَنَا وَ يُونُسُ بْنُ ظَبْيَانَ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) وَكَانَ أَكْبَرُنَا فَقَالَ لَهُ (عليه السلام): أَنِّي كَثِيرًا مَّا أَدْكُرُ الْحُسَيْنَ (عليه السلام) فَأَيُّ شَيْءٍ أَقُولُ؟ قَالَ (عليه السلام): قُلْ «صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ، تُعِيدُ ذَلِكَ ثَلَاثًا: «فَإِنَّ السَّلَامَ يَصِلُ إِلَيْهِ مِنْ قَرِيبٍ وَ مِنْ بَعِيدٍ.» الْحَدِيثُ.

حسن بن ثوير می گوید: من و یونس بن ظبیان در محضر امام صادق (علیه السلام) بودیم او بزرگتر بود، به حضرت عرضه داشت: «همانا من بسیار امام حسین (علیه السلام) را یاد می کنم آن گاه چه بگویم؟» حضرت فرمود: «بگو: صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (این جمله را سه بار تکرار کن) زیرا سلام از دور و نزدیک به آن حضرت می رسد.»

دلیل زیارت ائمه (علیهم السلام) از راه دور

ص: 361

جای تردید نیست که مؤمنان بامعرفت برای زیارت رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه ی طاهرین (ع) همواره عشق می ورزند اما دوری منزل مانع وصال عاشق است، ولی خدای مهربان و حکیم در پُرفیض زیارت از راه دور را نیز به روی بندگانش گشوده است؛ این موضوع در روایات فراوانی مطرح شده است که برخی از این قرارند:

عن عبداللّٰه بن مسعود قال: قال رَسُولُ اللّٰهِ (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): «إِنَّ لِلّٰهِ مَلَائِكَةً سَيَّاحِينَ فِي الْأَرْضِ يَبْلُغُونِي مِنَ أُمَّتِي السَّلَامَ.»

رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم): «همانا برای خدا فرشتگانی است که در زمین گردش می کنند و سلام امت مرا برایم می رسانند.»

ص: 362

عن هشام قال: قال ابو عبد الله (عليه السلام): «إِذَا بَعَدَتْ بِأَحَدِكُمُ الشَّقَّةُ وَنَأَتْ بِهِ الدَّارُ فَلْيَصْعِدْ أَعْلَى مَنْزِلِهِ فَلْيَصِلْ رَكَعَتَيْنِ وَ لِيَوْمٍ بِالسَّلَامِ إِلَى قُبُورِنَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَصِلُ إِلَيْنَا.»

امام صادق (عليه السلام): «هرگاه منزل یکی از شما دور باشد [از حرم] باید بر بلندی [پشت بام] منزل خود بالا رود و دو رکعت نماز بخواند و به قصد زیارت قبور ما سلام کند، آن گاه این سلام به ما می رسد.»

قال المجلسی (ره) أَقُولُ: «وَجَدْتُ فِي أَدْعِيهِ عَرَفَةَ مِنْ كِتَابِ الْإِقْبَالِ، (زِيَارَةُ جَامِعَةٍ) لِلْبَعِيدِ مَرُوبِهِ عَنِ الصَّادِقِ يَنْبَغِي زِيَارَتُهُمْ: بِهَا فِي كُلِّ يَوْمٍ لِاسْمِ يَوْمِ عَرَفَةَ.»

علامه ی مجلسی (ره) می فرماید: «من در دعاهاى عرفه ی کتاب اقبال «زیارت جامعه» را پیدا کردم که مخصوص بود برای زیارت از راه

دور، که از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است؛ شایسته و مناسب است که با آن «زیارت جامعه» آن حضرات در هر روز، مخصوصاً در روز عرفة زیارت شوند.»

23/3. بشارت برای شاعران عاشورایی

عن صالح بن عقبه عن ابي عبدالله (عليه السلام) قال: «مَنْ أَنشَدَ فِي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) بَيْتاً مِنْ شِعْرِ فَبَكَى وَ أَبَكَى عَشْرَةَ فَلَهُ وَ لَهُمُ الْجَنَّةُ ... حَتَّى قَالَ: مَنْ أَنشَدَ فِي الْحُسَيْنِ شِعْراً ... (بَيْتاً) فَبَكَى (وَ أَظْنُهُ قَالَ: أَوْ تَبَاكَى) فَلَهُ الْجَنَّةُ.»

امام صادق (علیه السلام): «هرکس درباره ی امام حسین (علیه السلام) یک بیت شعری بسراید و گریه کند و ده نفر را بگریاند، برای او و برای آنان بهشت عنایت خواهد شد... حتی فرمود: هرکه یک شعر (یک بیت شعر)

ص: 364

درباره ی حسین (علیه السلام) انشا کند و بگرید (و گمان می کنم که گفت شبیه گریه کننده شود) بهشت نصیب او خواهد شد.»

عَنْ أَبِي عَمَّارٍ الْمُنْشِدِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: قَالَ (عليه السلام) لِي: « يَا أَبَاعِمَّارَ أَنْشِدْنِي فِي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) قَالَ: فَأَنْشَدْتُهُ فَبَكَى (عليه السلام) ... حَتَّى سَمِعْتُ الْبُكَاءَ مِنَ الدَّارِ فَقَالَ (عليه السلام) لِي: يَا أَبَاعِمَّارَ مَنْ أَنْشَدَ فِي الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليهما السلام) شِعْرًا فَبَكَى خَمْسِينَ فَلَهُ الْجَنَّةُ ... فَبَكَى وَاحِدًا فَلَهُ الْجَنَّةُ ... وَ مَنْ أَنْشَدَ فِي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) شِعْرًا فَتَبَاكَى فَلَهُ الْجَنَّةُ.»

ابو عماره شاعر می گوید: «امام صادق (علیه السلام) به من فرمود: «ای ابوعماره! درباره حسین (علیه السلام) شعری برایم بخوان. من خواندم و حضرت گریست... تا آن که صدای گریه را از داخل خانه شنیدم. امام فرمود: ای ابوعماره! هرکس درباره حسین بن علی (علیهما السلام) شعری بسراید و پنجاه

نفر را بگریاند بهشت برای اوست، [حضرت ده نفر ده نفر کم می کرد تا آن که فرمود: [هرکس در رثای حسین (علیه السلام) شعری بگوید و یک نفر را بگریاند بهشت برای اوست، و کسی که شعری برای حسین (علیه السلام) بگوید و خودش گریه کند بهشت برای اوست، و کسی که شعری برای حسین (علیه السلام) بگوید و خود شبیه به گریه کننده شود، بهشت برای اوست.]] [بدون تردید ایمان، اخلاص و پرهیزکاری از شرایط عمده ی آن خواهد بود.]

24/3. عزاداری و گریستن بر امام حسین (علیه السلام)

اشاره

یکی از شایسته ترین اعمال مستحبی عزاداری و گریه کردن بر امام حسین (علیه السلام) است که افزون بر زنده کردن سیره حسنه پیامبر و ائمه

ص: 366

طاهرین (علیهم السلام)، در این باره و نیز اجر و پاداش آن روایات فراوانی وجود دارد که برخی ارائه می شود:

گریستن زمین و آسمان بر حسین (علیه السلام)

عَنْ إِسْمَاعِيلِ بْنِ كَثِيرٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ: كَانَ قَاتِلُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) وَلَدُ الزُّنَا وَكَانَ قَاتِلُ يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا وَلَدُ الزُّنَا وَلَمْ تَبْكِ السَّمَاءُ وَلَا الْأَرْضُ إِلَّا لَهُمَا.

اسماعیل بن کثیر می گوید: من از امام صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمود: «قاتل حسین بن علی (علیهما السلام) زنازاده بود و قاتل یحیی بن زکریا زنازاده بود، آسمان و زمین جز برای آن دو تا گریه نکردند.»

قاتل پیامبران و فرزندان آنان زنازاده اند

ص: 367

عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ): لَا يَقْتُلُ الْأَنْبِيَاءَ إِلَّا وَلَدُ الرَّئِيسِ.

جابر از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: پیامبر خدا ص فرمود: «پیامبران را به قتل نمی رسانند مگر زنازاده.»

گریه ی تمام مخلوقات بر حسین (علیه السلام)

ب: عَنْ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ وَعَدِّهِ قَالُوا: سَمِعْنَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَام) يَقُولُ: لَمَّا مَضَى الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) بَكَى عَلَيْهِ جَمِيعُ مَا خَلَقَ اللَّهُ إِلَّا ثَلَاثَةً أَشْيَاءَ الْبَصْرَةَ وَالدَّمِشْقَ وَآلَ عُثْمَانَ.

مفضل بن عمر و تعدادی دیگر می گویند: ما از امام صادق (علیه السلام) شنیدیم که می فرمود: «آن گاهی که حسین بن علی (علیهما السلام) در گذشت (شهید شد)

تمام مخلوقات خدا بر او گریستند جز سه چیز بصره، دمشق و آل عثمان.»

پاداش گریه بر حسین (علیه السلام)

الف: عن محمد بن مسلم عن ابي جعفر (عليه السلام) قال: كان علي بن الحسین (عليهما السلام) يقول: «أیما مؤمن دَمَعَتْ عَيْنَاهُ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) حَتَّى تَسِيلَ إِلَى خَدِّهِ بَوَّأَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا فِي الْجَنَّةِ غُرْفًا يَسْكُنُهَا أَحْفَابًا.»

امام باقر (علیه السلام): «هر مؤمنی که برای شهادت امام حسین (علیه السلام) چشمانش پر از اشک شود تا برگونه اش جاری گردد، خدا او را در غرفه های بهشتی جای دهد.»

پاداش کمترین گریه بر حسین (علیه السلام)

ص: 369

عَنْ أَبِي هَارُونَ الْمَلْفُوفِ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) (في حديث) وَ مَنْ ذُكِرَ الْحُسَيْنُ عِنْدَهُ فَخَرَجَ مِنْ عَيْنِهِ مِنَ الدُّمُوعِ مِقْدَارَ جِنَاحِ الذَّبَابِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ وَ لَمْ يَرْضَ لَهُ بِدُونِ الْجَنَّةِ.

ابو هارون ملفوف می گوید: امام صادق (علیه السلام) در ضمن حدیثی فرمود: «کسی که امام حسین (علیه السلام) در نزد او یاد شود آن گاه از چشم او به اندازه ی بال مگس اشک جاری شود، پاداش آن به ذات خداوند است و جز به بهشت به چیز دیگر راضی نخواهد شد.»

فرشته های اشک ریز در حرم حسینی (علیه السلام)

در مصیبت جانسوز و جگرگداز امام حسین (علیه السلام) نه تنها جن و انس که فرشتگان نیز می گریند و عزاداری می کنند.

ص: 370

قال رَبعی بنُ عبدِ اللّٰهِ قُلْتُ لابی عبدِ اللّٰهِ (علیه السلام) بِالْمَدینَةِ: أینَ قُبُورِ الشَّهَدَاءِ: فَقَالَ (علیه السلام): «أَلیسَ أَفْضَلُ الشَّهَدَاءِ عِنْدَکُمْ الحُسَینَ (علیه السلام)؟ أَمَا وَ الَّذِی نَفْسِی بیدِهِ إِنَّ حَوْلَ قَبْرِهِ أَرْبَعَةُ أَلْفِ مَلَكٍ شُعْتُ عُبْرٌ یَبْکُونَهُ إِلَى یَوْمِ الْقِیَامَةِ.»

ربعی بن عبدالله می گوید: در مدینه برای امام صادق عرض کردم: قبرهای شهدا کجایند؟ حضرت فرمود: «مگر بهترین شهدا حسین (علیه السلام) در نزد شما نیست؟! بدان!، قسم به آن کسی که جانم به دست اوست، همانا در اطراف مرقد او (حسین (علیه السلام)) چهار هزار فرشته ژولیده و غبارآلودند که تا روز قیامت برای آن حضرت گریه می کنند.»

ماه محرم و روز عاشورا

ص: 371

عَنْ اِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مَحْمُودٍ قَالَ: قَالَ الرَّضَا (عَلَيْهِ السَّلَام) (فِي حَدِيثٍ) فَعَلَى مِثْلِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) فَلْيَبْكِي الْبَاكُونَ فَإِنَّ الْبُكَاءَ عَلَيْهِ يَحِظُّ الذُّنُوبَ الْعِظَامَ، ثُمَّ قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام): كَانَ أَبِي (عَلَيْهِ السَّلَام) إِذَا دَخَلَ شَهْرَ الْمُحَرَّمِ لَا يَرَى ضَاحِكاً وَكَانَتِ الْكَاثِبَةُ تَغْلِبُ عَلَيْهِ حَتَّى تَمْضِيَ عَشْرَةَ أَيَّامٍ فَإِذَا كَانَ يَوْمُ الْعَاشِرِ كَانَ ذَلِكَ يَوْمَ مُصِيبِهِ وَحُزْنِهِ وَبُكَائِهِ وَيَقُولُ: هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ الْحُسَيْنُ (عَلَيْهِ السَّلَام).

امام رضا (عليه السلام) در ضمن حديث مفصلي فرمود: «پس بايد گريه كنندگان به مثل حسين (عليه السلام) بگريند. همانا گريستن بر حسين (عليه السلام) گناهان بزرگ را از بين مي برد. پس فرمود: همواره پدرم اين گونه بود كه از زمان داخل شدن محرم خندان ديده نمي شد و غم و غصه بر او چيره مي گشت تا آن كه ده روز از اين ماه مي گذشت و روز دهم (عاشورا) روز مصيبت او،

غصه و گریه ی او بود، و می فرمود: آن روزی است که حسین (علیه السلام) در آن به شهادت رسید.»

25/3. سجده بر تربت حسین (علیه السلام)

اشاره

خدای حکیم با عنایات و الطاف خویش، تربت فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) سیدالشهدا، امام حسین (علیه السلام)، را از قداست و عظمت ویژه ای برخوردار کرده است تا بندگانش از آن بهره ها بگیرند و یکی از آن ها، سجده کردن بر آن تربت مقدس در پیشگاه خداست که در روایات و سیره ی خاندان رسالت آمده است.

قال الراوی: کان لِأَبی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ (علیه السلام) خَرِيطَةٌ دِيبَاجٍ صَفْرَاءُ فِيهَا تُرْبَتُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ (علیه السلام) فَكَانَ إِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ صَبَّهَ عَلَى

ص: 373

سَجَّادَتِهِ وَ سَجَدَ عَلَيْهِ ثُمَّ قَالَ (عليه السلام): «السُّجُودُ عَلَى تُرْبَةِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) يَخْرِقُ الْحُجُبَ السَّبْعَ.»

راوی می گوید: امام صادق (علیه السلام) خریطه دیبای زردرنگی داشت که در بین آن تربت ابی عبدالله الحسین (علیه السلام) بود، هرگاه به نماز حاضر می شد، آن تربت را روی سجاده خود می ریخت و بر آن سجده می کرد، سپس فرمود: «سجده کردن بر تربت امام حسین (علیه السلام) هفت پرده را می گشاید.» [حجاب ها را برمی دارد، عبادت و دعا به هدف اجابت می رسد.]

تربت قرمز حسینی (علیه السلام)

تربت مخصوص، همان تربت قرمز است که بالای سر امام حسین (علیه السلام) می باشد.

ص: 374

عَنْ يُونُسَ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: «عِنْدَ رَأْسِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) لَثَرْبَةُ حَمْرَاءُ فِيهَا شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامُ.»

یونس بن ربیع از امام صادق روایت کرده است که فرمود: «در جایگاه سر امام حسین (علیه السلام) تربت قرمز و سرخ رنگی است که در آن شفای هر دردی است جز مرگ.»

26/3. تسبیح از تربت حسین (علیه السلام)

اشاره

یکی از فضایل تربت امام حسین (علیه السلام) این است که از آن تسبیح ساخته شود تا مؤمنین با آن ذکر خدا بگویند چنانچه در روایات از طریق اهل بیت (علیهم السلام) به ما رسیده است.

ص: 375

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْحَمِيرِيِّ قَالَ: «كَتَبْتُ إِلَى الْفَقِيهِ أَسْأَلُهُ هَلْ يَجُوزُ أَنْ يَسَبَّ الرَّجُلُ بِطِينِ الْقَبْرِ؟ وَ هَلْ فِيهِ فَضْلٌ؟ فَأَجَابَ ... تَسَبُّحُ بِهِ
فَمَا فِي شَيْءٍ مِنَ السَّبْحِ أَفْضَلُ مِنْهُ، وَ مِنْ فَضْلِهِ أَنَّ الْمُسَبَّحَ يَنْسَى التَّسْبِيحَ وَ يَدِيرُ السَّبْحَةَ فَيَكْتُبُ لَهُ ذَلِكَ التَّسْبِيحُ.»

محمد بن عبدالله حمیری می گوید: نامه ای به محضر فقیه (امام کاظم) نوشته و از آن حضرت سؤال کردم: آیا جایز است که انسان از خاک قبر (حسین) تسبیح بسازد؟ و آیا در آن پاداش و فضیلت و برتری وجود دارد؟ پس حضرت جواب فرموده بود: «... تسبیح که به آن (خاک قبر) می گویی هیچ تسبیح از آن بهتر نیست و از فضیلت آن این است که اگر انسان تسبیح گفتن (ذکر) را فراموش کند و تسبیح را بگرداند اجر و ثواب تسبیح برای او ثبت می شود.»

ص: 376

در روایات اهل بیت (علیهم السلام) تعداد دانه های تسیح و فضیلت استفاده از آن مطرح گردیده است که در ردیف مستحبات دیگر بیان شده است.

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ شُعَيْبٍ يَرْفَعُهُ إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) قَالَ دَخَلْتُ إِلَيْهِ، قَالَ: لَا يَسْتَعْنِي شَيْعٌ - تُنَا عَنْ أَرْبَعٍ: ... (جانمازی، انگشتر، مسواک) وَ سَبَّحَهُ مِنْ طِينِ قَبْرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِيهَا ثَلَاثٌ وَ ثَلَاثُونَ حَبَةً مَنَى قَلْبَهَا ذَاكِرًا لِلَّهِ كُتِبَ لَهُ بِكُلِّ حَبَةٍ أَرْبَعِينَ حَسَنَةً؟ وَإِذَا قَلْبَهَا سَاهِيًا يَعْبَثُ بِهَا كُتِبَ لَهُ عَشْرُونَ حَسَنَةً أَيْضًا. «

حسن بن علی بن شعیب در حدیث مرفوع از امام کاظم (علیه السلام) روایت کرده است. راوی می گوید: خدمت آن حضرت مشرف شدم، فرمود: «شیعیان ما از 4 چیز بی نیاز نیست... (یعنی همیشه با آن ها سروکار

دارند) (جایگاه نماز، انگشتر، مسواک) و تسبیحی از خاک قبر ابي عبدالله (عليه السلام) (حسين) که 33 دانه داشته باشد، هر وقت با ذکر و یاد خدا آن (تسبیح) را بگرداند به هر دانه چهل حسنه برای او ثبت می شود و هرگاه در حال فراموشی آن را بگرداند و با آن تسبیح بازی کند، بیست حسنه نیز برای او نوشته می شود.»

27/3. شفا و تبرک از تربت حسینی (عليه السلام)

اشاره

در فرهنگ اسلام، هر برنامه سالم و ارزشی دارای نظم و مقررات ویژه ای است که با رعایت آن می توان به نتیجه رسید مثل شفا گرفتن از تربت امام حسین (عليه السلام).

ص: 378

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسَامَةَ قَالَ ... أَقْبَلَ عَلَيْنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ تُرْبَتَ جَدِّي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ أَمَانًا مِنْ كُلِّ خَوْفٍ فَإِذَا تَنَاوَلَهَا أَحَدُكُمْ فَلْيَقْبَلْهَا وَ يَضَعْهَا عَلَى عَيْنَيْهِ وَ يَمْشُ عَلَى سَائِرِ جَسَدِهِ وَ يَقُلْ: (اللَّهُمَّ بِحَقِّ ...)

زيد بن اسامه گفته است ... امام صادق (عليه السلام) به سوی ما آمد و فرمود: «همانا خدا تربت حرم حسین (عليه السلام) را شفا از هر درد و امان از هر خوف قرار داده است، هرگاه یکی از شما آن تربت را به دست آورد، باید آن را ببوسد و به چشم های خود بگذارد و به باقی بدن خود بمالد و بگوید: اللهم بحق ...»

عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام): «فِي طِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) شِفَاءٌ مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ هُوَ الدَّوَاءُ الْاَكْبَرُ.»

ص: 379

از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است: «در خاک قبر امام حسین (علیه السلام) شفا از هر دردی است و تربت آن حضرت دوی بزرگی می باشد.»

مرض مرگ درمان پذیر نیست

دعا کردن، درمان کردن و شفا خواستن هر کدام در جای خود دارای اهمیت ویژه است اما قضای خدا و مرض مرگ را نمی تواند رد کند.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: «مَنْ أَصَابَهُ عِلَّةٌ فَبَدَأَ بِطِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) شَفَاهُ اللَّهُ مِنْ تِلْكَ الْعِلَّةِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ عِلَّةَ السَّامِ.»

از امام صادق (علیه السلام) روایت شده است که فرمود: «هرکسی را که مرضی برسد از تربت امام حسین (علیه السلام) استفاده کند خداوند از آن مرض او را شفا می بخشد مگر آن که مرض مرگ باشد. (چون مرض مرگ درمان پذیر نیست).

ص: 380

در مورد بهره گرفتن از تربت امام حسین (علیه السلام) مقرراتی در فرهنگ اسلام وجود دارد که به آن اشاره می شود.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِيِّ، عَنْ بَعْضٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَام) (فِي حَدِيثٍ) ... قَالَ (عَلَيْهِ السَّلَام) :

«... وَخُذْ مِنْ طِينِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) وَاعِجْنُهُ بِمَاءِ السَّمَاءِ وَاجْعَلْ فِيهِ شَيْئًا مِنْ عَسَلٍ وَزَعْفَرَانٍ وَفَرِّقْهُ عَلَى الشُّعْبَةِ لِيَدَاوُوا بِهِ مَرَضَاهُمْ.»

ابوعبدالله برقی از بعضی اصحاب و او از امام محمد باقر (علیه السلام) (در ضمن حدیثی روایت می کند ... که فرمود: «... و از خاک قبر امام حسین (علیه السلام) بگیر و با آب آسمان عجین و مخلوط کن و کمی از عسل و زعفران در آن قرار بده و در بین شیعیان او را تقسیم کن تا مریض های شان را با آن مداوا کنند.»

دعای استفاده از تربت حسینی (علیه السلام)

عَنِ الصَّادِقِ (عليه السلام) إِذَا أَكَلْتَهُ فَقُلْ: «اللَّهُمَّ رَبَّ التُّرْبَةِ الْمُبَارَكَةِ ... صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلْهُ عِلْمًا نَافِعًا وَ رِزْقًا وَاسِعًا وَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ.»

امام صادق (علیه السلام): «هرگاه خواستی تربت حسین (علیه السلام) را بخوری پس بگو: اللَّهُمَّ ... بار خدایا ای خدای تربت مبارک... صل علی محمد و آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)، قرار بده آن را علم پر منفعت و رزق زیاد و شفاء از هر درد.

28/3. نوزاد و تربت حسینی (علیه السلام)

اشاره

ص: 382

انسان های باایمان بر اساس روایات دینی با آب زمزم، آب فرات و تربت امام حسین (علیه السلام) و ... دهان نوزادهای شان را متبرک می کنند. (کام شان را بر می دارند) آن گونه که در روایات بیان شده است.

عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ أَبِي الْعَلَاءِ قَالَ: «سَمِعْتُ أَبَاعَبْدَ اللَّهِ (عليه السلام) يَقُولُ ح-ن-كُوا أَوْلَادَكُمْ بِتُرْبَةِ الْحُسَيْنِ فَإِنَّهُ أَمَانٌ.»

حسین بن ابی علاء می گوید از امام صادق (علیه السلام) شنیدم که می فرمود: «کام فرزندان خود را با تربت امام حسین (علیه السلام) بردارید؛ زیرا وسیله ی امان آنان است.»

حرمت خوردن خاک، جز تربت حسین (علیه السلام)

خوردن خاک حرام است و ضررهای زیاد جسمی، روحی و مادی و معنوی دارد و به هیچ بهانه جایز نیست که از آن بخورند اما در

ص: 383

شفاگرفتن فقط از تربت امام حسین (علیه السلام) با شرایط مخصوص آن می توان به اندازه یک نخود خورد.

عَنْ أَبِي يَحْيَى الْوَاسِطِيِّ عَنْ رَجُلٍ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ قَالَ: «الطَّيْنُ كُلُّهُ حَرَامٌ كَلْحَمِ الْخِنْزِيرِ وَمَنْ أَكَلَهُ ثُمَّ مَاتَ مِنْهُ، لَمْ أَصَلِّ عَلَى عَلِيٍّ إِلَّا طَيْنَ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَمَنْ أَكَلَهُ بِشَهْوَةٍ لَمْ يَكُنْ فِيهِ شِفَاءٌ»

ابویحیی واسطی از مردی و او از امام صادق (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «هر خاکی همانند گوشت خنزیر حرام است و هرکسی خاک بخورد و پس از آن (به واسطه خوردن خاک) بمیرد من بر جنازه او نماز نخواهم خواند، مگر خاک قبر امام حسین (علیه السلام)؛ زیرا در آن شفای هر

دردی است و هرکسی با هوس و کشش نفسانی و به همین منظور تربت حسین (علیه السلام) را بخورد در آن شفا نیست.»

تنها تربت حسین (علیه السلام) نه تربت امام دیگر

گرچه تربت هرکدام از پیامبر و امامان معصوم (علیهم السلام) دارای قداست است اما خوردن آن تربت ها مجاز نیست؛ جز تربت امام حسین (علیه السلام) چنان چه در روایات آمده است.

عَنْ مُسَيْبِ بْنِ زُهَيْرٍ قَالَ: قَالَ لِي مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (عليهما السلام) بَعْدَ مَا سُمِّ: «لَا تَأْخُذُوا مِنْ تُرْبَتِي شَيْئًا لِيَتَبَّرَ كُؤَابِيهِ فَإِنَّ كُلَّ تُرْبَةٍ لَنَا مَحْرَمَةٌ إِلَّا تُرْبُ جَدِّي الْحُسَيْنِ (عليه السلام) بِنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَهَا شِفَاءً لِشِيعَتِنَا وَ أَوْلِيَائِنَا. الْخَبَرُ»

ص: 385

مسیب بن زهیر می گوید: امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) پس از آن که مسموم شده بود برای من گفت: «برای تبرک از تربت من چیزی نگیرید، زیرا هر تربت برای ما حرام است، مگر تربت جدم حسین بن علی (علیهما السلام) همانا خدای عزوجل آن تربت را برای شیعیان ما و دوستان ما شفا قرار داده است.»

29/3. مرقد شش گوشه و دو جگر گوشه

طبق روایات هر دو فرزند امام حسین (علیه السلام)، علی اکبر در پایین پای پدر و علی اصغر مقابل سینه امام دفن شده اند و زائر پس از زیارت امام حسین (علیه السلام) متوجه آن جا شده و علی اکبر را زیارت می کند چنان چه امام

ص: 386

صادق (علیه السلام) فرموده است: «لا .. ثُمَّ أَنْتِ عَلِيًّا إِنَّهُ عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَهُوَ عِنْدَ رِجْلَيْهِ وَتَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا بِنَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ)».

«آن گاه متوجه علی بن الحسین (علیه السلام) می شوی که پایین پای امام حسین (علیه السلام) است و زیارت می کنی و می گویی (السلام عليك ...) پس از زیارت امام حسین (علیه السلام) و فرزندش علی اکبر آن گاه به زیارت سایر شهدا می روی. آن چنان که امام صادق (علیه السلام) فرموده است: «... ثُمَّ تَقُومُ فَتَقُومِي بِيَدِكَ إِلَى الشُّهَدَاءِ وَتَقُولُ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَوْلِيَاءَ اللَّهِ وَ أَحِبَائِهِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا ...» (ثُمَّ تُورِدُ فَتَجْعَلُ قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ بَيْنَ يَدِكَ فَتَصِلُ سِتًّا وَقَدْ تَمَّتْ زِيَارَتُكَ).

30/3. زیارت سایر شهدای کربلا

اشاره

ص: 387

شهدای کربلا که در انقلاب خونبار حسینی در روز عاشورا سال 61 هـ- ق در سرزمین کربلا خون های پاک شان را در راه خدا و در رکاب امام حسین (علیه السلام) تقدیم کردند، هفده نفر آنان از بنی هاشم اند که عبارتند از: حضرت عباس عبدالله، جعفر، عثمان و محمد فرزندان امیرالمؤمنین (علیه السلام) از ام البنین (علیها السلام)، قاسم، عبدالله و ابوبکر فرزندان امام حسن (علیهم السلام) علی اکبر و علی اصغر فرزندان امام حسین (علیهم السلام) عون و محمد فرزندان عبدالله بن جعفر طیار، جعفر و عبدالرحمن فرزندان عقیل بن ابی طالب، عبدالله و ابوعبدالله فرزندان مسلم بن عقیل، محمد فرزند ابی سعید این هفده نفر از جوانان بنی هاشم می باشند و از دودمان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و علی (علیه السلام) از فرزندان خاندان وحی که برای یاری دین خدا و امام شان جانفشانی کردند.

و زیارت آنان علاوه بر آن که ادای حق دینی است اجر و پاداش بزرگ دارد، روایات در این باره زیاد است که به ذکر یک روایت در اینجا بسنده می شود.

عَنْ حَمْرَانَ بْنِ أَعِينٍ قَالَ: «زُرْتُ قَبْرَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) فَلَمَّا قَدِمْتُ جِئْتَنِي أَبُو جَعْفَرٍ (عليه السلام) فَقَالَ: أَبَشِّرْ يَا حَمْرَانُ! فَمَنْ زَارَ قَبْرَ شُهَدَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ (صلى الله عليه وآله وسلم) يَرِيْدُ اللّٰهَ بِذَلِكَ وَصَلَّاهُ نَبِيَّهِ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ اُمُّهُ.»

حمران بن اعین می گوید: «من قبر حسین بن علی (علیهما السلام) را زیارت کردم چون برگشتم امام محمد باقر (علیه السلام) آمد و فرمود: «ای حمران! تو را بشارت دهم هر که قبر شهدای آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) را زیارت کند و به این

زیارت صله پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را در نظر داشته باشد همانند روزی که از مادر متولد شده است از گناهانش خارج می شود.

عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام): لَا تَدَعِ إِتْيَانَ الْمَشَاهِدِ كُلِّهَا... قَالَ (عليه السلام): وَبَلَّغْنَا أَنَّ النَّبِيَّ (صلى الله عليه و آله و سلم) كَانَ إِذَا أَتَى قُبُورَ الشُّهَدَاءِ قَالَ: (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ)...

پاداش زیارت شهدا

عَنْ فَضَّةِ بِنْتِ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَتْ: «زِيَارَةُ قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله و سلم) وَزِيَارَةُ قَبْرِ الشُّهَدَاءِ وَزِيَارَةُ قَبْرِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (عليه السلام) تَعْدِلُ حَحَّةً مَبْرُورَةً مَعَ رَسُولِ اللَّهِ.»

ص: 390

فضیل از امام محمد باقر (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «زیارت مرقد مطهر پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و زیارت قبر شهدا و زیارت قبر حسین بن علی (علیه السلام) برابر است با یک حج قبول شده با رسول خدا ص.»

شهدای مظلوم و تشنه

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَحْيَى الْكَاهَلِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلِيهِ السَّلَام) (فِي حَدِيثٍ): «... إِنَّ الْحُسَيْنَ [بْنَ عَلِيٍّ (عَلِيهِ السَّلَام)] قُتِلَ مَظْلُوماً مُضْطَهَداً نَفْسُهُ عَطْشَاناً هُوَ وَ أَهْلُ بَيْتِهِ وَ أَصْحَابُهُ.»

امام صادق (علیه السلام) در حدیث مفصّلی فرموده است: «همانا حسین بن علی (علیه السلام) مظلوم و با رنج های فراوان به شهادت رسید، در حالی که او و خانواده و یارانش تشنه بودند.»

ص: 391

اشاره

افق تا افق کربلا- از نور پرفروغ مهتاب تابان حسینی روشن است و در پیرامون آن ستارگان درخشانی جلوه گرند که روان پاک زائران را طراوت و معنویت و نور می بخشند. در این جا بنا است که به بیان برخی در دو بخش پرداخته می شود:

الف: اماکن مهم در داخل حرم حسینی (علیه السلام) به این شرح:

مرقد و ضریح حضرت علی اکبر (علیه السلام)

در پایین پای امام حسین (علیه السلام) محلّ دفن جوان وارسته و شجاع او، علی اکبر (علیه السلام) است و ضریح کوچکی روی آن قرار دارد که هر دو ضریح به شکل شش گوشه نمودار شده است. غرض این که در داخل قبر مطهر

ص: 392

امام حسین (علیه السلام) در قسمت پایین پا، پیکر علی اکبر (علیه السلام) و در روی سینه ی آن حضرت، پیکر علی اصغر قرار دارد.

مرقد شهدای بنی هاشم

هنگامی که بنی اسد برای دفن پیکرهای شهدا آمدند، تعدادی از شهدای بنی هاشم را که امام حسین (علیه السلام) در خیمه ای جمع کرده بود، آوردند و به فاصله ی کمی در پایین پای مرقد مطهر سید الشهداء (علیه السلام) در یک مدفن به خاک سپردند.

[در تعداد شهدای بنی هاشم اختلاف نظرهایی است که بعداً اشاره خواهد شد.]

مزار سایر شهدای کربلا

ص: 393

در سمت جنوب شرقی ضریح امام حسین (علیه السلام) به فاصله چند متر، سایر شهیدان کربلا، توسط بنی اسد دفن شده اند. جز حضرت عباس (علیه السلام)، حبیب بن مظاهر، حر بن یزید ریاحی؛ در دوران های بازسازی حرم امام حسین (علیه السلام) مرقد سایر شهدا نیز مورد توجه بوده است، فعلاً یک اتاق دوازده متری با صندوق خاتم و پنجره ای به طول 80/4 متر و ارتفاع 70/1 متر از نقره روی آن مرقد با عظمت قرار دارد و بر بالای پنجره اسامی مبارک 120 شهید و زیارت نامه شهدا بر کتیبه ای از کاشی آبی موجود است. این ضریح نقره ای توسط انیس الدوله، همسر ناصر الدین شاه ساخته شده است.

بعداً خواهیم دید که در تعداد شهدای کربلا چه نظریاتی وجود دارد و اسامی شان چیست؟

اشاره

به فاصله ده متری مرقد مطهر امام حسین (علیه السلام) مدفن حبیب بن مظاهر قرار دارد. او از اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و از یاران باوفای امیرالمؤمنین و حسنین (علیهم السلام) و از اعضای مهم شُرطَةُ الْخَمِيسِ حضرت علی (علیه السلام) بود و در همه جنگ های آن حضرت شرکت فعال داشت. او از کسانی بود که برای امام حسین (علیه السلام) نامه دعوت فرستاد. حبیب بن مظاهر اسدی (ره) با آمدن مسلم بن عقیل (علیهما السلام) به کوفه، از مردم بیعت می گرفت.

حبیب پس از آمدن امام حسین (علیه السلام) به کربلا به همراه مسلم بن عوسجه به کربلا آمد و با اجازه امام حسین (علیه السلام) در نزد قوم بنی اسد رفته و از آنان دعوت کرد تا فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را یاری کنند. از آنان 90 نفر

همراه حبیب به طرف کربلا آمدند، اما عمر بن سعد با آنان درگیر شد. قوم بنی اسد که توان مقابله با لشکر پسر سعد را نداشتند، فرار کردند.

حبیب که 15 سال پیش از هجرت به دنیا آمده بود و در سن 75 سالگی از معدود کسانی بود که پیش از نماز ظهر عاشورا شجاعانه جنگید و 62 نفر از دشمنان خدا را به هلاکت رساند، آن گاه شربت شهادت را نوشید و با دعا و نیایش سیدالشهدا (علیه السلام) به لقاء الله پیوست.

قوم بنی اسد که پیکرهای مطهر شهدا را با راهنمایی امام سجاد (علیه السلام) دفن کردند، پیکر حبیب را جداگانه به خاک سپردند. بعدها که برای امام حسین (علیه السلام) حرم ساخته شد، مرقد حبیب در رواق شرقی واقع شد و از باب قبله می توان در حین ورود و خروج حبیب را زیارت کرد.

دو نکته قابل توجه:

ص: 396

در داخل و خارج حرم امام حسین (علیه السلام) در نقاط دور و نزدیک صدها امامزاده، شهدا، سادات، فقها، علما، امیران، پادشاهان، وزیران و... دفن شده اند که این مختصر گنجایش ذکر آن ها را ندارد.

یکی از مسایل مهم و تاریخی که اختلاف زیاد از نظر تاریخ نگاران دارد، تعداد شهدای کربلا است. در این بخش شایسته می دانم که برخی نظریات را ارائه دهم.

مزار سید ابراهیم مجاب (ره)

در گوشه شمال غربی حرم حسینی (علیه السلام) مرقد سید ابراهیم مجاب فرزند امام کاظم (علیه السلام) و به روایتی فرزند محمد بن امام کاظم (علیه السلام) است. محمد العابد برادر تنی امام رضا (علیه السلام) بود.

ص: 397

سید ابراهیم مجاب که از بینایی محروم بود، در سال 247 ق. به زیارت سیدالشهدا (علیه السلام) آمد و در کنار ضریح آن حضرت با صدای رسا گفت: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا جَدَّاهُ» از داخل ضریح پاسخ آمد: «عَلَیْكَ السَّلَامُ يَا وَلَدِی» به همین جهت به ابراهیم مجاب معروف شد.

سید ابراهیم مجاب اولین علوی بود که در کربلا ساکن شد. بر فراز مرقد آن بزرگوار ضریحی از برنز با ابعاد 2*2 متر و به ارتفاع 2 متر قرار دارد.

قابل یادآوری است که سید رضی شریف از متکلمان بزرگ شیعه در قرن چهارم و مؤلف بلندآوازه کتاب نهج البلاغه و پدرش ابواحمد حسین بن سید محمد و برادرش سید شریف مرتضی علم الهدی در کنار سید ابراهیم مجاب در رواق غربی حرم به خاک سپرده شده اند.

ص: 398

و نیز جد این بزرگواران ابراهیم اصغر فرزند امام کاظم (علیه السلام) در این محل دفن شده است.

مقتل یا قتلگاه امام حسین (علیه السلام)

در جنوب غربی رواق حبیب بن مظاهر، قتلگاه سید الشهداء (علیه السلام) است که اکنون در داخل اتاق 9 متری قرار دارد، و در دیوار سمت قبله ی آن، یک پنجره ی نقره ای قرار دارد. این مکان اندکی گود است و محل به شهادت رسیدن فرزند رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) است. از این جا، دری است که به جای گودتری راه دارد. گفته می شود که در آن محل حضرت سید الشهداء (علیه السلام) از اسب به زمین افتاده است.

مدفن فقها و علمای بزرگ و...

ص: 399

آرامگاه تعداد زیادی از علما، فقها، مراجع، مفسرین، محدثین و شخصیت های دینی در صحن، حجره ها، رواق ها و اطراف حرم مطهر و مساجد قرار دارند همانند: آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی (ره) که در سال (1920) میلادی پرچمدار انقلاب علیه انگلیس بود و استعمارگران را شکست داد.

ب: اماکن متبرکه مهم در بیرون از محدوده ی حرم حضرت سید الشهداء (علیه السلام) که عبارتند از:

حرم مطهر حضرت ابی الفضل (علیه السلام)

حرم مقدس برادر وفادار و پرچمدار باعظمت ارتش امام حسین (علیه السلام) در انقلاب کربلا حضرت ابی الفضل العباس (علیه السلام) به فاصله 300 متری حرم حسینی قرار دارد که جداگانه و به تفصیل بیان خواهد شد. انشاء الله.

ص: 400

تل زینبیه

در سمت جنوب غربی صحن حرم به فاصله ی 35 متری قتلگاه، تل زینبیه با ارتفاع 5 متر از کف صحن قرار دارد که مُشرف بر صحنه جنگ روز عاشورا بوده است و حضرت زینب 3 بر فراز این تپه چندین بار آمده و شاهد صحنه های جنگ و جان فشانی های دلاورمردان بوده است و آخرین بار که حضرت زینب 3 در این مکان آمد، زمانی بود که حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) در گودال قتلگاه از اسب به زمین افتاده بود. به همین مناسبت به این نام خوانده شده است و فعلاً بر فراز آن تپه، اتاقی برای عبادت و راز و نیاز وجود دارد که زائران از آن بهره مند می شوند و به یاد خاطرات تلخ حضرت زینب 3 سوگواری و توسل می کنند.

خیمه گاه حسینی

ص: 401

در جنوب غربی حرم مطهر به فاصله ی حدوداً 250 متر، جایگاهی در مساحت 2000 متر مربع به عنوان خیمه گاه ساخته اند و در وسط آن محلی را به مساحت 400 متر مربع به شکل خیمه درآورده اند. در سمت قبله جایگاه عبادت امام سجاد (علیه السلام) است و دو طرف در ورودی 16 قوسی به شکل کجاوه به یاد کجاوه هایی که اهل بیت حسین (علیه السلام) را به سوی کوفه بردند، درست کرده اند. در زیر خیمه گاه چاهی است به نام چاه حضرت ابی الفضل (علیه السلام) که مردم به عنوان تبرک از آب آن می نوشند و دست و صورت خود را می شویند. فاصله ی خیمه گاه تا تل زینبیه را پانصد متر نوشته اند. اما این که جای اصلی خیمه گاه این جا بوده یا جای بیمارستان امام حسین (علیه السلام) ، اختلاف است.

مقام ولی عصر (عج)

ص: 402

مقام حضرت مهدی (عج) در کنار رودخانه علقمه در میان نخلستان واقع شده است که در آن جا مؤمنین به نماز و دعا می پردازند.

مقام امام صادق (علیه السلام)

در ساحل غربی نهر علقمه در زمین های جعفریات مقام امام صادق (علیه السلام) قرار دارد که دارای قبه، گنبد و بارگاهی است. گفته می شود که آن حضرت هنگام زیارت سید الشهداء (علیه السلام) در آن جا با آب فرات غسل زیارت می کرد.

مرقد حر بن یزید ریاحی (ره)

آرامگاه حر (ره)، این دلاورمرد آزاده در روستایی به نام «حی الحر» در 9 کیلومتری غرب کربلا، دارای حرم، صحن، گنبد با کاشی آبی و ضریح نقره ای قرار دارد. در قسمت شرقی صحن، حجره هایی در دو

ص: 403

طبقه جهت سکونت زائران ساخته شده است. نخستین بنای این حرم در سال 370 ق. به دستور عضدالدوله دیلمی احداث شد و در سال 914 ق. شاه اسماعیل صفوی که به زیارت‌ها شخصاً مشرف شد و بازسازی‌های مهمی را در کلیه حرم‌ها داشت، در این سفر حرم حُر(ره) را نیز بازسازی کرد. [داستان جالبی از او نقل کرده اند.]

سرانجام ارزنده

حربن یزید ریاحی نخستین کسی بود که از طرف عبیدالله با هزار نفر اعزام شد و در منزل «ذوحسم» جلوی کاروان امام حسین (علیه السلام) را گرفت و کاروان حسینی را از حرکت بازداشت اما سخنان نورانی امام حسین (علیه السلام) بر عمق جان او اثر گذاشت تا در روز عاشورا به محضر حضرت رسید و توبه کرد و روبه معراج شهادت گذاشت. در میدان

ص: 404

نبرد علیه لشکر شیطان، شجاعانه جنگید و چهل نفر را به خاک هلاکت انداخت؛ سرانجام در اثر ضربت مهمی که به پیشانی او وارد شده بود، به زمین افتاد و حضرت سیدالشهدا (علیه السلام) در آخرین لحظات به فریادش رسید و با دست مبارک خود، گرد و غبار از چهره اش پاک کرد و با دستمال مخصوصی که به عنوان مدال بود، سر حُر را بست... .

از شهدای نامی کربلا حُر تنها کسی بود که پیکرش پایمال اسب ها نشد، سرش از بدنش جدا نشد، لباسش به غارت نرفت و... ؛ چون قبیله «بن ریاح» (بنی تمیم) پیکر او را برداشته و در جایگاه فعلی به خاک سپردند.

آرامگاه عون بن عبدالله

ص: 405

در کنار اتوبان کنونی کربلا- بغداد در شمال غربی کربلا، حرم و بارگاه باشکوهی به نام عون بن عبد الله بن جعفر طیار فرزند حضرت زینب 3 وجود دارد که گفته می شود عون با حبیب بن مظاهر جهت یاری خواستن از بنی اسد به آن جا رفته بودند، در بازگشت در درگیری با لشکر عمر بن سعد به شهادت رسید و در این محل دفن شده است. اما روایتی دیگر می گوید: «عون بن عبد الله از نوادگان امام حسن مجتبی (علیه السلام) است که در این محل دفن شده است.» این بارگاه از عصر صفوی مانده است و در عصر قاجار بازسازی شده و همواره زائران زیادی داشته است. (در کربلا- چهار عون به شهادت رسیده اند: عون بن علی، عون بن جعفر، عون بن عقیل و عون بن عبدالله)

زیارتگاه طفلان مسلم بن عقیل (علیهما السلام)

ص: 406

در حومه شهرک مسیب کنار رودخانه فرات در فاصله ی 30 کیلومتری کربلا آرامگاه دو طفل حضرت مسلم بن عقیل (علیهما السلام) (محمد و ابراهیم (علیهما السلام)) قرار دارد. حرم و بارگاه شان دارای صحن بزرگ، دو ضریح چوبی و دو گنبد جالب است. آن دو طفل معصوم که در زندان ابن زیاد زندانی شده بودند، توسط (مشکور) زندان بان رها شدند و چون کودک بودند و راهنما نداشتند، سرانجام به خانه ی حارث بن عروه پناه بردند.

مدفن محمد اُخرس

آرامگاه محمد اُخرس بن ابی الفتح ابن الکاظم (علیه السلام) نوه امام هفتم در حومه کربلا قرار دارد.

مدفن ابن حمزه

ص: 407

آرامگاه عماد الدین ابن حمزه از نوادگان حضرت عباس بن علی (علیه السلام) در اول راه کربلا - طویرج واقع شده است.

مدفن ابن هاشم

آرامگاه سید احمد بن هاشم از نوادگان امام کاظم (علیه السلام) در 25 کیلومتری شمال غربی کربلا- که دارای بارگاه بزرگ و معروفی است، قرار دارد.

محمد بن نبی بن کاظم (علیه السلام)

در 12 کیلومتری کربلا(طویرج) مدفن نوه ی امام کاظم (علیه السلام) محمد بن نبی معروف به امام نوح واقع شده است.

حوزه علمیه کربلا

ص: 408

حوزه کهن و پربار کربلا- که در آسمان دانش و ادب از درخشش ویژه ای برخوردار بوده است و صدها عالم، مجتهد، فقیه، خطیب، نویسنده و... در آن مهد دانش پرورش یافته و در عالم اسلام منتشر شده اند.

کتابخانه های کربلا

کتابخانه های پربار که صدها هزار جلد کتاب را در خزانه خود دارند.

مسجدهای کربلا

مساجد بسیار مهم و تاریخی کربلای معلی که هر کدام نقش والایی در ترویج فرهنگ اسلام داشته اند.

حسینیه های کربلا

ص: 409

حسینیه های کربلا- که از طرف مؤمنین به نام های مقدسی وجود دارند. این حسینیه ها بیشتر به نام شهرها و کشورها می باشد، و نیز زائرسراهای قابل توجهی در این شهر موجود است.

از حرم تا حرم

اخیراً با طرح و برنامه شگفت انگیزی از حرم مطهر امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) تا کربلا، حسینیه هایی توسط خیرین متدین [از کشورهای مختلف] ساخته شده است که زائران را پذیرایی کنند. (مردم مؤمن عرب در مهمان نوازی ممتازند)

32/3 . ابوالفضل (علیه السلام) و حرمش در آینه تاریخ

اشاره

ص: 410

حرم حضرت عباس (علیه السلام) در فاصله 300 متری حرم مطهر امام حسین (علیه السلام) قرار دارد؛ در طول تاریخ در هر بار که حرم حسینی (علیه السلام) ساخته و بازسازی شده است، حرم اَبی الفضل (علیه السلام) نیز مورد توجه بوده است اما تفاوت هایی وجود داشته است، لذا سزایمانند است که ساخت و ساز حرم و جلوه های کنونی آن جداگانه به تصویر کشیده شود تا شاید سودمند باشد.

شایسته و بایسته است که نخست نیم نگاهی به فرازهایی از زندگانی پربار آن حضرت داشته باشیم.

ابوالفضل (علیه السلام) از افق طلوع تا قلّه عروج

ص: 411

در این بخش نگاهی گذرا به زندگانی الگوآفرین و شخصیت حضرت عباس بن علی (علیهما السلام) و نیز حرم و بارگاه آن حضرت خواهیم داشت تا برای پژوهشگران، اهل منبر، فرهنگیان، مداحان، زائران عزیز و... سودمند باشد.

شالوده خانوادگی ابی الفضل (علیه السلام)

حضرت عباس از والدینی همچون علی بن ابی طالب (علیهما السلام) دومین شخصیت عالم هستی و فاطمه (ام البنین) 3 بنت حزام بن خالد بن ربیع بن عامر کلابی قدم به هستی گذاشت که از نظر نسب به عدنان می رسد که همان نسب پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و علی (علیه السلام) است.

ص: 412

شخصیت امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) بالاتر از آن است که بتوان درباره عظمت و جایگاهش در کائنات سخن گفت یا قلم فرسایی کرد، فاطمه ام البنین (علیها السلام) نیز زنی با عظمت، با فضیلت، عارف به حق پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت (علیه السلام)، عابده، زاهده، خادمه ی فرزندان حضرت زهرا (علیها السلام) و در تقوی، ادب، اخلاق و اخلاص سرآمد و کم نظیر بود. او از امیر مؤمنان علی (علیه السلام) چهار پسر آورد به نام های عباس، عبدالله، جعفر و عثمان، و نخستین فرزندش حضرت عباس (علیه السلام) بود.

او مادری بود که فرزندان فرهیخته و مؤدب تربیت کرد، آنان همواره امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) را یابن رسول الله، یابن امیرالمؤمنین، یابن الزهرا (علیها السلام)، سرور، آقا، مولا و... خطاب می کردند و حتی برادر خطاب نمی کردند و خودشان را همانند نوکر می دانستند.

ص: 413

ام البنین (علیها السلام) پس از امیرالمؤمنین (علیه السلام) 24 سال زندگی کرد و دیگر ازدواج نکرد. در حادثه ی کربلا در مدینه بود و پس از شهادت امام حسین (علیه السلام) و فرزندانش سه سال را به عزاداری و سوگواری جگرگداز سپری کرد. سرانجام در 13 جمادی الثانی سال 64 ق. در مدینه رحلت کرد و در بقیع در جوار عمه های رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) به خاک سپرده شد.

ولادت و نامگذاری عباس (علیه السلام)

روز جمعه 4 شعبان سال 26 ق. در مدینه منوره کودکی از امیرالمؤمنین (علیه السلام) و فاطمه (أم البنین) چشم به جهان گشود. [در آن وقت امام حسن (علیه السلام) 23 ساله و امام حسین (علیه السلام) 22 ساله بودند] حضرت علی (علیه السلام) نام ایشان را عباس گذاشتند.

القاب حضرت ابی الفضل (علیه السلام)

ص: 414

حضرت عباس (علیه السلام) با القاب زیبا و مهمی خوانده شده است که برخی عبارتند از:

1. قمر بنی هاشم = ماه بنی هاشم، 2. قمرالعشیره = ماه خاندان، 3. کبش الکتیبه = یل سپاه، 4. عمید = سرهنگ و سردار، 5. عمیدالعسکر = سردار سپاه، 6. حامل لواء الحسین = پرچمدار حسین (علیه السلام). 7. بطل العلقمی = قهرمان نهر علقمی. 8. حامی الظعینه = پاسدار ناموس [کربلا]. 9. سقّایا، ساقی عطاشی کربلا = ساقی تشنه لبان کربلا. 10. باب الحوائج = درحاجت ها. 11. اطلس = صف شکن. 12. المستجار = پناهگاه. 13. الوافی = وفادار. 14. الفادی = فداکار. 15. الحامی = حمایت کننده [از دین، ولایت، امام حسین و اهل بیت (علیهم السلام)] و... .

کنیت عباس بن علی

ص: 415

مشهورترین کنیت آن حضرت، أبو الفضل است، زیرا فرزند بزرگ آن حضرت فضل نام داشت و در ادبیات و اشعار با کنیه ابوفاضل، ابوالقربه (یعنی صاحب مشک آب) این کنیت (ابو القربه) در کتاب های سرائر، مقاتل الطالبیین و انوار النعمانیه ذکر شده است و أبو القاسم، بنا به برخی روایات آن حضرت فرزندی به نام قاسم نیز داشت؛ این کنیت در زیارت جابر در اربعین آمده است.

ابوالفضل در شعاع خورشیدها

حضرت ابی الفضل العباس (علیه السلام) از آوان ولادت تا معراج شهادت همواره در جوار امامان معصوم و استادان و حیانی زندگانی پربارش را سپری و از برترین انرژی دین و دانش آنان به این ترتیب بهره ور بود:

ص: 416

حضرت عباس 14 سال در جوار پدرش امیرالمؤمنین (علیه السلام)، مدت 24 سال در جوار برادرش امام حسن مجتبی (علیه السلام) [از ولادت تا شهادت]، مدت 35 سال در محضر امام حسین (علیه السلام)، 25 سال در کنار امام سجاد (علیه السلام) و 4 سال در جوار امام محمد باقر (علیه السلام) [یعنی در عمر پربار 35 ساله خویش، پنج امام را درک کرد و از چشمه سار دانش و معنویت آنان بهره ها گرفت. سرانجام در 35 سالگی در جوار سیدالشهدا (علیه السلام)، جام شهادت را سر کشید و در عوض دو دست، با دو بال سبز به بهشت پرواز کرد تا همانند حضرت جعفر طیار باشد.

ابوالفضل و برخی از ویژگی های ظاهری

حضرت ابی الفضل (علیه السلام) چهره ای زیبا، مصمم، درخشان و منظر دلربا داشت، به طور اعجاب انگیز تنومند و خوش اندام بود، از قدرت بدنی

ص: 417

فوق العاده برخوردار بود، دست هایی رسا، بازوانی ستبر و قامتی بلند داشت. هرگاه بر روی اسب جای می گرفت، پاهایش بر زمین کشیده می شد. وقتی که پا به رکاب می گذاشت، زانوهای مبارکش موازی گوش های اسب قرار می گرفت و... [برخی القاب آن حضرت به خاطر ویژگی های ظاهری اوست؛ مانند قمر بنی هاشم و...]

شخصیت و ویژگی های معنوی ابی الفضل (علیه السلام)

حضرت عباس (علیه السلام) دارای شخصیت ممتاز و اوصاف والای معنوی بود که به برخی به این شرح اشاره می شود:

ایمان راسخ

حضرت عباس (علیه السلام) که پرورش یافته دامن پربار امیرالمؤمنین (علیه السلام) و دو سید جوانان اهل بهشت، امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) بود و شخصیت

ص: 418

معنوی آن حضرت در مکتب و حیانی و ولایت ساخته شد، دارای ایمان قوی و راسخ بود که امام صادق (علیه السلام) آن حضرت را دارای ایمان قوی و استوار معرفی فرموده است ...

مقام عبودیت

عبودت و بندگی خالصانه آن حضرت تا آن جایی بود که امام صادق (علیه السلام) او را بنده صالح خدا گفته است و خود با مضامین عالیه بر او سلام می کند و آن حضرت را همانند اصحاب بدر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) معرفی می فرماید.

مدائنی می گوید: ابوغسان از هارون بن سعد از قاسم بن اصبح بن نباته روایت می کند که مردی از بنی ابان بن دارم را دیدم که چهره سیاه داشت، در حالی که قبلاً او را می شناختم (حرمله بن کاهل) که چهره

ص: 419

زیبایی داشت، علت را سؤال کردم، گفت: من تازه جوانی از همراهان حسین (علیه السلام) را کشتم که نشان سجده در پیشانی داشت؛ پس از آن هرشب دو نفر به خوابم می آیند و مرا به سوی جهنم می کشانند و با سیلی به صورتم می زنند و من فریاد می زنم که همه می شنوند... و آن جوان عباس بن علی (علیه السلام) بود. [توجه دارید که دشمن اعتراف می کند که عباس (علیه السلام) اثر سجده در پیشانی داشت.]

درخشش اطاعت از خدا و...

اطاعت و فرمانبرداری از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و ائمه (علیهم السلام) که امام صادق در زیارت نامه حضرت عباس (علیه السلام) بیان داشته است .

جایگاه علمی ابی الفضل (علیه السلام)

ص: 420

علم و دانش حضرت عباس (علیه السلام) که در ابعاد گوناگون، درخشش ویژه ای داشت. او مفسری برجسته، فقیهی وارسته، شاعری نغزپرداز و خطیبی توانمند بود و نیز در علم رجال یکی از روایان، و یکی از صحابه و تابعین بلندآوازه و مورد وثوق بوده است، و اشعار و رجزهای آن حضرت شهره آفاق است.

حافظ عسقلانی شافعی در «الاصابه» آن گاهی که از روایت کنندگان از امیرالمؤمنین (علیه السلام) سخن می گوید، از حضرت عباس به عنوان یکی از بزرگان صحابه و تابعین یاد کرده و می گوید: «و از باقی ماندگان تابعین شمار فراوانی راوی اویند که فرزندانش محمد، عمر و عباس از برجسته گان شان هستند.

ص: 421

در کتاب العباس بن علی (علیهما السلام) آمده است: «... كَانَ الْعَبَّاسُ (علیه السلام) فَقِيهًا مِنْ فُقَهَاءِ أَهْلِ الْبَيْتِ (علیهم السلام)... وَ كَانَ الْقَائِدُ الشُّجَاعُ ... وَ الْعَابِدُ الزَّاهِدُ...» «... حضرت عباس (علیه السلام) فقیهی از فقهای اهل بیت (علیهم السلام) و فرمانده شجاع ... و عابد و زاهد و ... بوده است.»

ابوالفضل (علیه السلام) و ادب و فرهنگ

حضرت ابی الفضل (علیه السلام) در بین جامعه و در خانواده، دارای فرهنگ عالی و ادب انسانی فوق العاده بود. او در برابر دشمنان دین، برخورد قاطع، جدی و خلل ناپذیر داشت، اما در بین خانواده و مسلمانان با اخلاق نیک و بردباری، مؤدبانه برخورد می کرد، و از ادبیات والای او است که همواره امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) را یابن رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم)، یابن امیرالمؤمنین (علیه السلام) و آقا و مولا، سرور و سردار خطاب می نمود.

ص: 422

بصیرت و روشن بینی عباس (علیه السلام)

حضرت عباس (علیه السلام) از بصیرت، تیزهوشی و روشن بینی شگرفی برخوردار بود که امام صادق (علیه السلام) آن حضرت را به این ویژگی ستوده است (وَ كَانَ نَافِذُ الْبَصِيرَةِ).

ابوالفضل (علیه السلام) الگوی ایثار

یکی از برجسته ترین اوصاف حضرت عباس (علیه السلام) ایثار و فداکاری اوست که در روز عاشورا به نمایش گذاشت؛ در شدت تشنگی آب را به کف مبارک بر می دارد [یعنی توان داشت تا آب بیاشامد] اما نمی نوشد و می گوید: «وَاللَّهِ لَا أَذُوقُ الْمَاءَ وَ سَيِّدِي الْحُسَيْنِ عَطْشَانًا» «به خدا سوگند آب نمی آشامم در حالی که مولایم حسین تشنه است.»

وفاداری در منش عباس بن علی (علیهما السلام)

ص: 423

تاریخ و نیز روایات از وفاداری حضرت عباس (علیه السلام) در راه خدا و در راه دین و وفاداری او به امامش سیدالشهدا (علیه السلام) به طور متواتر گواهی داده است که نمونه آن برخورد قاطعانه آن حضرت در برابر امان نامه ابن زیاد می باشد که به شمر فرمود: «تَبَّتْ يَدَاكَ وَ بِسِّ مَا جِئْتَنَا بِهِ مِنْ أَمَانِكَ يَا عَدُوَّ اللَّهِ، أَتَأْمُرُنَا أَنْ نَتْرِكَ أَخَانَنَا وَ سَيِّدَنَا الْحُسَيْنَ بْنِ فَاطِمَةَ وَ نَدْخُلَ فِي طَاعَةِ اللَّعْنَاءِ وَ أَوْلَادِ اللَّعْنَاءِ؟»

عباس (علیه السلام): «دستهایت خشکیده باد ای دشمن خدا! امان نامه زشتی برای ما آوردی، تو می خواهی که برادرمان و سرورمان حسین بن فاطمه (علیهما السلام) را ترک کنیم و تحت فرمان انسان های ملعون و دودمان ملعون قرار بگیریم؟»

ابوالفضل (علیه السلام) اقیانوس شجاعت

ص: 424

چون حضرت ابوالفضل (علیه السلام) همانند اقیانوس توفان زای شجاعت بود؛ لذا از بین برترین اوصاف والای آن حضرت تنها صفتی که بیشتر مطرح شده، شجاعت آن حضرت بوده است که در مراحل گوناگون همانند اقیانوس موج برداشته است یا همسان خورشید تابان درخشیده است و جای گلایه است از برخی مبلغان، مداحان، شاعران و... که سایر اوصاف معنوی آن حضرت را کمتر مطرح می کنند و تنها به شجاعت و قدرت بدنی و اوصاف ظاهری آن حضرت بسنده می نمایند.

اکثر مداحان مطالعه دارند و از روایات ضعیف و برخی مطالب نامناسب و برخی کلمات زننده استفاده نمی کنند، [درود خداوند بر آنان] ولی متأسفانه برخی مداحان احساساتی، بی سواد، بی فرهنگ، بی دانش، غالی صفت و... به آرایش چشم، ابرو، قد و قامت و... می

پردازند و حتی کلمات کفرآمیز و توهین آمیز برای پیامبر و ائمه (علیهم السلام) و شهدای باعظمت کربلا، به کار می برند و گاهی به خاطر گریاندن و مجلس گرفتن، به خدا و پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) دروغ می بندند و ارزش فرهنگ دینی و مذهبی را از بین می برند و ...

(اگر کسانی «نعوذ بالله» عزاداری کنند ولی نماز نخوانند یا شراب خوار، قمارباز، ربا خوار، و دارای فساد اخلاقی و... باشند مردود و ملعون خواهند بود و عزاداری شان قبول نخواهد بود مگر آن که توبه کرده، خودشان را اصلاح کنند و دین و پیشوایان را بازیچه فکر نکنند.)

اوج شخصیت او در جهاد راستین

از برجسته ترین اوصاف حضرت ابی الفضل (علیه السلام) جهاد آن حضرت در راه خداست، و بر اساس برخی از شواهد تاریخی، آن حضرت در

ص: 426

جنگ صفین حضور داشته و در همان اوایل جوانی در صحنه جهاد شرکت کرد، مانند داستان مشهور و تاریخی که حضرت عباس (علیه السلام) با چهره ی نقاب دار به میدان شتافت، و هفت پسر دلاور ابوشعشاع، سپس خود ابوشعشاع را به جهنم واصل کرد. کسی او را نمی شناخت و وقتی پیروزمندانه برگشت، امیرالمؤمنین (علیه السلام) نقاب را از صورت او برداشت، آن گاه لشگر او را شناختند.

اما برترین جهاد آن حضرت در روز عاشورا بود که امامان معصوم (علیهم السلام) آن را با بیان عالی مطرح کرده اند.

[اوصاف معنوی و ویژگی های حضرت ابی الفضل (علیه السلام) فراوان است که در این نوشتار به 10 مورد بسنده شد و گرنه کتاب جداگانه ای می خواهد.]

ص: 427

شخصیت ابی الفضل (علیه السلام) در بیان معصوم (علیهم السلام)

اوصاف والای حضرت عباس (علیه السلام) و ویژگی های شخصیتی آن حضرت [اعم از آن چه که اشاره شد یا مطرح نگردید] در کلمات ائمه طاهرین (علیهم السلام) بیان شده است، (در روایات یا زیارت نامه های مأثوره) که برخی عبارتند از:

برخی تاریخ نگاران نوشته اند که امیرالمؤمنین (علیه السلام) روزی با اشک و آه بازوهای عباس را می بوسید، ام البنین (علیها السلام) با نگرانی از علت آن جوینا شد. امیرالمؤمنین (علیه السلام) به مصائب غم انگیز عاشورا اشاره کرد و ام البنین (علیها السلام) گریان شد، حضرت فرمود: «فرزندت عباس نزد خدای تبارک و تعالی منزلتی بس بزرگ دارد، و در عوض هر دو دست بریده اش، دو بال به او

هدیه داده خواهد شد که در بهشت پرواز کند و با فرشتگان هم راز شود. آن گاه ام البنین (علیها السلام) خرسند شد.»

در روایتی از معصوم (علیه السلام) نقل شده است: «إِنَّهُ قَدْ زَقَّ الْعِلْمَ زَقًّا» «همانا او (ابوالفضل (علیه السلام)) علم و دانش را [از پدر و برادرانش] به جان و دل و به طور ویژه چشیده است.»

در روز تاسوعا که لشکر ابن سعد نقاره جنگ را به صدا درآوردند و به سوی خیمه های امام حسین (علیه السلام) نزدیک شدند، حضرت به برادرش عباس (علیه السلام) خطاب کرد و از جمله سخنان مهمی که فرمود، این بود: «ارکب! بِنَفْسِي أَنْتَ يَا أَخِي حَتَّى تَلْقَاهُمْ وَتَسْأَلَهُمْ عَمَّا جَاءَهُمْ» «جانم به قربانت ای برادرم، سوار شو و برو و از آن ها بپرس که چه می خواهند...»

ص: 429

عن الامام الصادق (عليه السلام): «كَانَ عَمُّنَا عَبَّاسُ بْنُ عَلِيٍّ نَافِذَ الْبَصِيْرِ بِرِهِ صَلْبُ الْاِيْمَانِ، جَاهِدَ مَعَ اَبِي عَبْدِاللهِ وَ اَبْلَى بِلَاءً حَسَنًا وَ مَضَى شَهِيدًا...»

امام صادق (عليه السلام): «عموی ما عباس بن علی (علیهما السلام) بصیرت و بینایی نافذ و مؤثر و ایمان راسخ و استوار داشت، او در کنار برادرش ابی عبدالله (علیه السلام) جهاد و پیکار کرد، و نیکو از امتحان درآمد، و به درجه بلند شهادت نایل شد.»

امام صادق (عليه السلام) در زیارت نامه عمویش عباس (عليه السلام) اوصاف و ویژگی های فراوان آن حضرت را بیان کرده است، از جمله می گوید: «السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ، الْمُطِيعُ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ (عليهم السلام)....»

ص: 430

امام صادق (علیه السلام) در زیارتش می فرماید: «سلام بر تو ای بنده صالح [ای آن که] مطیع و فرمانبردار خدا، پیامبر، امیرالمؤمنین، امام حسن و امام حسین (علیهم السلام) بودی...»

عن علی بن الحسین (علیهما السلام): «رَحِمَ اللَّهُ عَبَّاسَ، فَلَقَدْ آثَرَ وَأَبْلَى، وَفَدَا أَخَاهُ بِنَفْسِهِ، ح- تِي قُطِعَتْ يَدَاهُ فَأَبَدَ لَهُ اللَّهُ بِهِمَا جَنَاحَيْنِ، يَطِيرُ بِهِمَا مَعَ الْمَلَائِكَةِ فِي الْجَنَّةِ، كَمَا جُعِلَ لَجَعْفَرِ بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليهما السلام) وَإِنَّ لِلْعَبَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى لَمَنْزِلَةً يَغِيظُ بِهَا جَمِيعُ الشُّهَدَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»

امام سجاد (علیه السلام): «خدا رحمت کند عباس را. او به حق ایثار و فداکاری کرد و خوب امتحان داد، و جانش را [برای خدا] قربان و فدای برادرش کرد تا آن که هر دو دستش از بدن جدا شد، خدای سبحان در عوض دو

دست، دو بال برایش عنایت کرد تا با فرشتگان در بهشت پرواز کند آن گونه که برای جعفر بن ابی طالب (علیهما السلام) قرار داد و همانا در پیشگاه خدای تبارک و تعالی، برای عباس منزلت و مقام [بالایی] است که تمام شهدا در روز قیامت به آن غبطه می خورند.»

در زیارت ناحیه از حضرت مهدی (علیه السلام) این گونه آمده است: «أَلْسَلَامُ عَلَیْكَ يَا ابْنَ الْفَضْلِ الْعَبَّاسِ بْنِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (علیهما السلام) الْمُوَاسِیِ اخَاهُ مِنْ نَفْسِهِ...»

«سلام بر تو ای ابا الفضل العباس فرزند امیرالمؤمنین (علیهما السلام) که با جان خود برادرت را یاری کردی...»

ص: 432

البته در زیارت نامه ها اوصاف فراوانی درباره حضرت عباس (علیه السلام) ذکر شده است که به همین نکات بسنده شد و می توان به آن ها مراجعه و بهره مند گردید.

همسر و فرزندان ابی الفضل (علیه السلام)

حضرت عباس (علیه السلام) در آوان جوانی با «لبابه» دختر عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب (علیه السلام) ازدواج کرد و از او صاحب فرزندانی به نام های فضل و عبدالله شد.

برخی از تاریخ نگاران گفته اند که حضرت عباس (علیه السلام) از همسر دوم که ام ولد بود، دارای یک دختر و سه پسر شد به نام های قاسم، محمد و حسن. [در مجموع یک دختر و پنج پسر داشت.]

ص: 433

مورخان تداوم نسل حضرت عباس (علیه السلام) را از عبدالله گفته اند و برخی نیز تداوم نسل آن حضرت را از حسن بن عباس (علیهما السلام) دانسته اند.

فرزندان حضرت ابی الفضل (علیه السلام) که هاشمی، قریشی و علوی بودند از علم و دانش، ادب و کمال، تقوی و معنویت، شجاعت و سخاوت و... بهره مند بودند.

خواهرن و برادران حضرت عباس:

حضرت ابی الفضل (علیه السلام) از مادرش (ام البنین (علیها السلام)) سه برادر داشت، گرچه زیارتگاهی به نام خدیجه در جوار مسجد جامع کوفه است که می گویند از مادر ابی الفضل (علیه السلام) است که در جایش تحقیق ارائه خواهد شد.

ص: 434

عباس بن علی (علیهما السلام) 37 برادر و خواهر یا 35 برادر و خواهر یا 32 برادر و خواهر و یا 26 خواهر و برادر داشت که اختلاف روایات نیاز به بررسی و تحقیق دارد.

کرامات حضرت ابی الفضل (علیه السلام)

در طول تاریخ مؤمنان حوائج فراوانی را از خدای سبحان با شفیع قرار دادن حضرت ابی الفضل (علیه السلام) گرفته اند و کرامات زیادی، مردم از آن حضرت دیده اند که نیاز به کتاب های مستقلی دارد.

حرم حضرت ابی الفضل (علیه السلام) در آینه تاریخ

حرم نورباران حضرت عباس (علیه السلام) در محل شهادتش و شمال حرم حضرت امام حسین (علیه السلام) به فاصله 300 متری در کنار نهر علقمی وجود دارد که در طول تاریخ از ساخت و بازسازی هایی بهره ور بوده است. در

ص: 435

این بخش مناسب است که فهرست گونه ای از ساخت و ساز عمده آن حرم پاک به این شرح ارائه شود:

افزون بر ساخت و سازهای اولیه از روز دفن شهدا تا ساختار مختار و... که با ساختار حرم حسینی بوده است، در حدود سال های 367ق = 977 م، عضد الدوله دیلمی که اعلام تشیع کرد، حرم امام حسین (علیه السلام) و حرم حضرت عباس (علیه السلام) را ساخت و گنبد و بارگاه مهمی بر مرقد آن حضرت قرار داد.

در سال 1032 ق = 1622 م، شاه طهماسب صفوی گنبد حضرت عباس (علیه السلام) را با کاشی تزیین کرد، ضریحی را روی صندوق خاتم قرار داد، صحن را بازسازی کرد، ایوان نخستین را در حرم ساخت و... .

ص: 436

در سال 1153 ق، نادر شاه افشار صندوق روی مرقد را بازسازی و برخی از بناها را آئینه کاری نمود و هدایای جالبی را به حرم اهدا کرد.

در تاریخ 1172 ق، وزیر نادر شاه بازسازی هایی در حرم و صندوق مرقد، انجام داد و چلچراغی را به حرم هدیه کرد.

در سال 1236 ق، محمد شاه قاجار ضریح نقره ای بر فراز مرقد حضرت عباس (علیه السلام) قرار داده و در صحن و رواق نیز نوسازی هایی انجام داد. [البته توسط وزیرش حاج محمد حسین خان صدر اصفهانی]

در سال 1259 ق، محمد علی شاه پسر ماجد شاه از شاهان هند، گنبد حرم را نوسازی کرد.

ص: 437

پس از تخریب و غارت حرم‌ها توسط وهابی‌ها [که قبلاً بیان شد] در سال 1216 ق، فتحعلی‌شاه قاجار حرم عباس را بازسازی و گنبد را به طور جالبی کاشی‌کاری کرد.

در سال 1250 ق، وکیل فتحعلی‌شاه، ابراهیم خان شیرازی که گنبد و بارگاه امام حسین (علیه السلام) را نوسازی کرد، به دستور شاه، حرم ابی‌الفضل (علیه السلام) را نیز نوسازی و گنبد آن را به طلا آراست.

در سال 1263 ق، سلطان عبدالحمید عثمانی از پادشاهان برادران اهل سنت هدیه‌هایی از جمله دو شمعدان با شاخه‌های طلا به حرم هدیه کرد.

ص: 438

در سال 1266 ق، سلطان عبدالمجید عثمانی از پادشاهان محترم اهل سنت، به نوسازی حرم پرداخت و مادرش نیز پرده هایی از حریر را به حرم تقدیم کرد.

در سال 1366 ق، تاجران و خیرین ایرانی زیر نظر حضرت آیت الله شهرستانی، به بازسازی حرم پرداخته، دیوارها و صحن حرم را سنگ فرش کردند.

در سال 1370 ق، خطاطی های شگفت انگیز و زیبای داخل حرم توسط صبیری هلالی صورت گرفت و برخی تحولات دیگر نیز در حرم انجام شد.

ص: 439

در سال 1373 ق، حرم امام حسین (علیه السلام) و حرم حضرت عباس (علیه السلام) بازسازی و صحن و رواق ها آئینه کاری شد و با کاشی های معرقی که از اصفهان منتقل کردند، تزیین شد.

در سال 1395 ق، دیوارهای جلوی صحن هر دو حرم کاشی کاری شد و کتاب خانه و موزه در دست ساخت قرار داشت.

در سال 1385 ق. = 1965 میلادی به دستور مرجع بزرگ جهان تشیع حضرت آیت الله العظمی حکیم (ره) ضریح زیبای حضرت ابی الفضل العباس (علیه السلام) که در اصفهان توسط هنرمندان سرافراز ایرانی ساخته شده بود، با تشریفات ویژه به عراق منتقل و با استقبال پرشور مؤمنان وارد کربلا شد و بالای مرقد مطهر حضرت عباس (علیه السلام) نصب گردید که با حضور جمع کثیری از مؤمنان و با سخنرانی سید مهدی حکیم

ص: 440

فرزندآیت الله حکیم رونمایی شد. [این ضریح تاکنون موجود است] (در این ضریح چهارصد هزار مثقال نقره و هشت هزار مثقال طلای ناب به کار رفته است...)

پس از پیروزی انقلاب اسلامی عراق، تمام حرم های مطهر در این سرزمین از جمله حرم حضرت ابی الفضل (علیه السلام) در دست بازسازی و نوسازی و توسعه ویژه قرار گرفته است.

در سال 1391 ش حرم مطهر حضرت عباس (علیه السلام) در دست بهسازی جالبی قرار داشت که در همین راستا سقف صحن حرم را پوشانده اند و هنوز کار آن تکمیل نشده است { در این سفر اخیر که در این سرزمین به منظور زیارت رفته بودم، آخرین تحولات نوسازی، بازسازی و بهسازی

ص: 441

را به دقت مطالعه کردم؛ خوشحالم که آینده جالبی در چشم انداز آن حرم های نرافشان قرار دارد.

ساخت ضریح جدید حرم حضرت ابوالفضل (علیه السلام) در شهر شیراز توسط هنرمندان افتخارآفرین ایرانی آغاز گردید. { خداوند به همه
خدامان اهل البیت (علیهم السلام) توفیق مضاعف عنایت بفرماید. }

جلوه کنونی حرم حضرت عباس (علیه السلام)

اشاره

حرم حضرت العباس (علیه السلام) در مساحت 4370 متر مربع، دارای صحن بزرگی به مساحت 9300 متر مربع چهار ضلعی است. بر فراز مرقد مطهر گنبد طلائی با قطر 12 متر به صورت نیم کروی به ارتفاع 39 متر با ساقه بلند قرار دارد که در این گنبد زیبا 6418 خشت طلا به کار رفته است، و در سال 1375 ق توسط امین الدوله صدر اصفهانی ساخته

ص: 442

شد. و با آیات قرآن عظیم الشان تزیین شده است. و نیز این حرم دارای دو مناره ی روح افزایی است به ارتفاع 44 متر که با طلا روکش شده اند و تعداد 2016 خشت طلا در آن به کار رفته است و... .

عمدتاً این حرم شبیه حرم امام حسین (علیه السلام) به این شرح می باشد:

الف: رواق ها

اشاره

این حرم دارای چهار رواق به این شرح می باشد که سقف آن جدیداً پوشانده شده است:

1- رواق شمالی

این رواق در ضلع شمالی ضریح حضرت قرار دارد که مشرف به نهر علقمه بوده است و راه زیرزمینی مرقد مطهر از این جاست که دارای درِ زیبای نقره ای می باشد.

ص: 443

2- رواق غربی

این رواق به طرف غرب و جوار باب الرواق و باب المراد می باشد.

3- رواق شرقی

این رواق به جانب شرق واقع شده است که در این رواق پنج مقبره ی مهم و تاریخی قرار دارد.

4- رواق جنوبی

این رواق دارای سه در به طرف ایوان طلا- می باشد و این رواق با کف حرم در سال 1367 ق توسط حاج حسین حجازباشی سنگ فرش گردید.

ب: ایوان های صحن مطهر

اشاره

صحن بزرگ حرم 9300 متر مربع مساحت دارد و دارای چهار ایوان به این شرح می باشد:

ص: 444

1- ایوان طلا

این ایوان به عنوان ایوان شمالی نیز خوانده شده است و تاریخ 1304 ق در آن ثبت گردیده است.

2- ایوان بالای سر

این ایوان در سمت غربی صحن قرار دارد که با کتیبه ی سوره ی مبارکه ی فتح تزیین شده است.

3- ایوان شرقی

این ایوان در ضلع شرقی صحن و باب الرضا (باب العلقمی) است که کتیبه ی سوره های مبارکه ی حمد و قدر با تاریخ 1304 ق در آن وجود دارد .

4- ایوان قبله جنوبی

این ایوان، در مدخل باب القبله قرار دارد و بر فراز آن ساعت بزرگ زنگ داری نصب شده است که برخی آن را ایوان ساعت گفته اند.

درهای صحن مطهر حرم

ص: 445

در سال های قدیم صحن حرم حضرت عباس (علیه السلام) شش در داشت به نام های : 1- باب القبله 2- باب القبله الصغیر. 3- باب البرکه. 4- باب السدره 5- باب صاحب الزمان. 6- باب السوق.

اما در سال 1373 ق= (1954 م) در غرب حرم درّی را به نام باب الحسن گشودند. و در سال 1375 ق= (1955 م) در شرق صحن درّی را به نام باب العلقمی بازکردند.

لذا فعلاً این صحن دارای 9 در می باشد که عبارتند از :

باب القبله : این باب در جنوب صحن با طول 4 متر و عرض 5/3 متر و کتیبه ای از آیات قرآن قرار دارد که در سال 1382 ق، در مدخل این باب کتابخانه ی حضرت ابوالفضل (علیه السلام) تأسیس شد.

ص: 446

باب الإمام الحسن (عليه السلام): این باب در غرب صحن حرم با طول 4 متر و عرض 3 متر واقع شده است.

باب الإمام الحسين (عليه السلام): در جوار باب الإمام الحسن (عليه السلام)، باب الإمام الحسين (عليه السلام) قرار دارد. [طول این باب 4 متر و عرض آن 3 متر می باشد]

باب صاحب الزمان (عج): این باب با 4 متر طول و 5/3 متر عرض با کتیبه ی سوره ی مبارکه قدر تزیین شده است و در کنار باب الحسين (عليه السلام) قرار دارد.

باب الإمام موسى بن جعفر (عليهما السلام): این باب نیز با 4 متر ارتفاع و 5/3 متر عرض و کتیبه ی قرآنی در زاویه ی غربی حرم واقع شده است.

ص: 447

باب الإمام محمد جواد (علیه السلام): این باب با سقفی هلالی و کتیبه ای از آیه ی نور و... در شمال صحن حرم با 4 متر ارتفاع و 5/3 متر عرض قرار دارد.

باب الإمام علی الهادی (علیه السلام): این باب تازه احداث شده است با ارتفاع 4 متر و عرض 5/3 متر که در زاویه ی شمال شرق صحن واقع شده است.

باب الفرات: این باب نیز 4 متر ارتفاع و 5/3 متر عرض دارد که در شرق صحن واقع شده است.

باب امیرالمؤمنین (علیه السلام): این باب نیز در شرق صحن حرم قرار دارد و دارای 4 متر ارتفاع و 5/3 متر عرض می باشد.

گنجینه ی حرم حضرت عباس (علیه السلام)

ص: 448

یکی از مهم ترین چیزهای قابل توجه و تاریخی، گنجینه ی حرم حضرت ابوالفضل (علیه السلام) است که در آن اشیای ارزشمند و اعجاب انگیزی موجود است، که هدیه های بزرگان، حاکمان و پادشاهان بوده اند و در این جا نگهداری می شوند .

از باب مثال 129 نسخه ی قرآن مجید با قطع ها و خط های گوناگون، نسخه های خطی و صحیفه هایی منسوب به حضرت علی (علیه السلام)، تصویر حقیقی از سر امام حسین (علیه السلام) که گفته می شود از ایتالیا آورده شده است، ده ها چلچراغ و شمعدان های طلایی، نقره ای و فلزی، شمشیرهایی از طلا و نقره، ساعت های دیواری، مجسمه های طلایی، پرده ها و پرچم های حریری، کمربندها، گردنبندها، کلاه خودها و ... از طلا و

ص: 449

تقره و... و یک گردنبند طلایی 40 بسم الله به وزن 40 مثقال در آن موجود است و...!

مدفن علما در حرم حضرت عباس (علیه السلام)

تاریخ نگاران گفته اند که تعداد کثیری از علما و اندیشمندان اسلامی در حرم مطهر حضرت ابوالفضل العباس (علیه السلام) به خاک سپرده شده اند که برخی عبارتند از:

1- سید عبدالله کشمیری.

2- شیخ علی اکبر یزدی

3- سید محمد بن سید محسن زنجانی .

4- شیخ کاظم الهر.

5- شیخ علی بن زین العابدین یزدی حایری .

ص: 450

طرح جدید سفینه النجاه

برای حرمین مطهر امام حسین (علیه السلام) و یارانش و حرم مطهر حضرت ابی الفضل (علیه السلام) طرح جالب و جدیدی به نام سفینه النجاه را پیش بینی کرده اند که هر دو حرم در یک صحن قرار بگیرد و قسمت فعلی بین الحرمین دارای یک سقف گردد و به شکل مربع مستطیل دارای درهای متعدد ورودی ساخته شود که در چهار زاویه ی آن چهار مناره قرار بگیرد و پیش بینی شده است که این صحن بزرگ 160 هزار نفر گنجایش داشته باشد و از نظر امنیتی نیز از ویژگی هایی برخوردار باشد و نیز حرم امام حسین (علیه السلام) با احداث صحن حضرت زینب 3 از کنار تل زینبیه به خیمه گاه متصل گردد.

در این فصل دربارهٔ حضرات امام موسی بن جعفر و امام جواد:، حرم های مطهرشان و اماکن متبرکهٔ پیرامون آن ها به بحث و بررسی خواهیم پرداخت. ان شاءالله تعالی.

مطالب این فصل به این شرح ارائه می شود:

1/4. کاظمین سومین شهر مقدس عراق

کاظمین بعد از نجف اشرف و کربلای معلی شهر مقدس و تاریخی است که در شمال غربی بغداد و غرب رودخانه دجله واقع شده است و نام این شهر از نام مقدس امام موسی الکاظم (علیه السلام) گرفته شده است که در مرکز آن شهر با نوه اش امام محمد تقی الجواد (علیه السلام) دفن شده اند و شیعیان از سراسر جهان به زیارت آن دو فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) مشرف می

ص: 453

شوند. این شهر که به کاظمین یا کاظمیه شهره آفاق است، امروزه به بغداد متصل شده است و بلکه محور معنوی و دینی بغداد قرار گرفته است. (البته در اوایل این محل به نام مقابر قریش معروف بوده است.) دو تن امامان معصوم (علیهم السلام) فرزندان پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و علی (علیه السلام) در یک ضریح شفاف نقره ای دفن شده اند و دو گنبد طلایی همسان و چهار مناره نورافشان که چشم های شیفتگان را نوازش می دهند، از هنر و تمدن اسلامی حکایت می کنند که در دوره آغازین صفویه ساخته شده اند.

2/4. فرازی از طلوع تا غروب خورشید هفتم

امام موسی بن جعفر در سال 128 هـ- ق در ابواء (بین مکه و مدینه جایی که آمنه بنت وهب مادر پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) وفات کرده است) متولد شد،

ص: 454

و در 25 رجب 183 هـ - ق در 55 سالگی بعد از 14 سال یا ... زندان در زندان بغداد به دستور هارون الرشید به شهادت رسید و در (مقابر قریش) دفن گردیده که از آن روز این مقبره رنگ دیگر و معنویت تازه ای گرفت.

3/4. اشاره ای به طلوع و غروب خورشید نهم

امام محمد تقی الجواد در سال 159 هـ - ق در مدینه منوره چشم به جهان گشود و در آخر ذیقعده 220 هـ - ق به دستور معتصم عباسی توسط ام الفضل همسرش (دختر مأمون ملعون) در 25 سالگی با زهر مسموم و شهید گردید و در کنار جدش امام کاظم (علیه السلام) دفن شد.

ص: 455

درباره آداب و مقررات زیارت در کتاب حاضر [در زیارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) و زیارت امام حسین (علیه السلام)] مطالبی مطرح شد که نیاز به تکرار نیست؛ در این جا به ذکر یک روایت بسنده می شود.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَمَّنْ ذَكَرَهُ، عَنْ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) (فِي حَدِيثٍ) .. وَقَالَ: إِذَا أَرَدْتَ زِيَارَةَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ: فَاغْتَسِلْ وَ تَنَطَّفْ وَ أَلْبَسْ ثَوْبَيْكَ الطَّاهِرَيْنِ وَ زُرْ قَبْرَ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ بِنِ مَوْسَى الرِّضَا: وَقُلْ حِينَ تَصِيرُ عِنْدَ قَبْرِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) «السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ ...» ثُمَّ سَلِّ حَاجَتَكَ ثُمَّ سَلِّمْ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْجَوَادِ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) ... وَقُلْ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِمَا السَّلَام) الْإِمَامِ الْبَرِّ ...

ص: 456

محمدبن عیسی در روایتی از امام ابی الحسن (امام هادی (علیه السلام) این گونه نقل کرده است که حضرت فرمود: هرگاه تصمیم زیارت امام کاظم و امام جواد (علیهما السلام) را گرفتی غسل کن و خود را پاکیزه کن و لباس های پاک خود را بپوش، آن گاه قبر ابی الحسن موسی بن جعفر و محمدبن علی (علیهما السلام) را زیارت کن، و در وقتی که در کنار مرقد موسی بن جعفر رسیدی [سلام نامه بخوان] بگو: «السلام علیک یا ولی الله...» سپس حاجت خود را طلب کن، آنگاه سلام کن بر ابی جعفر محمد بن علی (علیه السلام) و بگو: «اللهم صل علی محمد بن علی...»

5/4. نجات بغداد در پرتو دو فرزند پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

ص: 457

عن زكريا بن آدم القمي عن الرضا (عليه السلام) قال: «إِنَّ اللَّهَ نَجَا بَغْدَادَ بِمَكَانِ قَبْرِ الْحُسَيْنَيْنِ فِيهَا.»

امام رضا (عليه السلام): «همانا خداوند بغداد را به خاطر دو بزرگوار (امام کاظم و امام جواد) در آن سرزمین، نجات بخشید.»

6/4. پاداش زیارت امام کاظم و امام جواد (علیهما السلام)

اشاره

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَقْبَةَ (قَالَ: كَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ الثَّالِثِ (الرِّضَا) (عَلَيْهِ السَّلَامُ)) أَسْأَلُهُ عَنْ زِيَارَةِ قَبْرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَعَنْ زِيَارَةِ قَبْرِ أَبِي الْحَسَنِ وَ أَبِي جَعْفَرٍ (عَلَيْهِمَا السَّلَامُ) فَكَتَبَ إِلَيَّ: أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْمُقَدَّمُ وَ هَذَا أَجْمَعُ وَ أَعْظَمُ أَجْرًا.

ابراهیم بن عقبه می گوید: به محضر ابی الحسن سوم (امام رضا (علیه السلام)) نامه ای نوشتم و از زیارت قبر ابی عبدالله (امام حسین) و از زیارت قبر ابی الحسن و ابی جعفر (امام کاظم و امام جواد (علیهما السلام)) پرسیدم، در

ص: 458

جوابم نوشت: «زیارت امام حسین (علیه السلام) مقدم است اما زیارت آنان (ابی الحسن و...) جامع تر و دارای اجر و پاداش بزرگ تر است.»

كَانَ الشَّافِعِيُّ يَقُولُ: «قَبْرُ مُوسَى الْكَازِمِ التَّرِيَّاقِ الْمُجْرَبِ.»

شخص شافعی پیشوای شافعیان جهان همواره می گفت: «مرقد امام موسی کاظم تریاق شفابخش مجرب است.»

پاداش زیارت او بهشت است

عن عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي نَجْرَانَ، قَالَ: سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرَ (الثَّانِي) عَمَّنْ زَارَ النَّبِيَّ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ) قَاصِدًا؟ قَالَ: «لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَام) فَلَهُ الْجَنَّةُ.»

عبد الرحمان بن ابی نجران می گوید: «از ابی جعفر (دوم) [امام جواد (علیه السلام)] درباره ی کسی که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) را با نیت خالص زیارت کند

ص: 459

پرسیدم؛ حضرت فرمود: «پاداش او بهشت است و کسی که قبر ابي الحسن را زیارت کند نیز پاداش او بهشت است.» [زیارت ابي الحسن همانند زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) است].

عن ابن سنان قال: قُلْتُ لِلرِّضَا (عليه السلام): «مَا لِمَنْ زَارَ أَبَاكَ قَالَ (عليه السلام): الْجَنَّةُ فَرُّهُ.»

ابن سنان می گوید: به امام رضا (علیه السلام) عرض کردم: چه درجه و مقامی است برای کسی که به زیارت پدرت مشرف شود؟ حضرت فرمود: «جایگاه او بهشت است؛ پس او را زیارت کن.»

زیارت ... همانند زیارت پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم)

ص: 460

عن الحسين الاشعري قال: قال الرضا (عليه السلام): «مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي بَغْدَادَ كَانَ كَمَنْ زَارَ قَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ وَقَبْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) إِلَّا أَنْ لِرَسُولِ اللَّهِ وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (عليه السلام) فَضْلَهُمَا.»

حسين بن محمد اشعري قمی می گوید: «امام رضا (عليه السلام) برای من فرمود: کسی که قبر پدرم را در بغداد زیارت کند، همانند کسی است که قبر پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و قبر امیرالمؤمنین (عليه السلام) را زیارت کرده باشد. آگاه باشید همانا برای رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیرالمؤمنین (عليه السلام) فضیلت و برتری شان است.»

همسان زیارت امام حسین (عليه السلام)

عن الوشاء عن إمام الرضا (عليه السلام) قال: «زِيَارَةُ قَبْرِ أَبِي مِثْلُ زِيَارَةِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ (عليه السلام) .

ص: 461

امام رضا (علیه السلام): زیارت مرقد پدرم (امام کاظم (علیه السلام)) همانند زیارت مرقد امام حسین (علیه السلام) است.

عن الوشاء قال: سألت الرضا (عليه السلام) عَنْ زِيَارَةِ قَبْرِ أَبِي الْحَسَنِ (عليه السلام) هِيَ مِثْلُ زِيَارَةِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ؟ قَالَ: «نَعَمْ.»

حسن بن علی و شامی گوید: از امام رضا درباره زیارت مرقد ابی الحسن (علیه السلام) پرسیدم که آیا همانند زیارت مرقد امام حسین است؟ حضرت فرمود: «بلی.»

زیارت امام کاظم (علیه السلام) از پشت دیوار با زحمت

در نخستین سال های شهادت موسی بن جعفر (علیه السلام) که حرم و بارگاهی نداشت و در اطراف مقبره دیوار بود، شیفتگان آن مرقد پاک با زحمت

ص: 462

فراوان از پشت دیوار به زیارت می پرداختند. گاهی برخی در این باره و پاداش این گونه زیارت سؤال می کردند.

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَبْدِوَسَى عَنْ أَبِيهِ رَحِيمَ قَالَ: قُلْتُ لِلرِّضَا (عَلَيْهِ السَّلَامُ): «إِنَّ زِيَارَةَ قَبْرِ أَبِي الْحَسَنِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) بِبَغْدَادَ فِيهَا مَشَقَّةٌ وَإِنَّمَا نَأْتِيهِ فَنُؤَسِّلُهُ عَلَيْهِ مِنْ وَرَاءِ الْحِيطَانِ فَمَا لِمَنْ زَارَهُ مِنَ الثَّوَابِ؟ قَالَ: وَاللَّهِ مِثْلُ مَا لِمَنْ أَتَى قَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ).»

احمد بن عبدوس از پدرش روایت کرده است که به امام رضا عرض کردم: همانا در زیارت قبر ابی الحسن (علیه السلام) در بغداد مشقت و دشواری وجود دارد؛ هرگاه ما مشرف می شویم از پشت دیوار بسته بر آن حضرت سلام (و زیارت) می کنیم پس کسی که او را زیارت کند چه پاداشی دارد؟

ص: 463

امام فرمود: «سوگند به خدا همانند کسی است که به حرم پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) مشرف شده او را زیارت کرده باشد.»

7/4. نماز زیارت

از اعمال مهم مستحبی در حرم ها نماز خواندن است (نمازهای واجب، مستحب و نماز زیارت) و این که در چه مکانی نماز خواندن بهتر است، در روایات اشاره شده است.

عن علی بن حسان الواسطی عن الرضا (علیه السلام) (فی ایتیانِ قَبْرِ اَبی الحَسَنِ (علیه السلام)) قَالَ: «صَلُّوا فِی الْمَسَاجِدِ حَوْلَهُ.»

ص: 464

علی بن حسان واسطی از امام رضا (علیه السلام) در تشریح به حرم امام کاظم (علیه السلام) روایت کرده است که فرمود: «در مسجدهای اطراف آن حرم نماز بخوانید.»

8/4. شماری از جایگاه های مهم کاظمین

اشاره

جایگاه های مهم مذهبی و تاریخی کاظمین (علیهم السلام) عبارتند از:

1. حرم مطهر امام موسی بن جعفر (علیهم السلام) (باب الحوائج).

2. حرم نورباران امام محمد تقی الجواد ابن الرضا (علیهم السلام) باب الحوائج.

3. آرامگاه عالم جلیل القدر، فقیه، متکلم، فیلسوف و ... خواجه نصیر الدین طوسی (ره). او در سال 672 چشم از جهان فرو بست و در سردابی در حرم کاظمین (علیهم السلام) (در قبر یکی از خلفای عباسی که آماده

ص: 465

شده بود) دفن گردید. فعلاً بر فراز آن قبر، ضریح فولادی زیبایی قرار دارد.

4. مرقد پاک موسی بن ابراهیم بن موسی الکاظم (علیه السلام). او کسی بود که در زمان مأمون یمن را تسخیر کرد و مردم را به امامت امام رضا (علیه السلام) دعوت می نمود.

5. آرامگاه شیخ مفید (ره) (تولد 336 ق) از فقها و متکلمان بلند آوازه امامیه که در سال 413 هـ- ق در گذشت و در شرق رواق جنوبی حرم دفن شد؛ بر روی قبرش بر سنگ مرمر شعری است که می گویند حضرت امام زمان (عج) در مصیبت فوت او سروده است.

لاموت الناعی بفقدهک انه یوم علی آل الرسول عظیم

ص: 466

6 و 7: آرامگاه دانشمند و فقیه بزرگوار سید مرتضی (ره) که در سال 436 هجری وفات کرد و برادرش، اندیشمند بلندآوازه، سید رضی (ره). شخصیتی که در جمع آوری و تنظیم نهج البلاغه زحمات زیادی کشید و در سال 406 هـ- ق درگذشت. مرقد این دو برادر که از مشاهیر بزرگ جهان تشیع بوده اند، در ساختمان جداگانه در جنوب شرقی بیرون صحن نزدیک هم می باشند. (تاریخ نگارانی مرقد آن دو بزرگوار را در حرم امام حسین (علیه السلام) کنار ابرهیم مجاب گفته اند.)

8- مدفن فقیه و محدث بزرگ امامیه ابوالقاسم جعفر بن محمد بن قولویه. او در سال 368 هـ- ق درگذشت و در شرق رواق جنوبی دفن شد. (مدفن او و شیخ مفید یک جا می باشد.)

ص: 467

9- آرامگاه های علما، فقها، مراجع و دانشمندان اسلامی همانند آیه الله سید حسین صدر، سید هیبه الدین شهرستانی، ضیاء الدین ابن الاثیر، قاضی القضاة (ابویوسف قاضی) ابن الناقه، ابن حمدون، مغالدوله آل بویه، دیلمی ها و ... .

10- مساجد، حسینیه ها و مدارس، از جمله مسجد صفوی، از مساجد تاریخی که توسط شاه اسماعیل صفوی ساخته شده است. (مسجد برائا) که در بین راه کاظمین - بغداد و از مساجد مقدسی است که طبق روایات، امیرالمؤمنین (علیه السلام) در بازگشت از جنگ خوارج در آن جا نماز خوانده است و (مسجد العتیقه) یا (مسجد المنطقه) که نظر به بعضی روایات امیرالمؤمنین (علیه السلام) در یکی از سفرهایش در آن نماز خوانده است.

ص: 468

حضرت امام موسی بن جعفر (علیه السلام) در سال 179 ق، توسط هارون الرشید از مدینه به بغداد آورده شد.

در سال 183 ق، آن حضرت به دستور هارون توسط سندی بن شاهک (یهودی) مسموم و به شهادت رسید. آن حضرت چهارمین نفری بود که در مقبره ای به نام قریش (محل حرم کنونی) دفن گردید.

نخستین بقعه ای که بر مرقد امام کاظم ساخته شد، به دستور مأمون و با نظر امام جواد (علیه السلام) بود.

امام محمد تقی (علیه السلام) در سال 220 ق، به دستور معتصم عباسی و توسط ام الفضل دختر مأمون، همسر امام جواد (علیه السلام)، مسموم و به شهادت رسید و آن حضرت را در جوار جدش امام کاظم (علیه السلام) دفن کردند. سپس

بر فراز آن دو مرقد مطهر، بقعه و بارگاهی بنا و علناً محل زیارت شیعیان گردید، و این مقبره که به نام قریش بود، به نام کاظمیه تغییر نام یافت؛ در جوار حرم، مسجدی به نام مسجد باب التین قرار داشت که حرم به باب التین نیز شهرت یافت و گاهی مسجد را هم مسجد الکاظمیه می خواندند، و به مرور زمان حرم توسعه یافت و حجره هایی برای آن ساخته و خادمانی را توظیف کردند.

ص: 470

اشاره

در این فصل چشم اندازی خواهیم داشت به شهر سامراء و خورشیدهای درخشان ولایت در آن سرزمین. مطالبی که بنا است در این فصل مطرح شود، به این شرح می باشد:

1/5. شهر سامراء در چشم انداز تاریخ

از مهم ترین شهرهای تاریخی عراق شهر سامراء است که بر اساس برخی از اسناد تاریخی و آثار قدیمی، قدمت آن به پنج هزار سال قبل از میلاد حضرت مسیح (علیه السلام) می رسد.

ص: 471

در دوره های مهمی، اشکانیان و ساسانیان در این شهر حکومت کرده اند و در دوره ی ساسانی، این شهر زیر سلطه ی ایران قرار داشت و به ایران مالیات می پرداخت.

2/5. بنیان گذار شهر سامزء

برخی تاریخ نگاران نوشته اند که این شهر را شاپور ذوالاكتاف ساخته است. و برخی دیگر «سام بن نوح» را بانی این شهر دانسته اند. (وجه تسمیه آن شاید همین باشد «سام راه» راه رفت و آمد «سام بن نوح».)

3/5. نام های سامزء

ص: 472

این شهر در تاریخ به نام های گوناگونی خوانده شده است که برخی از این قرار اند:

1. سامراء - سومرا. 2. سُرَّ من رای.

3. ساء من رای 4. سراء.

5. سامراه. 6. عسکر.

7. شام راه 8. سام راه.

9. زوراء. 10. تیرهان.

11. سام را. 12. سرور من رای.

13. ناحیه ی مقدسه

هریک از این نام ها وجه تسمیه ی خاصی دارد [و چه بسا چند وجه تسمیه] که از بیان آن صرف نظر شد.

ص: 473

اشاره

پس از تسلط رومیان به سامراء اهالی شهر سامراء به مسیحیت رو آورده بودند و تا فتح عراق مسیحی بودند. هنگامی که شهر سامراء همانند سایر شهرهای عراق در سال 14 هـ-ق، توسط سعد بن ابی وقاص فتح گردید، مردم شهر مسلمان شدند ولی تا پایان قرن دوم هـ-ق هم دیری (کلیسایی) در این شهر وجود داشت.

این شهر پس از تغییر و تحول های تاریخی در سال 221 هـ-ق، پایتخت خلافت غاصبانه ی عباسی قرار گرفت. محمد المعتصم عباسی فرزند هارون الرشید، پایتخت خلافت عباسی را از بغداد به

ص: 474

سامراء انتقال داد و به عنوان پایتخت، کاخ های بلند و مدرن در این شهر ساخته شد.

در همین راستا هشت خلیفه ی عباسی در این شهر حکومت و برای ساخت و ساز این شهر سعی و تلاش فراوانی کردند. کاخ ها، تفریحگاه ها و مساجد زیادی در آن جا ساخته شد. آن جا همواره مرکز خلافت بود تا آن که معتضد عباسی شانزدهمین خلیفه ی عباسی به خاطر ناامنی ها و درگیری های داخلی و تهاجم ترکان، مجبور شد دوباره مرکز خلافت را به بغداد منتقل کند و... .

اما خورشیدهای خاندان رسالت که در اثر ظلم و طغیان خلفای عباسی در سامراء به شهادت رسیدند، در آن سرزمین برای ابد، درخشان و نورافشان ماندند، و نیز مقام ویژه ی امام زمان (عج) در

ص: 475

جلوه گاه نور پدر و جدش ثبت تاریخ گردید که تا ظهورشان زیارتگاه حق جویان خواهد بود و... .

سیمای کنونی سامراء

شهر سامراء همان جلوه ی خورشیدهای تابناک ولایت است که در فاصله ی 124 کیلومتری شمال بغداد قرار دارد و به عنوان مرکز استان صلاح الدین نامیده شده است.

5/5. نگاه گذرا به زندگانی امام هادی (علیه السلام)

امام علی النقی الهادی (علیه السلام) در 15 ذی الحجه ی 212ق یا 27 ذی الحجه یا 2 یا 5 یا 3 یا 23 رجب سال 213 یا 2 رجب 214ق در

ص: 476

ابواء قدم به عالم گذاشت و جهان را نورانی کرد. مادرش به نام های سمانه، غزاله، عاتکه و... خوانده می شد.

حضرت امام هادی (علیه السلام) دارای القاب زیادی بود، از آن جمله: نقی، ناصح، نجیب، صادق، دلیل، عالم، فقیه، مرتضی، فتاح، امین، طیب، ابن الرضا و... که مشهورترین آن ها هادی و نقی بوده است.

در دوران زندگانی امام علی النقی (علیه السلام) (254-212ق) شش خلیفه عباسی به اریکه ی قدرت غاصبانه تکیه زدند و به آن حضرت و خاندان رسالت ظلم و ستم روا داشتند.

امام هادی (علیه السلام) شش سال و چند ماه بیشتر نداشت که معتصم امام جواد (علیه السلام) را از مدینه به بغداد فراخواند و نقشه ی شهادت آن حضرت را طرح کرد.

ص: 477

امام هادی هشت سال داشت که پدرش را شهید کردند.

متوکل عباسی که به فرموده ی امیرالمؤمنین علی (علیه السلام) کافرترین خلفای عباسی بود (... عاشرهم اَکفرهم) یحیی ابن هرثمه را با تعداد کثیری فرستاد تا امام هادی (علیه السلام) را از مدینه ی منوره به سامراء بیاورد (تبعید کند) و در سال 233 یا 234 آن حضرت را به سامراء آوردند.

آن حضرت مدت بیست سال و نه ماه در سامراء ماند و مکرراً در اذیت، آزار، زندان و... بود؛ سرانجام در روز چهارشنبه 26 جمادی الآخر یا 3 رجب سال 254ق، در سن 41 یا 42 سالگی توسط مُعْتَز به شهادت رسید. برای تشییع جنازه اش، مردم سیل آسا آمدند و بازارها تعطیل شد. اول امام حسن عسکری (علیه السلام)، برای پدرش نماز خواند سپس در بین جمعیت به دستور معتز، احمد بن متوکل، با مردم نماز خواند.

ص: 478

آن گاه پیکر حضرت را در داخل منزلش برده و به خاک سپردند. امام حسن عسکری (علیه السلام) همواره در کنار پدرش بود تا با اشک و آه پدرش را در مرقدش گذاشت. اکنون حرم و بارگاهش، زیارتگاه فرشتگان و مؤمنان است.

6/5. طلوع خورشید یازدهم

خورشید وجود امام حسن عسکری بن امام هادی (علیه السلام) در هشتم یا دهم یا چهارم ربیع الثانی، یا 24 ربیع الاول 232ق، در مدینه ی منوره طلوع کرد. مادر آن حضرت با نام ها و القابی چون سلیل، سوسن، حُدیثه و... خوانده شده است.

ص: 479

امام حسن عسکری (علیه السلام) با القاب: زکی، تقی، خالص، خاص، هادی، صامت، سراج، عسکری، ابن الرضا و... خوانده می شد که هرکدام گویای حقایق والای شخصیتی آن حضرت است و چون آن بزرگوار در پادگان نظامی زندان وزیر نظر بود، به نام عسکری شهرت یافت.

امام حسن عسکری (علیه السلام) در زندان های مختلف عمرش را سپری کرد ولی نتوانست به حج یا عمره مشرف شود.

حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) 22 سال داشتند که پدرشان به شهادت رسید و رهبری جامعه ی اسلامی به آن حضرت تعلق گرفت. در 15 ماه مبارک شعبان سال 255 یا 256ق، فرزندش بقیه الله الأعظم امام عصر (عج) قدم به عالم گذاشت که نه تنها خاندان رسالت بلکه تمام عالم هستی از نور جمالش روشن گردید.

ص: 480

امام حسن عسکری (علیه السلام) با رنج های فراوان و شرایط دشوار زندان در پادگان نظامی به سر می برد و لحظه ای از رهبری جامعه فروگذار نکرد؛ البته اکثر برنامه هایش مخفیانه بود، حتی نامه هایی را در داخل چوب جاسازی کرده به نمایندگانش ارسال می فرمود.

سرانجام در هشتم یا اول ربیع الأول سال 260ق با دسیسه ی معتمد عباسی در 28 سالگی در حالی که یگانه یادگارش حضرت حجت 5 یا 4 ساله بود، به شهادت رسید و جهان را به سوگ فراخواند و جالب بود که در برابر چشمان حیرت زده و اشک باران حصّار، حضرت مهدی (عج) بر پیکر پدرش نماز خواند و آن لحظه بسیار ارزنده بود که خورشید

موعود(عج) ناگهان از پشت پرده، چهره نمایان ساخت و پس از اقامه ی نماز دوباره در پشت ابر قرار گرفت و غیبت صغری آغاز شد.

پس از نماز، پیکر نازنین امام حسن عسکری (علیه السلام) را در داخل منزلش در کنار مرقد مطهر پدرش به خاک سپردند. آن روز شهر سامراء غرق در ماتم و عزا بود.

8/5. طلوع خورشید موعود

در آن روزگار نسخه ی دیگری از حکومت نمرودی و فرعونى توسط خلفای عباسی در سامراء حاکم بود و نمی خواستند ابراهیم و موسایی دیگر قدم به عالم بگذارند و ریشه های شجره ی خبیثه را بسوزانند و بت ها و بتکده ها را برای ابد ویران کنند... .

ص: 482

کائنات از نظر تکوینی و عاشقان اسلام و قرآن و رهروان مکتب اهل بیت (علیهم السلام) از نظر تشریحی در انتظار طلوع آخرین خورشید منظومه‌ی امامت و ولایت به سر می‌برند که دست قدرت لایزال هستی آفرین، آخرین ذخیره اش (بَقِيَةُ اللَّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ...) را در خانه حق و شهر سامراء به حجت حق امام حسن عسکری (علیه السلام) عطا کرد که با قلم وحی در ذراع راستش نوشته بود: «جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا»

تاریخ نگاران مشهور، طلوع آخرین خورشید امامت «مهدی موعود(عج)» را در شب 15 شعبان 255هـ-ق نگاشته اند گرچه در برخی منابع 256 یا 258 هـ-ق بیان شده است. (البته هشتم شعبان نیز) گفته شده است.

امام حسن عسکری (علیه السلام) همواره امام عصر (عج) را به افراد خاص معرفی و آنان را وادار به اطاعت از آن حضرت می کردند تا ایشان مرجعیت دینی خاتم الاوصیاء را پایدار سازند و نیز فرهنگ غیبت و انتظار فرج آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) را ترویج کرده و گسترش دهند. در این باره مطالب فراوانی وجود دارد که این مختصر گنجایش بیان آن را ندارد.

9/5. سرآغاز غیبت صغری (غیبت کوچک)

اکثر علمای شیعه، آغاز امامت حجه بن الحسن (عج) (سال 260ق.) را سرآغاز غیبت صغری نیز دانسته اند که در این صورت دوران غیبت صغری 69 سال می شود.

ص: 484

اما تعدادی از دانشمندان شیعه بر این باورند که حضرت مهدی(عج) از روزی که به دنیا آمد (15 شعبان 255ق.) غیبت آن حضرت آغاز شد؛ چون در محضر عام دیده نمی شد، بنابراین نظر، دوران غیبت صغری 74 سال خواهد شد.

10/5. سفیرهای حضرت حجت

غیبت صغرای حضرت ولی عصر(عج) تا سال 329 هـ- ق ادامه داشت و در این مدت آن حضرت چهار سفیر (نائب خاص) به نوبت در بین مردم داشتند، که عبارتند از:

عثمان بن سعید(ره) از سال 260 تا 265 ق، (5 سال)

محمد بن عثمان بن سعید(ره) از سال 265 تا 305 ق(40سال)

ص: 485

حسین بن روح نوبختی (ره) از سال 305 تا 326 ق (21 سال)

علی بن محمد سَمُرِی (ره) از سال 326 تا 329 ق (3 سال)

11/5. سرآغاز غیبت کبری (غیبت بزرگ)

از ماه مبارک شعبان سال 329 ق، که نائب چهارم حضرت حجت (عج) رحلت کرد، غیبت کبری آغاز شد که تا کنون 1108 سال در غیبت کبری به سر می برد و هیچ گونه سفیر و نائب خاصی نداشته است و در دوره ی غیبت کبری فقهای جامع الشرایط (كَثَرَ اللَّهُ أَمْثَالَهُمْ) نائبان عام حضرتش هستند که عهده دار رهبری امور دینی می باشند.

12/5. محل غیبت ولی عصر (عج)

ص: 486

در بین مردم مشهور شده است که محل غیبت حضرت صاحب (عج) در سرداب منزلش بوده است. این گونه نیست بلکه این است که برخی خواص آخرین بار حضرت را در آن جا دیده اند [اساساً غیبت حضرت مکان نمی خواهد. او غایب از نظرهاست نه غایب از مکان ها.] در ضمن معرفی حرم های مطهر به بیان آن خواهیم پرداخت. ان شاء الله تعالی.

13/5. آستان عسکرین در آینه تاریخ

حرم مطهر عسکرین (علیهما السلام) در طول تاریخ از ساخت و سازهایی برخوردار بوده است که به این شرح مطرح می شود:

ص: 487

خانه ی امام هادی (علیه السلام) در جای حساس سامراء و در حلقه ی اصلی پادگان نظامی قرار داشت و پس از دفن پیکر پاک امام هادی (علیه السلام) و سپس پیکر مطهر امام حسن عسکری (علیه السلام) همین خانه به طور طبیعی حرم آن بزرگواران گردید و شیعیان در تولیت و نگهداری آن نقش به سزایی ایفاء کرده اند و نیز خادم امام حسن عسکری (علیه السلام) همواره آن خانه را ترمیم می کرد. و تا سال 328 ق، [تقریباً پایان غیبت صغری] وضع به همین منوال بود و مردم به زیارت مشرف می شدند و در مسجدی که در کنار حرم وجود داشت به عبادت و نماز می پرداختند.

در سال 333ق، ناصر الدوله ی حمدانی که شیعه بود، برای مرقد مطهر، قبه و بارگاهی ساخت و در اطراف سامراء دیوار کشید و در کنار

حرم اتاق هایی برای زائران درست کرد. [البته در اثر جنگ هایی که بین او و معزالدوله ی بویه رخ داد، اکثر برنامه هایش ناتمام ماند.]

در سال 337 ق، احمد معز الدوله از پادشاهان آل بویه برای مرقد مطهر ضریحی از چوب ساچ درست کرد و نیز گنبد، صحن و... را ساخت. و سرداب غیبت را بازسازی نموده، کارهای ناتمام ناصرالدوله را کامل کرد.

در سال 367 ق، عضدالدوله ی بویه تمام حرم های عراق را به روش جالبی بازسازی کرد (ضریح، گنبد، صحن و...) و در پنج سال این کار به اتمام رسید. [سال 372 ق] (پایان عمر عضد الدوله) [ساختار اصلی آن بنا، پابرجا بود تا زمان انفجار حرم توسط دشمنان اسلام].

ص: 489

در سال 445 ق، امیر ارسلان بسا سیری، عمارت عالی بر فراز حرم عسکرین (علیهما السلام) بنا نهاد و دوضریح از چوب ساج بر مرقد های آن دو امام ساخت و اطراف آن ها را با طلا تزیین کرد....

در سال 495 ق، سلطان برکیاروق سلجوقی توسط وزیرش مجدد الدوله حرم های عسکرین و سرداب غیبت را بازسازی کرد و درهای زیبایی برای آن ها ساخت.

در سال 606 ق، حرم مطهر دچار آتش سوزی شد؛ سپس ناصر دین الله (خلیفه 34 عباسی) که گرایش شیعی داشت، بخش های آسیب دیده ی حرم را بازسازی نمود، و برای سرداب، در بسیار زیبایی ساخت و نام های دوازده امام شیعه: را در اطراف حوض حک کرد.

ص: 490

در سال 640 ق، حرم دوباره دچار آتش سوزی شد، و آسیب های فراوانی به حرم وارد شد، از جمله دو ضریح که امیر ارسلان ساخته بود، سوخت. آن گاه دانشمند بزرگ شیعه سید بن طاووس دو ضریح زیبای دیگر ساخت و بر فراز مرقد عسکرین (علیهما السلام) قرار داد و نیز بازسازی حرم ها، زیر نظر آن بزرگوار، توسط المنتصر بالله آخرین خلیفه عباسی صورت گرفت و... .

در سال 740 ق تا 750 ق، در دوره ی ایلخانان مغول و تأسیس دولت جلایریان، شیخ حسن ایلگانی، تعمیرات گسترده ای در حرم عسکرین (علیهما السلام) انجام داد و برای حرم مناره هایی ساخت و ضریح را تزیین کرد.

در سال 914 ق (1508 میلادی)، شاه اسماعیل صفوی که بغداد را فتح کرد، کلیه ی حرم های مطهر را بازسازی کرد و هدایای

ص: 491

شگفت انگیزی به حرم ها تقدیم نمود؛ از جمله حرم عسکریین (علیهما السلام) را بازسازی و هدایایی تقدیم و برای خادمان حرم حقوق مستمری تعیین کرد. و در سال 920 ق، که دوباره مشرف شد، حرم ها را نیز مورد توجه قرار داد.

در سال 1106 ق، سلاطین عثمانی شیعیان سامراء را قتل عام و تعداد کثیری از شیعیان مهاجرت کردند و گفته می شد که یک نفر شیعه هم در سامراء نمانده است، حتی عمداً یا سهواً حرم ها را آتش زدند و... . شاه سلطان حسین صفوی با همکاری علما و بزرگان اصفهان حرم های عسکریین (علیهما السلام) را بازسازی و افزون بر صندوق ضریح فولادی حرم امامین، دو صندوق دیگر برای مرقد نرجس و حکیمه خاتون درست کردند.

ص: 492

در سال 1156 ق، نادر شاه افشار که به زیارت عتبات عالیات مشرف شد؛ در حرم عسکریین (علیهما السلام) تعمیراتی انجام داد و نیز همسرش «رضیه بیگم» دختر شاه سلطان حسین صفوی گنبد و صحن حرم را بازسازی کرد.

در سال 1200 ق، میرزا محمد رفیع، مستوفی الممالک با همکاری شیخ محمد آل سلماسی از طرف احمد خان برمکی آل دنبلی حاکم آذربایجان اقدام به بازسازی حرم عسکریین (علیهما السلام) کرد و تعمیرات اساسی و کامل در حرم سرداب انجام داد. و یکی از درهای حرم را عوض کرد. [اما به خاطر قتل او برخی از کارها ناتمام ماند]

پس از به قتل رسیدن احمد خان دنبلی فرزندش حسین قلی خان دنبلی در سال 1225 ق، اقدام به بازسازی حرم های سامراء کرد و

تعمیرات پدرش را کامل نمود و نیز دو صندوق ضریح برای مرقد حضرت نرجس و مرقد حکیمه خاتون ساخت و نصب کرد.

در سال 1268 ق، پس از شهید شدن میرزا محمد تقی خان امیرکبیر (صدر اعظم ایران) وصی او شیخ عبدالحسین تهرانی نظر به وصیت امیرکبیر ثلث اموال او را صرف تعمیرات اماکن متبرکه ی عراق کرد؛ در همین راستا صحن حرم های سامراء را توسعه داد، ضریح نقره ای بر فراز مرقد قرار داد، گنبد حرم سامراء را به طلا تزئین و نیز سرداب، صحن و گلدسته ها را کاشی کاری نمود. این ساختار در نوع خود خیلی جالب و کم نظیر بود که تا 16 سال به اتمام رسید. (از سال 1270-1286 ق.)

در اوایل قرن چهاردهم هجری قمری، در زمان میرزای شیرازی (م 1312 ق.) که حوزه ی علمیه ی سامراء از رونق بالایی برخوردار شده

ص: 494

بود، تعمیراتی در حرم های عسکرین (علیهما السلام) انجام شد از قبیل آینه کاری رواق ها، ترمیم سنگ کاری صحن و ... .

از سال 1380 ق تا 1387 ق پس از دو مرحله دستبرد، عده ای که طلاهای گنبد و نقره های شمعدان ها را به سرقت برده بودند؛ مرحوم حاج علی اصفهانی آل کهربائی، [برای جبران خسارت های وارده توسط جنایتکاران]، تعمیرات گسترده ای را انجام داد. مناره ها را طلاکاری کرد و نیز ضریح نقره ای بر فراز مرقد نصب کرد و با خریدن خانه های شمال و شرق، حرم را توسعه داد.

پس از دو مرحله جنایات وحشیانه ی عده ای تروریست (در تاریخ های 3/12/1384 ش و 23/3/1386 ش) که حرم های عسکرین (علیهما السلام) را منفجر کردند و کینه ی دیرینه و دشمنی پایدارشان را با

ص: 495

فرزندان پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) به نمایش گذاشتند، بازسازی اساسی حرم های عسکرین (علیهما السلام) با همکاری شیعیان جهان، به ویژه ایران اسلامی و عراق و با نظارت سازمان علمی و فرهنگی (یونسکو) مربوط به سازمان ملل متحد شروع و به بهترین طرح و نقشه ساخته شده است.

اخیراً ضریح زیبا روی مرقد مطهر نصب شده است.

14/5. حرم عسکرین در پنجه تخریب و غارت

چنان چه پیش از این اشاره شد، بارها جنایتکاران بی فرهنگ و دزدان بی حیثیت و تروریست های مزدور، به حرم های مطهر فرزندان

ص: 496

پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در سامراء دست به سرقت، جنایت و تخریب زده اند که به این شرح اشاره می شود:

در سال 1106هـ- ق از طرف سلاطین عثمانی فتنه ای بزرگ در سامراء به وجود آمد که بیشتر شیعیان را قتل عام کردند و متباقی بی خانمان و مهاجر شدند. آستانه ی مقدس فرزندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) را یا عمدتاً یا سهواً به آتش کشیدند که خسارات سنگینی به آن وارد شد. بعد از آن فاجعه ی وحشیانه و جگرگداز، شاه سلطان حسین صفوی و علمای اصفهان با همکاری خیرین حرم ها را بازسازی کردند.

در سال 1355ق تعدادی جنایتکار و مفسد با استفاده از تاریکی شب به حرم های فرزندان نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) در سامراء حمله کردند و مقداری از طلاهای گنبد حرم را به سرقت بردند.

ص: 497

در سال 1356 ق جنایت پیشگان از خدا بی خبر به حرم مطهر حمله ور شدند و قفل در حرم را شکستند، قندیل‌ها (لوسترها)، و شمعدان‌های نقره‌ای و طلایی را که هر یک هشتاد کیلو وزن داشتند را به غارت بردند.

در تاریخ 3/12/1384 ش = 23 محرم 1427 ق. = 22 فوریه 2006 میلادی حرم‌های فرزندان سیدالانبیاء در سامراء هدف حمله‌ی تروریستی قرار گرفتند و تخریب شدند، که گروه تروریستی القاعده عامل آن شناخته شد.

در تاریخ 23/3/1386 ش = 27 جمادی الاول 1428 ق. = 13 ژوئن 2007 میلادی، حرم مطهر عسکریین (علیهما السلام) توسط همان گروه بمب‌گذاری شد و دو مناره و قسمت‌های دیگر ویران گردید. [البته در

ص: 498

هر دوره ای توسط مسلمانان مخلص و دلباختگان خاندان پیامبر رحمت (صلی الله علیه و آله و سلم)، حرم ها بهتر از قبل ساخته شدند و روی دشمنان خاندان وحی، سیاه و هویت کثیف خواریجی شان ثابت و ثبت تاریخ گردید.

15/5. تحول ضریح عسکریین در تاریخ

امام هادی (علیه السلام) در داخل خانه ی خویش که حضرت آن را از فرزند یک نصرانی خریده بود و بسیار بزرگ و وسیع بود، دفن شد و سپس امام حسن عسکری (علیه السلام) در سال 260ق در آن خانه و در کنار پدر بزرگوارش دفن گردید که آن جا منزل شخصی و محل عبادتشان بود و در طول تاریخ ضریح هایی بر مرقدشان ساخته شد که به برخی اشاره می شود:

ص: 499

نخستین صندوق و ضریحی که روی مرقد امامین عسکریین درست شد، از چوب ساج بود که در آتش سوزی سال 640 ق از بین رفت.

در مرحله ی بعدی مرقد مطهر با کاشی و گچ پوشانده شد.

معزالدوله دیلمی ضریحی از چوب بر فراز مرقد عسکریین (علیهما السلام) قرار داد که در دوره های مختلف بازسازی هایی روی آن صورت گرفت و در دوره ی صفوی، در آتش سوزی دیگری از بین رفت.

در سال 1116 ق سلطان حسین صفوی ضریح فولادی ساخت و بالای مرقد امامین و بالای مدفن نرجس خاتون و حکیمه خاتون نصب کرد.

فتحعلی شاه قاجار ضریحی نقره ای ساخت و جایگزین ضریح فولادی سلطان حسین صفوی نمود.

ص: 500

در سال 1360 ق. ضریح نقره ای که ناصر الدین شاه برای مرقد امام حسین (علیه السلام) ساخته بود را به سامراء منتقل کردند و روی مرقد مطهر عسکریین (علیهما السلام) قرار دادند.

در سال 1375 ق = 1335 ش استاد محمد صنیع خاتم اصفهانی با برخی از هنرمندان اصفهانی دیگر ضریح بسیار جالب و زیبایی از طلا و نقره ساختند و بر فراز چهار مرقد نصب کردند. این ضریح دارای شش گوشه، هفده دهنه شبکه و دو در ورودی به داخل بود، روی ضریح شش گلدان و میان آن ها تاج های طلا قرار داشت، در گوشه های بالای ضریح، اسماء الهی نقش بسته بودند و با سوره ی مبارکه ی هل اتی، اشعار محمد حسین صغیر، احادیث امامان و... مزین شده بود که

ص: 501

حادثه ی دلخراش انفجار حرم توسط دشمنان اسلام دستخوش تخریب گردید.

16/5. برخی از خاندان رسالت در شعاع حرم

اشاره

برخی از بستگان خاندان رسالت: که در شعاع حرم مطهر امامین عسکریین (علیهما السلام) قرار دارند عبارتند از:

1. مرقد نرجس خاتون

حضرت نرجس علیها السلام مادر با عظمت حضرت مهدی (عج) دختر یسوعا پسر قیصر روم که از نظر نسب مادری به حضرت شمعون (وصی حضرت عیسی (علیه السلام)) و حواریون می رسید و نام اصلی او «ملیکا» بود، و به عنوان کنیز به عراق آمد. امام هادی (علیه السلام) او را با واسطه خرید و تحت آموزش

ص: 502

دینی حکیمه خاتون قرار داد، سپس به همسری حضرت امام حسن عسکری (علیه السلام) در آورد و از آن بانو حضرت حجت به دنیا آمد؛ سرانجام در سال 260 ق [با فاصله ی کمی از شهادت امام حسن عسکری (علیه السلام)] در سامراء درگذشت و در جوار شوهرش دفن شد که داخل یک ضریح قرار گرفتند.

حضرت نرجس با نام های سوسن، صیقل و ریحانه نیز خوانده شده است.

2. مرقد حکیمه خاتون

حکیمه که به نام حلیمه نیز خوانده می شد، دختر امام جواد (علیه السلام) و پرورش یافته ی دامن برادرش امام هادی (علیه السلام) بود. زنی با تقوا، زاهده، عابده و دانشمند که در رجال نیز مورد توجه و دارای افتخار تاریخی بود

ص: 503

به ویژه درباره ی حضرت حجت، مادرش و... ، و نیز آن بانوی با عظمت، یکی از سفرای حضرت ولی عصر (عج) بود و... .

سرانجام حکیمه خاتون در سال 274 ق، رحلت کرد و در جوار عسکریین (علیهما السلام) (قسمت پایین پا) به خاک سپرده شد.

3. مدفن خدیثه مادر امام حسن عسکری (علیه السلام)

مادر امام حسن عسکری (علیه السلام) که با نام های سلیل، خدیثه، حَریبه و... خوانده شده است، از زنان عارف، فاضل، باتقوا و... و دارای رسالت، وکالت، و نمایندگی از امام زمان (عج) بود. او وصیت کرده بود که هرگاه از دنیا رفتم، مرا در جوار شوهرم امام هادی و فرزندم امام حسن عسکری دفن کنید. در سال 262 ق، آن مخدّره به رحمت حق پیوست و در کنار عسکریین (علیهما السلام) او را دفن کردند.

ص: 504

4. مرقد سمانه مغربیه

یکی از برترین زنان بافضیلت و باعظمت زمانش، سمانه ی مغربیه همسر امام جواد و مادر امام هادی (علیهما السلام) بود که در زهد، تقوا، حلم، اخلاق و معنویت سرآمد بود و در سامراء رحلت کرد و در جوار فرزندش به خاک سپرده شد.

5. جعفر بن علی (علیه السلام)

جعفر بن علی الهادی (علیه السلام) که در سامراء رحلت کرد و در کنار پدرش دفن شد.

6. حسین بن علی (علیه السلام)

یکی از فرزندان امام هادی (علیه السلام) حسین بود که با امام عسکری «سبطین» می گفتند. او از شخصیت های برجسته، عابد، زاهد و متقی

ص: 505

زمانش بوده است. پس از وفات در پایین پای پدر و برادرش به خاک سپرده شد.

7. داوود بن قاسم

ابو هاشم جعفری داوود بن قاسم بن اسحاق بن عبدالله بن جعفر طیار از راویان موثق و عالم پرهیزگار، پسر خاله ی امام صادق (علیه السلام) از برجسته ترین امام زادگان بود که محضر پنج امام را درک کرد. او از طرف مادر به محمد بن ابی بکر می رسد.

برخی نوشته اند که او به محضر امام زمان مشرف شده است. آن بزرگوار در سال 261 ق، در سامراء از دنیا رفت و در کنار عسکریین دفن گردید.

8. محمد بن حسین، از نوادگان امام حسن مجتبی (علیه السلام).

ص: 506

9. محمد بن قاسم، از نوادگان امام زین العابدین (علیه السلام) .
10. موسی بن محمد، از نوادگان حسن المثنی بن امام حسن مجتبی (علیه السلام) .
11. شهید محمد بن صالح از سادات حسنی .
12. شهید زندان خلفای عباسی، ابوالفضل محمد بن جعفر از نوادگان امام حسن مجتبی (علیه السلام) .
13. عبید الله بن عبدالله، از سادات حسنی .
14. قاسم بن عبدالله، از نوادگان امام سجاد (علیه السلام) .
15. علی المکفّل، از نوادگان زید شهید بن امام سجاد (علیه السلام) .
16. زید بن موسی معروف به زید النار فرزند امام موسی کاظم (علیه السلام) .

17. علی بن ابراهیم بن علی بن عبید اللہ نوه ی امام سجاد (علیه السلام) که در جلوی خانه ی جعفر بن معتمد خلیفه ی عباسی به شهادت رسید و قاتلش شناخته نشد.
18. عبداللہ بن حسین از نوادگان جعفر طیار.
19. سید احمد بن امام الهادی (علیه السلام).
20. زید بن علی، پسر امام هادی (علیه السلام).
21. عبداللہ بن علی پسر امام هادی (علیه السلام).
22. سید علی بن امام هادی (علیه السلام).
23. موسی بن علی، پسر امام هادی (علیه السلام).
24. علیہ بنت امام الهادی (علیه السلام).
25. حرم مطهر سید محمد (سُع دُجیل)

در 50 کیلومتری جنوب سامراء، در فاصله ی 80 کیلومتری شمال بغداد در مسیر بغداد به سامراء در شهر بلد از نواحی دُجیل حرم و بارگاه نورباران ابی جعفر سید محمد بن امام هادی (علیه السلام) برادر بزرگ امام حسن عسکری (علیه السلام) با گنبد و صحن و سرای وسیع و مناره ی 40 متری قرار دارد.

آن امام زاده ی بزرگوار در حدود سال 228 ق، چشم به جهان گشود و در علم، تقوا، اخلاق، معنویت و عبادت زبان زد خاص و عام شده بود.

او اُنس عجیبی با قرآن داشت، شیفته و عاشق تلاوت قرآن عظیم الشان بود. از نظر شخصیتی در حدی بود که مردم تصور می کردند بعد از پدرش به مقام والای امامت برسد.

ص: 509

آن بزرگوار در عنفوان جوانی در 24 سالگی (دو سال جلوتر از شهادت پدرش) در سال 252 ق، در اثر بیماری رحلت کرد و خاندان رسالت را به سوگ نشانید و امام حسن عسکری (علیه السلام) در مصیبت او گریبان لباسش را درید. پیکر مبارک او را در نزدیک بلد دفن کردند.

مردم آن دیار اخلاص عجیبی به آن حضرت دارند و او را به نام (سَبْعُ دُجَیْلِ) شیر مرد دجیل می شناسند، او دارای کرامات فراوانی است و تاکنون چندین کتاب درباره شخصیت و کرامات آن بزرگوار نوشته شده است.

مؤمنین منطقه آن حضرت را همانند حضرت ابی الفضل باب الحوائج می دانند و داستان های شگفت انگیزی دارند.

تاریخ ساخت حرم سید محمد (علیه السلام)

ص: 510

از آن جایی که حرم سید محمد (علیه السلام) در مسیر اصلی سامراء نبود، مدت ها متروک مانده بود اما دوره های ساخت و ساز حرم آن حضرت به این شرح می باشد:

1. از برخی مدارک به دست می آید که نخستین بنای حرم سید محمد (علیه السلام) در سال های 367ق، توسط عضد الدوله ی دیلمی ساخته شد.

2. در سال های 914ق، شاه اسماعیل صفوی آن حرم را بازسازی کرد.

3. در سال 1198 ق، ملا محمد رفیع با هزینه ی احمد خان دنبلی این حرم را نیز بازسازی نمود.

ص: 511

4. در سال 1208 ق، شیخ زین العابدین سلماسی با هزینه ی احمد خان برای آن، حرم، گنبد و بارگاه ساخت و کاروان سرایی برای زائران در بخش شرقی بنا کرد.

5. ملا محمد صالح برغانی قزوینی عمارت قبلی را تخریب کرد و حرم زیبایی با گنبد کاشی کاری به وجود آورد که مدت 6 سال طول کشید (از سال 1244-1250 ق.).

6. در سال 1310 ق، محدث نوری (میرزا حسین طبرسی) صاحب «مستدرک الوسائل» حرم را بازسازی کرده، دوازده حجره هم به وجود آورد و روی مرقد مبارک، ضریح فولادی قرار داد و ساخت و سازهای گسترده ای نیز ساخت.

ص: 512

7. در سال 1366 علامه میرزا محمد تهرانی عسکری نویسنده ی کتاب مستدرک البحار، آن حرم را بازسازی و صحن را توسعه داد.

8. در سال های 1380-1384 ساخت و سازهای مناسبی در حرم توسط خیرین مؤمن به ویژه تهرانی ها به وجود آمد که آن بنای باشکوه تاکنون پابرجاست. و اخیراً تزئینات و بازسازی هایی روی آن حرم صورت گرفته است.

17/5. زیارتگاه هایی دیگر پیرامون حرم

اشاره

در شعاع حرم عسکریین (علیهما السلام) برخی مقابر از غیر دودمان رسالت قرار دارند که به برخی به این شرح اشاره می شود:

ص: 513

1. ابو العباس، احمد نجاشی، صاحب کتاب مهم رجال نجاشی

او از برجسته ترین دانشمندان رجالی شیعه بوده است؛ در سال 372 چشم به جهان گشود و در سال 450ق، در نواحی سامراء روستای مطیرآباد یا میطره رحلت کرد و در همان جا دفن شد.

2. شهید والا مقام ابن سگیت

اشاره

(ابو یوسف یعقوب بن اسحاق 186-244ق) از اصحاب برجسته ی امام جواد و امام هادی (علیهما السلام). او عالم، مفسر، شاعر و... بود که به جرم عشق ورزی به امیرالمؤمنین و حسنین (علیهم السلام) به امر متوکل او را زیر شکنجه شهید کردند و اکنون مرقد او یکی از زیارتگاه هاست.

داستان عجیب ابن سگیت

ص: 514

این دانشمند ولایت مدار را متوکل جلاد به عنوان معلّم فرزنداناش «معتز و مؤید» برگزیده بود. روزی متوکل از او پرسید: من و دو فرزندم معتز و مؤید برتر و بهتریم یا علی و امام حسن و امام حسین (علیهم السلام)؟! ابن سکیت با شهامت تمام فرمود: قنبر غلام علی (علیه السلام) از تو و فرزندان، پیش من برتر و بهتر است. آن گاه شروع کرد به بیان اوصاف والای حسنین (علیهما السلام). متوکل خلیفه ی غاصب، عنان تحمل را از دست و همان جا دستور داد زبان حق بیان او را با شدیدترین شکنجه قطع و او را شهید کنند.

3. مدفن ابراهیم بن مالک اشتر

در نزدیک شهر بلد به فاصله ی 45 کیلومتری شهر سامراء در مسیر قدیمی آن به بغداد، آستان دلاور مرد میدان نبرد، ابونعمان ابراهیم ابن

ص: 515

مالک اشتر نخعی با گنبد آبی کاشی کاری شده که حرم وسیع او مورد توجه مؤمنان قرار دارد.

ابراهیم همانند پدرش شجاع و از شیعیان مخلص امیرالمؤمنین (علیه السلام) و خاندان عصمت بود و در قیام جانانه ی مختار ثقفی برای خون خواهی امام حسین (علیه السلام) و شهدای کربلا، از قاتلان جنایت پیشه ی آنان، تحت فرماندهی مختار به عنوان فرمانده ی سپاه اش حماسه ها آفرید و در سال 67 ق، در درگیری با سپاه شام توانست عبیدالله بن زیاد، حسین بن نُمیر، شراحبیل و... را به هلاکت برساند، و چشم امام سجاد، اهل بیت (علیهم السلام) و شیعیان را روشن سازد.

پس از شهادت مختار او مجبور شد در کنار مصعب بن زبیر قرار بگیرد و در جنگی که با لشکر عبد الملک مروان داشت، در سال 83

ص: 516

ق در منطقه ی دیر جاثلیق نزدیک دُجیل توسط سپاهیان شام به شهادت رسید و در این محل به خاک سپرده شد که فعلاً حرم و آستانه ی او زیارتگاه مؤمنان است.

4. سید حسین هندی

او از فقهای نامدار زمان و دارای کمالات و فضایل بود. او قاری قرآن، شاعر و طبیب بود و از محضر آیه الله میرزا محمد تقی شیرازی کسب فیض می نمود و در سفری که به سامرا داشت، داعی حق را لبیک گفت و در آن آستان پاک به خاک سپرده شد.

5. مدفن ابراهیم بن عباس صولی کاتب

ابو اسحاق ابراهیم بن عباس بن محمد (186-243ق) از نویسندگان و اندیشمندان قرن دوم هجری بود که در سامراء دفن شده است.

ص: 517

6. شیخ رضا همدانی (1322_1250 ق)

علامه شیخ رضا فرزند شیخ هادی همدانی نجفی از مراجع تقلید در قرن سیزدهم هجری، نویسنده مصباح الفقیه در رواق، سمت پایین پای عسکرین به خاک سپرده شده است.

7. زرقانی شیرازی (ف 1310 ق)

شیخ محمد حسین زرقانی شیرازی از عالمان بزرگ و از شاگردان میرزای شیرازی بزرگ بود که در صحن مقدس عسکرین نزدیک پنجره های سرداب مطهر دفن شده است.

8. سید محمد شریف (ف 1322 ق)

ص: 518

سید محمد شریف بن محمد طاهر حسینی از عالمان به نام و صاحب آثار که در قرن چهاردهم هجری می زیست و در سامرا رحلت کرد و در رواق شرقی حرم به خاک سپرده شد.

9. میرزا محمدحسین شیرازی (ف1338ق)

حاج میرزا محمد حسین فرزند میرزا خلیل الله شیرازی از شاگردان میرزای شیرازی بزرگ که در فقه ید طولایی داشت را در رواق حرم مطهر به خاک سپرده اند.

10. سید حسن کلیددار (ف1345ق)

او فرزند سید رضا و از کلیدداران و از متولیان آستان مقدس بود که در رواق مطهر عسکرین دفن گردید.

ص: 519

قابل توجه اینکه در شهر سامرا هشت تن از خلفای غاصب بنی عباس به خاک سپرده شده اند که دوران حکومت ظالمانه شان را در آن شهر سپری کرده بودند و نام و نشانی از آنان نیست جز تاریخ ننگین و سیاه از ظلم و جنایات ضد بشری شان، آنان عبارتند از: معتصم، واثق، متوکل، منتصر، مستعین، معتز، مهتدی، معتمد.

18/5. سرداب در نگاه واقع بینانه

اشاره

در زمان های سابق با توجه به گرمی هوا و نبود امکانات، مردم سرداب هایی در داخل منازل شان تهیه می کردند تا از شدت گرما محفوظ بمانند و این سرداب بر اساس نیاز و روش معمول در زمان حیات امام هادی (علیه السلام) ساخته شده است و محلّ عبادت آن حضرت بود.

ص: 520

مأموران متوکل عباسی امام هادی (علیه السلام) را شبانه از همین محل دستگیر کرده و بردند. و در همین مکان امام حسن عسکری (علیه السلام) عبادت می کرد و نیز برخی از لحظاتی که امام زمان (علیه السلام) در این محل بوده، در همین جا مشغول عبادت و راز و نیاز بوده است.

سرداب و افسانه های مغرضانه

مغرضان، آگاهانه یا ناآگاهانه درباره سرداب غیبت اتهامات بی اساسی را به شیعیان وارد کرده اند که برخی از این قرار است:

حضرت مهدی (عج) در سرداب غایب شده است.

او در همان سرداب تا زمان ظهور مخفی است.

آن حضرت (عج) از این سرداب ظهور می کند. و...

ص: 521

ما با قاطعیت اعلام می داریم که تمام این موارد یاد شده اتهام های بی اساس است.

این سرداب نه محلّ غیبت، نه مخفی گاه و نه محلّ ظهور حضرت مهدی (عج) است، بلکه برخی از خواص، آن حضرت را در این محلّ ملاقات و زیارت کرده اند؛ چنان چه بعد از اقامه نماز پدر بزرگوارش در همین جا وارد شد و... .

امام زمان (عج) در هیچ نقطه ی فیزیکی غایب نشده و مخفی نیست بلکه او به عنوان حجت خدا در هر جا که بخواهد، حاضر می شود. او ظاهر نیست اما حاضر است و از نظرها غایب می باشد؛ شیعیان معتقدند که آن حضرت به امر خدا از کنار کعبه معظمه ظهور می کند. او از ولادتگاه جدش پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و جدش امیر مؤمنان (علیه السلام) و از محلّ

ص: 522

بعثت رسول خدا و از جوار قبله مسلمانان عالم ظهور خواهد کرد. **اللَّهُمَّ عَجِّلْ ظُهُورَهُ وَ اجْعَلْنَا مِنْ أَعْوَانِهِ وَ أَنْصَارِهِ. آمِينَ رَبَّ الْعَالَمِينَ.**

قداست سرداب

با توجه به آن چه گفته شد، روشن شد که قداست سرداب در این است که سه امام برحق و فرزندان رسول خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) در آن جا به عبادت و راز و نیاز پرداخته اند و از همان جا دین اسلام و فرهنگ قرآن را حفظ و ترویج می فرمودند و جامعه ی اسلامی را رهبری می کردند؛ بنابراین سرداب یک زیارتگاه مقدس و قابل قدر و ارزشمند است.

جلوه ی کنونی سرداب

سرداب مقدس غیبت دارای سه بخش است که عبارتند از: 1. غرفه شش ضلعی. 2. غرفه مستطیل کوچک (مصلائی کنونی خانم ها). 3.

ص: 523

غرفه مستطیل بزرگ (مصلائی فعلی آقایان). این بخش ها با دوراھروی طولانی به هم متصل می شوند.

حجره ی غیبت و باب غیبت

در انتهای غرفه (مصلائی آقایان) دری چوبی معروف به «باب غیبت» بوده که در سال 606 هـ - ق به دستور «ناصرالدین شاه» خلیفه عباسی ساخته شده است. این در، مصلائی بخش آقایان را به حجره ای کوچک در ابعاد 180 سانتیمتر در 150 سانتیمتر وصل می کند.

این اتاق کوچک به «حجره غیبت» یا محل غیبت امام عصر (عج) مشهور و معروف شده و دلیل آن این است که در آخرین روزها خصوصاً در زمان شهادت امام حسن عسکری (علیه السلام) خواص، امام زمان (عج) را در این حجره دیده اند.

ص: 524

در گوشه این حجره چاهی است که مورد استفاده آن حضرات بوده است که به «چاه غیبت» شهرت یافته است و هیچ نقشی در غیبت نداشته است.

19/5. زمینه های ظهور قائم آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم)

اشاره

درباره ظهور بقیه الله الاعظم امام زمان (عج) مطالب فراوانی وجود دارد که این مختصر گنجایش آن را ندارد و به اشاره ی کوتاهی اکتفا می شود.

حضرت مهدی (عج) در زمان حیات امام حسن عسکری (علیه السلام) متولد شد و ولادت باسعادت آن حضرت در روایات متعدده ی متواتره آمده است و مورد وفاق همه علمای شیعه و مورد قبول تعداد کثیری از علمای اهل

ص: 525

سنت می باشد. تنها کیفیت ولادت آن بزرگوار از زبان حضرت حکیمه بنت امام جواد (علیه السلام) روایت شده است و درباره ی کیفیت ولادت کسی دیگری شاهد عینی نبود چون شرایط ایجاب نمی کرد، البته حضور والدین حضرت مسئله جداگانه ای است.

ولادت حضرت در سال 255 هـ- ق و غیبت صغری در سال 260 هـ- ق و غیبت کبری 15 شعبان سال 329 هـ- ق اتفاق افتاد، اما زمینه های ظهور آن حضرت فراوان است که کتاب جداگانه ای می خواهد. در این جا به اشاره کوتاهی بسنده می شود.

نیاز حضور تا نیاز ظهور

از دیدگاه فرهنگ اسلام، از نظر تکوینی و تشریحی جن و انس بلکه تمام کائنات نیازمند حضور و وجود حجت معصوم و بر حق است که

ص: 526

در این زمان حضرت مهدی (عج) همان قلب تپنده‌ی کائنات است که حاضر و از نظرها غائب است. یعنی وجود دارد و گرنه جهان متلاشی خواهد شد.

عن الامام الصادق (عليه السلام): «لَوْ بَقِيَتِ الْأَرْضُ بِغَيْرِ إِمَامٍ لَسَاخَتْ.»

امام صادق (عليه السلام): «اگر زمین بدون امام می ماند، به یقین درهم فرومی ریخت.»

اما نیاز ظهور آن حضرت را به طور تمام و کمال تنها خدا می داند و بس. بشر و به طور دقیق رهبران بزرگ بشری ممکن است برخی از زاویه های کوچک این نیاز را درک کنند، و خواسته ها در صورتی از ارزش ویژه برخوردار است که متکی به عقل، منطق، شریعت و نیاز حقیقی است.

ص: 527

اشاره

جامعه‌ی اسلامی بلکه هر زن و مرد مسلمان در زمان غیبت ولی عصر (عج) مسئولیت‌ها و رسالت‌های مهم و سنگینی در عرصه‌های مختلف دارند که در صدر آن‌ها خدامحوری، تقوا و پارسایی، اصلاح و خودسازی فردی و اجتماعی، انتظار سالم و سازنده، دعا و نیایش برای رسیدن به آن روز موعود و حکومت عدل گستران حضرت است. در این راستا سزایمانند است که به برخی مسائل به این شرح اشاره شود:

انتظار ظهور یا انتظار فرج

ص: 528

مسئله انتظار فرج از مسائل بسیار مهم و عمده است، و در فرهنگ اسلام جایگاه ویژه ای دارد. به ذکر برخی از روایات فراوانی که در این باره وجود دارد، بسنده می شود.

عن رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم): «أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِنْتِظَارُ الْفَرَجِ»

رسول خدا (صلى الله عليه وآله وسلم): «انتظار فرج از برترین عبادات است.»

عن علي (عليه السلام): «أَفْضَلُ عِبَادَةِ الْمُؤْمِنِ إِنْتِظَارُ فَرَجِ اللَّهِ»

امام علی (علیه السلام): «بهترین عبادت مؤمن انتظار کشیدن فرج خداوند است.»

عن الامام السجاد (عليه السلام): «إِنْتِظَارُ الْفَرَجِ مِنْ أَعْظَمِ الْفَرَجِ»

امام سجاد (علیه السلام): «انتظار فرج خود از بزرگ ترین گشایش هاست.»

ص: 529

اما انتظار در صورتی کارساز و ارزنده است که از دو ویژگی برخوردار باشد:

انتظار باید حقیقی و راستین باشد. ادعای انتظار، داد زدن و شعار دادن نیست. انتظار راستین، تحرک آفرین، منطقی و زمینه ساز است. کسی که منتظر است به تمام معنا از نظر مادی و معنوی خود را می سازد، آمادگی می گیرد، محیط را آماده می سازد و زمینه ظهور را در حد توان خود مهیا و نواقص خود و جامعه را اصلاح می کند و... .

انتظار باید فراگیر و جهانی گردد، و ما عقیده داریم که خدای سبحان آن روز را که روز حکومت جهانی حضرت مهدی (عج) است و او وارث همه انبیاء و وارث نبی مکرم اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) و یازده امام بر حق: است را خواهد رساند؛ یعنی خدا هم منتظر آن روز است که تمام کار آن به

ص: 530

اراده ی او است، و همه پیامبران و پیامبر اسلام و ائمه طاهرین (علیهم السلام) و حضرت زهرا (علیها السلام) منتظران حقیقی هستند.

با توجه به ولایت تکوینی، همه کائنات انتظار تکوینی آن روز را دارند اما انتظار تشریحی و اختیاری هنوز جهانی نشده است. پس از جنگ جهانی سوم شرایطی پیش خواهد آمد که تمام بشریت حتی کسانی که خدا و پیامبران را باور ندارند، منتظر او به عنوان مصلح جهانی خواهند شد. در حکومت حضرت مهدی (عج) امامت و رهبری آن حضرت جهانی است؛ لذا باید انتظار جهانی شود و زمینه پذیرش هم جهانی گردد تا آن حضرت به امر خدا ظهور و قیام کند؛ آن گاه جهان بشریت بلکه جن و انس برای آمادگی پذیرش از آن حضرت و حکومتش از

ص: 531

ایشان استقبال خواهند کرد. [این بحث عمیق و گسترده است و کتاب جداگانه و مستدل می خواهد.]

دعا کردن برای ظهور

دعا و نیایش برای ظهور حضرت مهدی (عج) یک وظیفه مقدس و یک عبادت ارزنده و اثربخش است. ما روایاتی داریم که خود حضرت حجت (عج) برای ظهورش دعا می کند و ائمه و شخص امام عصر (عج) مردم را جهت فرج آل محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) سفارش به دعا کرده اند؛ البته دعایی مؤثر است که از شرایط ویژه برخوردار بوده، تحرک آفرین و رسالت ساز باشد.

در توقیع امام زمان (عج) آمده است: «... أَكثِرُوا الدُّعَاءَ بِتَعْجِيلِ الْفَرَجِ فَإِنَّ ذَلِكَ فَرَجٌ -كُمْ...»

ص: 532

امام زمان (عج): «... برای تعجیل فرج زیاد دعا کنید، زیرا این فرج، فرج و خوشحالی شما خواهد بود.»

اشتباه بزرگ درباره ی ظهور (علامت یا علت؟)

با توجه به آن روایات، که حضرت مهدی ظهور می کند و جهان را پر از عدل و داد می نماید پس از آن که از ظلم و جور پر شده باشد، عده ای فکر می کنند که گسترش گناه، فساد، ظلم، جنایت، بی عدالتی، حق کشی و ... زمینه ساز ظهور خواهد بود. خیر این طور نیست و این فکر و برداشت کاملاً اشتباه و خلاف عقل و منطق و مخالف شریعت است.

نکته اساسی این جا است که این ها و صدها پدیده ی دیگر از علائم ظهور هستند نه از علل ظهور. علائم غیر علل است و کاملاً خلاف

ص: 533

منطق است که گسترش ظلم و فساد را کسی از علل ظهور فکر کند؛ این ها به اندازه سر سوزنی در ظهور حضرت تأثیر ندارد و بالمقابل خودسازی فردی و اجتماعی اثر جدی در زمینه سازی ظهور خواهد داشت. [یک آدم بی منطق گفته بود: بگذارید فساد زیاد شود تا امام زمان ظهور کند!!!] برای روشن شدن این حقیقت به این روایت باید توجه کرد:

عن الامام الصادق (عليه السلام): «مِن دِينِ الْاَئِمَّةِ الْوَرَعُ وَالْعِفَّةُ وَالصَّلَاحُ ... وَ اِنْتِظَارُ الْفَرَجِ بِالصَّبْرِ.»

امام صادق (علیه السلام): «ورع و پرهیزکاری و پارسایی، عفت و پاکدامنی و صلاح و درستی و... صبورانه در انتظار فرج بودن جزء دین امامان است.»

ص: 534

جز خدای سبحان هیچ کس حتی خود حضرت مهدی (عج) از زمان ظهور آگاهی ندارد. یکی از خیانت های بزرگ، تعیین وقت و زمان ظهور و مصداق سازی ها است. روایات را به خود، به افراد و اشخاص و اقوام نسبت دادن نیز جنایت بزرگی است. ساده اندیشان و یا بندگان هوا و هوس مرتکب این جنایت می شوند و حتی ادعای مهدویت می کنند که نمونه های فراوانی وجود داشته است.

دروغ پردازان (تعیین کنندگان وقت)

فرهنگ اسلام، کسانی که برای ظهور وقت تعیین می کنند را به شدت نکوهش کرده و در جهان آنان را به عنوان دروغ پردازان اعلام داشته است تا اعتباری نداشته باشند.

ص: 535

امام محمد باقر (علیه السلام) در پاسخ فضیل سه بار فرمود: «كَذَبَ الْوَقَاتُونَ.» (تعیین کنندگان وقتِ ظهور، دروغ پردازند.)

عن الامام الصادق (علیه السلام): «مَنْ وَقَّتْ لَكَ مِنَ النَّاسِ شَيْئاً فَلَا تَهَابَنَّ أَنْ تُكَذِّبَهُ، فَلَسْنَا نُوقَّتُ لِأَحَدٍ وَقْتاً.»

امام صادق (علیه السلام): «هرکس برای تو زمان تعیین کرد، بی مهابا او را دروغگو شمار؛ زیرا ما برای هیچ کس زمان تعیین نمی کنیم.»

ص: 536

فصل ششم: در پرتو خوشه های خورشید

اشاره

در این فصل برخی از شهرهای دیگر عراق، که دارای زیارتگاه ها و برخی اماکن تاریخی هستند به این شرح معرفی می شوند: [ان شاء الله]

الف: بغداد شهر مهم و تاریخی

اشاره

بغداد در سال 136 هـ- ق توسط منصور دوانقی دومین خلیفه عباسی پایه گذاری شد و در سال 142ق، به عنوان پایتخت خلافت عباسی انتخاب گردید و در سال 146ق، منصور دوانقی از هاشمیه به بغداد آمد

ص: 537

و رسماً در قصر خود مستقر شد. بغداد تا پایان دوره خلافت عباسیان (656) هـ- ق مرکز حکومت آنان بود تا آن که توسط هولاکوخان مغول حکومت آنان پایان یافت و شهر بغداد تسخیر شد.

این شهر مهم و تاریخ آفرین و باستانی در تاریخ اسلام به عنوان (مدینه السلام) و دارالخلافة مطرح شده و در ادبیات به نام شهر هزار و یک شب شهرت یافته است.

نامگذاری بغداد

در وجه تسمیه ی بغداد نظریات گوناگونی بیان شده است: برخی گفته اند: بغ به معنای خدا و داد به معنای شهر است (شهر خدا) که به عصر ساسانیان برمی گردد که یک شهر مذهبی بوده است. (یا باغ خدا)

ص: 538

عده ای بر این باورند که بغداد در اصل (باغ داد) بوده است و داد نام مردی بوده که باغ بزرگی داشته و به همین مناسبت به این نام خوانده شده است.

تعدادی معتقدند که بَغ نام بتی در میان مردم عراق بوده و داد به معنای بخشش است.

شهر بغداد که سراسر از آثار باستانی موج می زد، در اثر حوادث جنگی و تحولات سیاسی و نظامی و امواج طوفان های طبیعی کمتر آثار باستانی از آن به جا مانده است، بلکه ساختارهای جدید و ساختمان های مدرن امروزی چهره ی این شهر پایتخت را عوض کرده است. بغداد با کربلا 100 کیلومتر، با نجف اشرف 180 کیلومتر، با سامرا 120 کیلومتر و با مرز ایران 160 کیلومتر فاصله دارد.

ص: 539

اشاره

شهر کهن بغداد دارای مقابر بزرگان و شخصیت های علمی و مذهبی، مدارس، دارالحفاظ ها، دانشگاه ها، مکاتب و کتابخانه ها است که به تعدادی از آن ها به طور گذرا به این شرح اشاره می شود:

1. عثمان بن سعید عمری اسدی

نخستین نائب خاص امام زمان (عج) ابو عمرو عثمان بن سعید عمری اسدی است؛ او افزون بر این که وکیل امام حسن عسکری (علیه السلام) بود، یکی از نائبان چهارگانه ی امام زمان (عج) است که پنج سال این وظیفه ی مقدس را بر عهده داشت. او در سال 265 هـ- ق رحلت کرد و در غرب بازار حراج (سوق الميدان) در مسجدی به نام خودش، دفن شد. این بنا در سال 1348 ق بازسازی شد.

ص: 540

2. محمد بن عثمان

ابو جعفر محمد بن عثمان بن سعید معروف به «شیخ خلانی (ره)» که مدّت چهل سال نیابت امام عصر (عج) را داشت و در سال 305 هـ- ق در بغداد به رحمت حق پیوست و در مرکز شهر در محله باب الشیخ، خیابان جمهوری فعلی دفن شد. آن مرحوم دو ماه پیش از رحلتش این قبر را برای خودش آماده کرده بود.

3. حسین بن روح

ابو القاسم حسین بن روح نوبختی صاحب کتاب «التأدیب» که بعد از رحلت نائب دوّم امام (عج) در جمادی الاولی 305 ق، او به عنوان نائب سوّم حجه بن الحسن (عج) توظیف شد و در سال 326 هـ- ق وفات

ص: 541

کرد و در مرکز بازار شوره‌ی قدیمی بغداد به نام (سوق العطارین) دفن شد.

4. علی بن محمد سمری

ابوالحسن علی بن محمد سمری «صیمری» (ره) آخرین نائب خاص حضرت حجّت (عج) بود و در سال 329 هـ- ق داعی حق را لبیک گفت و از آن تاریخ غیبت کبری آغاز شد. مدفن آن شخص بزرگ در رصافه‌ی بغداد بازار عتیقه‌فروشان در خیابان الخلجی در جوار مرقد مطهر دانشمند بزرگ شیخ محمد بن یعقوب کلینی واقع شده است.

5. مرقد عالم وارسته شیخ کلینی (ره)

محدث بزرگ صاحب کتاب کافی، شیخ محمد بن یعقوب کلینی (ره) که از مهم‌ترین محدثان شیعه است و در قرن سوم هجری می‌زیست و

ص: 542

خدمات شایانی به اسلام و مکتب اهل بیت (علیهم السلام) انجام داد. آن اندیشمند بزرگ آثار و تألیفات فراوانی دارد که در صدر همه کتاب «الکافی» یکی از کتب اربعه ی شیعه است. او که در ده کُلین (38 کیلومتری شهر ری) متولّد شده بود، در سال 329 هـ- ق در بغداد رحلت کرد و در رصافه نزدیک «جسر الشّهداء» و کنار مرقد علی بن محمّد سمّری (چهارمین نائب خاصّ امام زمان (عج)) به خاک سپرده شد.

6. مرقد مطهر امامزاده والامقام: ادریس الحسنی از نواده های حسن مثنی فرزند امام حسن مجتبی (علیه السلام) بقعه و بارگاه او در محله کزّاده بغداد است و مردم خیلی به او اعتقاد دارند.

ص: 543

7. قبر بشر حافی: او از بزرگان متصوّفه و انسان آلوده ای بود که با درک حضور امام موسی بن جعفر (علیهما السلام) هدایت شد و وقتی که از دنیا رفت در محلّه اعظمیه بغداد او را دفن کردند.
8. قبر بهلول: او عموزاده هارون الرشید و از شیعیان متدین و خردمند بود. قبر او در محله کرخ واقع شده است.
9. قبر سید سلطان علی: او فرزند اسماعیل بن امام صادق (علیه السلام) و کسی است که علیه امام کاظم (علیه السلام) جاسوسی کرد و به عذاب خدا گرفتار شد و عده ای برای او و برادرش محمد بارگاه ساخته اند. [او لیاقت بارگاه و زیارت را ندارد]
10. قبر قنبر علی: گفته می شود که او خادم امام دهم بوده و در «محلّه ی قنبر علی» در شرق بغداد به خاک سپرده شده است و بقعه ی

کوچکی دارد. (اما قنبر غلام امیرالمؤمنین (علیه السلام) را حجاج خونخوار در شام شهید کرد، سپس در شهر حمص دفن شد که دارای بارگاه باشکوهی است.)

11. آرامگاه عبیدالله بن محمد (علیه السلام): او از نواده های امیرالمؤمنین (علیه السلام) مشهور به صاحب ندور می باشد. می گویند آن حضرت را منصور در سن 67 سالگی همانند خیلی از امام زادگان و سادات دیگر زنده به گور کرد، محل زیارت او در محله باب المعظم بغداد است.

12. آرامگاه سید محمد صالح از نواده های امام حسن، مشهور به (محمد فضل) زیارتگاه او در محله (الفضل) در خیابان الکفاح بغداد می باشد.

ص: 545

13. مدفن حسن بن علی بن حمزه علوی که در سال 593 ق، رحلت کرد و در اعظمیه بغداد به خاک سپرده شد.

14. آرامگاه امام ابوحنیفه، او نعمان بن ثابت پیشوای برادران محترم اهل سنت حنفی است و مدتی از شاگردان امام صادق (علیه السلام) بوده است و خودش گفته است: (لولا السنن لهلك النعمان) اگر دو سال شاگردی امام صادق (علیه السلام) نبود من هلاک می شدم. در برخی از تواریخ آمده است که جد ایشان از کابل بوده است.

او در سال 80 هـ- ق در کوفه متولد شد. منصور خلیفه عباسی او را برای قضاوت در بغداد آورد ولی چون از کارهای خلاف منصور ممانعت می کرد، در نتیجه منصور او را زندان و شکنجه کرد. در سال 150 هـ- ق رحلت کرد و در بغداد در «مقبره خیزران» دفن شد و بنای

ص: 546

بزرگی دارد که برج ساعت داخل بقعه او عجیب و دیدنی است. از آثار او (الفقه الاکبر) و (مسند ابی حنیفه) است.

15. قبر عبدالقادر گیلانی در محله باب الشیخ بغداد: او مؤسس یکی از فرقه های صوفیه است، او در گیلان در سال 470 چشم به جهان گشود و در سال 561 ق چشم از جهان فرو بست و در بغداد دفن شد.

16. قبر شیخ عمر سُهروردی: در شرق بغداد در رصافه، او از علمای برادران اهل سنت شافعی و از صوفیان است که در سال 539 به دنیا آمد و در سال 632 ق، رحلت کرد.

17. مدفن زبیده همسر هارون الرشید که در مقبره ی «کرخ» با گنبد مخروطی آجری قرار دارد، او توانست که برای رفع مشکل آب حجاج با ایجاد کانال طولانی آب را از کوه های طائف به عرفات منتقل کند.

ص: 547

18. قبر شیخ معروف کرخی متوفای 200ق که قبرش در نزدیکی قبر زبیده همسر هارون الرشید در غرب دجله (کرخ) واقع شده است.
19. قبر احمد بن حنبل، (164-241ق). او مؤسس فرقه ی حنبلی و از محدثان مهم برادران اهل سنت در قرن دوم هـ- ق است. قبر او در نزدیکی رصافه ی بغداد قرار دارد.
20. دانشمند بزرگ شیخ عبدالحمید بن محمد بن ابی الحدید معتزلی (تولد 586 - وفات (صلی الله علیه و آله و سلم) 55ق) شارح مشهور نهج البلاغه که قبر او در مقبره ی رصافه قرار دارد.
21. مدفن راغب اصفهانی صاحب کتاب «مفردات راغب» متوفای 565ق.

22. مقبره ی محمد بن جریر طبری، صاحب تفسیر کبیر و تاریخ طبری (224-)

310ق).

23. محل دفن عبدالرحمن بن علی حنبلی معروف به ابن جوزی (510-597).

21. مساجد بزرگ و تاریخی همانند: مسجد جامع الخفافیس از دوره عباسیان که اثری از آن نیست، مسجد جامع الخلفا که در شارع الرشید قرار داشته و از آن مسجد جز گلدسته زیبای آجری چیزی باقی نمانده است و مساجد و مدارس که اخیراً ساخته شده است و دانشگاه های مهم و تاریخی؛ البته آثار زیادی وجود دارد که بنابر اختصار بوده است و از ذکر آن ها صرف نظر شد.

ص: 549

از شهرهای مهم و تاریخی عراق شهر مدائن که در 40 کیلومتری جنوب بغداد واقع شده است. این شهر در عصر ساسانی به نام «تیسفون» خوانده می شد و پایتخت حکومت ساسانی بود. در این سرزمین آثار تاریخی و شاهکارهای عظیم تمدن همانند ایوان کسری جلب توجه می کند. این شهر وقتی در سال 14 ق، توسط لشکر اسلام به فرماندهی سعد وقاص فتح شد، به مدائن تغییر نام یافت. در دوران اسلامی این سرزمین شاهد حوادث حیرت زایی بوده است که از بیان آن ها صرف نظر می شود. در این سرزمین نیز اماکن و آثار تاریخی موجود است که به برخی اشاره می گردد:

آرامگاه حضرت سلمان (ره)

ص: 550

سلمان فارسی (سلمان محمدی) که در عراق به سلمان پاک شهرت دارد. او از اصحاب مخلص و باوفای پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) و امام علی و یکی از مهم ترین اعضای شرطه الخمیس آن حضرت بود. او از سوی خلیفه ی دوم با صلاح دید امیرالمؤمنین (علیه السلام) والی مدائن تعیین شد و در سال 33 یا 36 ق در سن 250 سالگی یا... در مدائن درگذشت و امیرالمؤمنین (علیه السلام) به اعجاز از مدینه به مدائن آمد و به همراه حضرت خضر و هفت صف از فرشتگان بر پیکر او نماز خواند. جنازه ی آن مرد الهی در غرب دجله در نزدیک طاق کسری دفن شد که فعلاً بارگاه باشکوهی دارد و مسلمانان با اخلاص به زیارتش مشرف می شوند.

مدفن حدیفه یمانی

ص: 551

ابوعبدالله حذیفه بن یمان از اصحاب پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و از یاران خاص علی (علیه السلام) است که قبل از حضرت سلمان والی مدائن بود. او دارای فضایل فراوانی است و در تاریخ زندگانی پربارش خدمات ارزنده ای برای اسلام انجام داده است و صاحب سر پیامبر بود و... سرانجام در سال 36ق در اثر مرضی سختی درگذشت و در جوار سلمان او را دفن کردند.

مرقد طاهر بن امام سجاد (علیه السلام)

آن امام زاده ی بزرگوار در کنار مدفن سلمان دفن شده است. [البته در شهر ری در جوار عبدالعظیم حسنی (علیه السلام) مرقدی نیز به نام طاهر بن امام سجاد (علیه السلام) وجود دارد.]

مدفن جابر بن عبدالله انصاری

ص: 552

اواز اصحاب باوفای پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و نخستین زائر امام حسین (علیه السلام) و حامل سلام و پیام پیامبر به امام محمد باقر (علیه السلام) بود. آن انسان مخلص، اواخر عمرش را در مدائن سپری و در همان جا رحلت کرد و در کنار حضرت سلمان دفن گردید.

ایوان درهم شکسته ی کسری

یکی از پادشاهان ساسانی به نام شاپور ذوالاکتاف در قرن سوم میلادی ایوان کسری را به عنوان تالار ویژه ساخت و در زمان خسرو انوشیروان توسعه داده شد. این تالار به طول 365 و عرض 275 متر مساحت دارد، ارتفاع این طاق آجری 30 متر و پهنای دهانه ی آن 48 متر و قطر دیوارهای آن 7 متر است. گفته می شود این طاق بلندترین طاق آجری جهان است. در شب ولادت پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله و سلم) این طاق شکست و 14

ص: 553

کنگره ی آن فروریخت و تاکنون آن شکاف بزرگ بر فراز آن طاق موجود است. [آری از معجزات ولادت پیامبر ص درس ها باید گرفت]
شهر مدائن دارای مساجد فراوانی است و از مهم ترین آن ها مسجد جامعی است که منسوب است به امام حسن عسکری (علیه السلام).
[البته در هر مسجدی مستحب است که نماز تحیت خوانده شود]

ج: شهر مهم و تاریخی حله سیفیه

اشاره

شهر حله مرکز استان بابل است که در منطقه ای به نام «الفرات الاوسط» در فاصله 80 کیلومتری شهر بغداد واقع شده است. آن سرزمین از سابقه ی تاریخی مهمی برخوردار بوده به ویژه در دوره های تاریخ اسلام؛ (امیر مؤمنان علی (علیه السلام) در مسیر رفتن به صفین روی تل

ص: 554

بزرگ بابل ایستاد و به آن نیزار اشاره کرد و فرمود: ... در این جا شهری به وجود می آید که آن را «جِلَّة سیفیه» می گویند... . از این شهر مردم پاک سرشتی پدید می آیند که در پیشگاه خداوند، مقرب و مستجاب الدعوه می شوند.) این شهر نیز دارای زیارتگاه های مهمی است که به برخی اشاره می شود:

1. مدفن حضرت حمزه در مزیدیة حله

ابو یعلی حمزه بن القاسم بن علی بن حمزه بن الحسن بن عبیدالله بن ابی الفضل العباس (علیه السلام) از عالمان برجسته و از راویان حدیث است. او در جنوب حله دفن شده است.

2. مرقد قاسم بن امام کاظم (علیه السلام)

ص: 555

او برادر تکی امام رضا و حضرت معصومه (علیهما السلام) است که پس از شهادت پدرش از بغداد فرار کرد و در نواحی حله در منطقه ی «سورا» مخفی شد و پس از وفات در جنوب حله دفن شد و مرقدهش زیارتگاه مردم قرار گرفت و مؤمنین آن جا او را مستجاب الدعوه میدانند.

3. آرامگاهی به نام زید بن علی بن الحسین (علیهم السلام)

حضرت زید شهید که در سال 120 ق علیه هشام بن عبدالملک قیام کرد و توسط سپاه یوسف بن عمر به شهادت رسید. پیکر او را آتش زدند و خاکسترش را در فرات ریختند؛ بعدها عده ای این زیارتگاه را به نام او درست کردند.

4. عبدالله بن زید بن علی بن الحسین (علیهم السلام)

ص: 556

او برادر حضرت زید شهید است. مدفن او 17 کیلومتری شمال شهر «کفل» قرار دارد.

5. عمران بن علی بن ابی طالب:

او در جنگ نهروان مجروح شده بود و در وقت انتقال به کوفه در نزدیکی شهر حله شهید شد و در همان جا او را به خاک سپردند.

6. زیارتگاه ابو بکر بن علی بن ابی طالب:

در فاصله ی 20 کیلومتری کربلا و 80 کیلومتری نجف اشرف در نزدیکی شهر حله آرامگاه ابوبکر (یابکر) بن علی بن ابیطالب قرار دارد. برخی بر این باور است که او یکی از مجروحان حادثه ی کربلا- بوده و در این محل به شهادت رسیده و نظر دیگر این است که او در سال 60 ق، از دنیا رفته و در این محل به خاک سپرد شده است.

ص: 557

7. عبدالله المحض

او فرزند حسن المثنی نوه ی امام حسن مجتبی (علیه السلام) است (چون آن بزرگوار از پدر و مادر علوی و فاطمی است که مادرش فاطمه بنت الحسین می باشد، او را محض می گفتند) آن حضرت در سال 145 ق، توسط عمال منصور زنده به گور گردید و مدفن او در هاشمیه ی حله قرار دارد. (زیارتگاه او دو گنبد دارد، یکی روی مرقد او و دیگری روی مدفن 7 تن از امام زاده هایی از فرزندان امام حسن مجتبی (علیه السلام) که در زندان منصور دوانیقی بودند و در روز عید قربان با وضع دلخراش زندان را بر بالای سرشان خراب کردند و آنان را زنده به گور کردند

8. ابراهیم احمر العینین

ص: 558

او فرزند عبد الله المحض است که در سال 145ق، علیه منصور قیام کرد و پس از درگیری های فراوان به دست عمال منصور به شهادت رسید. امروزه آرامگاه باشکوه او در حومه ی شهر حله زیارتگاه مؤمنان است. و نیز محمد نفس زکیه که در مدینه علیه منصور قیام کرد و به فیض شهادت نایل شد.

9. اسماء بنت عمیس

او همسر جعفر بن ابیطالب (علیهما السلام) بود و اخیراً با امیرالمؤمنین (علیه السلام) ازدواج کرد که خدمات شایانی برای اهل بیت (علیهم السلام) انجام داده است. آرامگاه او در نواحی شهر هاشمیه ی حله قرار دارد.

10. زیارتگاه حضرت ایوب پیامبر (علیه السلام)

ص: 559

در 4 فرسخی جنوب شهر حله در منطقه ای به نام «الرانجیه» زیارتگاهی به نام آن حضرت وجود دارد. او از پیامبران عظیم الشان بنی اسرائیل بود و گفته می شود که در این سرزمین رحلت کرده و دفن شده است.

11. بنات الحسن (علیه السلام)

در شمال غربی استان بابل در 20 کیلومتری شهر حله مرقد و زیارتگاهی به نام های رقیه و فاطمه دختران حسن مثنیٰ فرزند امام حسن مجتبیٰ (علیه السلام) قرار دارد که با برادرشان محمد در این منطقه آمده بودند.

12. الحراقه

ص: 560

در شمال شهر حله در روستایی به نام «بُرس» تپه‌ی بزرگی است که گفته می‌شود نمرودیان در آن جا حضرت ابراهیم خلیل (علیه السلام) را بر منجنیق بسته و به آتش افکندند.

13. امام زادگان دیگری در اطراف حله

از جمله امام زاده‌هایی که به دست عباسیان به شهادت رسیده و یا وفات کرده‌اند و در اطراف شهر حله و هاشمیه مدفون شده‌اند، ابراهیم بن عبدالله بن مضر، محمد بن علی بن الحسین، ابا محمد الحسن الاسمر از نوادگان زید شهید، ابو جعفر محمد الادرع از نوآگان حسن مثنی، سید احمد بن موسی الکاظم، عون بن علی (علیه السلام) و... می‌باشند.

14. حله و برخی زیارتگاه‌های دیگر

ص: 561

در شهر مذهبی و تاریخی حله مراقد سادات، فقها و علمای بزرگواری وجود دارد که از آن میان فقیه بزرگ ابن ادريس حلی صاحب «السرائر»، ابن سعید حلی صاحب کتاب «جامع الشرايع» و محقق حلی صاحب کتاب «شرايع الاسلام» را می توان نام برد.

15. مقام صاحب الزمان (عج)

در بازار شهر حله زیارتگاهی است به نام مقام صاحب الزمان (عج) که منزل عاشق و دلباخته ی امام عصر مرحوم شیخ علی حلاوی بوده و داستان معروفی دارد که از آن قضیه منزل خود را به عنوان مقام امام زمان بازسازی و وقف کرد.

د: شهر کفیل

اشاره

ص: 562

در فاصله ی 35 کیلومتری شمال شرق کوفه و در مسیر بزرگراه نجف به بغداد شهر ذی الکفل قرار دارد.

در این شهر نیز آثار باستانی و مرقده فراوانی وجود دارد و مهم تر از همه آرامگاه «حضرت ذی الکفل» یکی از پیامبران بنی اسرائیل در این سرزمین است. تاریخ نام اصلی او را «حزقیل یا حزقیال» گفته است و چون این پیامبر قوم یهود را در دوران اسارت شان در بابل کفالت می کرد به نام ذی الکفل شهرت یافته است. در این شهر ساختمان آجری مخروطی شکل قدیمی با ساختار عجیبی وجود دارد و در قسمتی از این آرامگاه مسجد قدیمی با یک گلدسته ی آجری موجود است.

شهید رشید حَجری (ره)

ص: 563

در نزدیک شهر کفل در جوار پل عباسیه مرقد شخصیت بزرگ، شیعه و شاگرد ویژه ی امیرمؤمنان (علیه السلام) ، شهید والا مقام زُشید
حجری(ره) که توسط عمال معاویه به شهادت رسیده بود، قرار دارد.

منابع عمده ی تحقیق:

ص: 564

نهج البلاغه، ترجمه ی محمد دشتی، نشر بکاء، چاپ دوم، 1386 چاپ کوثر.

ابن اثیر، عز الدین ابی الکرّم، الکامل فی التاریخ، بیروت، دار صادر، 1965م.

ابن بطوطه، سفرنامه، ترجمه ی محمد علی موحد.

ابن شعبه حرّاری، ابو محمد حسن بن علی، تحف العقول عن آل الرسول 6 تحقیق اکبر غفاری، نشر اسلامی، قم، طبع دوم، 1404ق.

ابن صباع مالکی، علی بن محمد، الفصول المهمه فی معرفه احوال الائمه (علیهم السلام) نجف حیدریه، 1381ق.

ابن عنبه، جمال الدین احمد بن علی، عمدہ الطالب فی انساب آل ابی طالب، بیروت .

ادیب الملک، سفرنامه ی ادیب الملک به عتبات، چاپ تهران، 1364ش.

اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمّه فی معرفه الائمه (علیهم السلام) ، تصحیح سید رسول محلاتی، بیروت، طبع اول، 1401ق.

اصفهانى، عماد الدين حسين، تاريخ جغرافيايى كربلا و اماكن متبركه، تهران، 1326ش.

الامين، حسن، اعيان الشيعه، بيروت، دار التعارف، 1407ق.

آل طعمه، سلمان هادى، كربلا و حرم هاى مطهر، ترجمه ي حسين صابري، نشر مشعر، چاپ دوم 1388.

آل محبوبه، جعفر شيخ باقر، ماضى النجف و حاضرها، بيروت، دارالاضواء، چاپ دوم، 1406ق.

البرقى، ابو جعفر احمد بن محمد، المحاسن، تحقيق سيد مهدى رجاىي، نشر مجمع عالمى لاهل البيت (عليهم السلام)، قم، طبع اول، 1413ق.

بلاذرى، ابى الحسن، انساب الاشراف، بيروت، 1974م.

بلاغى، حجت، تاريخ نجف اشرف، تهران، 1328ش.

جبران مسعود، الرائد، فرهنگ عربى - فارسى، مترجم رضا انزابى نژاد، چاپ اول، 1372.

ص: 566

- حسینی الجلالی، محمد حسین، مزارات اهل بیت (علیهم السلام) و تاریخ ها، بیروت، ط سوم، 1415ق.
- حسینی، عبدالرزاق، آرامگاه های خاندان پاک پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) مشهد، آستان قدس رضوی، 1371ش.
- خطیب بغدادی، احمد بن علی، تاریخ بغداد أو مدینه السلام، [بی تا و بی جا].
- خلیلی، جعفر، موسوعه العتبات المقدسه، مؤسسه الاعلمی بیروت، ط دوم، 1407.
- دائرة المعارف تشیع، تحت نظر احمد صدر حاج سید جوادی و...، 1369ش.
- دیلمی، ابو محمد حسن بن ابی الحسن، ارشاد القلوب، مؤسسه الاعلمی، بیروت، طبع چهارم، 1398ق.
- ره توشه ی عتبات عالیات، جمعی از نویسندگان، نشر مشعر چاپ چهارم 1387.
- زنجانی، جوله فی اماکن المقدسه، بیروت، الاعلمی للمطبوعات، 1414ق.
- سفرنامه فخرالملک اردلان به عتبات عالیات، سازمان اسناد ملی ایران، 1372ش.
- سفرنامه رضاقلی میرزا، دانشگاه تهران، 1346ش.
- سفرنامه سیف الدوله، تصحیح خداپرست.

سفرنامه عضد الملك به عتبات عالیات، [بی تا].

سید بن طاووس، سید رضی الدین علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن طاووس حلّی، اللّهُوف علی قتلی الطفوف، ترجمه ی عبد الرحیم عقیقی بخشایشی، قم، چاپ هفتم 1379ش.

سید بن طاووس، سید علی بن موسی بن طاووس، مصباح الزائر، مؤسسه لاحیاء التراث، قم، طبع اول، 1417ق.

سیوطی، جلال الدین عبد الرحمان بن ابی بکر سیوطی، الدُّر المنثور فی التفسیر بالمأثور، بیروت، طبع اول، 1414ق.

شیخ حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، نشر مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، قم، چاپ اول، 1409ق.

شیخ صدوق، ابو جعفر محمد بن علی بابویه، من لا یحضره الفقیه، تحقیق علی اکبر غفاری، قم.

شیخ صدوق، محمد بن علی بابویه، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، مترجم محمد رضا انصاری، قم، 1385ش.

ص: 568

شیخ صدوق، محمد بن علی بابویه، معانی الاخبار، تحقیق علی اکبر غفاری، نشر اسلامی، قم، چاپ اول، 1361 ش.

شیخ صدوق، محمد بن علی بن الحسین بابویه، عیون اخبار الرضا، سید مهدی حسینی لاجوردی، تهران.

شیخ طوسی، ابو جعفر محمد بن الحسن بن علی، تحقیق علی اصغر مروارید، فقه الشیعہ، بیروت، طبع اول، 1411 ق.

شیخ طوسی، ابو جعفر محمد بن الحسن، امالی طوسی، دار الثقافه، قم، طبع اول، 1414 ق.

شیخ طوسی، محمد بن حسین، تهذیب الاحکام، رقم چاپ دوم 1380 ش.

صحتی سردرودی، محمد، سیمای سامراء، سینای سه موسی، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی، 1374 ش.

طبری، محمد بن جریر، تاریخ طبری، ترجمه ی ابوالقاسم پاینده، تهران، 1354 ش.

عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر عیاشی، تعلیق سید هاشم رسولی محلاتی، بیروت، مؤسسه الاعلمی، طبع اول، 1411 ق.

ص: 569

فیض، میرزا عباس، تاریخ کاظمین و بغداد،

قائدان، اصغر، عتبات عالیات عراق نشر مشعر، چاپ پنجم 1388.

قمی، شیخ عباس (ره)، منتهی الآمال، انتشارات هجرت، قم، چاپ هشتم، 1374.

قمی، شیخ عباس، تتمه المنتهی.

کلینی محمد بن یعقوب بن اسحاق، کافی، تحقیق، علی اکبر غفاری، تهران طبع دوم 1389 ش.

متقی الہندی، علاء الدین، کنز العمال فی السنن و الافعال، ہند، حیدرآباد، 1313 ق.

مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، چاپ تهران 1388 ق و چاپ بیروت 1412 ق (دار احیاء التراث العربی).

محلاتی، ذبیح اللہ، مآثر الکبری فی تاریخ السامراء، قم [بی تا].

مسعودی، علی بن الحسین، مروج الذهب و معادن الجواهر، ترجمہ ابوالقاسم پایندہ، تهران 1347

مصاحب، غلام حسین، دائره المعارف فارسی، تهران، امیر کبیر، 1363 ش.

ص: 570

معین، محمد، فرهنگ فارسی، انتشارات فرهنگ نما، چاپ اول 1387.

مفید، ابو عبدالله محمد بن محمد بن نعمان، المقنّعه، مؤسسه النشر الاسلامی، قم، طبع دوم، 1410ق.

مفید، محمد بن محمد بن نعمان، الارشاد، بیروت، دار الکتب الاسلامیه، 1377ق.

مقدسی، ابو عبدالله محمد بن احمد، احسن التقاسیم فی معرفه الاقالیم، علینقی مروی، تهران، 1361ش.

مقرم، سید عبد الرزاق، مقتل مقرم، ترجمه ی عقیقی بخشایشی، چاپ سوم، قم، 1387.

مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، دار الکتب الاسلامیه، چاپ پنجاهم، 1385ش.

موسوی زنجانی، سید ابراهیم، جوله فی الاماکن المقدسه، بیروت، الاعلمی للمطبوعات، 1405ق.

مهدوی، مصلح الدین، تاریخچه شهر سامراء و زندگانی عسکریین، اصفهانی، فردوس، 1381ق.

میلانی، محمد علی، راهنمای عتبات عالیات، مشهد مقدس، محب، 1377 ش.

نوری، میرزا حسین، مستدرک الوسائل ومستنبط المسائل، مؤسسه آل البيت (علیهم السلام)، قم، طبع اول 1417 ق.

یاقوت حموی، شهاب الدین ابی عبداللہ، معجم البلدان، بیروت، دار صادر [بی تا].

یعقوبی، احمد بن یعقوب، تاریخ الیعقوبی، نجف، مکتب المرتضویه، 1358 ق.

آثار

آثار چاپ شده ی مؤلف:

مجموعه دائرهالمعارف حج و زیارات در پنج مجلد:

1- زمزم نور (دائره المعارف حرمین، مکه و مدینه) چاپ

دوم.

2- خورشیدهای ولایت (دائره المعارف عتبات عالیات عراق) کتاب حاضر.

3- خوشه های خورشید (دائره المعارف زیارات سوریه) چاپ اول.

4- گنج های مخفی در حرمین مکه و مدینه (در دست پژوهش).

ص: 572

5- هشتمین خورشید و ستارگان آسمان ولایت در خاورمیانه (ایران، افغانستان، پاکستان، هند و...) در دست پژوهش.

سایر آثار چاپ شده مؤلف:

ارمغان ازدواج (ارمغان 1) چاپ سوم.

ارمغان تربیت (ارمغان 3).

گلوآزه های معارف (1) چاپ ششم.

دستور و وصیت نامه شرعی و قانونی چ چهارم. با اضافات مهم.

درفش آفتاب؛ مجموعه شعر «1» چاپ اول

***

آثار چاپ نشده ی مؤلف:

ارمغان خانواده (ارمغان 2).

آبشارهای رحمت.

عقاید.

برگی از انقلاب اسلامی.

ص: 573

شکوفه های یاس (اشعار مدرّسی حجازی). آماده ی چاپ.

صلوات (ارمغان محبوب).

درس هایی پیرامون وهابیت.

پاسخ به پرسش های دینی.

حدیث منزلت.

عالمان شهید شیعه افغانستان

مقالات.

تحقیقی درباره امامت.

مصاحبه ها و کارشناسی معارف در رادیوها. (پنج مجلد)

گلوآژه های معارف (2).

همراز اول

از کوی دوست (خاطراتی از سفر حج).

***

مژده های فرهنگی و تاریخی

ص: 574

ان شاء الله به زودی بخشی از مرثیه های سینه زنی را چاپ خواهیم کرد.

و نیز کتابی درباره ی انقلاب اسلامی چهارکنت و کتابی درباره ی شهدای روحانیت و دانشمندان تحت عنوان (علمای شهید شیعه افغانستان) را زیر دست دارم اگر گزارشهایی داشته باشید ارائه فرمایید تا ان شاء الله چاپ شود.

***

در موارد زیر اعلام آمادگی می شود:

سخنرانی و بیان معارف قرآن عظیم الشان و اهل البيت عليهم الصلاه والسلام

اجرای برنامه های فکری، فرهنگی، تبلیغی و آموزشی

ص: 575

پاسخ به سؤالات شرعی، مشاوره حضوری و غیرحضوری در زمینه های مختلف

امور حج، عمره، عتبات و ...

راهنمایی در امور وصیت نامه نویسی (صدور وصیت نامه شرعی و قانونی)

کتاب ها و سی دی های فرهنگی؛

کلاس های تجوید قرآن، احکام، عقاید، اخلاق و ...

ارائه کتاب های مؤلف با تخفیف ویژه

توزیع کتاب های رایگان برای کتابخانه ها، مدارس، مساجد، حسینیه ها و ...

تلفن های تماس:

ص: 576

- 0915322632 4

09307690905

برای دریافت کتاب و نکاح نامه (دفترچه ازدواج)

09015531657

***

یادآوری های مهم:

در کتاب گلوآژه های معارف، مهم ترین مطالب ضروری را نوشته ام (اصول دین، فروع دین، مسائل شرعی، مسائل عقد، آداب نوزادان، آداب اموات، تلقین، نماز میت، دعا و...)

شایسته است که این کتاب را داشته باشید و به دوستان تحفه بدهید.

کتاب ارمغان ازدواج (ارمغان 1) گنجینه اسراری است برای نسل جوان (اعم از پسران و دختران)

ص: 577

ارمغان تربیت (ارمغان 3) نمونه دانشکده کودک و نوجوان است. این کتاب تازه چاپ شده است و برای هر خانواده لازم و مفید است.

فهرست ها رایک بار مطالعه فرمایید.

***

مؤسسه قرآنی - پژوهشی پیامبر رحمت (صلی الله علیه و آله و سلم)

ص: 578

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسانند؟

سوره زمر / 9

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان - خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی - پلاک 129/34 - طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: 03134490125

دفتر تهران: 021 - 88318722

بازرگانی و فروش: 09132000109

امور کاربران: 09132000109

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

